

ФАКУЛТЕТ ЗА ДИПЛОМАТИЈУ
И БЕЗБЕДНОСТ

ДИПЛОМАТИЈА И БЕЗБЕДНОСТ

ПОЈАС И ПУТ
САВРЕМЕНА
ИНКАРНАЦИЈА ДРЕВНОГ
ПУТА **СВИЛЕ**

ФАКУЛТЕТ ЗА ДИПЛОМАТИЈУ
И БЕЗБЕДНОСТ

ДИПЛОМАТИЈА И БЕЗБЕДНОСТ

ISSN 2620-0333 • UDK 341.7/.8 • Година II, vol. 2 • Број 2/2019.

Београд, 2019.

ДИПЛОМАТИЈА И БЕЗБЕДНОСТ

ЗБОРНИК РАДОВА

Издавач:

ФАКУЛТЕТ ЗА ДИПЛОМАТИЈУ И БЕЗБЕДНОСТ
ИНСТИТУТ ЗА СТРАТЕШКЕ СТУДИЈЕ
Травничка 2, Београд, Телефон: +381 11 262 0186
Е-пошта: office@fdb.edu.rs, institut@fdb.edu.rs
www.diplomatija.com

За издавача:

Проф. др Ненад Ђорђевић

ISSN 2620-0333 • UDK 341.7/.8 • Број 2/2019. • Година II • vol. 2

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Андреја Савић

Редакција:

Проф. др Бранко Крга
Проф. др Владимир Вугделић
Проф. др Михајло Манић
Проф. др Душан Пророковић

Проф. др Леонас Толваишис
Проф. др Ненад Перић
Дипл. инж. Александар Алексић

Секретар:

Бранко Велов

Издавачки савет:

Проф. др Ненад Ђорђевић, председник
Проф. др Дарко Танасковић
Проф. др Синиша Боровић

Проф. др Радослав Гађиновић
Доц. др Данијела Бјелја

Чланови савета из иностранства:

Проф. др Диа Надер де Ел Андари, Венецуела
Проф. др Беатрис Бисио, Бразил
Проф. др Владимир Азаров, Русија
Проф. др Јоргос Кристидис, Грчка

Проф. др Леонас Толваишис, Литванија
Проф. др Стево Иветић, Босна и Херцеговина
Проф. др Миленко Радоман, Црна Гора

Припрема за штампу:

Дипл. инж. Александар Алексић

Корице:

Sargon Creative Media

Лектура и превод апстрактa:

Наташа Канкараш, др Маријана Рашковић

Штампа:

Интерпринт плус, Београд

Тираж:

200 примерака

ЗБОРНИК ИЗЛАЗИ ДВА ПУТА ГОДИШЊЕ

Оцене и мишљења изнесена у чланцима зборника *Дипломатија и безбедност* су ставови аутора и не изражавају мишљење нити уредништва, нити установа у којима су аутори запослени. Објављене радове није дозвољено прештампавати, ни у целини, ни у деловима, уколико не постоји изричита сагласност издавача. Зборник ће излазити периодично, најмање два пута годишње, а након законом предвиђене процедуре прераста у научни часопис.

САДРЖАЈ

<i>Уводник</i>	5
----------------	---

ПОЈАС И ПУТ - САВРЕМЕНА ИНКАРНАЦИЈА ДРЕВНОГ ПУТА СВИЛЕ

<i>Дарко Танасковић</i> ПРОЈЕКАТ ОБНОВЕ „ПУТА СВИЛЕ“ КАО ДИПЛОМАТСКИ ИЗАЗОВ	9
<i>Божидар Форца</i> ПОЈАС И ПУТ КАО ОБЛИК ИСПОЉАВАЊА ПАМЕТНЕ МОЋИ КИНЕ	21
<i>Леонас Толвашиис</i> РУСКО-КИНЕСКА САРАДЊА У КОНТЕКСТУ РАЗВОЈА ПРОЈЕКТА НОВОГ ПУТА СВИЛЕ: СПОЉНОТРГОВИНСКИ И ЕНЕРГЕТСКИ АСПЕКТИ	49
<i>Драган Колев</i> ГЕОПОЛИТИЧКИ ИЗАЗОВИ КИНЕСКЕ ИНИЦИЈАТИВЕ „ЈЕДАН ПОЈАС, ЈЕДАН ПУТ“	79
<i>Гордана Мрдак, Станимир Букић</i> ИНИЦИЈАТИВА „ЈЕДАН ПОЈАС, ЈЕДАН ПУТ“ – ШАНСА ЗА ЕКОНОМСКИ ПРОСПЕРИТЕТ СРБИЈЕ	109
<i>Марко Вигђевић</i> ВЕЛИКЕ СТРАТЕГИЈЕ НР КИНЕ И РЕГИОНАЛНИ БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВИ	137
<i>Милош Јевтић</i> ОДНОСИ САД И НР КИНЕ КРОЗ ПРОЈЕКАТ „ЈЕДАН ПОЈАС, ЈЕДАН ПУТ“	155

ПРАВО, БЕЗБЕДНОСТ, ЕКОНОМИЈА

<i>Жарко Браковић</i> ЗНАЧАЈ ЛЕГИСЛАТИВНОГ УРЕЂЕЊА ОБЛАСТИ ПРЕВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИТЕТА	173
<i>Жаклина Степановић</i> ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ (ИПА III) КАО ПОДРШКА ЗЕМЉАМА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА У ПРОЦЕСУ ИНТЕГРАЦИЈЕ У ЕВРОПСКУ УНИЈУ	189

ПРИКАЗ

<i>Јелена Лопичић Јанчић</i> СУЗБИЈАЊЕ СИРОМАШТВА У ЗЕМЉАМА У РАЗВОЈУ	207
--	-----

CONTENTS

<i>Introductory word</i>	5
BELT AND ROAD - CONTEMPORARY INCARNATION OF THE ANCIENT SILK ROAD	
<i>Darko Tanasković</i> THE SILK ROAD RESTORATION PROJECT AS A DIPLOMATIC CHALLENGE	9
<i>Božidar Forca</i> BELT AND ROAD AS A FORM OF CHINA'S SMART POWER	21
<i>Leonas Tolvaišis</i> RUSSIA-CHINA COOPERATION IN THE CONTEXT OF THE NEW SILK ROAD PROJECT: FOREIGN TRADE AND ENERGY-RELATED ASPECTS	49
<i>Dragan Kolev</i> GEOPOLITICAL CHALLENGES OF CHINA'S "ONE BELT, ONE ROAD" INITIATIVE	79
<i>Gordana Mrdak, Stanimir Đukić</i> "ONE BELT, ONE ROAD" INITIATIVE – A CHANCE FOR ECONOMIC PROSPERITY OF SERBIA	109
<i>Marko Vignjević</i> THE GREAT STRATEGIES OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA AND REGIONAL SECURITY CHALLENGES	137
<i>Miloš Jevtić</i> RELATIONS BETWEEN THE UNITED STATES AND CHINA THROUGH THE "ONE BELT, ONE ROAD" PROJECT	155
LAW, SECURITY, ECONOMY	
<i>Žarko Braković</i> THE IMPORTANCE OF LEGISLATIVE REGULATIONS IN THE FIELD OF CRIME PREVENTION	173
<i>Žaklina Stepanović</i> THE INSTRUMENT FOR PRE-ACCESSION ASSISTANCE (IPA III) AS A SUPPORT TO THE WESTERN BALKAN COUNTRIES IN THE PROCESS OF INTEGRATION INTO THE EUROPEAN UNION	189
VIEW	
<i>Jelena Lopičić Jančić</i> POVERTY SUPPRESSION IN DEVELOPING COUNTRIES	207

УВОДНИК

У складу са оријентацијом редакције да сваки број часописа „Дипломатија и безбедност“ буде посвећен једној од значајних тема у оквиру поља друштвено-хуманистичких наука, овај број настоји да буде актуелан и да се укључи у савремене токове истраживања.

Из тих разлога, садржај овог броја је тематски посвећен једној, код нас недовољно истраженој теми, која већ сада изазива позорност, како у мултидисциплинарним оквирима иностраних теорија, тако и у оквирима домаће теоријске мисли. У питању је кинеска стратегија и иницијатива коју је 2013. године званично обзнанио кинески председник Си Ђинпинг, симболично названа „Један појас, један пут“ („Нови пут свиле“), као један од тренутно највећих инфраструктурних пројеката у свету, али би се могло рећи и у историји човечанства. Овим пројектом се, у условима поступног прерастања једнополарног у мултицентрични свет, по свој прилици, остварује пројектовање моћи Кине као нове суперсиле у 21. веку. Такође, у новој расподели моћи, када питање 4-те индустријске револуције постаје доминантно питање будућности, све више се говори о трговинској и технолошкој конфронтацији САД и Кине као о новом хладном рату. Тиме се, према многим стручњацима, повећава ризик од конфронтације и у том смислу је садашњи јаз озбиљнији од хладног рата који је био предвидљивији, јер је успео да изнедри механизме контроле нуклеарног оружја.

У овом броју часописа презентирају се радови који се баве различитим аспектима овог феномена: као облика испољавања „паметне моћи“ Кине, великих стратегија Кине у контексту односа са САД-ом, Русијом и регионалних безбедносних изазова, као дипломатског изазова, до сагледавања из угла практичне имплементације на простору наше земље и региона. Сви ови радови представљају, по нашем мишљењу, иницијални покушај да се, на целовитији и мултидисциплинаран начин, осветли феномен који сада представља прворазредну тему интересовања светске јавности.

Осим теме броја, објављују се и радови који се односе на области евроинтеграција, сузбијања сиромаштва у земљама у развоју и превенције криминалитета.

На крају, уз захвалност ауторима и рецензентима на доприносу у овом броју, изражавамо уверење редакције да нас је двогодишње искуство учврстило у профилисању часописа који има своје место у породици научних часописа у Републици Србији.

Главни и одговорни уредник
Проф. др Андреја Савић

EDITORIAL

Consistent with the orientation of the editorial board, which implies that each issue of the journal *Diplomacy and Security* is devoted to one of the important topics within the field of social sciences and humanities, this issue seeks to be up-to-date and to integrate into contemporary research flows.

For these reasons, the content of this issue is thematically devoted to the topic that has not been deeply researched in our country and which is already provoking attention, both in the multidisciplinary framework of foreign theories and in the framework of domestic theoretical thought. It is a Chinese strategy and initiative formally announced in 2013 by Chinese President Xi Jinping, symbolically named "One Belt, One Road" ("New Silk Road"), as one of the largest infrastructure projects in the world nowadays, but we could say also in the history of mankind. This project, in the face of the gradual evolution from a single-pole into a multicenter world, is likely to project the power of China as a new superpower in the 21st century. Also, in the new distribution of power, when the issue of the 4th Industrial Revolution becomes the dominant issue of the future, there is increasing talk of a trade and technological confrontation between the US and China as a new Cold War. This, according to many experts, increases the risk of confrontation and in this sense the current gap is more serious than the Cold War, which was more predictable because it succeeded in creating nuclear weapons control mechanisms.

This issue presents papers dealing with various aspects of this phenomenon: as a form of manifesting the "smart power" of China, China's grand strategies in the context of relations with the US, Russia, and regional security challenges, as a diplomatic challenge, as well as observation from the point of practical implementation in the area of our country and region. In our opinion, all these papers represent an initial attempt to study, in a more comprehensive and multidisciplinary way, a phenomenon that is now a first-rate topic of interest to the world public.

In addition to the topic of the issue, papers related to the field of Euro-integration, poverty alleviation in developing countries and crime prevention are also published.

Finally, with gratitude to the authors and reviewers for their contributions to this issue, we express our belief that the two-year experience has strengthened us in profiling a journal that has its place in the family of scientific journals in the Republic of Serbia.

Editor in chief
Prof. Dr. Andreja Savić

**ПОЈАС И ПУТ
САВРЕМЕНА ИНКАРНАЦИЈА
ДРЕВНОГ ПУТА СВИЈЕ**

Дарко Танасковић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

ПРОЈЕКАТ ОБНОВЕ „ПУТА СВИЛЕ“ КАО ДИПЛОМАТСКИ ИЗАЗОВ

Сажетак

Кинески стратегијски мегапројекат обнове историјског „Пута свиле“, познат као „Појас и пут“ представља изузетан, епохалан развојни феномен савременог света и привлачи велику пажњу аналитичара и научника. Тежиште пажње у расправама посвећено је геоекономској и геополитичкој димензији овог јединственог подухвата. Сразмерно мање пажње посвећује се изазовима које његово реализовање ставља пред дипломатију, како кинеску, тако и земаља које су укључене или намеравају да се укључе у „Појас и пут“, а и оних које према овој иницијативи гаје резерве или јој се супротстављају. У огледу се указује на неке од најозбиљнијих таквих изазова, с нагласком на прилагођавања које ће кинеска дипломатија морати да изврши, формално не одступајући од пет основних принципа којима се већ деценијама руководи.

Кључне речи: Кина, „Појас и пут“, дипломатија, пет принципа спољне политике, глобализација, свеобухватна дипломатија.

Кинески стратегијски мегапројекат обнове древног „Пута свиле“, односно иницијатива „Појас и пут“, званично обзнањена 2013. године, изазива велико занимање економиста, политиколога и културолога, који анализирају, вреднују и настоје да предвиде разне аспекте овог поливалентног епохалног подухвата. Дипломатској димензији поклања са мање усредсређена пажња и она се више подразумева у разматрањима политиколошког реда, а мање дисциплинарно издвојено и специфично. Нема сумње, међутим, да иницијатива „Појас и пут“, с обзиром на своју опсежност, сложеност и амбициозност, доноси суштински нове дипломатске изазове, како за Кину, земљу њеног покретача и главног носиоца, тако и за све државе које се на неки начин укључују у овај пројекат, а онда и оне које према

њему гаје резерве или му се, мање или више отворено, противе. Премда је „Појас и пут“ у основи економска иницијатива, она неминовно утиче и на међународну политичку сцену, стварајући измењене, па и сасвим нове конфигурације односа на билатералном и мултилатералном плану. Проговарају неке трансисторијске геополитичке константе, а уобличавају се и интересне спреге које ремете (бар донекле) стабилизване релације између различитих субјеката на политичкој карти света. „Појас и пут“ отвара неслућене хоризонте привредне, инфраструктурне, финансијске и укупне сарадње међу државама из више (макро)региона, али и прети да поремети устаљене економске, политичке, безбедносне и историјско-психолошке, традиционалне координате у којима се одвија груписање, сврставање и општење међу њима. Неки који вековима зазиру једни од других и заузимају неподударне положаје на светској „шаховској табли“, државе чије су власти идеолошки удаљене, па и сукобљене међусобно, све до зveckања оружјем и његове повремене употребе ради заштите или наметања сопствених интереса, у контексту „Појаса и пута“ доводе се у објективно партнерски економски однос. У таквим ситуацијама, политичке одлуке да се, зарад економских пробитака, приступи иницијативи „Појас и пут“, дипломатији налажу обавезу да тражи начина како да превазиђе реалне тешкоће у комуникацији и изналажењу функционалних формула за успостављање равнотеже између јуче, данас и сутра. Својом инхерентном трансверзалношћу и универзалистичким тежњама у економској, финансијској и комуникацијској сфери, „Појас и пут“ ставља на озбиљну пробу успостављени систем граница, од оних интересних, привредних и инфраструктурних, до идеолошких и менталних. Пошто се од „Појаса и пута“ очекују конкретни резултати и успостављање механизма трајне кооперације, није изводљиво у сарадњи већег броја учесника успостављати, а поготово одржавати паралелне колосеке, уз договорено или прећутно остављање осетљивих питања по страни, чему се на нивоу билатералних односа неретко дипломатски прибегава. Премда је још рано за извођење одређенијих и поузданијих закључака о томе како се дипломатија прилагођава и сналази пред искушењем које јој намеће „Појас и пут“, можда неће бити некорисно изнети у том погледу неке прелиминарне увиде, без икакве претензије на довољну чињеничну обухватност и аналитичку продубљеност овог огледа.

Дипломатски изазови који доноси сразмерно брза имплементација обновљеног „Пута свиле“ могу се поделити на оне са којима се суочава Кина, као држава покретач иницијативе, затим државе укључене у пројекат, али и оне које су према њему резервисане или нерасположене. Од једног до другог међународноправног субјекта природа изазова се, разумљиво, разликује, у зависности од његове специфичности и међународног положаја, као и улоге у систему који настаје, али се неке типолошке сродности дипломатског реаговања и понашања могу уочити. Пођимо од Кине. Она је *spiritus movens* и главни, најактивнији, усмеравајући прота-

гониста иницијативе „Појас у пут“. Кинески званичници, међу којима се залагањем за овај стратегијски пројекат посебно истиче председник Си Ђинпинг, од почетка доследно наглашавају његов неполитички, економски карактер, као и перспективну миротворну, цивилизацијску благотворност у успостављању трајне светске стабилности кроз сарадњу свих са свима, чиме би свачији потенцијали били оптимално валоризовани у свету без баријера, затварања и егоизма. Ова начела кинеског планетарног наступања, на којима почива и архитектура „Појаса и пута“, најпотпуније је саопштио кинески председник на већ чувеном обраћању учесницима Светског економског форума у Давосу, 2017. године¹. Том приликом је Си Ђинпинг нагласио да свет, осим отворене и слободне сарадње у свеопштем интересу, нема другу опцију за успешан привредни опоравак и раст свих. „Свиђало се то вама или не, глобална економија је велики океан који не можете избећи. Државе би требало да гледају своје интересе у ширем контексту и уздрже се од остваривања својих циљева на штету других. Не би требало да се повлачимо у луку сваки пут када се суочимо са олујом, иначе никада нећемо стићи на другу обалу”², на типично кинески метафорички начин поручио је неприкосновени лидер најмногљудније, комунистичке земље света, од кога би се само десетак година раније тешко могло очекивати да постане шампион привредног отварања без граница и посвемашњег економског либерализма. Многи аналитичари и коментатори запазили су тај својеврсни парадокс – да се Трампова Америка и поједине западне земље, донедавно гласни заговорници глобализације и путпуне економске либерализације, почињу окретати економском затварању и протекционизму, а да председник „недемократске“ Кине снажно испредњачи у одбрани ових вредности, као и да ће професор Клаус Шваб, оснивач и извршни директор Светског економског форума (СЕФ) оценити да се у ломним и неизвесним временима „свет уздаје у Кину“. Улоге су замењене, а самим тим и политике. У студији *Треба ли Америци спољна политика. Ка дипломатији за XXI век*, Хенри Кисинџер је констатовао да у Америци дебатом о томе какву политику треба водити према Кини доминирају две школе мишљења. Прва, коју је заступала Клинтонова администрација, полазила је од вилсоновског принципа да у свету сачињеном од демократских држава нико никоме логично не може бити непријатељ, односно да не би требало да буде оних који су спремни да своје ставове намећу силом. Кроз јачање контаката и сарадње у свим областима, од трговине, преко науке и технологије, до културе, у

¹ Пројекат „Економски појас Пута свиле“ и „Поморски Пут свиле за XXI век“ (Silk Road Economic Belt and the 21st Century Maritime Silk Road), скраћено „Појас и пут“, који би требало да укључи 60 држава, најдетаљније је представљен у званичној публикацији кинеске владе 2015. године (Zheng Yongnian and Zhang Chi, "The Belt and Road Initiative and China's Grand Diplomacy", *China and the World*, vol. 1, No. 3, 2018.

² „Глобализација постала 'Пандорина кутија'”, *Политика*, 17/01/2017, Интернет:<http://www.politika.rs/scc/clanak/372258/Globalizacija-postala-Pandorina-kutija>, 19/10/2019.

складу са овом концепцијом, требало би да се афирмишу снаге које дају предност међународној сарадњи и унутрашњем плурализму. Стога би са Кином требало играти отворено и стремити стратегијском партнерству. Друга школа мишљења чврсто заступа гледиште да је Кина за САД морално искварен, проблематичан и неизбежан противник, како у вези са Тајваном, тако и ситуацијом у Западном Пацифику, а касније и глобалном равнотежом. Од Кине, стога, не би било изгледно стварати стратегијског партнера, већ се према њој односити као према СССР у раздобљу „хладног рата“, као према такмацу и опасности – трговину ограничавати на нестратегичке производе, ради обуздавања Кине успостављати савезништва са азијским државама, а, ако се у томе не постигну задовољавајући учинци, јачати Јапан, како би заједно са САД обезбеђивао одбрану азијског простора и спутавања Кине³. Са доласком Трампа у Белу кућу, али и сталним снажењем Кине, очигледно је да је приступ Пекингу као противнику и опасности по америчке интересе однео превагу у Вашингтону. За америчку спољну политику и дипломатију такво преусмеравање не представља нарочити проблем, јер је и у време веће отворености према Кини у Стејт Департменту у односу на њу владало "ендемско" подозрење, узроковано трајним идеолошким и геополитичким разлозима⁴. Оно што компликује ствари јесте обнова светске моћи Русије, на шта се у еуфорији после пада Берлинског зида и распада СССР у Вашингтону није рачунало, па сада постоје две ривалске велике силе, Руска Федерација и Кина, тако да није могуће демонизовати једну, а другу приказивати као, условно, прихватљиву, што је у одређено време карактерисало ранију реторику или се, пак, позитивно или негативно усредсредити само на једну, пошто је она друга у дефанзиви и маргинализована. САД ће се, дакле, супротстављати иницијативи „Појас и пут“. С једне стране, она на економском плану доноси новине које угрожавају америчку привредну домина-

3 Henry Kissinger, *Does America need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the Twenty-First Century*, London, 2002, стр. 134. Као илустрација оваквог америчког реаговања на „Појас и пут“ може послужити, рецимо, и подршка амбициозном пројекту „Азијско-афричког коридора раста“ (AAGC), чији су носиоци традиционални кинески „пријатељи“ Индија и Јапан, а којим се, како иницијатори наводе, жели успоставити свестрана азијско-афричка сарадња утемељена на „либералном и вредносно заснованом поретку“ (види: Jagannath Panda, „Asia-Africa Growth Corridor (AAGC): An India-Japan Arch in the Making?“, *Institute for Security and Development Policy*, 21/08/2017, Интернет: <http://isdip.eu/content/uploads/2017/08/2017-focus-asia-jagannath-panda.pdf/>, 20/10/2017.

4 Еклатантан пример заостреног америчког става према Пекингу је Трампово потписивање Закона о подршци људским правима и демократији у Хонгкону (27/11/2019), чиме се најгрубље задире у унутрашње послове Кине, на шта она не може остати нема. И сам амерички председник је, очигледно, свестан тога да ће овакви екстремни потези отежати кретање двоструким колосеком у односима са Кином, на које су обе стране имале разлога да прећутно пристају. У свом стилу, Доналд Трамп је потписивање Закона пропратио коментаром да је у читавој ствар незгодно то што он има добре личне односе са кинеским лидером Си Ђинпингом.

цију, док, са друге, Америка моћно пузајуће кинеско стратегијско позиционирање никако не доживљава само као економско, већ и као раст политичког, планетарног утицаја. Нису усамљена тумачења према којима је на делудалекосежни судар двеју глобалних парадигми организовања међународног поретка, евроатлантизма, предвођеног Америком, и кинеске варзије евроазијства⁵, карактерисаних двома различитим логикама. Док је евроатлантизам систематски давао, и даје, предност фактору безбедности над развојем, сматрајући да ће развој бити могућ само уз предуслов успостављања чврстог режима безбедности, дотле нови кинески концепт евроазијства начелно развој претпоставља безбедности, држећи да се безбедност може осигурати једино успостављањем инклузивног економског система⁶.

Ни друге међународне субјекте, а пре свих ЕУ, Кина не успева да убеди да су њене амбиције искључиво економске и конструктивне. Или, тачније, схвата се да кинеско освајање европског привредног простора и трајно задржавање на њему, поред економске конкурентности, слаби утицај Брисела на оне нечланице, али и поједине чланице Уније, које у пројекту „Појас и пут“ виде шансу за бржи привредни и укупни развој и напредак, а које се осећају као пасторчад најјачих и најутицајнијих држава ЕУ. Слично као и у случају САД, и за дипломатију европских престоница проблем је како својим партнерима, рецимо на Балкану, објаснити да је и Кина, која мирно, систематски и неиделешки наступа са својом „паметном моћи“ (*smart power*), непожељан улез, кад се доскора на њено улажење није обраћала критичка пажња, услед опсесије „малигним руским утицајем“. Позивање на прописе у области привредних аранжмана, застрашивање дужничким ропством и подсећање на заједничку политику (која је дубоко нарушена, а у неким доменима је и нема), као аргументи против кинеске експанзије делују прилично шупље, поготово за европске државе које нису чланице ЕУ и чија је евроинтеграцијска перспектива крајње неизвесна. Уз задржавање површинске хладнокрвности, дипломатски наступ према источноевропским и балканским државама које се одазивају на кинески зов (16+1 и сл.) постаје све нервознији и опорији, што је праћено заостравањем реторике, опструкцијом привредних подухвата, па све до (не)увијених претњи. У суочавању са напредовањем иницијативе „Појас и пут“,

---

⁵ У првој реченици званичног „Акционог плана за иницијативу Појас и пут“ (2015) позива се на историјско прегнуће „вредних и храбрих народа Евроазије“ ("Action Plan on the Belt and Road Initiative", *English. Gov. CN*, 30/03/2015, Интернет: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm, 22/10/2019). Руски председник Владимир Путин констатовао је да је „кинеска инфраструктурна иницијатива савршено подударна са циљевима Евроазијске економске уније“ („Projekat 'Pojas i put' podudara se s Euroazijskom ekonomskom unijom“, *Al Jazeera Balkans*, 26/04/2019, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/projekat-pojas-i-put-podudara-se-s-euroazijskom-ekonomskom-unijom>, 22/10/2019)

⁶ Вид. нпр. Serafettin Yilmaz and Lin Changmin, "China's 'Belt and Road' Strategy in Euroasia and Euro-Atlanticism", *Europe-Asia Studies*, Taylor & Francis Journals, vol. 70, No. 2, 2018, стр. 252-276.

рвање са неконзистентношћу званичне политике/званичних политика, које треба заступати, озбиљан је изазов за сваку дипломатију и озбиљно професионално оптерећење многих европских дипломата.

Чињеница да се идеје и циљеви са којима ја Кина покренула визионарску иницијативу „Појас и пут“ не прихватају као чисто и само економски, односно цивилизацијски у неполитичком смислу, на чему Пекинг упорно инсистира, ствара озбиљне проблеме кинеској дипломатији. Више није могуће оперативно се задовољавати стереотипним дискурсом који исходишно почива на чувених пет принципа кинеске спољне политике, а који су и данас доктринарно на снази. Као што је познато, ти принципи за складне односе држава су: (1) узајамно поштовање суверенитета и територијалног интегритета, (2) узајамно ненападање, (3) немешање у унутрашње ствари, (4) равноправност и обострана корист и (5) мирна коегзистенција⁷. Ове сакросантне принципе формулисао је кинески државник Чу Енлај још 1943. године, у сусрету са индијском делегацијом која је дошла у Пекинг ради преговора о неуралгичном проблему Тибета. Од тада па све до данас нико у Кини никада није озбиљније довео у питање исправност ових начелних поставки и кинеска спољна политика их се придржавала, а дипломатија их операционализовала и конкретизовала, уз неизбежну флексибилност коју су налагале дате околности. Од суштине се, међутим, није одступало. Управо захваљујући поштовању ових принципа, а посебно оног о немешању у унутрашње ствари других земаља, Кина је успевала, првенствено као захвалан привредни партнер, да буде спремно прихватана од стране држава различитог релационалног међународног положаја и унутрашњег уређења. Немешање у унутрашње послове других држава, као и поштовање територијалног интегритета и још неколико начела понашања у међународним односима, чији је смисао садржан у пет кинеских принципа, унети су и у Завршни акт из Хелсинкија (1975), али је практично одмах после усавајања овог значајног документа почела његово различито тумачење. Западне државе, предвођене Америком, селективно и систематично су, у односу на све остале, предност у вођењу спољне политике према државама које су сматрале недомократским стале да дају вредностима из тзв. „треће хелсиншке корпе“, а нарочито седмој тачки из „хелсиншког декалога“ – поштовању људских права и темељних слобода, укључујући слободу мишљења, савести, вере и уверења. Познато је како су се ствари даље одвијале, кроз крајње прозвољно релативизовање оних ставова из Завршног акта, који су гарантовали суверенитет, територијални интегритет, неповредивост граница, поштовања међународног права, уздржавање од употребе силе и немешање у унутрашње послове, све до легитимисања права на тзв. хуманитарне интервенције и превентивне ратове без међународноправног покрића. Тако су принципи кинеске спољне политике у пракси међународних односа постепено

⁷ Zhang Qingmin, *China's Diplomacy*, Cengage Learning Asia Pte Ltd, Beijing, 2010, стр. 82-83.

и објективно постајали превазиђени и застарели. Кина их се, међутим, и даље придржавала, јер је (била) довољно јака и отпорна на критике и притиске којима је из тзв. „слободног света“ (Запада) перманентно излагана. Није дозвољавала никакво ефективно мешање у своје унутрашње послове, одбаћивала је сугестије да измени идеологију и друштвени поредак, поступно је економски јачала и развијала узајамно корисну привредну сарадњу са свима, израстајући у јединог економског ривала САД на глобалном плану. Логично је, и очекивано, да за политику сваке државе неопходни приоритет буде сопствени интерес. Кина у том погледу не само да није изузетак, већ је њена укупна политичка оријентација, укључујући у пуној мери спољну политику, изразито „киноцентрична“. По некима, до себичности. Запажено је одлучно кинеско спољнополитичко постављање и деловање у вези са свим питањима која задиру у државнонационални интерес Кине, док је у већини ситуација које се најнепосредније не тичу тога интереса кинеска дипломатија принципијелна, али и уздржана, што не значи да је вредносно неутрална. Много је примера који то потврђују. Кина не жели да се меша у унутрашње послове других држава, па отвореније ни у спорове међу њима, и доследно се опредељује за позивање на дијалог и мирно решавање сукоба у складу са међународним правом. Кад је реч о Далеком истоку, будући макрорегионална сила, спремна је и да дискретно посредује. Овакво постављање званичног Пекинга дошло је до пуног израза и у вези са односом према југословенској кризи, распадању шесточлане федерације и проблему „Косова“.

Приметно је настојање Кине да и у спровођењу иницијативе „Појас и пут“ остане привржена спољнополитичким принципима којих се досад углавном доследно и успешно придржавала. Отворено је питање до које ће мере то бити могуће у глобализованом свету, а у контексту реализовања једног стратегијског, по дефиницији органично структурисаног макропројекта, где се релативна аутономност билатералних односа улива у континуум протезања „Појаса и пута“, постајући, у неку руку, талац визије која подразумева (бар посредну) складну сарадњу свих са свима. Нема никакве сумње да су у Пекингу свесни нових политичких и дипломатских изазова које спровођење пројекта „Појас и пут“ неминовно доноси Кини. Индикативно је у том погледу поглавље „Прилагођавање глобализацији и промовисање свеобухватне дипломатије“ у књизи *Кинеска дипломатија*, која одражава званичне ставове државе. Увођењем појма/термина *свеобухватна дипломатија (comprehensive diplomacy)* очито се желела системски рационализовати и изразити та нова реалност. Ево како, поред осталог, аутор Чанг Ђимин предочава одлике савременог тренутка у међународним односима: "Глобализација је државе учинила тесно повезаним и међузависним. Она није изменила само однос између спољних и унутрашњих послова и замаглила границу која их дели, већ је променила и простор, проблеме, методе и средства, па чак и садржину и појам

дипломатије. Дипломатске агенде постају све разноврсније, ширећи се од конвенционалних политичких и војних сфера ка доменима економије и културе. Шири се и круг субјеката дипломатије, од суверених државних актера, укључивањем међународних организација, транснационалних корпорација, каои политичких партија, парламената и невладиних организација. Промене се догађају и у вези са дипломатским средствима и каналима⁸. Нису ли, ако је судити по овом прегнантном пасусу, глобализацијским променама захваћене све димензије и сви аспекти међународних односа, спољне политике и дипломатије? Како са новонасталим стањем помирити, односно како му прилагодити (аутор употребљава израз *adapting*) важење пет темељних начела кинеске спољне политике? Чанг Ћимин сматра да би се ради таквог реалистичког оперативног усклађивања ваљало доследно одредити за оно што он назива „омнидирекционална дипломатија“ (*Omnidirectional Diplomacy*). У недостатку сасвим адекватног терминолошког еквивалента, најпре би се могло рећи да се мисли на циљно максимално диверзификовани дипломатски приступ. Тактичка пружарност у служби једне, исте стратегијске мете. На страницама посвећеним овој теми, аутор улаже нарочити труд да покаже како је управо придржавање пет основних принципа током претходних деценија обезбедило успешност таквог, реалистичног диверзификованог приступа, али је јасно да оно што се примењује у садашњости и препоручује за будућност представља крајње „креативно“ тумачење тих темељних начела. Као земља за чију је културу и менталитет континуитет једна од стожерних константи, Кина не би желела да се њено нужно прилагођавање савременим приликама у свету, а у функцији спровођења цивилизацијског пројекта „Појаса и пута“, доживи (споља и изнутра) као искорачење из тог „континуираног континуитета“. Такво понашање је, уосталом, сасвим у складу са конфучијанском матрицом која је, уз неке друге чиниоце, кинеској цивилизацији суштински омогућила реални хиљдугодишњи континуитет⁹, уз завидан степен адаптабилности и асимилативности.

Било би преурањено изводити одређеније закључке о томе како ће се мудра и опрезна кинеска дипломатија прилагођавати захтевима које ће спровођење пројекта „Појас и пут“ пред њу оперативно постављати. У Пекингу се овом питању посвећује наглашена пажња и врши организационо уподобљавање измење-

8 Zhang Qingmin, *China's Diplomacy*, нав. дело, стр. 124.

9 О месту и улози конфучијанства у цивилизацијском развоју Кине воде се занимљиве научне расправе, али нико не пориче значај овог специфичног погледа на свет и практичне филозофије живота за уобличавање традиционалног кинеског начина асимиловања свих „модерности“ (у значењу који овом појму/термину даје Н.Ш.Ејзенштат), уз задржавање идентитетске самосвојности. Тако Џ.П.Арносон пише: „У том смислу, не постоји нека конзистентно и свеобухватно конфучијанска матрица модерности, али могу постојати значајни конфучијански аспекти конструктивних, одбрамбених и критичких одговора на упаде модерности“ (Johann P. Arnason, *Civilizations in Dispute. Historical Questions and Theoretical Traditions*, Leiden/Boston: Brill, 2003, стр. 16).

ним задацима. У оквиру Националне комисије за развој и реформу формирано је посебно радно тело за реализовање иницијативе „Појас и пут“. Оно је задужено са координацију посла, у који су укључени многи други државни ресори и институције, Министарство спољних послова, Министарство трговине, Министарство културе... Паралелно се ради на програмским питањима, теоријској подлози и практичним аспектима деловања, при чему је тежиште ангажовања Министарства спољних послова на осмишљавању и разради диференцираног приступа „свеобухватне дипломатије“ у функцији афирмисања пројекта обнове „Пута свиле“ и решавања конкретних питања која на том путу искрсавају. На основу досадашњих искустава¹⁰, могуће је запазити да се, типолошки гледано, кинеска дипломатија у већој мери него пре покретања иницијативе „Појас и пут“, суочава са потребом да хитно додатно развија, дограђује и усавршава свој приступ следећим проблематикама: (1) билатералним и регионалним међуодносима држава које су већ укључене или треба да буду укључене у „Појас и пут“, актуалним и потенцијалним препрекама и ограничењима које стање тих односа представља у погледу њихове кооперативности у овом трансверзалном мултилатералном пројекту; (2) постојању или осмишљавању алтернативних макропројеката економског повезивања од стране регионалних и глобалних такмаца и непријатеља Кине; (3) утицају који ванконеонски чиниоци (географски, религијски, идеолошки, културно-традицијски...) имају на економско позиционирање појединих држава, као и унутар њих, у друштвеној и политичкој реалности; (4) сталном и ажурном, до могуће мере антиципативном праћењу промена на политичкој сцени држава укључених у „Појас и пут“, као и оних на чије се повезивање рачуна, јер промене односа политичких снага и смене власти могу имати уплива на постављање према иницијативи; (5) кадровском јачању дипломатског састава и оспособљавању припадника других владиних ресора и државних институција за дипломатско деловање, (6) развоју медијско-пропагандног и обавештајног рада у мрежи дипломатско-конзуларних представништава. Наведене су само неке дипломатске теме и колосеци које је покретање и реализовање макроекономског, стратегијског и цивилизацијског пројекта „Појас и пут“ наметнуло кинеској дипломатији као приоритете. Не би наравно, требало мислити да је занимање за ове аспекте и садржаје међународних односа у досадашњем ангажовању добро организоване и снажне кинеске дипломатије било одсутно. Некима је, међутим, полазећи од пет темељних принципа кинеске спољне политике, поклањана мања пажња но што то глобализован и до

¹⁰ Поред увида у одређене публикације МИП Кине, вредна сазнања о ангажовању кинеске дипломатије на овом пољу аутор је стекао из непосредне комуникације са већим бројем кинеских дипломата, посебно током свога службовања као сталног представника Србије при Унеску (2015-2018). Из разумљивих разлога, извори се поименично не наводе, што, наравно, не задовољава критеријуме научности, али може допринети илустровању ставова изнетих у овом огледу.

високе мере међуповезани свет изискује, поготово у ситуацији кад Кина у актуалном глобалном контексту покреће иницијативу у коју би требало да се укључи више од 60 држава и четири милијарде људи. Принципи се не мењају, али ће дипломатија морати. С обзиром на капиталан значај који иницијатива „Појас и пут“ има за Србију и за Балкан, нужно је помно пратити форме и начине на које ће се кинеска дипломатија у ходу, али стратегијски вазда промишљено, прилагођавати захтевима мегапројекта чији је покретач и водећи протагониста.

ЛИТЕРАТУРА

Arnason Johann, *Civilizations in Dispute. Historical Questions and Theoretical Traditions*, Leiden, 2003.

Kissinger Henry, *Does America need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the Twenty-First Century*, London, 2002.

Yilmaz Serafettin and Changmin Lin, "China's 'Belt and Road' Strategy in Eurasia and Euro-Atlanticism", *Europe-Asia Studies*, Taylor & Francis Journals, vol. 70, No. 2, 2018, pp. 252-276.

Yongnian Zheng and Chi Zhang, "The Belt and Road Initiative and China's Grand Diplomacy", *China and the World*, vol. 1, No. 3, 2018.

Zhang Qingmin, *China's Diplomacy*, Cengage Learning Asia Pte Ltd, Beijing, 2010.

Извори са интернета:

„Глобализација постала 'Пандорина кутија'”, *Политика*, 17/01/2017, Интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/372258/Globalizacija-postala-Pandorina-ku-tija>, 19/10/2019.

"Action Plan on the Belt and Road Initiative", *English. Gov. CN*, 30/03/2015, Интернет: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm, 22/10/2019.

„Projekat 'Pojas i put' podudara se s Euroazijskom ekonomskom unijom“, *Al Jazeera Balkans*, 26/04/2019, Интернет: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/projekat-pojas-i-put-podudara-se-s-euroazijskom-ekonomskom-unijom>, 22/10/2019.

Panda Jagannath, Asia-Africa Growth Corridor (AAGC): An India-Japan Arch in the Making?, *Institute for Security and Development Policy*, 21/08/2017, Интернет: <http://isdip.eu/content/uploads/2017/08/2017-focus-asia-jagannath-panda.pdf/>, 20/10/2017.

*Darko Tanasković*¹¹

THE SILK ROAD RESTORATION PROJECT AS A DIPLOMATIC CHALLENGE

Abstract

China's strategic megaproject for the redevelopment of the historic Silk Road, known as the Belt and Road, is a remarkable, epochal, developing phenomenon of the modern world and attracts the attention of many analysts and scientists. The focus in the discussions is on the geoeconomics and geopolitical dimension of this unique project. Relatively less attention is being paid to the challenges that its realization poses to diplomacy, both Chinese and countries that are involved or intend to join the Belt and Road Initiative, as well as those that are against or opposed to this initiative. The experiment highlights some of the most serious challenges of this kind, with an emphasis on adjustments that Chinese diplomacy will have to make, not formally deviating from the five basic principles that have served it as a guidance for decades.

Keywords: China, Belt and Road, diplomacy, five foreign policy principles, globalization, comprehensive diplomacy.

---

¹¹ Prof. Dr Darko Tanasković, Faculty of Diplomacy and Security, Belgrade,
E-mail: darko.tanaskovic@gmail.com

Божидар Форца

*Факултет за пословне студије и право
Универзитета УНИОН-Никола Тесла, Београд*

ПОЈАС И ПУТ КАО ОБЛИК ИСПОЉАВАЊА ПАМЕТНЕ МОЋИ КИНЕ

Сажетак

Мало који догађај у новијој историји је побудио толико пажње светске јавности, као кинеска стратегија и иницијатива *Појас и пут* (један појас, један пут; нови пут свиле), коју је 2013. године званично обзнанио кинески председник Си Ђинпинг. То је разумљиво, уколико се имају у виду процеси на глобалном нивоу које је практично испољавање те стратегије и иницијативе произвело.

Овај рад је покушај да се стратегија и иницијатива *Појас и пут* анализира на глобалном, регионалном и локалном нивоу, посебно са безбедносног аспекта. Ово из разлога што се савремено поимање безбедности не посматра само с војне стране, већ се проширило у политичку, економску, социјеталну и еколошку раван.

Основна хипотеза од које се пошло у истраживању гласи: *Кинеска стратегија и иницијатива Појас и пут, која се првенствено испољава у економској равни, има облик паметне моћи на глобалном, регионалном и локалном нивоу. У доказивању наведене хипотезе коришћене су познате научне методе, при чему је преовладавала метода анализе садржаја, у комбинацији с другим посебним и појединачним методама. Општи закључак до ког се дошло у истраживању јесте: Кина израста у глобалног економског лидера, што неизоставно прати примена осталих полуга паметне моћи.*

Кључне речи: Кина, Појас и пут, стратегија и иницијатива, политика, економија, безбедност.

УВОД

Моћ и сила у међународним односима јесу законитост људског развоја. Глобално посматрано, смењивали су се светски хегемони, а светски политички поредак, од формирања модерних држава, попримао је карактер униполарности, биполарности, мултиполарности или нове биполарности.

Савремени међународни политички поредак, по бројним аналитичарима, јесте мултиполаран, или се именује као нови биполизам. Тај аспект поимања светског поретка, пре свега, има државоцентричан контекст, јер се држава и даље сматра кључним субјектом међународних односа. Други приступ мултиполарности именован је као *вишецентрични*¹, где се у тзв. распршиваче моћи² убрајају и други актери међународних односа.

Народна Република Кина (у даљем: Кина) је самостална и независна држава од 1949. године. Међутим, историјски посматрано, кад је Кина у питању, говоримо о вековима трајања и испољавања снажног утицаја њених династија на тадашњи свет и његов поредак.

Објављивањем стратегије за наредни век – *Појас и пут* (нови пут свиле), 2013. године, од стране кинеског председника Си Ђинпинга, Кина се снажно укључује у светске токове, настојећи да израсте у економски најјачу силу света. Тај економски утицај Кине, глобално посматрано, немогућ је без других полуга моћи, као што су оружане снаге, активности политичког, социјеталног, културолошког и других аспеката људске делатности. Све то скупа чини наступ Кине у препознатљивом моделу паметне моћи, како га третира стручна, али и научна теорија.

1. ПАМЕТНА МОЋ

Бројна су одређења моћи у међународним односима присутна у научној теорији и пракси. Принципијелно посматрано, моћ се исказује способношћу стварања услова за опстанак и развој и, у том смислу, именује се као друштвена, чију основу чини економска моћ. Међутим, у употреби је најчешће одређење моћи као способности или могућности њеног поседника да придобије, приволи или принуди друге на жељено понашање и деловање, односно да их потпуно потчини

1 James Rosenau, у Зоран Кековић и Иван Димитријевић, *Системи безбедности са системом безбедности Републике Србије*, Факултет безбедности, Београд, 2017, стр. 39.

2 Видети у Џефри С. Нај, *Како разумети међународне сукобе*, Стубови културе, Београд, 2006, стр. 341.

својој вољи. Та моћ именује се као политичка. Политичка моћ је заснована на економској моћи, али и на војној снази. Тако, економска и војна моћ производе политичку моћ. Или, како пише Душан Пророковић: „Војна, политичка и економска моћ кључни су индикатори позиције једне државе у светском политичком систему“².

Практично испољавање моћи у међународним односима довело је до њене поделе на „тврду“, „меку“ и „паметну моћ“. Творцем тих атрибута моћи сматра се амерички политиколог Џозеф Нај и његово дело *Задужен да води*³.

Тврда моћ (енг. *hardpower*) почива на способности принуде или привлачења других да чине нешто што иначе не би желели, путем претњи и ускраћивања, с једне, и награђивања с друге стране („штап и шаргарепа“). У општем, тврда моћ се исказује величином територије и бројем становника; природним богатствима; квантитетом бруто националног производа; образовно-старосном структуром становника; степеном и обимом техничко-технолошког развоја и, посебно – војном снагом, као финалним обликом те моћи.⁴

Насупрот тврдој моћи, *мека моћ* (енг. *soft power*) се заснива на способности да се достизање очекиваних повољних резултата и исхода придобијањем других на жељени облик понашања и/или чињења оствари привлачношћу сопственог друштвено-политичког, економског или културног модела, без примене средстава принуде или награђивања. Мека моћ представља способност успостављања садржаја и приоритета „дневног реда“ унутрашње и међународне политике кроз принципе, стандарде и институције којима се обликују ставови, склоности и опредељења других⁵.

Нај изворе меке моћи налази у култури, како елитној тако и популарној, затим политичким вредностима и спољној политици и каже: „Постављање агенде, привлачење и убеђивање, с циљем изградње сопственог кредибилитета и успостављања поверења са страном на коју се утиче, јесу основни облици деловања меке моћи.“⁶

Вешта комбинација примене елемената тврде (присила и условљавање) и меке (привлачење и убеђивање) моћи представља паметну моћ, (енг. *smart power*), каже Џозеф Нај. Или, како с Ричардом Армитагом (Richard L. Armitage) тврди Нај: „У комплексном времену новог века, сви извори, односно елементи националне

2 Душан Пророковић, *Ера мултиполарности*, Службени гласник, Београд, 2018, стр. 480.

3 Joseph S. Nye, *Bound to Lead – The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1990.

4 Joseph S. Nye, „Limits of American Power“, *Political Science Quarterly*, Vol. 117, No. 4, Winter 2002/2003, стр.550-554.

5 Исто.

6 Joseph S. Nye, „Soft Power“, *Foreign Policy*, No. 80, Twentieth Anniversary (Autumn 1990), стр. 166-171.

моћи, још дуго ће остати релевантни, али ће стварна снага и утицај државе не-сумњиво почивати на паметној моћи, која није ни тврда, ни мека, већ њихова јединствена комбинација преточена у делотворну стратегију, која је прилагођена духу времена.“⁷

Подстакнути наведеним делом и бројним чланцима Џозефа Наја, многи аналитичари су покушали да прикажу релације водећих светских држава по параметрима тврде и меке моћи. Тако Живојиновић Драган, поред бројних приказа начина (модела) мерења моћи, врши компарацију шест држава света по елементима тврде и меке моћи (Табела 1 и 2).

Табела 1. Опишљиви извори моћи - „тврда моћ“

ИЗВОР МОЋИ	САД	РФ	Кина	ЕУ	Јапан	Индија
Природна богатства	Јако	Јако	Средње	Од јаког ка средњем	Средње	Средње
Војна моћ	Јако	Јако	Од средњег ка мање јаком	Средње	Средње	Средње
Економска моћ	Од јаког ка мање јаком	Средње	Од средњег ка мање јаком	Од јаког ка мање јаком	Од јаког ка мање јаком	Од средњег ка мање јаком
Наука и технологија	Јако	Јако	Од мање јаког ка јаком	Јако	Јако	Јако

Извор: Драган Живојиновић, *Годишњак ФПН*, 2009.

Своје ставове о одредницама моћи у Табели 1 Живојиновић и појашњава. Тако, на пример, појашњавајући зашто је код кинеске војне моћи одредница „од средњег ка мање јаком“, Живојиновић каже зато што Кина нема капацитете за пројекцију глобалне моћи, а то су снажна морнарица, глобално војно присуство и носачи авиона.⁸

⁷ Richard L. Armitage and Joseph S. Nye, *CSIS Commission on smart power: A smarter, more secure America*, Center for Strategic and Security Studies, Washington, D.C, 2007, стр. 7-9.

⁸ Драган Живојиновић, „Шест разлога због који Кина неће бити следећа светска супер сила“, *Годишњак ФПН*, 2009, стр. 453.

Табела 2. Неопипљиви извори моћи – „мека моћ“

ИЗВОР МОЋИ	САД	РФ	Кина	ЕУ	Јапан	Индија
Национална кохезија	Јако	Од средњег ка јаком	Јако	Слабо	Јако	Средње
Универзалистичка култура	Јако	Средње	Средње	Јако	Средње	Од средњег ка јаком
Утицај у међународним организацијама	Јако	Јако	Јако	Јако	Јако	Средње

Извор: Живојиновић, Драган, *Годишњак ФПН*, 2009.

Поред наведене компарације по елементима тврде и меке моћи, Живојиновић је дао приказ бројних модела мерења моћи у међународним односима, међу које се убрајају и модели кинеских научних и истраживачких установа⁹. Краћу анализу математичких модела мерења моћи у међународним односима дао је и Душан Пророковић, у свом делу *Ера мултиполарности*.¹⁰ Као и код Живојиновића, и Пророковић, између осталог, посебно анализира математичке моделе упоређења моћи држава које су дали кинески аналитичари.

С обзиром да су модели које приказује Пророковић настали у периоду осамдесетих и деведесетих година прошлог века, то позиције појединих држава у садашњим условима нису адекватне параметрима које ти модели уважавају. Међутим, Пророковић је приказао и један обухватни модел мексичких истраживача (Ravalcaba, Valencia, Gonzales) из 2016. године, који су покушали да утврде *индекс светске моћи* (World Power Index), а који обухвата три елемента: 1) индекс материјалних показатеља; 2) индекс полуматеријалних показатеља и 3) индекс нематеријалних показатеља. Према резултатима те мексичке аналитичке групе, с обзиром на предмет овог рада, уочава се да: 1) по укупном индексу, Кина је на четвртном месту (иза САД, Јапана и Немачке), 2) по материјалним показатељима, Кина је на другом месту, одмах иза САД, 3) по полуматеријалним показатељима, Кине нема међу првих 20 земаља света и 4) по нематеријалним показатељима, Кина је на другом месту, опет иза САД.¹¹

⁹ Видети у: Драган Живојиновић, „Шест разлога због којих Кина неће бити следећа светска суперсила“, *Годишњак ФПН*, Београд, 2009.

¹⁰ Видети у: Душан Пророковић, *Ера мултиполарности*, Службени гласник, Београд, 2018, стр. 374-380.

¹¹ Исто, стр. 279-280.

Уважавајући претходно наведено, до потпуније слике кинеске стратегије и иницијативе *Појас и пут* доћи ћемо у питањима која следе.

2. АСПЕКТИ СТРАТЕГИЈЕ И ИНИЦИЈАТИВЕ ПОЈАС И ПУТ

Израз *Појас и пут* различито се квалификује код разних аналитичара. Врло често тај израз се именује као *иницијатива* и *формат сарадње*¹², као *програма инфраструктурних пројеката*¹³, као *економски и инфраструктурни подухват*¹⁴, као *стратешки меганпројекат*¹⁵, док неки аналитичари користе и термин *стратегуја*. У складу с наведеним, сваки од наведених термина има ваљан разлог за примену уз синтагму појас и пут, међутим, коректним се чини користити термине *стратегуја* и *иницијатива*.

Термин *стратегуја*, уз синтагму *Појас и пут*, може се прихватити као коректан, из кинеског угла, ако се узме у обзир модерно схватање појма стратегија. С друге стране, израз *иницијатива* јесте коректан с међународног аспекта (из угла других држава), посматрано због чињеница да: усмерена је (иницијатива) на бројне државе света; користи се у званичним документима у којима се помиње појас и пут, односно термин *иницијатива* користе бројни званичници у својим изјавама.

У бројним одређењима појма стратегија, у новије време, све више се користи приступ, по којем се тај појам одређује као пут којим се расположивим средствима долази до утврђених циљева, пружајући ризике, познато по моделу: *Means* (средства) – *Ways* (путеви) – *Ends* (циљеви, крајње жељено стање) – *Risks* (ризици)¹⁶ (Слика 1)

12 У званичној информацији Министарства спољних послова Владе Србије, синтагма појас и пут се квалификује као иницијатива (почетно) и формат сарадње (развојно). Интернет: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/pres-servis/saopstenja/20640-2018-12-03-08-55-00?lang=lat>, 11/10/2019.

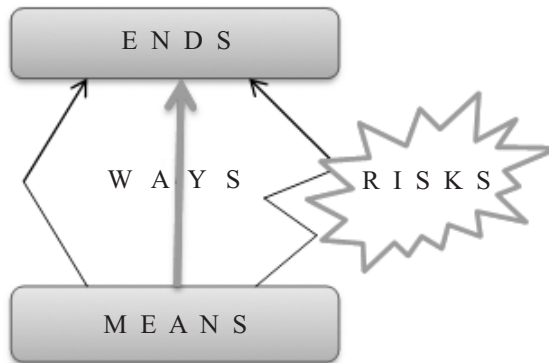
13 „Пут свиле, или пут у дужништво“, *Радио слободна Европа*, 22/03/2019, Интернет: <https://www.slobodnaevropa.org/a/put-svile-italija-kina-/29834859.html>, 11/10/2019.

14 „Pojas i put: Najambiciozniji ekonomski i infrastrukturni pothvat u povijesti čovječanstva“, *Novac.hr*, 31/03/2019, Интернет: <https://novac.jutarnji.hr/aktualno/pojas-i-put-najambiciozniji-ekonomski-i-infrastrukturni-pothvat-u-povijesti-čovječanstva/8661383/>, 11/10/2019.

15 Uroš Mitrović, “Novi put svile”, *Vreme*, 18/05/2017, Интернет: <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1500431>, 11/10/2019.

16 Стратегија Means-Ways-Ends-Risks, изворно, дело је Арта Лејка (Art Lykke) с америчког војног колеџа. Шире видети у: Harry R. Yarger, *Towards A Theory of Strategy: Art Lykke and the Army War College Strategy Model*, Интернет: <http://dde.carlisle.army.mil/authors/stratpap.htm>, 05/10/2019.

Слика 1. Модерно схватање стратегије

Извор: Божидар Форца, 2019.

2.1. Инкарнација древног пута свиле

Инкарнација је реч латинског порекла (*incarnatio*) – утеловљавање, утеловљење, оваплоћавање, оваплоћење, оличавање, оличење, сличност, слика и прилика, нарочито неке идеје (Сократ је инкарнација мудрости, тј. сушта мудрост)¹⁷.

У теорији конвергирају ставови да се синтагма *Пут свиле* први пут појављује крајем 19. века од стране немачког географа Фердинанда фон Рихтхофена, који је без ширег објашњења употребио термин *Seidenstrassen*. Од тада, синтагма *Пут свиле*, означавала је скуп трговачких путева између Средоземља и Источне Азије.

Много је тога речено и написано о стратегији и инцијативи *Појас и пут*, (Нови пут свиле), вођене су бројне дебате, написана дела која су постали бестселери, рађене студије и одбрањене докторске дисертације. Мало које штиво о путу свиле је привукло пажњу јавности, као што је дело *Путеви свиле – нова историја света*, које је написао професор универзитета Оксфорд, Питер Франкопан¹⁸. Читаоци обично прескоче предговор, а у њему се, најчешће, нађу кључне поруке аутора. У Предговору свог дела, Франкопан пише:

За четрнаести рођендан отац и мајка поклонили су ми књигу антрополога Ерика Волфа. У општеприхваћеној и лењој историји цивилизације, пише Волф, стара Грчка родила је Рим, Рим је родио хришћанску Европу, хришћанска Европа родила је ренесансу, ренесанса је родила просветитељство, просветитељство је родило политичку демократију и индустријску рево-

¹⁷ Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980, стр. 344.

¹⁸ Piter Frankopan, *Putevi svile - Nova istorija sveta*, Laguna, Beograd, 2018.

луцију. Индустрија укрштена с демократијом изродила је пак Сједињене Америчке Државе, отелотворење права на живот, слободу и потрагу за срећом. 'Сместа сам препознао причу коју су ми понављали, мантру о политичкој, културној и моралној победи Запада. Но, та прича била је мањкава; историја се може посматрати и на друге начине који не обухватају посматрање прошлости с тачке гледишта победника недавне историје. Био сам опчињен. Одједном ми је постало јасно да су области о којима нам нису предавали изгубљене, угушене упорном причом о успону Европе.¹⁹

Навођење Франкопановог дела и става из Предговора можда најбоље осликава чињеницу да је стратегија и инцијатива *Појас и пут*, и од самих њених творца називана *Нови пут свиле*. Сам Франкопан каже: Кованица *Путеви свиле* је смишљена како би се објаснила и описала размена добара између Кине и Медитерана пре две хиљаде година. Не постоје 'одређени' путеви – неко ће можда помислити да је постојала нека врста ауто-пута на коме су камиле претицале једна другу! Ова кованица је заправо осмишљена да нам помогне да разумемо како су се нека добра, углавном скупа луксузна роба, кретала на дуге стазе. Често се та роба преносила у веома малим количинама. Међутим, чињеница је да је једна страна света знала за постојање оне друге, спремна да по сваку цену пронађе људе који живе хиљадама километара далеко, како би трговала, учила и усвајала од њих нова знања, што је веома важно када се говори о глобалном карактеру путева свиле.

Свила је у давна времена била изузетно цењен материјал. О томе Франкопан пише:

Ширење Кине у древна времена, посебно је зачајно за време династије Хан (206. г.п.н.е – 220. г.н.е), што је повезало Азију. Кинески поседи су били стална мета варвара и да би спречили њихово пустошење, кинески владари су плаћали данак у облику вина, пиринча и тканине. Најцењенија тканина била је свила. У недостатку новца, па и злата, свила је коришћена и као валута и плата војницима. Свила је била и знак политичке и друштвене моћи; одећа од обиља драгоцене свиле била је важан начин на који је чању (врховни поглавица племена) наглашавао свој положај и награђивао оне око себе. Трговина између Кине и остатка света развијала се споро. На цени су били коњи и, посебно, камиле. Да би се велики пут исплатио, зарада је морала да премаши улог. Најзначајнији производи били су ретка и скупопцена роба, а најзначајнија је била свила. Свила је постала и међународно средство плаћања. Кина је отворила врата према трансконтиненталној мрежи; био је то тренутак рођења путева свиле.²⁰

19 Исто, стр. 13-14.

20 Piter Frankopan, *Putevi svile - Nova istorija sveta*, нав. дело, стр. 31-33.

Пут свиле, у почетку, био је копном, у дужини од око 6.500 км, да би се развојем пловних средстава проширио и на поморски део, те се користи израз – путеви свиле (Слика 2).

Слика 2. Путеви свиле

Извор: http://www.haoss.org/viewimage.forum?u=http%3A%2F%2Fwww.cooliranje.com%2Fimages%2Fft%2F2013%2F12%2Ft_3019055_put_svile_admin_cool_v.jpg, 12/10/2019.

Различити подаци се могу пронаћи у теоријским изворима о копненим и поморским путевима свиле. Кад су у питању копнени путеви свиле, такође, различити су подаци о њиховим рутама. Тако, Џаваншир Маџидов, користећи Франкопаново дело и неке друге изворе, у својој дисертацији тврди да су постојала три пута свиле: Један је преко данашњег Ирана и Авганистана водио до Медитерана, други преко Самарканда и око Каспијског мора до Турске, а трећи преко Монголије, Казахстана и Русије до Европе²¹. Сматра се да су постојала два морска пута свиле: *први* - од кинеске централне провинције Сичуан, преко Јуана, затим реком Јилуовади до Бурме, те кроз Ћиндун до Индије и реком Хинхе до Ирана; *други* – почев од јужнокинеског града Гуангџоу кроз Малајаски мореуз до Шри Ланке, затим преко Индије до Источне Африке.

Путевима свиле није ишла само роба. Са трговином су „путовале“ религије и културе. Тако, путем свиле у Кину и Јапан је дошао и будизам, али и хришћанство. Најновије технологије тога времена кретале су се од истока ка западу и обрнуто. Свакако, путевима свиле ишли су и ратови, избеглице, болести и све друге пошасте тога времена.

²¹ Џаваншир Маџидов, *Културе на Путу свиле – азербејџанска и српска перспектива*, докторска дисертација, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2018, стр. 6.

Полазећи од језичког значења речи *инкарнација*, а у трагању за значењем древних путева свиле, послужићемо се дефиницијом коју је дао УНЕСКО: То је први мост између Истока и Запада, настао пре око две хиљаде година. Он представља пут којим су се кретали трговци, чији је циљ била размена добара између Азије и Европе. Повезивао је царства као што је кинеско, персијско, индијско и римско, а оно што је оставило велики траг јесте управо то што је дошло и до културолошких размена, јер су се многи људи тек тада сусрели са становницима њима удаљених крајева.²²

Кинески народ је поносан на своју хиљадама година дугу историју државности, која, свакако, не почиње 1949. године. У свом историјском памћењу, *Пут свиле* има посебно место. У том смислу, израз *Нови пут свиле* треба и схватити као инкарнацију древног пута (путева) свиле, у најпозитивнијем смислу речи. У том смислу, послужићемо се речима кинеског председника Си Ђинпинга, који је на самиту земаља иницијативе *Појас и пут*, у Пекингу 2017. године, рекао: „На древном путу свиле, установљеном пре две хиљаде година, акумулисан је дух овог пута, у чијем су језгру мирна сарадња, отвореност, свеобухватност, укљученост, узајамно учење, уравнотеженост и узајамна корист“²³.

2.2. Форма и суштина стратегије и иницијативе Појас и пут

Појас и пут (Нови пут свиле, Један појас-један пут), као стратегију Кине за наредни век и иницијативу за земље Евроазије, званично је обзнанио кинески председник Си Ђинпинг приликом посете Казахстану, а затим Индонезији, септембра и октобра месеца 2013. године. Том приликом, кинески председник, између осталог, истакао је: „Дух Пута свиле је велико наслеђе цивилизације. Повезујући хиљаде километара и година, древни путеви свиле представљају дух мира и сарадње, отворености и укључености, узајамног учења и узајамне користи“.²⁴

Форма Појаса и пута представља јавно прокламоване и остварене структурне делове стратегије и иницијативе и чини лакши део анализе овог питања. С друге стране, *суштина* стратегије и иницијативе Појас и пут нема општеприхваћен израз у међународним односима. Односно, евидентна су различита, па и дијаметрално супротна гледишта разних актера у међународној заједници. Та различита виђења, свакако, опредељена су сопственим интересима разних држава.

22 Исто, стр. 5.

23 Uroš Mitrović, „Novi put svile“, *Vreme*, 18/05/2017, Интернет: <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1500431>, 12/10/2019.

24 Nikola Stanisavljević, „Put svile – projekat koji menja 21.vek“, *Balkan magazin*, 15/05/2017, Интернет: <http://www.balkanmagazin.net/novosti-i-politika/cid128-160220/put-svile-projekat-koji-menja-21vek>, 12/10/2019.

2.2.1. Форма стратегије и иницијативе Појас и пут

Општи аспект форме Појас и пут јесте иницијатива да се некадашњи путеви свиле (копнени и поморски) обједине у један светски коридор слободне трговине земаља на његовој траси (Слика 3).

Слика 3. Руте Новог пута свиле

Извор: YaleGlobal, Интернет: <http://arhiva.emins.org/srpski/news/article/epus-pita-sta-je-novi-put-svile-i-kako-kina-vidi-evropu-u-njegovom-okviru> (12/10/2019)

Конкретно, пројекат Појас и пут, који треба да буде заокружен 2050. године, пре свега, јесте у економској сфери и подразумева велика инфраструктурна улагања у изградњу нових аутопутева, брзе железнице, лука, енергетских и комуникационих постројења, чиме би се умрежила и повезала Азија са Европом и Африком²⁵. На тај начин, Иницијатива појас и пут, као инклузивна платформа, настоји да значајно преобликује глобални економски развој и допринесе да земље Евроазије, и шире, ојачају економску и културну сарадњу за постизање заједничког просперитета, уводећи нови образац економске глобализације.

У прилог наведеној конкретној форми Појаса и пута говоре подаци које је објавила кинеска Водећа група за Иницијативу појас и пут пред Форум те иницијативе, који је одржан у Пекингу априла месеца ове године:

²⁵ Nikola Stanisavljević, „Put svile – projekat koji menja 21.vek“, *Balkan magazin*, 15/05/2017, Интернет: <http://www.balkanmagazin.net/novosti-i-politika/cid128-160220/put-svile-projekat-koji-menja-21vek>, 12/10/2019.

- Кина је у оквиру Иницијативе појас и пут до краја марта 2019. потписала 173 споразума о сарадњи са 125 земаља и 29 међународних организација и билатералне уговоре о сарадњи са бројним земљама.
- Иницијатива и њени кључни концепти унети су у релевантне документе бројних организација, међу којима и УН, Г20, АПЕК, као и регионалних организација.
- Успешно напредује развој шест међународних економских коридора, који треба да играју важну улогу у успостављању и јачању партнерства међу земљама и успоставе ефикасно и униформно тржиште за Азију и Европу. Реч је о новом евро-азијском копненом коридору, и о економским коридорима Кина-Монголија-Русија, Кина-Централна Азија-Западна Азија, Кина-Индокинеско полуострво, Кина-Пакистан и коридору Бангладеш-Кина-Индија-Мјанмар.
- Успешно напредује изградња пруге Кина-Лаос, кинеско-тајландске пруге, брзе пруге Цакарта-Бандунг и брзе пруге Мађарска-Србија, а у току су припреме за пројекте пруге Кина-Киргистан-Узбекистан, источни крак Паназијске железничке мреже, пруга Кина-Непал и обнова пруге Карачи-Пешавар.
- Успешно се развијају пројекти лука Гвадар (Пакистан), Хамбантота (Сри Ланка), Пиреј (Грчка) и Халифа (УАЕ).
- Кина је потписала и билатералне међувладине уговоре о ваздушном саобраћају са 126 земаља и региона, а у протеклих пет година отворено је 1.239 међународних ваздушних линија између Кине и других земаља учесница иницијативе Појас и пут.
- Значајан напредак постигнут је и у енергетској сарадњи - електрична енергија, нафта и гас, нуклеарна енергија, нове енергије, угаљ итд, као и у прекограничном постављању информационих конекција оптичким кабловима. Закључно са крајем марта, теретна железничка мрежа Кина-Европа премашила је 14.000 тура.
- У кинеску иницијативу либерализације трговинске сарадње дуж Појаса и пута до сада су се активно укључиле 83 државе и међународне организације.
- Од 2013. до 2018. године вредност трговинске размене са земљама Иницијативе премашила је 6.000 милијарди долара, што је чинило 27,4% укупне спољнотрговинске размене Кине, са тенденцијом бржег раста од укупне размене. У 2018. години трговинска размена са земљама Појаса и пута износила је 1.300 милијарди долара, са растом од 16,4% на годишњем нивоу.
- Што се тиче индустријске сарадње, директне инвестиције кинеских предузећа у земље Појаса и пута износиле су од 2013. до 2018. године 90 милијарди долара, а промет привредних пројеката уговорених са страним партнерима премашио је 400 милијарди долара.
- Кина јеса 27 земаља усвојила водеће принципе финансирања развоја Иницијативе појас и пут, а Народна банка Кине је са међународним раз-

војним институцијама сарађивала на финансирању више од 100 пројеката у више од 70 земаља и региона.

- До овог тренутка, 11 кинеских банака успоставило је 76 својих филијала у 28 земаља учесница Иницијативе, а могућност прекограничног плаћања у кинеској валути проширена је на готово 40 земаља и региона.
- Иницијатива појас и пут укључује и сарадњу у области образовања, културе, здравства, туризма, и у другим областима. Кина је са 24 земље потписала споразуме о међусобном признавању високошколских диплома, а 2017. године у Кини уз стипендију кинеске владе студирало је 38.700 студената из земаља учесница Иницијативе.
- Кина је са 57 земаља потписала споразуме о либерализацији визног режима, тако да је 2018. године у иностранству боравило 150 милиона кинеских туриста, а исте године Кину је посетило 30,4 милиона страних туриста²⁶.

Са формалног, али не само тог аспекта посматрано, недвосмислено, Појас и пут је већ постао светски мегапројекат незабележен у историји.

2.2.2. Суштина стратегије и иницијативе Појас и пут

Улазак у суштину било које друштвене појаве и процеса захтева обухватан приступ њихових бројних аспеката, за шта је неопходна много шира елаборација од једног чланка. У том смислу, свакако, овај рад, у намери да буде конзистентан, остаће закинут за иначе неопходне научне анализе. Стога, прагматизам, ма колико био у колизији са појмом суштине, јесте начин да се дају бар назнаке те суштине.

а) *Појас и пут, пре свега, јесте стратегија Кине за наредни век.* Кина, као најмногољуднија земља света, са богатим историјским наслеђем и водећом позицијом у светској економији, не може имати другачију сопствену стратегију осим глобалне. Таквој стратегији Кине, умногоме, допринео је процес глобализације светских односа, посебно у сфери економије. Ту чињеницу најбоље је исказао кинески председник Си Ђинпинг на економском форуму у Давосу, 2017. године: (1) глобална економија је реалност савременог света, свиђало се то некоме или не (порука америчком председнику Трампу, прим. аутора), (2) протекционизам је штетан, глобално посматрано, а трговински рат не води ничему, до новим сукобима, (3) Кина сматра да су и миграције и светска економска криза последица трке за профитом, а не продукт глобализације и (4) Кина улаже стотине милијарди долара у свој економски развој и „нови пут свиле“, али је спремна да отвори своје

26 „Inicijativa pojas i put dobra i za Kinu i za sve članice“, *Euractiv*, 23/04/2019, Интернет: <https://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/13738-inicijativa-pojas-i-put-dobra-i-za-kinu-i-za-lanice-ice>, 11/10/2019.

границе за страна улагања, са планом увоза робе за око осам билиона долара и око 600 милијарди долара страних инвестиција²⁷.

Дакле, кинеска стратегија Појас и пут јесте исказ државне глобализације на супрот неолибералном капитализму у коме су доминирале транснационалне компаније. Држава координира улагања, која су део кинеске економске стратегије и геополитичког плана, а фирме укључене у тај процес у њиховој су директној служби. Односно, кинеска политичка економија најверније описује државни капитализам, где држава као главни економски актер користи тржиште у политичке сврхе.

У периоду од стицања независности 1949. године, Кина је непрестано оријентисана на крупне стратешко-развојне пројекте, који је континуално воде ка просперитету, а који имају три препознатљива исказа: 1) Еволуција Мао Це Тунга, остварила је јединство Кине, 2) Отварање према свету Денг Сјао Пинга донело је толико потребне реформе и 3) Појас и пут Си Ђинпинга, треба да оствари стратешки циљ („кинески сан“) – до стогодишњице независности (2049) постати водећа економска сила света.

Према ставовима неких аналитичара, три су основна циља која покушавају да се остваре кроз ту иницијативу Појас и пут. Прво и најзначајније, брендирањем кинеских инвестиција, Комунистичка партија сигнализира кинеским грађанима да се остварује „Кинески сан“ – да Кина постаје све присутнија, значајнија, респектабилнија, како на економском, тако и на геополитичком плану. Кинеска партија, наиме, више не може да рачуна искључиво на легитимитет који се базира на економском расту, те у Иницијативи проналази нови извор легитимитета. Друго, она покушава да реши проблем вишка капацитета. Рад и капитал пласирају се на спољном тржишту. И треће, Кина убрзано настоји да пронађе нова тржишта за своје производе, између осталог и зато што не успева да подигне домаћу потрошњу.²⁸

На крају овог кратког покушаја доказивања да је Појас и пут, пре свега, кинеска стратегија (развојна, економска, спољнополитичка...), говори и чињеница да је та иницијатива уграђена у Устав Народне Републике Кине.

б) *Шанса или теорија завере?* Кинеска иницијатива Појас и пут спроводи се већ пет–шест година и наилази на различит приступ остатка света, чији су полови прихватање и неприхватање, а које (апроксимативно) можемо окарактерисати као *шансу* (прихватање) и *теорију завере* (неприхватање).

Шанса која се, пре свега, у економском, али не само том смислу, види од иницијативе Појас и пут, најдиректније се огледа у чињеници да је тој иницијативе приступило готово пола држава света. Део конкретног испољавања Иницијативе наведен је у претходном тексту, а у овом делу ћемо само покушати да осликамо

27 Александар Живковић, *Неореализам и конструктивизам у савременим стратегијама безбедности*, мастер рад, Факултет за пословне студије и право, Београд, 2017, стр. 58.

28 Dalibor Dobrić, „Zašto Brisel negoduje na kineska ulaganja?“, *DW*, 16/05/2019, Интернет: <https://www.dw.com/sr/za%C5%A1to-brisel-negoduje-na-kineska-ulaganja/a-48758000>, 12/10/2019.

неке аспекте одреднице шанса. Мото овог аспекта анализе, опет, биће нам наведени Франкопан, који у свом делу каже: „Слушајући о експанзији Европе и Америке, а гледајући глобус света, видим да велики број земаља није обухваћен у причи о Западу, као и да не постоје“²⁹. С друге стране, у ограничениости да захватимо све делове света, фокусираћемо се на регион – Западни Балкан.

Иницијатива Појас и пут посебно је усмерена ка Европи, као њеном западном крилу у поимању Евроазије као јединствене целине. То не треба да чуди, ако се има у виду да је Европска унија „највећи трговац“ света, која управо с Кином има негативан трговински биланс (Табела 3).

Табела 3. Трговински односи ЕУ 2017. године (у милионима \$)

ЗЕМЉА	ИЗВОЗ	УВОЗ	УКУПНО	БИЛАНС
САД	362.151	247.826	609.979	114.327
КИНА	170.083	344.468	514.551	-174.385
СВЕТ	1.745.247	1.708.318	3.453.56	36.929

Извор: Божидар Форца, Жељко Никач, 2019.

У оквиру иницијативе Појас и пут, на европском континенту развија се Форум „Сарадња + 17“ (пријемом Грчке проширен је Форум „Сарадња + 16“)³⁰, који, уз Кину, обухвата 17 европских земаља, од којих једино државе Западног Балкана нису чланице ЕУ (Слика 4).

Слика 4. Земље чланице форума Сарадња +16

Извор: <http://www.kina-danas.com/saradnja-161-visem-nivou/>, 30/09/2019.

²⁹ Piter Frankopan, *Putevi svile - Nova istorija sveta*, нав. дело, стр. 14.

³⁰ На бизнис-форуму одржаном у Дубровнику 12. априла 2019. године, *Сарадња 16+1* је преименована у *Сарадња 17+1*, јер се придружила Грчка. Види: „Бизнис форум у Дубровнику, Србија потписала нове споразуме са Кином“, *РТС*, 12/04/2019, Интернет: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/ekonomija/3487304/biznis-forum-u-dubrovniku.html>, 30/09/2019.

Сарадња Кине с балканским земљама само је део сарадње те земље с ЕУ. Тако, 2015. године Кина је определила 315 милијарди евра за реализацију *Инвестиционог плана за Европу*³¹. При томе, у земљама Западног Балкана преовлађују инфраструктурни пројекти, као и пројекти у култури, науци и туризму, од чега су само неки приказани (Табела 4).

Табела 4. Пројекти у оквиру Сарадње 16+1

ДРЖАВА	ПРОЈЕКТИ САРАДЊА + 16
Србија	мост преко Дунава (Борча-Земун), куповина жељезаре Смедерево, куповина РТБ Бор, ревитализација и реконструкција Термоелектране Костолац Б, изградња фабрике гума у Зрењанину, изградња аутопута до Црне Горе и других деоница аутопутева кроз Србију.
Хрватска	Пројекат „три мора“ (Балтичко, Јадранско, Црно) – обнова хрватских лука.
Северна Македонија	модернизација саобраћајница и пруге, изградња хидроелектране.
Албанија	изградња аутопута до Северне Македоније.
БиХ	више пројеката међу којима доминира изградња термоелектране „Станари“.
Црна Гора	обнова пруге Београд-Будимпешта и њен крак према Бару, изградња аутопута Бар-Бољаре, улагање у екологију и туризам.
ЗАЈЕДНИЧКО	модернизација луке Пиреј у Грчкој, изградња брзе пруге Грчка-Северна Македонија-Србија-Мађарска.

Извор: Аутор на основу Жарко Обрадовић, 2016, стр. 83-96.

Сарадња Кине са 17 земаља Европе сматра се „претходницом“ иницијативе Појас и пут, јер је започета 2012. године. Из бројних осврта на ту сарадњу издвојићемо само ставове кинеских експерата Јонг Линг и Луи Зукои.

Линг земље Европе дели у три групе: Вишеградска група; Балтичке земље и Балкан (или/и Европа), а кинеску позицију посматра с три стране: (1) Неопходност да Кина развије сарадњу с европским подрегионима, (2) Предности које ће Кини донети развој подрегионалне сарадње на Балкану и (3) Сарадња с подрегионима на Балкану и њене слабости по Кину.³² Предности које Кини доноси пројекат Линг види у четири димензије: 1) чврста политичка основа, 2) искуство на ранијим прекограничним пројектима, 3) проактиван став балканских земаља према Са-

31 Žarko Obradović, „Pojas i put. Balkanska perspektiva“, u zborniku: *Novi put svile – Balkanska perspektiva, političko-bezbednosni aspekti*, (urednik: Vladimir N. Cvetković), Univerzitet u Beogradu - Fakultet bezbednosti, Beograd, 2016, стр. 92.

32 Ling Jong, „Budućnost saradnje između Kine i Balkana i njene mogućnosti u okviru ‘Saradnje 16+1’ i inicijative ‘Pojas i put’“, u zborniku: *Novi put svile – Balkanska perspektiva, političko-bezbednosni aspekti*, (urednik: Vladimir N. Cvetković), Univerzitet u Beogradu -Fakultet bezbednosti, Beograd, стр. 9-20.

радњи + 16, и 4) ранији механизми сарадње на које се може ослонити.³³ Проблеме на Западном Балкану Линг види као слабости кинеске иницијативе, и сублимира их у четири групе: 1) комплексност и разноврсност економског и политичког окружења и разноврсност друштава на Балкану (чланство у НАТО и/или ЕУ, противљење чланству у НАТО...), 2) неефикасност претходних механизма сарадње (само економски), 3) утицај других сила на Балкану (Русија, ЕУ, САД, Турска) и 4) група проблема који се егзактно не именују, већ обухватају избегличку кризу, дужничку кризу и политички екстремизам³⁴.

Истичући колико је Кина до сада инвестирала у Западни Балкан, посебно апострофирајући Србију, Зукои се осврће на бројне неспоразуме око имплементације иницијативе Појас и пут и пројекта Сарадња+16, посебно наглашавајући: 1) велика очекивања земаља региона, 2) постојећи бројни механизми који Кини отежавају да их синергизује, 3) проблем увлачења Кине у међусобне конфликте међу државама региона, што Кина на сваки начин избегава и 4) неки значајни финансијери иницијативе Појас и пут (*Азијска инфратструктурна инвестициона банка и Фонд пута свиле*) су сумњичави у имплементацију пројекта, тако да и доводе у питање његов пун капацитет³⁵.

Свака од земаља Западног Балкана са свог аспекта (интереса), али и под страним утицајима, има посебан однос према пројекту Сарадња+17. Република Србија, посебно истичући значај инвестиција Кине у своју привреду и економију, а у оквиру стратешког партнерства с Кином од 2009. и интензивирања 2013. године, посебно истиче принципијелан кинески став о непризнавању независности Косова.

Теорија завере је можда преоштар назив за другачија виђења иницијативе Појас и пут од шансе, али се та синтагма толико одомаћила у колоквијалном говору, да је „прикладна“ за анализу контра-погледа наведеној иницијативи. Свакако, та контра-мишљења јесу израз сопствених интереса неких земаља, а налазе се у амплитуди чији су полови себични хегемонистички интереси Кине, до личне промоције председника Си Ђинпинга, који је изабран за доживотног председника Кине.

Кључни противник иницијативе Појас и пут јесу САД. То је и званично обзнањено у *Стратегији националне безбедности САД*³⁶ („Трампова стратегија“,

33 Исто.

34 Исто.

35 Lui Zukoi, „Saradnja 16+1 u kontekstu inicijative Pojas i put“, u zborniku: *Novi put svile – Balkanska perspektiva, političko-bezbednosni aspekti*, (urednik: Vladimir N. Cvetković), Univerzitet u Beogradu - Fakultet bezbednosti, Beograd, стр. 43-68.

36 *National security strategy of the United States of America*, The White House, Washington, December, 2017, Интернет: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, 09/10/2019.

2017), где се Кина квалификује као први ривал Америке, као и у бројним поступцима САД у економској сфери на међународном плану.

У Уводу стратегије САД, у делу који говори о конкурентском свету, председник Трамп Кину (и Русију) именује ревизионистичким земљама које су изазов за америчку моћ, утицај и интересе и које су усмерене на ерозију америчке безбедности и просперитета. Према оцени Трампа, те земље су одлучне да економију учине мање слободном и мање „поштенном“, јачају своје оружане снаге и настоје да контролишу (глобалне) информације ради проширења сопственог утицаја³⁷.

У спровођењу сопствене политике, а користећи и даље снажан утицај у свету, САД у сузбијању експанзије Кине повлаче више потеза, међу којим су трговинске таксе на кинеску робу и притисак на савезнике, пре свега водеће земље ЕУ, да „обуздају“ кинеску експанзију у Европи.

Притисак на земље чланице ЕУ да обуздају експанзију Кине у Европи најочигледније је испољен у иницијативи коју је водио државни секретар Мајкл Помпео по земљама централне и источне Европе. Константа у његовим излагањима била је упозорење чланицама ЕУ на штетност мултилатералног пројекта Сарадња 16+1, уведеног 2012. године³⁸.

Док је Помпео „крстарио“ Европом, САД (Трамп) су забраниле увоз робе кинеске фирме Huawei, (5Г инфраструктура), којој је замерена блискост с Пекингом и опасност од злоупотребе података. САД су посебан утицај извршиле на државе чланице „Пет Очију“, групе која разматра развој телекомуникационе опреме на глобалном нивоу (САД, Велика Британија, Канада, Аустралија и Нови Зеланд). Притисак САД је успео, Аустралија и Нови Зеланд су забраниле увоз робе фирме Huawei, док Велика Британија и Канада преиспитују захтев САД да то учине³⁹.

Да је у питању теорија завере (сопствени интерес САД) говори и податак да су трговинске таксе и други деструктивни потези САД према Кини дале резултат. Тако, председник Трамп је 12.10.2019, (омиљени Twiter) објавио да је с Кином потписан један од највећих трговинских споразума у историји, који ће донети бенефите САД, пре свега пољопривредницима. Такође, Трамп је подвукао да се ради и о куповини Боингових авиона у вредности 16-20 милијарди долара⁴⁰. Да ли је

37 Božidar Forca, „Prikaz najnovije strategije nacionalne bezbednosti Sjedinjenih Američkih Država“, *Magazin Odbrana i Bezbednost*, 25/12/2017, Интернет: <https://magazin.istravivackicentarob.com/2017/12/25/prikaz-najnovije-strategije-nacionalne-bezbednosti-sjedin%D1%98enih-americkih-drzava-prof-dr-bozidar-forca/>, 10/10/2019.

38 Stefan Vladislavljev, „Stvarni takmac: Kina“, *bfpe*, 12/04/2019, Интернет: <https://bfpe.org/stvarni-takmac-kina/>, 10/10/2019.

39 Исто.

40 „Америка потписала највећи трговински споразум с Кином“, *Политика*, 12/10/2012, Интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/439690/Amerika-potpisala-najveci-trgovinski-ugovor-sa-Kinom>, 13/10/2019.

то тренутна победа САД или дугорочни мудри потез Кине, показаће време.

Иницијативи Појас и пут, што из сопствених интереса, што под притиском САД, одупиру се и водеће земље ЕУ. Та чињеница, пре свега, последица је негативног трговинског биланса ЕУ с Кином. У том смислу, Савет Европе је усвојио механизам по коме све државе чланице ЕУ морају да преиспитају стране директне инвестиције, пре свега њихов утицај на унутрашњи поредак и безбедност. Отуда, указује се на опасност уласка Кине „на мала врата“ у Европу, преко земаља источне Европе и неких држава кандидата, као што је Србија. Тадашњи комесар Јохнес Хан је балканске земље назвао „тројанским коњем“ кинског утицаја у Европи. Међутим, мора се истаћи да земље чланице ЕУ немају тврд став као САД према Кини и иницијативи Појас и пут, о чему говори и податак да су кинеска улагања у Великој Британији око 50 милијарди долара, у Немачкој око 22 милијарде, и да ниједна земља ЕУ није забранила увоз робе кинеске фирме Huawei.⁴¹

Посебан аспект теорије је завере јесте упозорење на могуће последице „лаких кредита“ Кине неразијеним земљама. Наиме, у немогућности да враћају кредите, поједине земље су неке значајне капацитете своје инфраструктуре „морале“ да предају Кини, као што је војна база у Џибутију и лука у Шри Ланки⁴².

3. ГЕОПОЛИТИКА: АМЕРИКА НА ПРВОМ МЕСТУ И КИНЕСКИ САН

Историјски посматрано, процесе у међународним односима увек су детерминисали односи међу великим силама. Отуда, већи број теоријских праваца изучавања међународних односа и безбедности стоји на становишту да је свет анархичан, да је држава кључни субјект међународних односа и да је свет онакав каквим га државе начине⁴³.

Савремени међународни политички поредак у новијој историји (после Другог светског рата), управо с аспекта утицаја великих сила, иманован је као биполаризам, униполаризам и мултиполаризам или нови биполаризам. Тај државоцентрични поглед на међународне односе и безбедност, пре свега, заснован је на утицају светских сила.

Велики број аналитичара међународних односа сагласан је у ставу да је на

41 Stefan Vladislavljev, „Stvarni takmac: Kina“, *bfpe*, 12/04/2019, Интернет: <https://bfpe.org/stvarni-takmac-kina/>, 10/10/2019.

42 Исто.

43 Упореди: 1) Пол Д. Вилијамс, *Увод у студије безбедности*, Службени гласник, Београд, 2012, 2) Alan Collins, *Suvremene sigurnosne studije*, *Politička kultura*, Zagreb, 2010, 3) Филип Ејдус, *Међународна безбедност, теорије, сектори и нивои*, Службени гласник, Београд, 2012.

сцени ставарање мултиполарног света, који неки именују и као нови биполаризам. Мултиполарни свет, с државоцентричног аспекта посматрано, подразумева више полова моћи, међу којима се издвајају САД, Кина и Русија, уз још неке државе, као што су Немачка, Француска, Велика Британија, Индија и Бразил.⁴⁴ С друге пак стране, нови биполаризам има два аспекта посматрања. Први аспект јесте виђење геополитичара Александра Дугина, који је први увео синтагму *нови биполаризам*. По том виђењу, свет се поларизује на *атлантисте* (американисте) и *анти-атлантисте* (анти-американисте)⁴⁵. Други пак аспект, познат по ставу „не Г7, већ Г2“⁴⁶, подразумева два кључна утицаја на глобалне међунродне односе – САД и Кина.

3.1. Америка на првом месту

По укупним праметрима свих анализа, САД су још увек једина супер сила света, тврде бројни аналитичари, иако је неки (Пророковић) виде као силу на заласку. Од Вудроа Вилсона, преко Ајзенхауера, посебно Буша (старији), Клинтона, Буша (млађи), до Трампа, очевидна је тенденција Америке да влада светом. Ако је та тенденција увијана у разне форме и била прикривена, „огољеном дипломатијом“ Трампа, потпуно је јасно исказана ставом – *Америка на првом месту*. Иако је и сам Трамп покушао да „увије“ стварне намере САД у обланду „сваком је своја земља на првом месту“ (Давос, 2018), јасно је да је у питању чврсто опредељење да се пољуљани униполаризам последње деценије прошлог века поново успостави.

САД, као још увек прва економија света, своју номинцију лидера у свету исказују кроз четири витална национална интереса: 1) Заштита народа, територије и америчког начина живота; 2) Промовисање америчког просперитета; 3) Очување мира кроз снагу и 4) Унапређење америчког утицаја.⁴⁷

Достизање виталних националних интереса Америка чини путем паметне моћи, при чему је доминантна и вома присутна тврда моћ. Та тврда моћ, пре свега, постиже се спречавањем било које земље, посебно Кине, да значајније умањи америчку економску снагу и доминацију, развојем и одржавањем изузетно снажних

44 Види: Душан Пророковић, *Ера мултиполарности*, нав. дело.

45 Александар Дугин у Миломир Степић, *Косово и Метохија као индикатор новог биполаризма*, Безбедносни форум, Београд, 2/2017.

46 Г2 се сматра ознаком за „Нови начин регулисања односа између великих сила“, који је својевремено кинески председник Си Ђинпинг предложио америчком председнику Бараку Обами. Видети: Dragan Štavljanić, „Америчко-кинески 'сукоб цивилизација'“, *Radio slobodna Evropa*, 16/05/2017, Интернет: <https://www.slobodnaevropa.org/a/amerika-kina-trgovinski-rat-sukob-civilizacija/29941737.html>, 13/10/2019.

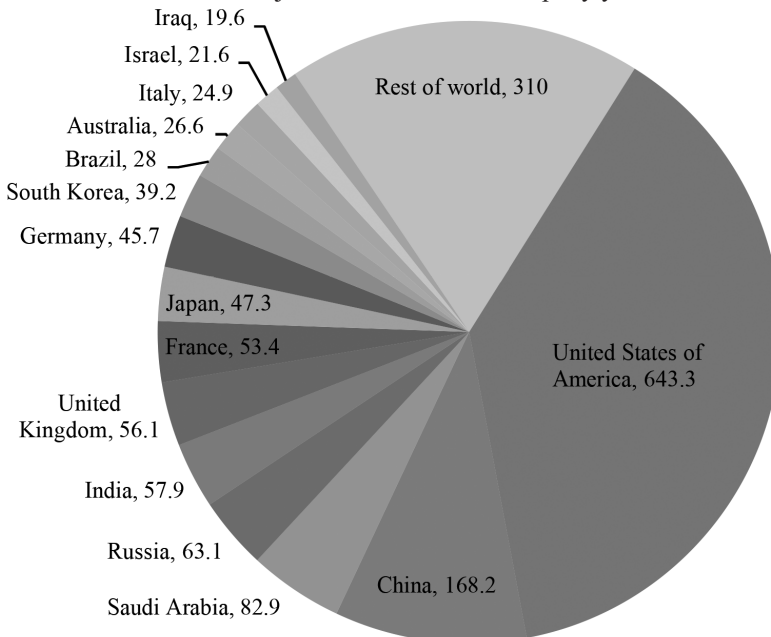
47 Božidar Forca, “Classical strategic thought and contemporary international security”, *Asymetri and Strategy – Thematic collection of Articles*, Ministry of Defence of the Republic of Serbia/Strategic Research Institute and National Defence School, Belgrade, 2018.

војних потенијала и ослонцем на НАТО.

Оружане снаге САД су сила без премца, и једина земља која колико-толико може да се пореди с њима јесте Русија. Стога, Русија је и оквалификована у стратегији САД као ревизионистичка држава и први ривал у сфери безбедности. Ослонац на снажне оружане снаге САД потврђују подаци о учешћу Америке у ратовима новијег доба и издаци за потребе одбране. Узимајући 1776. годину као настајање САД, па до 2015. године, конвергирају подаци да је Америка водила око 220 ратова. У том смислу, врло илустративан пример даје аналитичарка Љубица Шаран, која преноси резултате истраживања неименоване студије у САД, према којој је Америка водила 201 од 248 ратова који су се догодили у периоду 1945-2001. године, односно да је та земља започела рат у 153 државе света.⁴⁸ С друге стране, Америка издваја за војне потребе готово као све остале земље света заједно (Слика 5).

САД су свесне да ниједна земља не може да влада светом сама. Отуда, њихов основна полука тврде моћи јесте НАТО. У том смислу, користећи Повељу УН и њену Главу VII, САД су омогућиле да НАТО постане снага УН за међнародну безбедност, да опстаненакон распуштања Варшавског уговора и да се прошири на 29 земаља чланица.

Слика 5. Земље са највећим издацима за одбрану у 2018. години

Извор: 2019 edition of "The Military Balance" from the International Institute for Strategic Studies (IISS)

48 Ljubica Šaran, „Americi mir nije isplativ“, *Matrix World*, 03/04/2015, Internet: <https://matrixworldhr.com/2015/04/03/americi-mir-nije-isplativ-ratovi-donose-profit-i-moc/>, 29/09/2019.

Колико су САД намерне ка лидерској позицији, говоре и једностранни акти за којима посежу у међународним односима, као што су: 1) притисак на чланице НАТО да повећају издатке за одбрану на ниво 2% БНД, до 2024. године, 2) поштравање санкција Русији, 3) агитација код европских савезника да се одустане од руског гасовода „Северни ток 2“, као и да се обузда кинески пројекат „Кина + 16“, 4) увођење већих царина на робу из Кине (трговински рат САД-Кина), 5) повлачење из ИНФ програма о ограничењу балистичких ракета средњег и малог домета (програм су 1987. године потписали совјетски председник Михаил Горбачов и председник САД Роналд Реган), 6) најаву изласка из Иранског нуклеарног програма и додатне санкције Ирану, што је на ивици сукоба, 7) напуштње УНХЦР (организаија УН за људска права и избеглице), 8) доношење наредбе која ће спречити америчке компаније да користе телекомуникациону опрему коју производе технолошке компаније које се сматрају ризичним за националну безбедност. Наредба отвара пут забрани пословања са кинеском компанијом Huawei, и 9) наређење војним стратезима САД да се убрза „космички програм“.⁴⁹

Врхунац лицемерног настојања за светском хегемонијом, јесте наступ председника Трампа на 74. заседању Генералне скупштине УН, септембра месеца ове године, речима: „Ако желите слободу, понесите се својом земљом, ако желите демократију држите се свог суверенитета. Ако желите мир, волите своју нацију.“⁵⁰

3.2. Кинески сан

Као и о Путу свиле, тако и о Кинеском сну постоје бројна дела и записи, који обухватају врло разуђен опсег предмета опсервације, од глобалног аспекта до појединца. Симболично посматрано, кинески сан јесте парадигма америчког сна – како створити првих милион долара. Озбиљније анализе појма Кинески сан указују на кинеско виђење благостања свог човека и његове породице, кроз борбу Кине у глобализацији света. Појас и пут (Нови пут свиле), дакле, није кинески сан, већ стратегија за његово остварење.

Развојна стратегија Кине (Појас и пут), како истичу кинески аналитичари, јесте супротно гледиште остварења *америчког сна*. Односно, та стратегија, за разлику од западне, како истиче Ванг Ливеи, јесте кинеско виђење глобализације, никога не колонизује, нити кога дели, јер у кинеском језику и не постоји реч делити⁵¹.

49 Божидар Форца, „Наоружавање између претње и бизниса“, *Одбрана и безбедност*, Београд, јун, 2019.

50 Божидар Форца, „Мисли глобално, ради локално“, *Одбрана и безбедност*, Београд, октобар, 2019.

51 „Kineski san nije kolonizacija“, *Webtribune*, 26/10/2018, Интернет: <https://webtribune.rs/kineski-san-nije-kolonizacija/>, 13/10/2019.

Четиристо четрдесет шест владара је гоподарило Кином и народом Хан, али су тројица оставили највећи утицај на позицију нове Кине: Мао Це Тунг, Дјен Сјаопинг и, нарочито, Си Ђинпинг. Од Мао-а до Ђинпинга, Кина се, у скоковима, кроз еволуцију и реформе, уздизала од сиромашне земље, до позиције да преузме лидерску позицију у економији света. На том свом путу, чињеница је да Кина нити јесте нити је за то било кадра, никада није посезала за војном претњом, притисцима и ратовима, поготово не на глобалном плану. Кинеско виђење глобализације савремених односа јесте државна економија са више система.⁵²

Остварење кинеског сна спроводи се путем паметне моћи, са тежиштем на мекој моћи. Уз снажну економију, којој се предвиђа лидерска позиција у свету, основне полуге паметне моћи Кине јесу: култура, уметност, књижевност, филм, образовање и истраживање, туризам, спорт и светски брендови. Само као илустрација, наводимо следеће податке:

- организовање Олимпијских игара 2008; Светски конгрес ЕКСПО у Шангају, као и обнова стотина споменика културе под заштитом УНЕСКО-а;
- кинески писци су све утицајнији у свету, до добитника Нобелове награде (2012) Лу Ксиу;
- Кина је преузела примат од САД као највеће тржиште некретнина и антиквитета (2011);
- филмски редитељ Анг Ли је двоструки добитник награде „Оскар“ (2005 и 2012);
- Кина улаже огромна средства у подстицање и развој образовања. Само као податак наводи се да је у 2015. години у свету студирало 523.700 Кинеза, док је у исто време на студијама у Кини било 397.635 страних студената;
- Кина се снажно отворила и у домену туризма. У 2015. години 120 милиона Кинеза је боравило у страним земљама као туристи, потрошивши око 215 милијарди долара;
- кинески спортисти, по правилу, садају у прве три нације по резултатима на Олимпијским играма, а у домаћи спорт се улажу огромна финансијска средства;
- брендови: Највећи светски произвођач персоналних рачунара *Lenovo Group*, кинески гигант у области телекомуникација *Huawei Technologies*, авио компанија *Air China*, највећи светски произвођач кућних апарата *Haier*, као и произвођачи у аутомобилској индустрији *Great Wall Motors* и *Chery Automobile*⁵⁷ чине листу водећих кинеских брендова, који немају снагу да се изборе саглобалним брендovima ни на територији Народне Републике Кине. Млађе генерација Кинеза у великој мери конзумирају брен-

⁵² Повратком Хонг Конга у састав Кине настао је термин *земља са два система*. Међутим, с обзиром да Кина не одустаје од Тајвана, говори се и о појму *земља са више система*.

дове пореклом из САД и Европе, као што су *Apple, WeChat, Adidas, Zara, Nike* и *Converse*⁵³.

Нема суштинске моћи без војне снаге, то смо неколико пута већ истакли. Та констатација важи и за Кину. Међутим, одмах треба истаћи чињеницу да Кина нема глобалне и освајачке тенденције, нити је вољна да се приклања војним савезима и коалицијама. Кинески војни ефекти, пре свега, усмерени су на регионални аспект и заштиту кинеских интереса у Јужном кинеском мору. С друге стране, политика Кине уважава чињеницу да су јаке оружане снаге једна од полуга њене моћи и елемент остварења стратешких циљева, па и Кинеског сна. У том смислу, Кина чини значајне напоре да своје снаге развија и одржава на нивоу који неће значајно каснити за најјачим силама света (САД и Русија), дајући приоритет најсавременијим технологијама, у којима, чак, очекује и примат, глобално посматрано.

Кључни ставови о Народној армији Кине утврђени су у *Кинеској војној стратегији* из 2014. године, објављеној 2015. године. У суштини, реч је о документу *Бела књига одбране*, коју Кина издаје на сваке две године, под различитим називима. Свакако, ставови војне стратегије из 2014, перманентно се дограђују, а што се посебно испољава и кроз издвајања за војску. Кина је баш у време објављивња стратегије и иницијативе Појас и пут значајно премашила цифру од 100 милијарди долара за потребе војске, а од тада војни буџет радикално расте. Тако, према подацима СИПРИ (Институт из Стокхолма) за 2018. годину: 1) у свету се за војску издвојило 1.822 милијарди долара (процена је да је бројка и већа), 2) на другом месту иза неприкосновених САД, налази се Кина, са 250 милијарди долара, што је пораст од 83% у последњих 10 година.⁵⁴

ЗАКЉУЧАК

Појас и пут (Нови пут свиле) је сопствена кинеска стратегија, с једне и, иницијатива за Евроазију, али и друге делове света, с друге стране. Назив стратегије и иницијативе јесте инкарнација древног пута свиле од пре две хиљаде година. Форма стратегије и иницијативе јесу у историји незабележени инфраструктурни пројекти који се већ остварују, а који треба да допринесу економској повезаности и бољитку обухваћених земаља.

Суштина стратегије Појас и пут има кинески и светски угао посматрања.

53 Дејан Станишић, *Модалитети испољавања паметне моћи Народне Републике Кине према Републици Србији*, Војна академија, Школа националне одбране, Београд, 2017, стр. 15-30.

54 Hele Jepsen, „Izdaci za oružje sve veći“, *DW*, 29/04/2019, Интернет: <https://www.dw.com/sr/izdaci-za-oru%C5%BEje-sve-ve%C4%87i/a-48523420>, 13/10/2019.

Кинески угао посматрања јесте државни облик глобализације економских односа, у којима ће Кина остварити свој сан, а земљама које су укључене у Форум Појас и пут донети бољитак, без колонијалних намера, дељења и притисака, уз обострану сарадњу, образовање, учење и корист. С друге стране, остатак света на кинеску иницијативу гледа различито. Једни је посматрају као сопствену шансу за економски опоравак и напредак. Други пак, пре свега САД и неке зеље ЕУ, у иницијативи виде економски хегемонизам Кине и опасност по сопствени поредак и унутрашње стање.

Савремени свет се креће ка мултиполарности. У том процесу, Појас и пут је изнедрио два глобална ривала: САД и Кину. Антагонизми међу њима имају карактер економског (трговинског рата). Оба ривала примењују паметну моћ, с том разликом што се САД ослањају више на тврду него меку моћ, до је у случају Кине приступ обрнут.

Бог је једино памет равномерно расподелио – нико се не жали да му недостаје. За очекивати је да ће памет превагнути и у стварању новог светског поретка и да антагонизми САД и Кине неће попримити деструктивнији карактер од међусобних економских запречавања.

ЛИТЕРАТУРА

Вилијамс Д. Пол, *Увод у студије безбедности*, Службени гласник, Београд, 2012.

Вујаклија Милан, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980.

Ејдус Филип, *Међународна безбедност, теорије, сектори и нивои*, Службени гласник, Београд, 2012.

Живковић Александар, *Неореализам и конструктивизам у савременим стратегијама безбедности*, мастер рад, Факултет за пословне студије и право, Београд, 2017.

Живојиновић Драган, *Шест разлога због који Кина неће бити следећа светска суперсила*, *Годишњак ФПН*, Београд, 2009.

Мацидов Цаваншир, *Културе на Путу свиле – азербејџанска и српска перспектива*, докторска дисертација, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2018.

Нај С. Џефри, *Како разумети међународне сукобе*, Стубови културе, Београд, 2006.

Пророковић Душан, *Ера мултиполарности*, Службени гласник, Београд, 2018.

Станишић Дејан, *Модалитети испољавања паметне моћи Народне Републике Кине према Републици Србији*, Војна академија, Школа националне одбране,

Београд, 2017.

Степић Миломир, *Косово и Метохија као индикатор новог биполаризма*, Безбедносни форум, Београд, 2/2017.

Форца Божић, „Мисли глобално, ради локално“, *Одбрана и безбедност*, Београд, октобар, 2019.

Форца Божић, „Наоружавање између претње и бизниса“, *Одбрана и безбедност*, Београд, јун, 2019.

Armitage L. Richard and Nye S. Joseph, *CSIS Commission on smart power: A smarter, more secure America*, Center for Strategic and Security Studies, Washington, D.C, 2007

Forca Božidar, „Classical strategic thought and contemporary international security“, *Asymetri and Strategy – Thematic collection of Articles*, Ministry of Defence of the Republic of Serbia/Strategic Research Institute and National Defence School, Belgrade, 2018.

Frankopan Piter, *Putevi svile - Nova istorija sveta*, Laguna, Beograd, 2018.

Jong Ling, „Будућност сарадње између Кине и Балкана и њене могућности у оквиру ‘Сарадње 16+1’ и иницијативе ‘Појас и пут’“, у зборнику: *Нови пут свиле – Балканска перспектива, политичко-безбедносни аспекти*, (уредник: Владимир Н. Цветковић), Универзитет у Београду - Факултет безбедности, Београд.

Alan Collins, *Suvremene sigurnosne studije*, Политичка култура, Загреб

Nye S. Joseph, „Soft Power“, *Foreign Policy*, No. 80, Twentieth Anniversary (Autumn 1990).

Nye S. Joseph, *Bound to Lead – The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1990.

Nye S. Joseph, „Limits of American Power“, *Political Science Quarterly*, Vol. 117, No. 4, Winter 2002/2003.

Yarger R. Harry, *Towards A Theory of Strategy: Art Lykke and the Army War College Strategy Model*, Интернет: <http://dde.carlisle.army.mil/authors/stratpap.htm>, 05/10/2019

Obradović Žarko, „Појас и пут. Балканска перспектива“, у зборнику: *Нови пут свиле – Балканска перспектива, политичко - безбедносни аспекти*, (уредник: Владимир Н. Цветковић), Универзитет у Београду - Факултет безбедности, Београд, 2016.

Zukoi Lui, „Сарадња 16+1 у контексту иницијативе Појас и пут“, у зборнику: *Нови пут свиле – Балканска перспектива, политичко-безбедносни аспекти*, (уредник: Владимир Н. Цветковић), Универзитет у Београду - Факултет безбедности, Београд.

Извори са интернета:

„Америка потписала највећи трговински споразум с Кином“, *Политика*,

12/10/ 2012, Интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/439690/Amerika-potpisala-najveci-trgovinski-ugovor-sa-Kinom>, 13/10/2019.

„Бизнис форум у Дубровнику, Србија потписала нове споразуме са Кином“, *РТС*, 12/04/2019, Интернет: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/ekonomija/3487304/biznis-forum-u-dubrovniku.html>, 30/09/2019.

„Пут свиле, или пут у дужништво“, *Радио слободна Европа*, 22/03/2019, Интернет: <https://www.slobodnaevropa.org/a/put-svile-italija-kina-/29834859.html>, 11/10/2019.

Dobrić Dalibor, „Zašto Brisel negoduje na kineska ulaganja?“, *DW*, 16/05/2019, Интернет: <https://www.dw.com/sr/za%C5%A1to-brisel-negoduje-na-kineska-ulaganja/a-48758000>, 12/10/2019.

Forca Božidar, „Prikaz najnovije strategije nacionalne bezbednosti Sjedinjenih Američkih Država“, *Magazin Odbrana i Bezbednost*, 25/12/2017, Интернет: <https://magazin.istrzivackicentarob.com/2017/12/25/prikaz-najnovije-strategije-nacionalne-bezbednosti-sjedin%D1%98enih-americkih-drzava-prof-dr-bozidar-forca/>.

„Inicijativa pojas i put dobra i za Kinu i za sve članice“, *Euractiv*, 23/04/2019, Интернет: <https://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/13738-inicijativa-pojas-i-put-dobra-i-za-kinu-i-za-lanice-ice>, 11/10/2019.

Jepesen Hele, „Izdaci za oružje sve veći“, *DW*, 29/04/2019, Интернет: <https://www.dw.com/sr/izdaci-za-oru%C5%BEje-sve-ve%C4%87i/a-48523420>, 13/10/2019.

„Kineski san nije kolonizacija“, *Webtribune*, 26/10/2018, Интернет: <https://webtribune.rs/kineski-san-nije-kolonizacija/>, 13/10/2019.

Mitrović Uroš, „Novi put svile“, *Vreme*, 18/05/2017, Интернет: <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1500431>, 11-12/10/2019.

„Pojas i put: Najambiciozniji ekonomski i infrastrukturni pothvat u povijesti čovječanstva“, *Novac.hr*, 31/03/2019, Интернет: <https://novac.jutarnji.hr/aktualno/pojas-i-put-najambiciozniji-ekonomski-i-infrastrukturni-pothvat-u-povijesti-čovječanstva/8661383/>, 11/10/2019.

Stanisavljević Nikola, Put svile – projekat koji menja 21. vek, *Balkanmagazin*, 15/05/2017, Интернет: <http://www.balkanmagazin.net/novosti-i-politika/cid128-160220/put-svile-projekat-koji-menja-21vek>, 12/10/2019.

Šaran Ljubica, „Americi mir nije isplativ“, *Matrix World*, 03/04/2015, Internet: <https://matrixworldhr.com/2015/04/03/americi-mir-nije-isplativ-ratovi-donose-profit-i-moc/>, 29/09/2019.

Štavljanin Dragan, „Američko-kineski 'sukob civilizacija'“, *Radio slobodna Evropa*, 16/05/2017, Интернет: <https://www.slobodnaevropa.org/a/amerika-kina-trgovinski-rat-sukob-civilizacija/29941737.html>, 13/10/2019.

Vladisavljev Stefan, „Stvarni takmac: Kina“, *bfpe*, 12/04/2019, Интернет: <https://bfpe.org/stvarni-takmac-kina/>, 10/10/2019.

Božidar Forca⁵⁶

BELT AND ROAD AS A FORM OF CHINA'S SMART POWER

Abstract

Few events in recent history have received as much attention from the world public as the Chinese strategy and the Belt and Road Initiative (One Belt-One Road; New Silk Road), officially announced in 2013 by Chinese President Xi Jinping. This is understandable, given the processes at the global level that the practical implementation of that strategy and initiative has produced.

This paper is an attempt to analyze the Belt and Road strategy and initiative globally, regionally and locally, especially from a security perspective. This is because the modern notion of security is not only viewed from the military side, but has expanded into a political, economic, social and environmental area.

The basic hypothesis that led the research is: China's strategy and initiative The Belt and Road, which is primarily manifested in the economic area, takes the form of smart power at the global, regional and local levels. Well-known scientific methods were used to prove this hypothesis, with the content analysis method predominant, in combination with other specific and individual methods. The overall conclusion of the study is that China is emerging as a global economic leader, which is inevitably accompanied by the use of other levers of smart power.

Keywords: China, Belt and Road, Strategy and Initiative, Politics, Economy, Security.

---

⁵⁶ Prof. dr Božidar Forca, Faculty of Business Studies and Law, UNION - Nikola Tesla University, Belgrade, E-mail: bozidar.forca@fjpsp.edu.rs

Леонас Толвашиис

Уралски федерални универзитет, Јекатеринбург

РУСКО-КИНЕСКА САРАДЊА У КОНТЕКСТУ РАЗВОЈА ПРОЈЕКТА НОВОГ ПУТА СВИЛЕ: СПОЉНОТРГОВИНСКИ И ЕНЕРГЕТСКИ АСПЕКТИ

Сажетак

Рад је посвећен развоју односа између Руске Федерације и Народне Републике Кине у периоду 2014-2019, након почетка санкционог режима између Русије и низа западних држава. У контексту наратива заокрета Русије ка истоку настоји се утврдити степен окретања Русије интеграцији са Кином у контексту пројекта Новог пута свиле. Методологија рада се ослања на званична саопштења државних институција, анализу статистичких података, научних радова и докумената. Руско-кинески односи се анализирају у сферама спољнотрговинске размене, инвестиција и енергетике. Представљени су трендови и структура спољнотрговинске размене између Русије и Кине, токови инвестиција и сарадња у енергетици. Користи се теоријски оквир реализма у међународним односима.

Кључне речи: руско-кинески односи, Нови пут свиле, руско-кинеска спољнотрговинска размена, кинеске инвестиције, енергетика, Русија, Кина

1. УВОД

РУСИЈА И НОВИ ПУТ СВИЛЕ: УЗАЈАМНИ ЗНАЧАЈ

Руско-кинески односи у другој деценији 21. века доживљавају успон који нема преседана у скоријој историји двостраних односа. У контексту затезања односа Русије са САД и Европском унијом, године 2014. у Русији настао је наратив заокрета ка истоку. Пројекат промене трговинско-економског модела Евроазије подстицан од стране Кине пружа Русији нове могућности за остваривање приоритетних развојних циљева.

Према теорији реализма у међународним односима, државе се понашају рационално, у складу са својим интересима и могућностима, и настоје да увећају своју моћ како би обезбедиле свој опстанак, што је примарни интерес сваке државе¹. Предуслов за безбедност државе је могућност контроле других држава. Према неореалистичкој парадигми, подударни интереси могу навести државе, које се иначе међусобно такмиче, на миран саживот и сарадњу². Интерес Русије за глобални субјективитет у вишеполарном свету може се постићи јачањем унутрашњег тржишта и економским удруживањем са околним државама ради заједничког развоја. Учешће у трансевроазијским саобраћајним коридорима Новог пута свиле омогућава Русији да ојача свој положај велике транзитне државе смештене између истока и запада³, што ће допринети исплативости улагања у саобраћајну инфраструктуру и атрактивности региона азијског дела државе за производњу и становништво. Јачање руско-кинеских прекограничних веза се често посматра као предуслов за одрживи економски развој Сибира и Далеког Истока⁴. Нови пут свиле пружа оквир за сарадњу Кине и држава-чланица Евроазијског економског савеза (ЕАЕС) на обнови саобраћајне инфраструктуре, у градитељству, енергетици, екстракцији ресурса и развоју високих технологија⁵.

Захваљујући опширној територији и богатим ресурсима, Русија игра важну улогу у кинеском моделу међународне сарадње и развоја Новог пута свиле⁶. Русија представља важну карику северног трансевроазијског економског коридора који повезује Кину, Централну Азију, Русију и Европу, зато има кључан значај у погледу логистике, ресурса и економске безбедности Кине⁷. Стратешки положај Русије је важан за изградњу најпогоднијих и брзих транзитних путева кроз центар Евроазије, а тиме и за отварање нових тржишта за кинеску робу и за економски развој региона у Кини и околним државама. Транзит преко Русије је исплативији, јер се на путу који укључује Русију налазе само три гранична прелаза и нема морских деоница, док Транскаспијска рута која води преко Казахстана, Азербејџана,

1 Hans Joachim Morgenthau (Revised by Kenneth W. Thompson), *Politics among nations: the struggle for power and peace*, Knopf, NY, 1985.

2 Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley, Reading, MA, 1979.

3 С.Г. Лузянин, А.В. Афонасьева, „Один пояс, Один путь – политические и экономические изменения“, *Вестник Томского государственного университета. Экономика*, № 40, 2017, стр. 5-14.

4 Л.А. Безруков, „Транссиб и Шелковый путь, Глобальная инфраструктура и региональное развитие“, *Всероссийский экономический журнал*, № 7, 2016, стр. 21-35.

5 Н.В. Воробьев, Н.В., Емельянова, П.В. Рыков, „Урбанизация и развитие городских агломераций Сибири и Северного Китая: в контексте Нового Шелкового пути“, *Всероссийский экономический журнал ЭКО*, Т. 46, № 8, 2016, стр.83-103.

6 Б.В. Базаров, В.Б. Базаров, Е.В. Нолев, „Новый Шелковый путь: открытая политика открытого общества Китая“, *Власть*, Т. 23, № 11, 2015, стр. 29-34.

7 Чжэн Цзелань, „Проект экономического пояса нового Шелкового пути в рамках российско-китайских отношений“, *Историческая и социально-образовательная мысль*, № 1-1, 2016, стр. 113-116.

Грузије и Турске ка Европи обухвата водне деонице и пет царинских граница.

Кина је заинтересована да вишеструко скрати трајање кретања теретног саобраћаја за Европу тако што даје предност копненом путу у односу на спорији морски. На тај начин ће кинески производи постати јефтинији, а положај Кине на тржиштима Европе, Азије и Африке јачи. Освајање нових тржишта за технологије, производе и улагања је изузетно значајно за кинеску привреду која доживљава успоравање. Продор железничких и грађевинских предузећа ван кинеских граница је значајан за дугорочни раст запослености у тим гранама и обезбеђење економске исплативости мреже нових брзих путева у Кини. Сходно томе, Кини одговара изградња железничких путева у околним државама и њихова интеграција са сопственом железничком мрежом.

Евроазијски саобраћајни систем Новог пута свиле, односно Евроазијски копнени мост за теретни и путнички промет из Кине ка Европи, отвара нове могућности за изградњу нових и обнову постојећих железничких магистралних путева кроз Евроазију на територији Заједнице независних држава. Тиме се повећава транзитни значај копнених путева за теретни превоз који воде кроз ЕАЕС, а повезују Европу и Азијско-Пацифички регион. Тренутно се већина терета на тој релацији превози морским путевима кроз Суецки канал, што налаже ограничења техничке природе. Најкраћи копнени пут који води из Азијско-Пацифичког региона преко Евроазије у Европу не само да би омогућио двоструко скраћивање растојања, већ је и поузданији и неупоредиво уноснији од морског пута. На тај начин Русија може повезати северни правац Новог пута свиле са својим пројектом Трансевроазијског развојног појаса⁸ и програмом модернизације Транссибирске и Бајкало-Амурске магистрале. Нарочито значајан потенцијал има сарадња са Кином у поспешивању конкурентности Транссибирске магистрале путем њеног унапређења и убрзања кретања возова. Обнова Транссибирске магистрале омогућава раст теретног саобраћаја преко територије Русије⁹.

Као један од првих корака ка остваривању пројекта Новог пута свиле, године 2008. отпочела је изградња трансконтиненталне аутомагистрале између Западне Европе и Западне Кине која представља јединствени систем брзих аутопутева на територији Русије, Казахстана и Кине. Рута обухвата брзу магистралу Москва – Санкт-Петерзбург, магистралу Москва – Казањ и деонице нових аутопутева у Башкирији и Татарстану. Након што је почетком јануара 2008. године између Кине, Русије, Монголије, Белорусије, Пољске и Немачке потписан уговор о

8 Б.М. Лapidус, А.С. Мишарин, „Грузопассажирская высокоскоростная железнодорожная магистраль ‘ТрансЕвразия’: уникальный мегапроект“, *Экономика региона*, Т. 14, вып. 2, 2018, стр. 339-352.

9 Ван Пэнью, Ли Етао, М.М. Пимоненко, „Транспортная и логистическая составляющие проекта ‘Шелковый путь’“, *Транспорт Российской Федерации - Журнал о науке, практике, экономике*, № 2/3, 2016, стр. 31-35.

редовном теретном железничком саобраћају уз усклађивање рада царинских и граничних служби, до краја зиме исте године кренуо је теретни саобраћај возова преко територије Русије дуг 7.000 километара, или 7 дана пута. Дана 9. јула 2015. године у Уфи потписан је Меморандум о разумевању између РФ, НР Кине и Монголије у погледу разраде програма стварања економског коридора Русија-Кина-Монголија¹⁰ који је пружио основ за спајање крупних саобраћајних пројеката трију држава – кинеског Пута свиле, монголског Степског пута и руског трансевроазијског коридора – у јединствени економски коридор¹¹. Копнени део Пута свиле предвиђа изградњу трију железничких коридора: северни ће проћи територијом Русије, док ће средишњи и јужни проћи Централном Азијом. Дана 8. маја 2015. године у Москви потписана је Заједничка изјава председника Русије и Кине о сарадњи на повезивању изградње ЕАЕС и Новог пута свиле. Већ 13. јуна 2015. Кина је покренула најдужу у свету железничку руту из Харбина ка Хамбургу преко територије Русије којом се возови крећу 15 дана, што је дупло краће него пређашњим копненим и морским путевима.

У мају 2015. године Кина је изразила спремност за улагање 5,9 милијарди долара у изградњу брзе железничке пруге Москва-Казань кинеским технологијама и кредитима¹², уз коришћење руских материјала и возова. Планирано је да ће пројекат изградње брзе путничке железничке магистрале „Евроазија“ која ће повезати Пекинг и Москву преко Казахстана подстаћи мобилност становништва, стварање великих агломерација са сложенем целовитом инфраструктуром и радних места дуж магистрале. Трајање путовања из Москве до Пекинга би се на тај начин скратило до 48 сати, а до Алматија до мање од 24 сата. Међутим, у априлу 2019. године пројекат деонице Москва-Казань у оквиру брзе пруге „Евроазија“ од Пекинга до Берлина преко Москве замрзнут је као неисплатив¹³.

Други Евроазијски копнени мост води преко Казахстана. У оквиру сарадње између Кине и Казахстана договорено је повезивање ЕПСП са казахстанским

10 Меморандум о взаимопонимании между Российской Федерацией, Китайской Народной Республикой и Монголией о разработке программы создания экономического коридора Россия – Китай – Монголия от 9 июля 2015 г. Интернет: <http://economy.gov.ru/minec/press/news/2015090706>.

11 И.А. Макаров, А.К. Соколова, „Сопряжение евразийской интеграции и Экономического пояса Шелкового пути: возможности для России“, *Вестник международных организаций*, 11/2/2016, стр. 40-54; Я. Глигтова, А.В. Торопыгин, „Политико-правовые основы сопряжения Евразийского экономического союза и экономического пояса Шелкового пути: процесс формирования и перспективы взаимодействия“, *Управленческое консультирование*, № 12, 2018, стр. 33-47.

12 „Путин: КНР профинансирует проект ВСМ Москва-Казань на 300 млрд рублей“, *РИА Новости*, 08/05/2015, Интернет: <https://ria.ru/20150508/1063355248.html>, 28/10/2019.

13 „В скорости и в радости, Решено вернуться к проекту ВСМ Москва-Санкт-Петербург“, *Коммерсантъ*, 16/04/2019; Д.И. Козлов, „Первые итоги и ближайшие перспективы реализации китайской инициативы ‘один пояс, один путь’“, *PolitBook*, № 2, 2018, стр. 127-156.

програмом Светлог пута¹⁴. У оквиру транзитног коридора који повезује Кину, Казахстан и Москву, улоге транзитног чворишта за извоз кинеске робе у Европу се радо прихватила и Белорусија. У Москви се коридор рачва у два правца, па из Минска води ка западној Европи, а преко Санкт-Петерзбурга у скандинавске државе.

Дана 27. фебруара 2016. године отварањем нове руте за теретни железнички саобраћај која повезује Харбин и Јекатеринбург скраћено је трајање путовања са 40 до 10 дана. Дана 23. јуна 2016. године Русија, Кина и Монголија су на самиту Шангајске организације за сарадњу у Ташкенту потписали Програм изградње економског коридора Кина-Монголија-Русија, у оквиру којег се граде мостови преко Амуре: железнички мост који повезује Тонгцанг и Нижњелењинскоје, друмски мост који повезује Хехје и Благовешћенск¹⁵. Од 7. јула 2016. године саобраћајно-логистичко чвориште Јужноуралски у Чељабинској области прима возове из Кине и отпремљује у Кину жито и пилетину локалних произвођача. У јануару 2017. године из Кине је пут Велике Британије кренуо први воз преко Казахстана, Русије (али мимо Транссибирске магистрале), Белорусије, Пољске, Немачке, Белгије и Француске, који је до одредишта стигао за 18 дана¹⁶.

Подстичући развој заједничког регулисања саобраћајно-логистичког сектора тржишта и постепено уједначавање стандарда квалитета робе и услуга, Нови пут свиле даје допринос остваривању заједничког тржишта – важног циља Уговора о ЕАЕС. Остваривање заједничких пројеката омогућава државама ЕАЕС финансијску добит, инвестиције и техничку подршку. Дана 16. јануара 2016. године почела је са радом Азијска банка за инфраструктурна улагања, чији је један од циљева финансирање пројеката у оквиру Новог Пута свиле. Русија је после Кине и Индије трећи деоничар и располаже са 5,92% гласова у управним телима¹⁷.

14 С.П. Глинкина, „Геополитический контекст развития евразийского интеграционного проекта“, *Мир новой экономики*, № 4, 2016, стр. 62–75.

15 Лун Чанхай, „Экономический коридор Китай – Монголия – Россия: вопросы правового сотрудничества приграничных регионов“, *Россия и АТР*, № 1, 2018, стр. 106-117.

А.Б. Бардаль, „Новый Шелковый путь: возможности и угрозы для транспортного комплекса Дальнего Востока России“, *Всероссийский экономический журнал ЭКО*, № 7 (505), 2016, стр. 69-80.

16 И. Зубков, „Пока проехал мимо, Из Китая в Европу прибыл первый товарный поезд“, *Российская газета*, 19/01/2017.

17 О.Ю. Соколова, В.А. Скворцова, Ю.И. Антипова, „Евразийский экономический союз и экономический пояс Шелкового пути: проблемы и перспективы сотрудничества“, *Общественные науки. Экономика*, № 2 (46), 2018, стр. 143-153.

2. ЕКОНОМСКА САРАДЊА РУСИЈЕ И КИНЕ У ПЕРИОДУ 2014-2019.

Званичан наратив о „кинеском ветру у леђа руској економији“ настаје пре избијања кризе у Украјини и уочљив је већ у преговорима председника Владимира Путина и Си Ђинпинга у Москви у марту 2013, након којих је потписана заједничка изјава о сарадњи, продубљивању односа, свеобухватном партнерству и стратешком садејству¹⁸.

Стратешка сарадња са Кином појачана је након заоштравања односа Русије са Европом и САД 2014. године. Склопљено је више стратешких уговора о сарадњи: споразуми о сарадњи железничких предузећа двеју држава од 25. јуна 2016. године¹⁹, о заједничкој изградњи моста преко Амура из 2015. године²⁰, о спровођењу инвестиционих пројекта са учешћем Кине на Далеком Истоку²¹, о изградњи гасовода „Снага Сибира“²².

Међутим, пад курса рубље и економска стагнација у Русији негативно су утицали на динамику сарадње. Године 2015. трговинска размена између Русије и Кине смањила се за 28%²³. Кинески инвеститори, како државна тако и приватна предузећа, нису испољили посебан политички приступ према Русији, већ су се водили прагматичним проценама очекиваног приноса на улагања и повезаним ризицима. Средином децембра 2015. године, уочи посете премијера Русије Дмитрија Медведева, у кинеској штампи се појављују коментари да је у Русији још 2012. године почела озбиљна структурна криза услед деиндустријализације и немогућности брзог опоравка прерађивачке индустрије и пољопривреде. Наводи се да се криза не може пребродити без превазилажења растуће несразмере у развоју финансијског и реалног сектора економије. Цитира се процена директора Института

18 Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики о взаимовыгодном сотрудничестве и углублении отношений всеобъемлющего партнёрства и стратегического взаимодействия, 22/03/2013, <http://kremlin.ru/supplement/1423>.

19 Совместные документы, подписанные в ходе официального визита Президента Российской Федерации В.В. Путина в Китай, 25/06/2016, <http://kremlin.ru/supplement/5101>.

20 Соглашение между Правительством Российской Федерации и Правительством Китайской Народной Республики о совместном строительстве моста через реку Амур (Хейлунцзян) в районе городов Благовещенск-Хэйхэ (с изменениями на 3 сентября 2015 года), <http://docs.cntd.ru/document/901903611>.

21 Документы, подписанные в ходе 19-ой регулярной встречи глав правительств России и Китая, 13/10/2014, <http://government.ru/news/15201/>.

22 Сила Сибири, *Газпром Экспорт*, <http://www.gazpromexport.ru/projects/3/>.

23 Федеральная таможенная служба, Итоги внешней торговли с основными странами, Январь-декабрь 2015, [http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2018-01/24/WEB_UTSA_09\[1\]\(12\).xls](http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2018-01/24/WEB_UTSA_09[1](12).xls).

Русије Кинеске академије савремених међународних односа Фенга Јујтјунга да је Русија због украјинске кризе доспела у најозбиљнији ћорсокак од почетка 21. века. Према овом гледишту које се углавном подудара са активностима Кине у Русији, предуслови за прелазак од спремности за сарадњу са Русијом на дела су превазилажење системске економске кризе и проналажење решења на украјинском правцу²⁴.

Партнерство са Русијом је убрзо добило на значају како је Кина доспела у проблеме у односима са САД као највећим трговинским партнером. Дана 17. маја 2018. године у оквиру Економског форума у Астани потписан је Уговор о трговинској и економској сарадњи између ЕАЕС и Кине. У јуну 2018. године током Путинове посете самиту Шанхајске организације за сарадњу у Ћингдау најављено је усвајање правно необавезујућег меморандума – техничко-економског образложења трговинског споразума са Кином као пандана Пацифичком партнерству, чији рокови за сада нису јасни.

2.1. СПОЉНОТРГОВИНСКА РАЗМЕНА РУСИЈЕ И КИНЕ

Трговинска размена између Русије и Кине, иако је доживела пад 2015. године, динамично расте од 2016. године²⁵. Њен обим је током 2016.године порастао за 2,2% и достигао износ од 69,52 милијарди долара²⁶, да би већ током следеће 2017. године порастао за 20,8%, до 84,07 милијарди долара²⁷. Обим трговинске размене 2018. године износио је 108,3 милијарди долара²⁸, што је за 24,5% више него 2017. године. По први пут у историји годишња трговинска размена између Русије и Кине премашила је 100 милијарди долара; тако је остварен циљ зацртан од стране председника двеју држава 2014. године. Штавише, Русија је избила на прво место међу кинеским спољнотрговинским партнерима према динамици раста

24 Чжао Јуј, „Комментарий: сможет ли Россия выдержать испытание на прочность на фоне сложного кризиса?“, *СИНЬХУА Новости*, 17/12/2015, Интернет: http://russian.news.cn/2015-12/17/c_134926887.htm, 25/10/2019.

25 Федеральная таможенная служба, Итоги внешней торговли с основными странами, Интернет: <http://customs.ru/folder/511>, 25/10/2019.

26 Федеральная таможенная служба, Итоги внешней торговли с основными странами, Январь-декабрь 2016, Интернет: [http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2018-01/24/WEB_UTSA_09\[1\].xls](http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2018-01/24/WEB_UTSA_09[1].xls), 25/10/2019.

27 Федеральная таможенная служба, Итоги внешней торговли с основными странами, Январь-декабрь 2017, Интернет: http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2019-06/03/CTlo/WEB_UTSA_09.xls, 25/10/2019.

28 Федеральная таможенная служба, Итоги внешней торговли с основными странами, Январь-декабрь 2018, Интернет: http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2019-06/04/IyU0/WEB_UTSA_09.xls, 25/10/2019.

трговинске размене. Руски извоз у Кину током 2018. године порастао је за 44,1% и износио 56,07 милијарди долара, а кинески извоз у Русију је 2018. године износио 52,2 милијарди долара, што представља раст од 8,7% у односу на 2017. годину. По први пут у протеклих 10 година Русија је постигла позитивни салдо трговинске размене са Кином²⁹.

Русија је 2018. извезла у Кину робе и услуга у износу од преко 56,065 милијарди долара, што представља раст од 44,05% у односу на 2017, а увезла из Кине робе и услуга у износу од 52,22 милијарди долара, што представља пораст од 8,69% у односу на 2017. Године 2018. Русија је постигла суфицит у трговини са Кином од 3,8 милијарди долара, док је 2017. године имала дефицит у износу од 9,1 милијарди долара. Удео Кине у укупном спољнотрговинском промету Русије године 2018. износио је 15,74%, што је благи пораст у односу на 2017. годину када је износио 14,89%. Међутим, како 2017, тако и 2018. године Кина је први спољнотрговински партнер Русије у увозу и извозу. Удео Кине у укупном извозу Русије 2018. године износи 12,46%, а године 2017. износио је 10,9%. Удео Кине у укупном увозу Русије 2018. године износи 21,93%, а године 2017. износио је 21,17%.

Тренд ка расту трговинске размене настављен је и 2019. године, али углавном захваљујући расту руског извоза у Кину, не и увозу из исте. Обим трговинске размене између две државе у периоду од јануара до августа 2019. износи 70,59 милијарди долара, што је за 4,5% више у односу на исти период 2018. године. Током првих 8 месеци 2019. године руски извоз у Кину порастао је за 8% и износио је 39,45 милијарди долара. Међутим, кинески извоз у Русију у истом периоду није порастао и остао на нивоу од 31,14 милијарди долара³⁰.

Структура руског извоза у Кину је неповољна у поређењу како са структуром кинеског извоза у Русију, тако и са некадашњом структуром руског извоза у Кину. Током прве две деценије 21. века структура трговинске размене Русије и Кине доживела је преокрет. Русија, традиционални извозник машина и опреме у Кину, вишеструко је смањила извоз ових производа у корист најосновнијих сировина, док је Кина за Русију постала снабдевач сложеним производима са високом додатном вредношћу. Русија је углавном користила приходе од продаје енергената за потрошњу, док је Кина улагала у модернизацију своје привреде. Наиме, Русија извози у Кину претежно сировине: нафту и друге врсте минералног горива (73,5% од укупног извоза, односно 41 милијарду долара), дрво (3,5 милијарди долара, односно 6,3% од укупног извоза у Кину), метале, као и производе ниског степена

29 Федерална таможенна служба, Експорт и импорт Росијској Федерацији по странама и товарним групама, Интернет: http://stat.customs.ru/apex/f?p=201:7:2692715971933409::print_me:::P7_NODE:22702, 25/10/2019.

30 Statistics, *The General Administration of Customs of the People's Republic of China*, Интернет: <http://english.customs.gov.cn/statics/report/monthly.html>.

прераде. Године 2018. трговина енергентима између Кине и Русије надмашила је 40 милијарди долара. Извоз у новчаном изразу растао је више него у физичком обиму због поскупљења енергената. Године 2018. Русија је продала Кини атомских реактора и котлова у износу од 1,5 милијарди долара. Машины и опрема 2018. године чиниле су 3,26% руског извоза у Кину, а 2017. године скоро 7%.

Кина углавном извози у Русију електричну опрему и електронику, а увози из ње нафту, угаљ, дрвену грађу. Две највеће и растуће ставке у руском извозу у Кину су минерални производи (76,19% 2018. године, 67,8% 2017. године), дрво и папирни производи (8,62% 2018. године, 10,71% 2017. године). Највећи раст руског извоза у Кину године 2018. у поређењу са 2017. годином бележи се у следећим робним ставкама: минерално гориво, нафта и нафтни деривати, битуменске супстанце, минерални воскови (раст од 16 милијарди долара), бакар и бакарни производи (раст од 614 милиона долара), риба, ракови, мекушци, водни бескичмењаци (раст од 403 милиона долара); руде, шљака и пепео (раст од 352 милиона долара); дрво, дрвени производи и дрвени угаљ (раст од 287,9 милиона долара); целулоза и папир (раст од 265,8 милиона долара).

Од пољопривредних производа Русија извози у Кину углавном рибу, љускаре, уља, соју, чоколаду, а уговорен је и извоз живине. Министарство пољопривреде Русије већ годинама рачуна на повећање извоза пољопривредних производа у Кину: жита, брашна, путера, шећера. Међутим, током 2018. године прехранбени производи и пољопривредне сировине чинили су једва 4,5% од руског извоза у Кину. Током 2018, Русија је извезла рибе за скоро 1,5 милијарди долара, а жита за мање од 25 милиона долара, или 0,04% од укупног извоза. Трговински конфликт Кине и САД пружио је Русији могућност да потисне САД у извозу соје у Кину.

Највише се током 2018. у поређењу са 2017. извоз Русије у Кину смањивао у следећим робним ставкама: електричне машине и опрема, звучна и телевизијска опрема (смањење од 531 милиона долара); возила за копнени саобраћај (осим железничког и трамвајског) (смањење од 223,8 милиона долара). Извоз прехранбених производа и пољопривредних сировина 2018. године износио је 4,5%, тј. смањено се у односу на 2017. годину када је износио 4,56%. Пад са 6,86% (2017. године) на 3,26% 2018. године бележи се и у извозу машина, опреме и возила, док је извоз хемијских производа смањен са 4,35% на 2,83%. Извоз метала и металних производа порастао је са 1,65% 2017. године на 2,38% 2018. године.

Структура кинеског извоза у Русију је диверсификованија. Русија је током 2017. и 2018. године највише увезла из Кине по следећим робним ставкама: машине, опрема и возила (57,12% од укупног руског увоза из Кине 2018. године, 58,95% 2017. године); текстил и обућа (11,17% 2018. године, 11,13% 2017. године); хемијски производи (9,91% 2018. године, 8,97% 2017. године); метали и металски производи (7,75% 2018. године, 7,09% 2017. године); прехранбени производи и

пољопривредне сировине (3,64% 2018. године; 3,68% 2017. године). Увоз мобилних телефона из Кине износи 6,4 милијарди долара, рачунара скоро 4 милијарди долара, делова аутомобила 1,1 милијарди, бицикла и тротинета 1 милијарду долара.

Највећи раст у руском увозу из Кине 2018.године, у поређењу са 2017. годином, бележи се у следећим робним ставкама: електричне машине и опрема, звучна и телевизијска техника (раст од 2,6 милијарди долара); пластика и производи од пластике (раст од 289 милиона долара); производи од црних метала (раст од 265,4 милиона долара); возила за копане саобраћај, осим железничког или трамвајског, и њихови делови (раст од 243,1 милиона долара); органска хемијска једињења (раст од 220,7 милиона долара); обућа (раст од 166,9 милиона долара).

Удео прерађивачких грана у руском извозу у Кину износи мање од 10%, док преко 80% кинеског извоза у Русију чине производи високог степена прераде. На тај начин Русија, након што је годинама доприносила превазилажењу дефицита западних држава путем улагања у њихове резервне фондове и услед непромишљања инвестиционих алтернатива, данас пружа ослонац кинеској економији која губи равнотежу.

Кина повећава увоз из Русије у контексту затезања трговинских односа са САД. Углавном увози из Русије енергенте (68% у јуну 2019), али и друге битне сировине као што су дрво (6%) и метал (2%). Производи високог степена прераде чине само 9% кинеског увоза из Русије, док возила чине 2,5%. Ситуација је обрнута у увозу Русије из Кине: ту машине чине 44%, возила 7%. Бележе се одређени позитивни помаци у извозу руских машина у Кину који је у јуну 2019.године порастао за 79%, у поређењу са истим месецом 2018. године³¹.

Према анализама Министарства економског развоја Русије, повећање трговинске размене између двеју држава могуће је по низу робних ставки у које спадају енергетски ресурси, руде, гвоздени концентрати, електрична опрема, турбо-реактивни мотори, производи атомске индустрије, хемијски и дрвени производи и услуге³². Углавном се планирано удвостручавање трговинске размене настоји постићи уз помоћ енергената. Дакле, промена структуре руског извоза у Кину у догледној перспективи није изгледна.

Горе наведени трендови показују да заокрет Русије ка истоку не подразуме-

31 Федеральная таможенная служба, Экспорт и импорт Российской Федерации по странам и товарным группам, Интернет: http://stat.customs.ru/apex/f?p=201:7:2758973626415176::print_me:::P7_NODE:23382,

32 Рустем Фаляхов, „Разворот на масле: Россию гонят из Китая, Назло США: Россия и Китай наращивают товарооборот“, *Газета.Ру*, 10/06/2019, Интернет: <https://www.gazeta.ru/business/2019/06/10/12407113.shtml>, 26/10/2019.

мева брзу и квалитетну промену постојеће економске парадигме према којој Русија мења своје природне ресурсе за увозне технологије, већ пре може да се означи као покушај да се токови сировина преусмере са запада ка истоку³³.

Ваља напоменути и да друге чланице ЕАЕС, Белорусија и Казахстан, настоје да се уклопе у пројекат „Један појас и један пут“ тако што развијају извоз робе високог степена прераде, такмичећи се при томе са руским произвођачима. Казахстан извози у Кину еколошки чисто уље, брашно, послатице, месне и млечне производе, вуну и камиљу длаку. Покушаји руске стране да извози уље у Русију се дуже време налазе у фази усклађивања фитосанитарних норми и царинског поступка. Белорусија је пре Русије почела да извози млечне производе у Кину, између осталог, да преусмери извозне токове након што је низу белоруских млекара одузето право да извози у Русију.

Ниво кинеско-руске трговинске размене сразмеран је капацитету привреда и тржишта двеју држава. Кина не може да прода у Русији више него што тражи руско тржиште, с обзиром на његову величину. Русија отпрема у Кину онолико енергената колико кинеска привреда може да потроши.

Ниво трговинске размене између Русије и Кине је постигао 100 милијарди долара, али је још увек пет пута мањи од трговинске размене Кине и САД. Зацртан је циљ да се и тај показатељ удвостручи до 2024. године, што је оствариво будући да је за крај 2019. године заказано стављање у функцију гасовода „Снага Сибира“ којим ће се Кина годишње снабдевати са 38 милијарди кубика гаса током наредних 30 година.

2.2. САРАДЊА РУСИЈЕ И КИНЕ У ОБЛАСТИ ИНВЕСТИЦИЈА

Јачање инвестиционе сарадње је један од приоритетних праваца кинеско-руског стратешког партнерства³⁴. Иако ниво сарадње у области инвестиција знатно заостају за спољнотрговинском разменом, шире се гране у којима две државе сарађују у погледу инвестиција³⁵: од енергетике и шумарства до инфраструктуре,

33 О.В. Дёмина, „Поворот на Восток: риски и возможности увеличения экспорта российских энергоресурсов в Китай“, *Регионалистика*, Т. 3, № 6, 2016, стр. 47-55; О.А. Герасимчук, Е.О. Осадчук, „Восточное направление российской энергетической политики: смена экспортного вектора или диверсификация поставок?“, *Вестник Российского университета дружбы народов*, Серия: Международные отношения, Т. 15, № 3, 2015, стр. 167-176.

34 Е. В. Савкович, Д. С.Маркова, „Инвестиционное сотрудничество России и Китая в рамках инициативы ‘Один пояс и один путь’“, *Известия Уральского федерального университет, Серия 3, Общественные науки*, Т.13. № 2 (176), 2018. стр. 18-27.

35 Е.Ю. Сизых, „Прямые инвестиции Китая в экономике России: динамика, структура, факторы влияния“, *Вестник евразийской науки*, Т. 11, № 2, 2019.

високих технологија, производње опреме и пољопривреде.

Најављен заокрет Русије ка Кини подстакао је узајамни интерес и преговоре инвеститора – државних предузећа и владиних институција. Кинески инвеститори нуде флексибилан приступ остваривању великих пројеката путем извоза услуга, опреме, технологија и финансирања. Индикативно је да су 7 од 20 највећих спонзора Светског првенства у фудбалу одржаног 2018. године у Русији биле кинеске компаније.

Када је реч о руским инвестицијама у Кини, ваља напоменути да кинеско предузетништво избегава препуштање контролног пакета акција страним компанијама. Росњефт је инвестирала 5 милијарди долара у изградњу рафинерије нафте у Тјенцину, иако је кинеска страна продала само 49% акција. Отворено деоничарско друштво „Кујбишев Азот“ инвестирало је 8,1 милиона долара у производњу грађевинске пластике у Шангају, иако није добило контролни пакет акција. ГК „Петропавловск“ је уложио 18 милиона долара у фабрику за изградњу ванадијум (V) оксида у Шуангјашану. ГК „Русал“ је уложио 15 милиона долара у два предузећа за производњу катодних блокова за алуминијумске фабрике у Шансију. Концерн „Енергомера“ са седиштем у Ставропољском крају учествовао је у изградњи предузећа за производњу делова за соларне батерије у Џенџоуу. Међу успешним примерима је логистичко предузеће Fesco Lines China Company, где је учешће руског капитала 100% а улагања износе 1,56 милиона долара³⁶.

Настојање Русије да се дугорочно окрене ка Азији огледа се кроз повећање удела инвестиција из Кине и других азијских држава. Западни инвеститори не повећавају улагања у Русију услед затезања геополитичких односа, а у међувремену нишу попуњавају кинески инвеститори. Кинеске компаније су добиле додатне могућности изласка на руско тржиште чим су уведена ограничења за снабдевање Русије опремом.

Према подацима Банке Русије, укупна руска улагања у Кини у априлу 2019. године износила су 261 милион долара³⁷. Укупан износ кинеских улагања у Русију је 22 милијарде долара³⁸. Утврђивање тачног износа кинеских улагања у Русију је отежано због токова новца који стижу преко офшора. Према подацима Московске школе за управу „Сколково“, у периоду 2011-2017. стваран ниво кинеских улагања у руске пројекте је износио 35,9 милијарди долара, од чега су преко 22 милијарди (скоро 62%) износиле инвестиције у енергетски сектор и минералне

36 М. Шибутов, „Исследование: Пат между Китаем и Россией“, *Regnum*, 14/08/2015, Интернет: <https://regnum.ru/news/polit/1951907.html>, 27/09/2019.

37 Банк России, Прямые инвестиции из Российской Федерации за рубеж, Интернет: https://www.cbr.ru/vfs/statistics/credit_statistics/direct_investment/16-dir_inv.xlsx.

38 Заявления для прессы по итогам российско-китайских переговоров, 05/06/2019. Интернет: <http://kremlin.ru/events/president/news/60672>.

ресурсе³⁹.

Улагања у реални сектор економије остају скромна, а почев од друге половине 2017. године кинески инвеститори повлаче капитал из Русије, слично томе као што раде западне компаније.⁴⁰ Повлачење капитала из Русије и смањење кинеских улагања у руску економију дешава се у периоду када кинеске инвестиције у иностранству иначе расту. Ни кинеске банке нису замениле западне као извор кредитирања за руске компаније, јер избегавају америчке санкције.

На понашање кинеских инвеститора утичу како економска стагнација у Русији, тако и очекивања њеног опоравка и атрактивност руских актива коју додатно повећава пад курса рубље. Поверењу могу допринети раст руске економије у трајању од барем неколико тромесечја, стабилизација курса рубље и ублажавање санкционог режима.

Кинеским инвеститорима је својствен пажљив и опрезан приступ који се заснива на дугорочном промишљању, усмерен на 10-20 година, као и помном проучавању компаније и тржишта. Кинеској пословној култури је својствено избегавање понављања грешака, поготово када је реч о великим инвестицијама. Кинеске инвестиције су усмерене на дугорочну перспективу, док су у Русији заступљена улагања која доносе велику, али краткорочну добит која се често остварује још у току изградње објекта. Излазак Кине на руско тржиште у таквим условима ствара ризике од губитака за Русију. Препрека за кинеска улагања је и склоност кинеских државних предузећа и других инвеститора да очекују финансијске гаранције од руских федералних и регионалних власти и банака; у другим државама се такве гаранције добију лакше. Кинеска предузећа која се ослањају на сопствену радну снагу у Русији се суочавају са строгим миграционим законодавством⁴¹.

Инвеститори из Кине придају велики значај постојању тржишне инфраструктуре која је осмишљена као кинеска, тј. кинеске банке, извођачи и саветници који говоре кинески језик, фондови који су специјализовани на руским активама. Изградњи инфраструктуре такве врсте доприноси Руско трговинско представ-

39 О. Ремыга, А. Лазарива, Е. Киценко, „Амбиции Пекина: что приносят России китайские инвестиции“, *Forbes*, 30/10/2018, Интернет: <https://www.forbes.ru/biznes/368413-ambicii-pekina-что-priposyat-rossii-kitayskie-investicii>, 27/09/2019.

40 Током првих 6 месеци 2018. године кинеска директна улагања у Русију смањена су за 24%. У истом периоду кинески инвеститори су повукли 1,005 милијарди долара. Од тога је 92% (921 милијарду долара) повучено из капитала компанија у Русији. Укупан обим кинеских инвестиција смањен је до 3,184 милијарди долара (поређења ради, почетком 2014. године износио је 4,542 милијарди долара). Банк Русије, *Прямые инвестиции в Российскую Федерацию*, Интернет: http://www.cbr.ru/vfs/statistics/credit_statistics/direct_investment/dir-inv_in_country_1.xlsx; „Китайдоминимума сократили инвестиции в российскую экономику“, *Новые известия*, 05/12/2018.

41 Хань Сюемэй, „Инвестиционное партнерство Китая России: ключевые факторы успеха“, *Вестник университета*, 2018(7), стр. 117-122.

ништво у Кини. У четврти Гринвуд смештеној у северозападној Москви постоји предузетнички комплекс Гринвуд где имају седишта бројне кинеске компаније које послују у региону престонице.

Кинеска улагања углавном стижу у Русију на један од два начина. Најчешће се о кинеским инвестицијама договоре владе двеју држава⁴². Тј. већи део кинеских директних улагања у Русији остварује се у оквиру међувладине сарадње. Мање је заступљен самосталан долазак кинеских инвеститора услед проналажења пројекта од интереса на територији Русије. Кинеске приватне и мање државне компаније смелије наступају на руском тржишту уколико томе претходи склапање кључних уговора између Русије и Кине. Стога је повећање броја таквих споразума кључан предуслов за раст кинеских приватних улагања у Русији.

Економски интереси Кине у Русији усредсређени су на индустрији, некретнинама, саобраћају и електронској трговини. Преовладавају енергетика и велики инфраструктурни пројекти. Највећи интерес за компаније кинеског порекла представљају екстрактивна, нафтна хемијска, дрвна индустрија и машиноградња.

Русија привлачи кинеске инвестиције захваљујући природним ресурсима, ниским трошковима логистике и превоза, великим могућностима за технолошке и пољопривредне пројекте. Руска влада увиђа потребу подршке кинеским компанијама које улазе на руско тржиште. Међу таквим компанијама су Fosun Group на тржишту некретнина у Москви, Famsun у пољопривреди, односно производњи пшенице за кинеско тржиште. Група Фосун на руском тржишту улаже у природне ресурсе, некретнине и здравство. Кинеске компаније такође улажу у металургију, машиноградњу, енергетику и обновљиве изворе енергије. Осим финансирања, омогућавају приступ савременим технологијама⁴³.

Кинеско-руска пословна сарадња је отежана не само због недовољно развијене инфраструктуре и саобраћаја, већ и услед језичких препрека и мањка оспособљених преговарача са локалним властима и извођачима, недостатка познавања посебности локалне економије и законодавства. Највећа препрека за кинеска улагања у Русију је нестабилност економије и курса руске валуте и ризици које она носи за остваривање пројеката. Примера ради, једна од првих великих кинеских компанија која је ушла на руско тржиште, а уједно и једна од малобројних кинеских компанија које су искористиле своје производне капацитете у Русији за извоз у Европу јесте Фуао Glass која је 2011. године донела у Калугу пројекат вредан 200 милиона долара. Након што је 2013. године изградила фабрику, компанија је

42 Е. В. Давыденко, Т. В. Колесникова, „‘Одинпояс – одинпуть’ каккатализатор инвестиционного сотрудничества России Китая“, *Вестник Евразийской науки*, № 5, 2018, стр. 1-7.

43 О. Ремыга, А. Лазарива, Е. Киценко, „Амбиции Пекина: чтоприносят Россиикитайские инвестиции“, *Forbes*, 30/10/2018, Интернет: <https://www.forbes.ru/biznes/368413-ambicii-pekina-chto-pri-nosyat-rossii-kitayskie-investicii>, 27/09/2019.

изгубила преко 20 милиона долара на слабљењу курса рубље и опоравила се тек 2016. године. Међутим, већи део кинеских предузећа не могу да приуште годишњи губитак од 10-15% уложеног капитала и очекивања исплативости пројеката.

Кинеска предузећа учествују, а кинеске технологије се користе у крупним пројектима, као што су брза магистрала Москва-Казань, Кримски мост, гасовода „Снага Сибира“. Кинеска корпорација за инвестиције поседује 12,5% акција Уралкалија у вредности од 2 милијарде долара, што је омогућило непрекидно снабдевање кинеске пољопривреде калијумским ђубривом. Кина је уложила и у концерн за екстракцију обојених метала „Метали Источног Сибира“ у Бурјатији чија је вредност 750 милиона долара⁴⁴. Кинеско државно предузеће Донгфанг у сарадњи са компанијама Фортум и Роснано крајем 2016. године покренули су ветропарк у Уљановску, први у Русији привредни парк алтернативне енергетике. На темељу енергетике ветра планира се стварање новог привредног кластера у региону и остваривање 30% потрошње енергије уз помоћ ветра до 2024. године, што ће дати значајан допринос бруто регионалном производу и донеће регионалном буџету 100 милиона рубаља пореских прихода.

Према подацима Школе управе Сколково, удео кинеских инвестиција у руску пољопривреду износи 17% од укупног обима улагања у ту грану током периода 2011-2017. и премашује 6,2 милијарди долара. Кина је заинтересована за пољопривредни сектор Русије и у контексту настојања да смањи зависност од увоза из САД⁴⁵. Највећи кинески произвођач и продавац прехранбених производа група СОFCO још од 2015. године разматра могућност делимичног преусмеравања увоза жита из САД у Кину у корист руских произвођача, што је и остварено 2017. године. Планови улагања 400 милиона долара у набавку руског терминала за отпрему жита на Црном мору са годишњим прометом до 10 милиона тона сведоче о постепеном удаљавању кинеског тржишта жита од САД у корист Русије која ће на тај начин побољшати инфраструктуру, отворити нова радна места и појачати свој положај извозника жита⁴⁶.

Кинески бизнис је присутан у Русији и у формату регионалне сарадње. Нпр, у оквиру региона Волга-Јангце⁴⁷ одвија се сарадња у пољопривреди, медицини и изградњи цемента. Година 2019. проглашена је за годину међурегио-

44 „Металлы Восточной Сибири и китайская NFC построят Озерный ГО Кстоимостью \$1,5 млрд“, *Коммерсантъ Иркутск*, 23/10/2013.

45 О. Ремыга, А. Лазарива, Е. Киценко, „Амбиции Пекина: чтоприносят Россиикитайские инвестиции“, *Forbes*, 30/10/2018, Интернет: <https://www.forbes.ru/biznes/368413-ambicii-pekina-chto-priposyat-rossii-kitayskie-investicii>, 27/09/2019.

46 Исто.

47 С. Г. Лузянин, „Россия-Китай: модель 2016–2017 гг. Глобальные, региональныеи приграничныеизмерения“, *Российско-китайские исследования*, Т. 1, № 1, 2017, стр. 22-33.

налне сарадње. Године 2009. покренут је Програм за сарадњу између НР Кине и региона Далеког Истока и Источног Сибира, у оквиру којег је у сврхе директног улагања издвојено 22 пројекта.

За резиденте посебних економских зона и привредних паркова Приволшког региона, Урала, Сибира и Приморја предвиђени су повлашћени порески услови, што привлачи заједничка предузећа. Предузећа кинеског порекла претежно улазе у дугорочне пројекте у екстрактивној, нафтној хемијској, дрвној индустрији и машиноградњи.

Примера ради, компанија Haier 2016. године покренула је производњу фрижидера у граду Набережније Челни уз улагање 50 милиона долара, а 2018. године уложила је исто толико у производњу веш машина. Године 2019. у Тули почиње са радом фабрика аутомобила Хавејл Мотор Рус у чију изградњу је кинески произвођач теренских возила Great Wall Motors уложио 354 милиона долара. Уз учешће Руско-кинеског инвестиционог фонда основана је група предузећа Russia Forest Products која је године 2017. уложила 12 милијарди рубаља у производњу дрва у Амурску, уз најаву изградње више фабрика у Приморју и Јакутији. 2017. године руско-кинеско предузеће ДМТГ РУС уложило је 1,2 милијарди рубаља у изградњу фабрике алатних машина у Лењинском рајону Подмосковља, док ће укупна улагања до 2020. године износити 8 милијарди рубаља⁴⁸. Кина активно улаже и у грађевински сектор. Грађевинска опрема кинеске производње – пумпе, енерготехничке инсталације, дизалице – широко се користи у високој градњи у Москви. Кина као светски лидер у темповима изградње подземних железница гради више станица московског метроа, уз опрему и радну снагу из Кине. Спроводи се низ пројеката изградње и обнове мреже снабдевања електричном енергијом у Русији. Кинеска инвестициона корпорација је набавила 5,4% акција Московске берзе укупне вредности од 100 милиона долара. Руско тржиште привлачи и приватне компаније из Кине, попут малопродајне интернет-мреже Alibaba Group (која, откад је 2015. године отворила у Русији званично представништво, 10% промета остварује у Русији) и ToVox⁴⁹.

Кинески инвеститори су заинтересовани за фабрике папира у Карелији и Вологодској области, као и за предузеће за обраду дрвета у Краснојарском крају. Повећање капацитета тих фабрика се доводи у везу са улажењем кинеског инвеститора у њихову управу. На Далеком Истоку ниједно руско предузеће није у стању да самостално, без индустријског и финансијског партнера изгради економски одрживу фабрику папира због великих трошкова и ризика. До 2020. године у

48 М. Рычагов, „Поднебеснаяэкспансия. Китайцыинвестируютмиллиардывроссийскийбизнес“, *Forbes*, 19/10/2018, Интернет: <http://forbes.ru/biznes/368233-podnebesnaya-ekspansiya-kitaytsyu-investiruyut-milliardy-v-rossiyskiy-biznes>, 03/10/2019.

49 „Российско-китайскиеинвестиции 2019,УРоссиипоканеполучаетсяповернутьсяяна Восток, *Invest Rating*, 12/08/2016, Интернет: <http://invest-rating.ru/russia-china/?id=5053>, 03/10/2019.

Кини се намерава потпуно прекинути комерцијална сеча шуме⁵⁰, што актуелизује за кинеска предузећа значај успостављања поузданог снабдевања необрађеним дрветом из иностранства. Како Русија настоји да смањи извоз необрађеног дрвета, разматрају се могућности изградње капацитета за дубинску прераду дрвета у замену за смањење царинских такси на извоз дрвета.

Настојања локалних и регионалних власти да привуку улагања, створе радна места и повећају пореске приходе наилазе на незадовољство локалног становништва кинеским економским продором⁵¹. У публикацији дневника „Гуанча“ заснованог уз подршку Института за стратешке и развојне студије „Chunqiu“ у Шанхају, наводе се примери праксе куповине парцела земљишта на обали Бајкала од стране држављана Кине који затим обављају на њима грађевинске радове, фактички добијајући привилегије путем заобилажења закона. Уколико не успевају да набаве земљиште на законит начин, уписују некретнине на руске посреднике, укњижују их као викендице или стамбени простор, па граде вишеспратне хотеле и туристичке објекте. Добијање грађевинских дозвола и еколошко усклађивање траје до 3 године. Тако се ускраћују приходи руској економији, јер се услуге плате на територији Кине, одседа се у хотелима у кинеском власништву, користе се услуге кинеских возача и другог особља, храни се у кинеским ресторанима⁵². Стрепња руске јавности од економске превласти Кине⁵³ јавља се у контексту еко-

50 „Song Jingyi, EU embraces China's burgeoning wood market“, *China Daily*, 22/07/2019, Интернет: <http://chinadaily.com.cn/a/201907/22/WS5d366877a310d8305640078d.html>, 04/10/2019.

51 Навешћемо случајеве који су наишли на најјачи отпор у руској јавности. Пример неуспешног пројекта и репутационих ризика за кинеске компаније у Русији је фабрика за производњу целулозе и папира у Амазару у Забајкалском крају која је изграђена 2013. године уз учешће кинеског предузећа „Хуае Синбан“. Током изградње пројекта подигнута је брана на реци Амазар, при чему није извршена еколошка експертиза и изостала је јавна расправа са локалним становништвом. Нанета је ненадокнадива штета локалним шумама, водним и риблим ресурсима. Фабрика се при томе није исплатила због мањка неопходних дрвних сировина у близини. Други пример је противљење локалног становништва изградњи млекаре у кинеском власништву у Чувашији током јавне расправе почетком марта 2019. године. Средином истог месеца у Иркутску судском одлуком замрзнута је изградња фабрике пијаће воде у кинеском власништву на језеру Бајкал која подразумева улагања у износу од 1,5 милијарди рубаља, отварање 150 радних места и редовне пореске приходе. Петицију против градње потписало је скоро милион грађана који стрепе од еколошке штете за Бајкал. Дозвола за изградњу фабрике на обали језера издата је упркос устаљеној пракси да се локалним становницима – држављанима Русије забрањује да граде куће на обали и тражи да сруше све што су изградили пре доношења амандмана на Закон о заштити језера Бајкал који се тичу обавезне еколошке експертизе. Види: М. Рубченко, „Волны гнева: почему россияне протестуют против китайских проектов“, *РИА Новости*, 15/03/2019, Интернет: <https://ria.ru/20190315/1551799476.html>

52 担心中国人“入侵贝加尔湖”，俄罗斯人是杞人忧天吗, 30/01/2019, Интернет: <https://user.guancha.cn/main/content?id=76142&s=syfwjxht>, 05/10/2019.

53 А. Г. Ларин, „Новый Шёлковый путь и его сопряжение с ЕвразЭС: некоторые замечания“, *Общество и государство в Китае*, 2016, стр. 339-354.

номског и демографског слабљења Русије и улоге поузданог снабдевача сировинама за Кину.

Без обзира на поједина важна достигнућа, намеће се закључак да кинеска улагања у Русији, а поготово руска улагања у Кини остају скромна. С обзиром да се Кини не исплати развијање индустрије у богатој ресурсима Русији, јер ће то резултирати покупљењем руских извозних сировина, вероватније је преовладавање тренда ка коришћењу руских фабрика и ресурса за снабдевање Кине са неопходним сировинама.

3. САРАДЊА РУСИЈЕ И КИНЕ У ЕНЕРГЕТИЦИ

Енергетска сарадња између Русије и Кине је једна од области предвиђена Споразумом о суседству, пријатељству и сарадњи из 2001. године⁵⁴. Током посете председника Медведева Кини 2008. године покренут је енергетски дијалог између Русије и Кине, који подразумева институционализацију односа између две државе у области енергетике под окриљем потпредседника двеју држава⁵⁵, у формату редовних сусрета премијера и укључивања предузетништва Русије и Кине.

Сарадња са Русијом отвара Кини могућности да решава проблеме везане за развој унутрашњег тржишта. Од посебног значаја за Кину је руски Далеки Исток, а нарочито његови ресурси – угљ⁵⁶, нафта, гас, металне руде и драгоцени метали – важни су за северозападне кинеске провинције у развоју које су смештене са друге стране државне границе и заинтересоване за развој инфраструктуре и стварање радних места.

Сарадња у енергетским технологијама и у области опреме има значај за модернизацију руске привреде и повећање њене енергетске ефикасности. Остваривање заједничких енергетских пројеката широм Сибира и на Далеком Истоку може обезбедити за Русију неопходна улагања у развој енергетског комплекса⁵⁷, а тиме и социјалне и саобраћајне инфраструктуре и смањити незапосленост. Заједнички пројекти су најзаступљенији облик сарадње, јер међународне корпорације немају право да набављају контролне пакете акција у руској нафтној и гасној при-

54 Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой, 16/07/2001, Интернет: <http://kremlin.ru/supplement/3418>.

55 Фан Тинтин, „Развитие российско-китайского энергетического сотрудничества“, *Россия и АТР*, № 1, 2012, стр. 96-103.

56 Руска компанија ЕН+ и кинеска компанија Шенхуа заједно освајају Зашуланско налазиште угља где се планира годишњи промет од 6 милиона тона угља. У пројекат је инвестирано 800 милиона долара; гради се пратећа инфраструктура и социјални објекти.

57 И. Е. Матвеев, Энергетическая политика ЕАЭС в ракурсе ЭПШП, *Российский внешнеэкономический вестник*, № 3, 2017, стр. 11-33.

вреди, која је последњих година постала донекле отворенија за страна улагања.

Сарадња у енергетици одговара обема странама, јер Кина има потребу за стабилним снабдевањем ресурсима, док се Русији отвара растуће тржиште енергената. Кина као поуздано и растуће тржиште енергената омогућава руским компанијама да одолевају притисцима западних потрошача⁵⁸. Кина као растуће тржиште представља велики потенцијал за извоз гаса Западног Сибира. За разлику од европског правца, на кинеском правцу не постоје транзитне зоне. Према Енергетској стратегији Русије на период до 2030, удео европског правца у укупном извозу енергената ће се смањивати због диверсификације извозних тржишта у источном правцу⁵⁹.

Откако је Кина последњих година финансирала поменуте крупне пројекте везане за извоз руских енергената у Кину, зависност Русије од Кине је порасла. Ту спадају и пројекти сарадње у извозу нафте. Године 2009. пуштен је у рад нафтовод Источни Сибир – Пацифик којим се нафта са сибирских налазишта доставља до пацифичке обале Кине. Дневна пропусна моћ износи 600.000 барела; пола тог обима се упућује у град Дацин, а друга у руску луку Козмино на Далеком Истоку ради даље продаје⁶⁰.

Године 2013. нафтне компаније Кине и Русије потписале су уговор о повећању обима извоза нафте у Кину до 31 милиона тона за наредне године, а Кинеска државна развојна банка одобрила је Росњефти кредит од две милијарде долара⁶¹. Међу најважнијим документима потписаним током посете председника Кине Си Ђинпинга Русији у мају 2015. године су не само Оквирни споразум између Кинеског фонда Пута свиле и Отвореног деоничарског друштва Новатек о набавци акција Јамал ТППГ, већ и уговори између компанија Росњефт и Синопек о условима набавке 30% акција и меморандум о куповини нафте; о условима сарадње у заједничком коришћењу Руског и Јурупчено-Тохомског нафтних налазишта. Године 2009. Кинеска развојна банка је одобрила кредит Росњефти и Трансњефти у износу од 25 милијарди долара као претплату за увоз 300 милиона тона нафте током наредних 20 година⁶². Године 2016. Русија је са 52,5 милиона тона извезене нафте постала први извозник нафте у Кину, потиснувши Саудијску

58 Чжэ Гэн, „Экспортная стратегия России в секторе природного газа на современном этапе“, *Проблемы современной экономики*, № 4, 2016, стр. 177-180.

59 Министерство энергетики РФ, *Энергетическая стратегия России на период до 2030 года*, Интернет: <https://minenergo.gov.ru/node/1026>

60 „Расширение на восток“, *Транснефть*, Интернет: <https://www.transneft.ru/pressroom/rg8-7>

61 Лу Наси, Лу Шаньбин, Хуан Мэнфан, „Сотрудничество Китая с Россией и странами Центральной Азии в формате «Одного пояса, одного пути» как фактор развития ШОС“, *Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика*, Т. 13, № 3, 2007, стр. 113-127.

62 „Китай дал России \$25 млрд под залог нефти“, *Интерфакс*, 19/02/2009, Интернет: <https://www.interfax.ru/business/63776>, 05/10/2019.

Арабију⁶³.

Вишегодишњи преговори између Русије и Кине о извозу руског гаса у Кину углавном се тичу усклађивања цена и рута снабдевања гасом. Кина је заинтересована за источну руту са налазишта у Јакутији и на Сахалину. Русија је била наклоњена рутама са налазишта у Западном Сибиру до кинеске границе, што се косило са кинеским приоритетима. Након посете председника Русије Кини у мају 2014. покренуто је више великих енергетских инвестиционих пројеката. Дана 20. маја 2014. године у Шангају је потписан Меморандум о разумевању у погледу извоза руског гаса у Кину са налазишта у Источном Сибиру⁶⁴, тј. руска страна је попустила пред приоритетима Кине⁶⁵. Уговорени период од 30 година, предвиђени годишњи промет од 38 милијарди кубика и укупна добит од 400 милијарди долара подразумевају да је пред нама највећи у историји руско-кинеских односа пројекат извоза руског гаса у Кину. Уговором су предвиђена улагања у вађење и транспорт гаса у износу од 55 милијарди долара.

Дана 9. новембра 2014. године потписан је оквирни споразум о допремању гаса западном рутом⁶⁶. Западна рута води од налазишта у Западном Сибиру које служе за снабдевање Европе руским гасом и намењена је диверсификацији одређеног извоза. Источна рута води од налазишта у Источном Сибиру и није повезана са извозом гаса у Европу. На тај начин Европи је послата порука да Русија може наћи ново тржиште гаса и не зависи пресудно од транзита преко Украјине и Јужног/Турског тока. Западна рута гасовода води преко Алтаја и омогућава допремање 30 милијарди кубних метара гаса (годишње), док ће се источним гасоводом допремати 38 милијарди кубика⁶⁷. Укупно два гасовода омогућавају допремање обима гаса који превазилази годишње обиме којима се снабдева Немачка (40 милијарди м³). Техничке особине двају праваца омогућавају постепено повећање обима гаса до нивоа који је истоветан извозу руског гаса у Европу.

Једна од највећих кинеских инвестиција у Русији је и пројекат утечњавања арктичког гаса у којем учествује Кинеска национална нафтна корпорација (КННК). Године 2014. највећи приватни произвођач гаса у Русији компанија Но-

63 Е. С. Васецова, Проблемы и перспективы российско-китайского взаимодействия в области энергетики, *Русская политология*, № 4, 2017, стр. 9-14.

64 Россия и Китай заключили крупный контракт в сфере поставок газа, 20/05/2014, Интернет: <http://kremlin.ru/events/president/news/21063>.

65 Ю. И. Русакова, Ю. А. Кафтулина, „Взаимодействие между Китаем и странами-участниками Евразийского союза в энергетической сфере“, *Вестник Пензенского государственного университета*, № 2 (10), 2015, стр. 53-58.

66 „Россия и Китай подписали Рамочное соглашение о поставках газа по «западному» маршруту“, *Газпром*, 09/11/2014, Интернет: <https://www.gazprom.ru/press/news/2014/november/article205858/05/10/2019>.

67 О. В. Дёмина, „Российские энергоресурсы на рынках стран АТР: развитие экспортной инфраструктуры“, *Регионалистика*, Т.2, № 4, 2015, стр. 21-29.

ватек потписала је уговор са КННК који предвиђа годишњу продају 3 милиона тона течног природног гаса (ТПГ) у периоду од 20 година у оквиру пројекта „Јамал ТПГ“. Две државе су такође уговориле заснивање заједничког предузећа за производњу ТПГ. 20% пројекта утечњавања арктичког гаса „Јамал ТПГ“ припада КННК, 9,9% Фондацији Пута Свиле, 20% француској компанији Тотал, а 50,1% Новатеку⁶⁸. Постигнут је укупан годишњи производни капацитет од 18 милиона тона⁶⁹. Дана 5 јуна 2019. компаније Новатек, Гаспромбанка и Кинеска нафтна и хемијска корпорација Синопек потписале су правно обавезујући оквирни уговор о заснивању заједничког предузећа за продају ТПГ на кинеском тржишту⁷⁰. Продаја течног гаса је начин да се надокнади слабљење Гаспромовег положаја на европском тржишту. Позиције „Снаге Сибира“ слаби и могућност увоза гаса са Аљаске у Кину. Наиме, почетком новембра 2017. године потписан је уговор између САД и Кине о изградњи постројења за утечњавање гаса на Аљасци ради извоза у Кину. Затезање америчко-кинеских односа поново је подигло значај руског гаса за Кину, барем до постизања трајног америчко-кинеског споразума који се може очекивати након председничких избора у САД.

Покрећући заједно са КННК пројекат гасовода „Снага Сибира“ којим се гас допрема из Јакутије до Кине, Гаспром намерава да до 2035. године постане први увозник гаса у Кину⁷¹ и да потисне највеће увознике гаса у Кину, углавном Аустралију и Катар. Иако то доприноси јачању руских компанија на тржишту и флексибилности руске привреде, раст прихода и утицаја великих руских компанија (тј. берзански индекси) не помаже превазилажењу стагнације малог и средњег предузетништва, нити расту прихода грађана (потрошача), што је показало искуство последњих година.

„Снага Сибира“, која почиње са радом у 1. децембра 2019. године, планирана је у доба скоро дупло виших цена гаса. До средине 2017. године првобитно најављена цена гаса „Снаге Сибира“ од 600 долара смањена је на 270⁷², па је пројекат ослобођен пореза о трошку буџета Русије: исплативост пројекта се обезбеђује уз подршку буџета у који се не уплаћују порези од реализације пројекта, наиме ПДВ и порез на екстракцију сировина.

68 И. Е. Матвеев, „Енергетическая политика ЕАЭС в ракурсе ЭПШП“, *Российский внешнеэкономический вестник*, № 3, 2017, стр. 11-33.

69 Т. Дятел, „НОВАТЭК ищет нишу для объемов с ‘Ямал СПГ’“, *Коммерсантъ*, 26/09/2019.

70 „‘Новатэк’, ‘Синорес’ и ‘Газпромбанк’ создадут СП для реализации СПГ в Китае“, *ТАСС*, 05/06/2019, Интернет: <https://tass.ru/ekonomika/6512381>

71 „Миллер: ‘Западный’ маршрут поставок газа в Китай станет самым перспективным коридором“, *ТАСС*, 28/04/2019, Интернет: <https://tass.ru/ekonomika/6386720>

72 „Китай больше не хочет ‘Силы Сибири’“, *Новые известия*, 09/06/2017, Интернет: <https://newizv.ru/news/economy/09-06-2017/kitay-bolshe-ne-hochet-sily-sibiri-70473a64-f7aa-49be-9e62-1665dac0d986>, 07/10/2019.

Пројекат „Снага Сибира“ је одговарао кинеској страни у погледу потенцијала да обори цене гаса. Међутим, то је постигнуто смањењем цене нафте на глобалном нивоу. Штавише, Кина има и сопствене залихе гаса, углавном из уљних шкриљаца⁷³, што омогућава Кини да задовољи пораст тражње гаса због преласка електрана са угља на гас.

Ваља напоменути да преусмеравање токова енергената не подразумева промену економског модела, већ само реоријентацију Русије са једног спољног тржишта енергената на друго. Само поједини меморандуми тичу се куповине кинеске индустријске опреме од стране Русије (за разлику од совјетског доба када је Русија снабдевала Кину технологијама). Како постоји вероватноћа да руски гасоводи ка Европи који заобилазе Украјину неће бити исплативи наспрам трошкова изградње (два северна тока ће се користити упола капацитета, док се Турски ток смањио троструко), проучава се извоз гаса у Кину новом рутом преко Монголије.

За сада Кина не може да надомести Русији европски правац извоза гаса. Уговорених 38 милијарди кубика гаса годишње није велики обим и није ни за четвртину већи од годишњег обима гаса који Русија продаје Украјини. Међутим, најављује се повећање тог обима. Промишљено спровођење те намере може осујетити западну политику како вршења притиска на Русију, тако и опкољавања и гушења Кине и њеног пројекта Пута свиле. Преусмеравањем токова гаса западно-сибирских налазишта са Европе на Кину онемогућава се уцењивање Русије од стране Европе смањењем увоза гаса. Гаспромиви инвестициони програми зависе од извоза гаса у Европу, приходима од којег се финансира изградња инфраструктуре на источном правцу. На тај начин подривање програма од стране Европе и смањење Гаспромивих прихода има за циљ слабење реоријентације Русије ка истоку, уз наметање услова од стране европског тржишта.

ЗАКЉУЧАК

Западне санкције Русији подстакле су окретање руске економије ка истоку. Кина је заинтересована за партнерство са Русијом с обзиром на њене ресурсе и геостратешки положај и војну моћ. Међутим, западне санкције Русији повећале су кинеску моћ условљавања према Русији. Касније, америчко-кинески трговински рат повећао је интерес Кине за руске сировине и екстрактивну индустрију. Међутим, напредак који је остварен у двостраним односима у периоду 2014-2019. није довољан да се означи као заокрет Русије ка истоку, углавном због опрезног

⁷³ Чэн Чэн, „Перспективы «Сланцевой революции» и российско-китайский энергетический диалог“, *Вестник Российского университета дружбы народов*, Серия: История России, № 3, 2015, стр. 90-98.

реалполитичког приступа Кине.

Са једне стране, кинеско-амерички трговински конфликт ствара повољне околности за Русију. Спољнотрговинска размена двеју држава има шансе да премаше нови зацртани циљ од 200 милијарди долара до 2024. године, уколико задржи темпо годишњег раста од 10%. Међутим, интензификација трговине, уз неповољну структуру трговинске размене, више иде у прилог Кини него руској економији и расту животног стандарда грађана Русије. Како Кина нема сировина за извоз, специјализује се на прерађивачким гранама привреде: створила је повољне услове за страна улагања и измештање производње у Кину, иако није могла да пружи довољно велико унутрашње тржиште за продају произведене робе. Улагања у интелектуални капитал и технологије је начин на који је кинеска привреда стекла предност у односу на руску. Како се у Русији у 21. веку динамично развијала претежно нафтно-гасна привреда, стога се и извозе углавном енергенти, али и необрађено дрво које чини значајан део руског извоза у Кину. Приток новца од продаје енергената током периода високих цена нафте у Русији није искоришћен за реформу економске структуре, већ за потрошњу. Раст девизних резерви који омогућавају растуће цене нафте користи се за формирање резервних фондова за случај неповољних промена на тржиштима енергената. За диверсификацију извоза у Кину неопходно је подстицање производње робе која би могла да има потражњу на кинеском тржишту и да се такмичи са производима кинеских произвођача. Међутим, како изградња нових гасовода омогућава раст извоза енергената, сировине ће у догледном периоду и даље имати пресудан удео у руском извозу у Кину. Успоравање кинеске економије и смањење потрошње енергената неповољно би се одразило на цене енергената, а тиме и на економију Русије која зависи од њиховог извоза.

Пословање са Кином у Русији одвија се у отежаним условима из више разлога. Атрактивност Русије за Кину има објективна ограничења. Кинески БДП се након 1990. године до данас порастао 30 пута, док се БДП Русије за исти период удвостручио. Унутрашње тржиште Русије је такође ограничено наспрам потреба Кине за извозом. Након што је Украјина 2014. године одбила да учествује у интеграционим пројектима са Русијом, ЕАЕС је изгубила кључно по величини тржиште, а руска рубља у значајној мери изгубила потенцијал да буде валута довољно великог регионалног тржишта. Кина улаже у Русију под одређеним условима: кинеске инвестиције следе прагматичну логику и користе претежно Кини. Интензитет сарадње Кине са Русијом у разматраном периоду је подређен динамици односа Кине са САД.

Како је Нови пут свиле⁷⁴ усмерен претежно на економску сарадњу, а не на интеграцију засновану на вредностима, свет се из перспективе тог пројекта пре

⁷⁴ Н. И. Атанов, „Российско-евразийский транзит экономической зоны Великого Шелкового пути“, *Всероссийский экономический журнал ЭКО*, № 4, 2017, стр. 78-87.

сагледава као ресурс, што усмерава сарадњу са Кином на прагматичан колосек. Технолошки потенцијал Кине је већ довољно развијен и пресудно не зависи од руских технологија. Руске технологије занимају Кину селективно, а највећи потенцијал имају руске војне технологије.

ЛИТЕРАТУРА

Атанов Н. И., „Российско-евразийский транзит экономической зоны Великого Шелкового пути“, *Всероссийский экономический журнал ЭКО*, 4/2017, стр. 78-87.

Базаров Б. В., Базаров В. Б., Нолев Е. В., „Новый Шелковый путь: открытая политика открытого общества Китая“, *Власть*, 23:11/2015, стр. 29-34.

Бардаль А. Б., „Новый Шелковый путь: возможности и угрозы для транспортного комплекса Дальнего Востока России“, *Всероссийский экономический журнал ЭКО*, 505:7/2016, стр. 69-80.

Безруков Л. А., „Транссиб и Шелковый путь: глобальная инфраструктура и региональное развитие“, *Всероссийский экономический журнал*, 7/2016, стр. 21-35.

Васецова Е. С., „Проблемы и перспективы российско-китайского взаимодействия в области энергетики“, *Русская политология*, 4/2017, стр. 9-14.

Воробьев Н. В., Емельянова Н. В., Рыков П. В., „Урбанизация и развитие городских агломераций Сибири и Северного Китая: в контексте Нового Шелкового пути“, *Всероссийский экономический журнал ЭКО*, 46:8/2018, стр. 83-103.

Герасимчук О. А., Осадчук Е. О., „Восточное направление российской энергетической политики: смена экспортного вектора или диверсификация поставок?“, *Вестник Российского университета дружбы народов*, 15:3/2015, стр. 167-176.

Глинкина С. П., Геополитический контекст развития евразийского интеграционного проекта, *Мир новой экономики*, 4/2016, стр. 62-75.

Глиттова Я., Торопыгин А.В., „Политико-правовые основы сопряжения Евразийского экономического союза и экономического пояса Шелкового пути: процесс формирования и перспективы взаимодействия“, *Управленческое консультирование*, 12/2018, стр. 33-47.

Гэн Чжэ, „Экспортная стратегия России в секторе природного газа на современном этапе“, *Проблемы современной экономики*, 4/2016, стр. 177-180.

Давыденко Е. В., Колесникова Т. В. „'Один пояс – один путь' как катализатор инвестиционного сотрудничества России и Китая“, *Вестник Евразийской науки*, 5/2018, стр. 1-7.

Дёмина О. В., „Поворот на Восток: риски и возможности увеличения экс-

порта российских энергоресурсов в Китай“, *Регионалистика*, 6:3/2016, стр. 47-55.

Дёмина О. В., „Российские энергоресурсы на рынках стран АТР: развитие экспортной инфраструктуры“, *Регионалистика*, 4:2/2015, стр. 21-29.

Козлов Д.И., „Первые итоги и ближайшие перспективы реализации китайской инициативы «один пояс, один путь»“, *PolitBook*, 2/2018, стр. 127-156.

Лapidус Б. М., Мишарин А. С., „Грузопассажирская высокоскоростная железнодорожная магистраль ‘ТрансЕвразия’: уникальный мегапроект“, *Экономика региона*, 14:2/2018, стр. 339-352.

Ларин А. Г., „Новый Шёлковый путь и его сопряжение с ЕврАзЭС: некоторые замечания“, *Общество и государство в Китае*, 2016, стр. 339-354.

Лузянин С. Г., Афонасьева А. В., „Один пояс, один путь – политические и экономические измерения“, *Вестник Томского государственного университета. Экономика*, 40/2017, стр. 5-14.

Лу Наси, Лу Шаньбин, Хуан Мэнфан, „Сотрудничество Китая с Россией и странами Центральной Азии в формате «Одного пояса, одного пути» как фактор развития ШОС“, *Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика*, 13:3/2007, стр. 113-127.

Лузянин С.Г. „Россия — Китай: модель 2016–2017 гг. Глобальные, региональные и приграничные измерения“, *Российско-китайские исследования*, 1:1/2017, стр. 22-33.

Лун Чанхай, „Экономический коридор Китай – Монголия – Россия: вопросы правового сотрудничества приграничных регионов“, *Россия и АТР*, 1/2018, стр. 106-117.

Макаров И. А., Соколова А. К., „Сопряжение евразийской интеграции и Экономического пояса Шелкового пути: возможности для России“, *Вестник международных организаций*, 11:2/2016, стр. 40-54;

Матвеев И. Е., „Энергетическая политика ЕАЭС в ракурсе ЭПШП“, *Российский внешнеэкономический вестник*, 3/2017, стр. 11-33.

Пэной Ван, Етао Ли, Пимоненко М. М. „Транспортная и логистическая составляющие проекта ‘Шелковый путь’“, *Транспорт Российской Федерации. Журнал о науке, практике, экономике*, 2:3/2016, стр. 31-35.

Русакова Ю. И., Кафтулина Ю. А., „Взаимодействие между Китаем и странами-участницами Евразийского союза в энергетической сфере“, *Вестник Пензенского государственного университета*, 10:2/2015, стр. 53-58.

Савкович Е. В., Маркова Д. С., „Инвестиционное сотрудничество России и Китая в рамках инициативы «Один пояс и один путь»“, *Известия Уральского федерального университета. Серия 3. Общественные науки*, 13:2(176)/2018, стр.18-27.

Сизых Е. Ю., „Прямые инвестиции Китая в экономике России: динамика, структура, факторы влияния“, *Вестник евразийской науки*, 11:2/2019.

Соколова О. Ю., Скворцова В. А., Антипова Ю. И., „Евразийский экономический союз и экономический пояс Шелкового пути: проблемы и перспективы сотрудничества“, *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки*, 46:2/2018, стр. 143-153.

Фан Тинтин, „Развитие российско-китайского энергетического сотрудничества“, *Россия и АТР*, 1/2012, стр. 96-103.

Хань Сюемэй, „Инвестиционное партнерство Китая и России: ключевые факторы успеха“, *Вестник университета*, 7/2018, стр. 117-122.

Чжэн Цзелань, „Проект экономического пояса нового Шелкового пути в рамках российско-китайских отношений“, *Историческая и социально-образовательная мысль*, 1:1/2016, стр.113-116.

Чэн Чэнь, „Перспективы «Сланцевой революции» и российско-китайский энергетический диалог“, *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: История России*, 3/2015, стр. 90-98.

Morgenthau Hans Joachim, Thompson Kenneth W., *Politics among nations: the struggle for power and peace*, Knopf, NY, 1985.

Waltz Kenneth, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley, Reading, MA, 1979.

Званични документи доступни на интернету

Банк России, „Прямые инвестиции из Российской Федерации за рубеж“, Интернет: http://cbr.ru/vfs/statistics/credit_statistics/direct_investment/16-dir_inv.xlsx.

Банк России, „Прямые инвестиции в Российскую Федерацию“, Интернет: http://cbr.ru/vfs/statistics/credit_statistics/direct_investment/dir-inv_in_country_1.xlsx.

Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой, 16/07/2001, Интернет: <http://kremlin.ru/supplement/3418>.

Документы, подписанные в ходе 19-ой регулярной встречи глав правительств России и Китая, 13/10/2014, Интернет: <http://government.ru/news/15201/>.

Заявления для прессы по итогам российско-китайских переговоров, 05/06/2019, Интернет: <http://kremlin.ru/events/president/news/60672>.

Меморандум о взаимопонимании между Российской Федерацией, Китайской Народной Республикой и Монголией о разработке программы создания экономического коридора Россия – Китай – Монголия от 9 июля 2015 г. Интернет: <http://economy.gov.ru/minec/press/news/2015090706>.

Министерство энергетики РФ, „Энергетическая стратегия России на период до 2030 года“, Интернет: <https://minenergo.gov.ru/node/1026>.

„Россия и Китай заключили крупный контракт в сфере поставок газа“,

20/05/2014, Интернет: <http://kremlin.ru/events/president/news/21063>.

Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики о взаимовыгодном сотрудничестве и углублении отношений всеобъемлющего партнёрства и стратегического взаимодействия, 22/03/2013, Интернет: <http://kremlin.ru/supplement/1423>.

Совместные документы, подписанные в ходе официального визита Президента Российской Федерации В.В.Путина в Китай, 25/06/2016, Интернет: <http://kremlin.ru/supplement/5101>.

Соглашение между Правительством Российской Федерации и Правительством Китайской Народной Республики о совместном строительстве моста через реку Амур (Хейлуцзян) в районе городов Благовещенск-Хэйхэ (с изменениями на 3 сентября 2015 года), 03/09/2015, Интернет: <http://docs.cntd.ru/document/901903611>.

Федеральная таможенная служба, „Итоги внешней торговли с основными странами. Январь-декабрь 2015.“, Интернет: [http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2018-01/24/WEB_UTSA_09\[1\]\(12\).xls](http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2018-01/24/WEB_UTSA_09[1](12).xls).

Федеральная таможенная служба, „Итоги внешней торговли с основными странами“, Интернет: <http://customs.ru/folder/511>.

Федеральная таможенная служба, „Итоги внешней торговли с основными странами. Январь-декабрь 2016“, Интернет: [http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2018-01/24/WEB_UTSA_09\[1\].xls](http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2018-01/24/WEB_UTSA_09[1].xls).

Федеральная таможенная служба, „Итоги внешней торговли с основными странами. Январь-декабрь 2017.“, Интернет: http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2019-06/03/CTIo/WEB_UTSA_09.xls.

Федеральная таможенная служба, „Итоги внешней торговли с основными странами. Январь-декабрь 2018.“, Интернет: http://customs.ru/storage/document/document_statistics_file/2019-06/04/IyU0/WEB_UTSA_09.xls.

Федеральная таможенная служба, „Экспорт и импорт Российской Федерации по странам и товарным группам“, Интернет: http://stat.customs.ru/apex/f?p=201:7:2692715971933409:print_me:::P7_NODE:22702.

Федеральная таможенная служба, „Экспорт и импорт Российской Федерации по странам и товарным группам“, Интернет: http://stat.customs.ru/apex/f?p=201:7:2758973626415176:print_me:::P7_NODE:23382.

People’s Republic of China.General Administration of Customs. “Monthly Report”, Интернет: <http://english.customs.gov.cn/statics/report/monthly.html>.

Медијски материјали

„В скорости и в радости. Решено вернуться к проекту ВСМ Москва –

Санкт-Петербург“, *Коммерсантъ*, 16/04/2019.

Дятел Т. „НОВАТЭК ищет нишу для объемов с «Ямал СПГ»“, *Коммерсантъ*, 26/09/2019.

Зубков И., „Пока проехал мимо. Из Китая в Европу прибыл первый товарный поезд“, *Российская газета*, 19/01/2017.

Интерфакс, „Китай дал России \$25 млрд под залог нефти“, 19/02/2009, <http://interfax.ru/business/63776>.

„Китай больше не хочет ‘Силы Сибири’“, *Новые известия*, 09/06/2017, Интернет: <http://newizv.ru/news/economy/09-06-2017/kitay-bolshe-ne-hochet-sily-sibiri-70473a64-f7aa-49be-9e62-1665dac0d986>, 07/10/2019.

„Китай дал России \$25 млрд под залог нефти“, *Интерфакс*, 19/02/2009, Интернет: <https://www.interfax.ru/business/63776>, 05/10/2019.

„Китай до минимума сократил инвестиции в российскую экономику“, *Новые известия*, 05/12/2018.

„«Металлы Восточной Сибири» и китайская NFC построят Озерный ГОК стоимостью \$1,5 млрд“, *Коммерсантъ Иркутск*, 23/10/2013.

„Миллер: „Западный“ маршрут поставок газа в Китай станет самым перспективным коридором“, *ТАСС*, 28/04/2019, Интернет: <http://tass.ru/ekonomika/6386720>.

„Новатэк“, Sinorec и „Газпромбанк“ создадут СП для реализации СПГ в Китае“, *ТАСС*, 05/06/2019, Интернет: <http://tass.ru/ekonomika/6512381>.

„Россия и Китай подписали Рамочное соглашение о поставках газа по «западному» маршруту“, *Газпром*, 09/11/2014, Интернет: <https://www.gazprom.ru/press/news/2014/november/article205858/>, 05/10/2019.

„Российско-китайские инвестиции 2019. У России пока не получается вернуться на Восток“, *Invest-rating*, 12/08/2016, Интернет: <http://invest-rating.ru/russia-china/?id=5053>, 03/10/2019

Рубченко М., „Волны гнева: почему россияне протестуют против китайских проектов“, *РИА Новости*, 15/03/2019, Интернет: <https://ria.ru/20190315/1551799476.html>, 05/10/2019.

Рычагов М. „Поднебесная экспансия. Китайцы инвестируют миллиарды в российский бизнес“, *Forbes*, 19/10/2018, Интернет: <http://forbes.ru/biznes/368233-podnebesnaya-ekspansiya-kitaycu-investiruyut-milliardy-v-rossiyskiy-biznes>, 03.10.2019.

„Путин: КНР профинансирует проект ВСМ Москва-Казань на 300 млрд рублей“, *РИА Новости*, 08/05/2015, Интернет: <https://ria.ru/20150508/1063355248.html>.

Ремыга О., Лазарива А., Киценко Е., „Амбиции Пекина: что приносят России китайские инвестиции“, *Forbes*, 30/10/2018, Интернет: <http://forbes.ru/biznes/368413-ambicii-pekina-chto-prinosyat-rossii-kitayskie-investicii>, 27/09/2019.

Фаляхов Р. „Назло США: Россия и Китай наращивают товарооборот“, *Газета.Ru*, 20/06/2019, Интернет: <http://gazeta.ru/business/2019/06/10/12407113.shtml>.

Чжао Юй, „Комментарий: сможет ли Россия выдержать испытание на прочность на фоне сложного кризиса?“, *Синхуа*, 17.12.2015, Интернет: http://russian.news.cn/2015-12/17/c_134926887.htm.

М. Шибутов, „Исследование: Пат между Китаем и Россией“, *Regnum*, 14/08/2015, Интернет: <https://regnum.ru/news/polit/1951907.html>, 27/09/2019.

Song Jingyi, „EU embraces China's burgeoning wood market“, *China Daily*, 22/07/2019, Интернет: <http://chinadaily.com.cn/a/201907/22/WS5d366877a310d8305640078d.html>, 04/10/2019.

„担心中国人“入侵贝加尔湖”, 俄罗斯人是杞人忧天吗?“, *Guancha*, 30/01/2019, Интернет: <https://user.guancha.cn/main/content?id=76142&s=syfwjxbt>, 05/10/2019.

Додатни извори са интернета

„Россия и Китай подписали Рамочное соглашение о поставках газа по ‘западному’ маршруту“, *Газпром*, 09/11/2014, Интернет: <https://www.gazprom.ru/press/news/2014/november/article205858/>, 05/10/2019.

„Сила Сибири“, *Газпром Экспорт*, Интернет: <http://gazpromexport.ru/projects/3/>, 12/09/2019.

„Расширение на восток“, *Транснефть*, Интернет: <http://transneft.ru/press-room/rg8-7>, 02/10/2019.

*Leonas Tolvaišis*⁷⁵

RUSSIA-CHINA COOPERATION IN THE CONTEXT OF THE NEW SILK ROAD PROJECT: FOREIGN TRADE AND ENERGY-RELATED ASPECTS

Abstract

The article is focused on the development of relations between the Russian Federation and the People's Republic of China in 2014-2019, in the period marked by an exchange of sanctions between Russia and most Western states. In the context of Russia's turn toward the East, the article analyses the degree of Russia's integration with China in the context of the New Silk Road project. Article methodology is based on official documents of state institutions, statistical data and academic works. Russia-China relations are analysed in the spheres of foreign trade, investments and energetics. It presents trends and structure of foreign trade, foreign direct investments and cooperation in energetics. The paper is based on the theory of realism in international relations.

Keywords: Russia-China relations, New Silk Road, Russia-China foreign trade, Chinese investments, energetics, Russia, China

---

⁷⁵ Leonas Tolvaišis, Ural Federal University, Ekaterinburg, leonas.tolvaisis@gmail.com

Драган Колев

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

ГЕОПОЛИТИЧКИ ИЗАЗОВИ КИНЕСКЕ ИНИЦИЈАТИВЕ „ЈЕДАН ПОЈАС, ЈЕДАН ПУТ“

Сажетак

Кинески пројекат „Појас и пут“ је тренутно један од највећих инфраструктурних пројеката у свету, али би се могло рећи и у историји човечанства. Ради се о огромној финансијској инвестицији која се процењује на неколико билиона долара, што Кину сврстава у ред највећих светских инвеститора. Овим пројектом она настоји да обезбеди тржиште за своје производе, али и да окупи велики број држава са три континента (Азије, Европе и Африке) на бази заједничких интереса. Планирано је да пројекат буде завршен до пете деценије XXI века. Значајно је напоменути да је мањи део овог пројекта већ реализован, а да се увелико ради на реализацији осталог дела. Бројне реакције указују да ће овај мега-пројекат имати значајне импликације на међународну политичку сцену и значајно допринети креирању мултиполарног света. Може се уочити да је ова иницијатива наишла на оспоравање и супротстављање од стране одређених држава. Оне сматрају да ће Кина овим пројектом редефинисати своју међународну улогу и приморати друге државе да се усклађују са новим геополитичким околностима. Тиме исказују своју бојазан да ће Кина на овакав начин ући у еру светске доминације; то отвара геополитичке изазове реализацији пројекта „Појас и пут иницијативе“.

Кључне речи: Кина, „Појас и пут“, геополитички изазови

УВОД

„Не бој се спорог напретка, већ стајања у месту“.

Кинеска народна пословица

Грандиозни пројекат симболично назван „Појас и пут иницијативе“ - ППИ (раније назван „Један појас, један пут“; кинески 帶路 - *or yi dai yi lu*; енглески One Belt and One Road Initiative (OBORI), руски „Один појас и один пут“) скраћено „Појас и пут“, познат и као „Иницијатива појаса и пута“, „Нови пут свиле“ (или скраћено „Пут свиле“) многи називају „великим скоком азијског змаја“.¹ Као такав он је пред бројним геополитичким изазовима. Он у овом раду представља предмет нашег истраживања. Проблемски посматрано, из њега произилазе и бројна питања на које треба тражити одговоре. Овде издвајамо само неке, као што су: Који геополитички изазови чекају Кину на путу реализације „Новог пута свиле“? Колико ће овај концепт утицати на промену постојеће (гео)политичке слике света? Да ли ће он довести до новог геополитичког еквилибријума? У овом раду ћемо настојати да будемо на трагу одговора на ова питања, али и да понудимо аргументе којима бисмо могли да (не)потвдимемо хипотезу да пред Кином стоје бројни изазови у реализацији иницијативе „Појас и пут“. Стога ћемо се у највећој мери ослонити на методу анализе садржаја нама доступне литературе која обрађује ову материју.

ТЕОРИЈСКО УПОРИШТЕ ИНИЦИЈАТИВЕ „ЈЕДАН ПОЈАС, ЈЕДАН ПУТ“

Полазну тачку налазимо у тези да је у својој основи ова Иницијатива својеврсна стратегија и дугорочан пројекат Народне Републике Кине која има за циљ да повеже Кину и бројне државе Азије, Европе и Африке.² Ова иницијатива је комплексан, добро осмишљен и дугорочан стратешки инфраструктурни, геоекономски, (гео)политички и војни пројекат. Сам назив „Пут свиле“ се користио још у доба Византије, али се сматра да га је у званичну употребу увео немачки географ барон

¹ Ми ћемо се у раду најчешће служити најраспрострањенијим називима Иницијатива „Појас и пут“.

² Синтагма „Један појас, један пут“ симболизује јединство „Економског појаса Пута свиле“ (има за циљ да повеже Кину, централну Азију, Русију и Европу) и „Поморског пута свиле“ (треба да повеже кинеску обалу са Европом кроз Јужно кинеско море и Индијски океан, на једној рути, и Кину са јужним Пацификом, на дугој рути).

Фердинанд фон Рихтхофен (Ferdinand Paul Wilhelm von Richthofen; 1833 – 1905) почетком XIX века. У Европу се овај појам раширио са путовањима венецијанског трговца и истраживача Марка Пола (Marco Polo; 1254 - 1324). Од тада не престаје да буди знатижељу. У том смислу је „Нови пут свиле“ својеврсна ревитализација „Пута свиле“ од пре два миленијума. Он се простирао хиљадама километара којима су каравани камила и коња из Азије у Европу (и обратно) преносили различиту робу. Каравани из Европе у Кину су најчешће носили злато, слоновачу, сребро, стакло, драго камење и сл. Из Кине су према Европи преношена и превожена крзна, зачини, бале кинеске и персијске свиле, индијски памук, кинеска рабарба, порцелан, екзотичне птице, дивље звери, жад, бронза, лак, гвожђе и сл. Најважнији производ који је по њему транспортован је била свила, по којој је и добио име. Тим путем су у Европу стигли папир и барут. Али су њиме пролазиле и многе војске и дипломатске мисије. Њиме је долазила и нова култура, обичаји, религије, болести. Дуж његове трасе су ницала насеља и градови који су се развијали, али су често и пустошени. Била је то, за тадашње време, траса која је повезивала Исток и Запад. „Пут свиле“ је престао да постоји када је добио конкуренцију, односно када су португалски морепловци поморским путем повезали Европу и Азију.

Савремена Кина је почетком XXI века пред своју економску дипломатију поставила амбициозни циљ – обнову „Пута свиле“, али сада на новим основама и новим принципима. Посао им је олакшала чињеница да су многи пројекти који се званично воде као део „Новог пута свиле“ заправо одавно планирани као развојни пројекти земаља кроз које ће пролазити инфраструктурни коридори. Сада су само увезани у једну целину. Иницијатива „Појас и пут“ је уписан и у Устав КП Кине на XIX конгресу као стратешка спољнополитичка оријентација. Тиме је постала идеја водиља која Кину треба да доведе до места глобалног лидера и статуса светске суперсиле. То ће Кину увести у нову еру њеног развоја.

Кина је са „Новим путем свиле“ ушла у један од највећих финансијских, политичких и привредних пројеката у историји цивилизације. Иницијатива „Један појас, један пут“ је један од најамбициознијих пројеката данашњице који има за циљ да поново повеже три континента (Азију, Европу и Африку) и на новим основама споји Исток и Запад. Многи га већ називају „пројектом века“ и истичу универзални значај ове иницијативе за глобални развој у новом добу, односно Кину посматрају као спасиоца глобалне економије и заштитницу глобализације. Са њиме се центар економске, али и геополитичке моћи полако премешта са Атлантика и Запада у Евроазију и на Исток. Концепт „САД + Европа + Јапан“ губи на снази, а замењује га нови Евроазијски простор (Кина са југоистока Азије, Русија са Евроазијским савезом и Европска унија). Кина је део Евроазије. Према мишљењу знаменитог америчког геостратега пољског порекла Збигњева Бжежинског (Zbigniew Kazimierz Brzezinski; 1928 – 2017) које је изнео у раду „Стратешка ви-

зија: Америка и криза глобалне моћи“ (*Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*) „Евроазија је, још од скоро петсто година, постала центар светске моћи, заправо од када су континенти политички почели да делују један на други. На различите начине, у различита времена, народи који су насељавали Евроазију – мада, углавном они са крајње периферије западне Европе – продирали су у друге регионе и њима доминирали као појединачне евроазијске земље које су добијале специјални статус и стицале привилегије највећих светских сила“.³ Сличну тезу образлаже и други амерички геополитичар Френсис Фукујама (Francis Fukuyama) у свом делу „Америка на прекретници“ (*America at the Crossroads*).⁴

Први је у јавности ову идеју 2012. год. најавио министар спољних послова Кине Ван Ји, рекавши да је „неопходно створити кинеско-монголско-руски економски коридор“ и да он није само економија „већ чиста геополитика“.⁵ Иницијативу је службено образложио и медијски представио у јесен 2013. кинески председник Си Ђипинг (Xi Jinping). Средином 2015. године кинески премијер Ли Кеђијанг (Li Keqiang) објавио је оснивање две нове институције које треба да се практично баве реализацијом пројекта: Инвестиционог фонда *Silk Road Company* који располаже, за почетак, са 40 милијарди долара и Азијске банке инфраструктурних инвестиција са око 113 милијарди долара који су првенствено намењени за финансирање инфраструктурних пројеката.⁶ Две банке у државном власништву ће давати подршку овом пројекту. То су Кинеска развојна банка (*China Development Bank*) и Извозно-увозна банка Кине (*Export – Import Bank of China; Chexim - China Exim Bank*) које ће располагати фондом од 55 милијарди долара. Све ово представља институционалну структуру пројекта. Кина је најавила да ће у пројекат укупно инвестирати билион долара. До сада је уложила преко 50 милијарди долара и најавила је да ће до краја 2019. године уложити још 15 милијарди. Ови финансијски подаци речито сведоче о важности овог пројекта за Кину. Интерес за сарадњу на пројекту исказале су бројне земље Европе, Азије, Блиског истока и Африке. За учешће се до сада пријавило више од 60 држава.

Почетком 2015. године је формиран Фонд за нови пут свиле у коме је Кинеска развојна банка као један од оснивача уплатила почетни капитал од 10 милијарди долара, а који је наредних година нарастао до 100 милијарди. Финансијска средства су уложили и „Управа кинеских девизних резерви“ (*Chinese Foreign Exchange Reserves*)

3 Код нас је објављена под насловом „Америка – Кина и судбина света: стратешка визија“. Видети у: Збигњев Бжежински, *Америка – Кина и судбина света: стратешка визија*, Албатрос Плус/Факкултет безбедности, Београд, 2013, стр. 7.

4 Френсис Фукујама, *Америка на прекретници: демократија, моћ и неоконзервативно завештање*, ЦИД, Подгорица, 2007.

5 Серђо Романо, *Пад америчке моћи*, Албатрос Плус, Београд, 2014.

6 У овај фонд ће улагати и све земље које су потписале споразум за учешће у овом пројекту. Индија није сагласна са овом трасом јер има свој концепт, тзв. „Пут зачина“.

која располаже са преко три билиона долара девизних резерви и готово 80 милијарди долара у злату, Кинески фонд (*The China Fund*), Кинеска инвестицијска корпорација (*China Investment Corporation*) као и Експорт-импорт банка Кине и Кинеска развојна банка (*China development Bank*).⁷ Крајем 2015. основана је и међународна „Азијска банка за инфраструктурне инвестиције“ (*Asian Infrastructure Investment Bank - AIIB*) са оснивачким капиталом од преко 50 милијарди долара.⁸ Меморандум о оснивању банке су потписале многе државе које имају савезнички одос са САД, четири од пет сталних чланица Савета безбедности Уједињених нација, пола држава чланица Европске уније, као и све чланице Асоцијације нација Југоисточне Азије (*Association of Southeast Asian Nations - ASEAN*). Тиме је створена финансијска основа за изградњу највећег међународног економског коридора.

Пројекат „Један појас, један пут“ треба да интересно повеже близу 70 држава са Евроазијског простора. На том простору живи око 70% светског становништва, на њему се налази 75% познатих енергетских резерви (нафта и гас). Ове државе у светским оквирима учествују са 55% бруто друштвеног дохотка (БДП). Пројектом је предвиђена изградња саобраћајне инфраструктуре: брзих железница, мреже аутопутева у дужини од 13.000 км, нових поморских лука, транспортних центара, нафтовода и гасовода, аеродрома, индустријских паркова и сл. Председник Националне кинеске нуклеарне компаније (CNNC) Сун Кин износи план по којем ће Кина у државама дуж руте „Један појас, један пут“ до 2030. изградити 30 нуклеарних електрана. Све ће то омогућити да удео Кине у светском бруто друштвеном производу у наредном периоду нарасте на 50% и омогући Кини лидерство у светској економији.

Један од принципа на којем се пројекат „Нови пут свиле“ заснива је и намера да учесници у њему подједнако остваре своју добит. Уважавање принципа еквиваленције је мотивисало велики број земаља да узму учешће у његовој реализацији.⁹ Привреде многих земаља виде своју шансу у потенцијалима кинеског тржишта које је у перманентном порасту и које је отворено према свету. Кинеска политика према Европи се развија на три нивоа: а) билатералном – са појединим државама Европе, б) мултилатералном – Кина и Европска унија и ц) специфично

7 М. Lazarević, „Osnovan fond za novi put svile“, *Balkan magazin*, 03/03/2015, Интернет: <http://www.balkanmagazin.net/biznis/cid131-109801>, 23/10/2019.

8 Од њеног оснивања, САД ову банку посматрају као потенцијалног ривала Азијској развојној банци (*Asian Development Bank - ADB*) у којој највећи финансијски улог и утицај има Јапан (основана 1966. год.), Светској банци (*World Bank*) у којој највећи утицај имају САД, али и као опасност интересима САД у зони Пацифика.

9 Еквивалентан (новолатински – *aequi-valens*) једнаковредан, једнаке вредности; који има једнако дејство, који има исто значење; еквиваленција (новолатински – *aequi-valere*) једнакост вредности, једнака вредност, једнаке (исте) вредности, одговарајућа вредност. Видети у: Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза* (треће допуњено издање), Просвета, Београд, 1988, стр. 258.

мултилатералном – „Кина + 17 земаља средње и источне Европе” од 2012. године и који је везан за пројекат „Један појас, један пут”.¹⁰ Поједине земље Балкана су укључене у сва три нивоа сарадње.¹¹ Директна финансијска улагања Кине у Европу су у сталном порасту и за очекивати је да ће бити дугорочна. Првенствено су то улагања у високу технологију, у капиталне инфраструктурне пројекте, у куповину предузећа и банкарски сектор. Све ово као да оправдава чувене речи Пепеа Ескобара (Пеpe Escobar): „Бжежински би могао да констатује како је његов трансацијски воз помало склизнуо са шина. Азијски део ’Евроазије’ има сада неке друге идеје”.¹²

ПРЕДИСТОРИЈА „НОВОГ ПУТА СВИЛЕ“ - НАСТУП КИНЕ У АФРИЦИ

Развој иницијативе „Један појас, један пут“ има своју предисторију. Он се наслања на искуства која је Кина стекла у свом вишедеценијском наступу на Афричком континенту. Када је процењено да је своју позицију у Африци учврстила, онда се окренула ка продору у европски континент, који је по својој природи знатно комплекснији, специфичнији и који са собом носи нове изазове, ризике и претње. У том смислу се иницијатива „Један појас, један пут“ може посматрати и као наставак кинеске глобалне експанзије и реализације геополитичке стратегије.

У економску, али и војну експанзију према Африци Кина је кренула још средином прошлог века. Наиме, продор у овај континент Кина је стратешки планирала много раније, као уосталом што стратешки планира на дужи временски период све остало. Може се рећи да је почетак реализације овог кинеског плана почео још педесетих година XX века. Наиме, још 1958. године кинеске тајне службе су помагале Фронту националног ослобођења Алжира да се Алжир ослободи од француског колонијализма и стекне независност. Зато је Алжир после стицања независности постао чврст кинески партнер, одакле су Кинези почели да шире свој утицај на афричком континенту. Сличну помоћ су Кинези пружили и

¹⁰ Од тада до данас је одржано осам самита „Кина +16” (Варшава, Букурешт, Београд, Сузхоу и Рига, Будимпешта, Софија, Дубровник) на којима су договорани правци сарадње и усвајане смернице реализације појединих потпројеката. Од 2019. год. самиту Кине и 16 земаља Централне и Источне Европе придружила се и Грчка и тиме је самит прерастао у „Кина + 17”. Кинеске банке су формирале и посебан фонд од десет милијарди долара само за потпројекте у области образовања, науке и туризма.

¹¹ И Хрватска је 2016. год. на самиту у Риги с Кином потписала меморандум о инвестицијама у луке и лучку инфраструктуру. За сада су кинеска улагања изостала, правдана потребом за бољом инвестиционом климом за кинеске инвестиције.

¹² Pepe Escobar, *Globalistan, How the Globalized World is Dissolving Into Liquid War*, Nimble Books LLC, London, 2007, стр. 12.

шездесетих година устаничком покрету у Заиру (садашња Демократска Република Конго), па онда Националном савезу за независност Анголе (УНИТА) који се борио за колонијалну независности од Португалије. Овај ангажман је продужила у Судану, Чаду и другим државама Африке које воде антиколонијалну борбу. Помоћ се огледала у слању војне опреме, оружја, финансијама, медицини и сл. Није изостала ни дипломатска помоћ. На овај начин је постепено потискивала западни (поготово амерички), али и руски утицај са Афричког континента и ојачала своје позиције. Док се Америка бавила Балканом и Блиским истоком, Кинези су на овој начин („меком моћи“) претворили Африку у својеврсну одскочну даску (*pac darm*) за даље ширење свог утицаја, али и за експлоатацију афричких ресурса који су основ њеног економског развоја. Поред тога, Кина у Африци купује земљу и на њој насељава своје становништво, било да су обрађивачи или организатори пољопривредне производње¹³. По тој основу у Африци је насељено неколико стотина хиљада Кинеза.

Немачки научник Александер Демиси (Alexander Demissie), професор са Универзитета у Бону (Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn) у раду „Посебне економске зоне: интегрисање афричких земаља у кинеску иницијативу за 'Појас и пут'“ (*Special Economic Zones: Integrating African Countries in China's Belt and Road Initiative*) износи мишљење да Кина иницијативом „Појас и пут“ исказује своју амбицију и демонстрира политичку и економску моћ изван непосредног окружења, (...) а у оквиру „Форума за сарадњу Кине и Африке (*Forum on China Africa Cooperation - FOCAC*) реализују се инфраструктурни пројекти иницијативе „Појас и пут“, при чему „посебну пажњу поклања изградњи посебних економских зона (*special economic zones - SEZs*) у земљама Источне Африке дуж инфраструктурног коридора које постају атрактивна места за кинеске компаније. (...) У том смислу земље као што су Етиопија, Кенија и Танзанија представљају пример нове врсте односа Кине и Африке“.¹⁴

И у оквиру различитих хуманитарних и миротворних мисија Уједињених нација (лекари, инжењери разних специјалности, посматрачи на изборима, војни и полицијски посматрачи и сл.) Кинези су присутни у Африци од деведесетих година XX века.¹⁵ После економског продора Кина је кренула и у реализацију војног

13 Само у Конгу је купљено преко три милиона хектара, у Замбији око два милиона, а у Мозамбику и Конгу по милион.

14 Alexander Demissie, „Special Economic Zones: Integrating African Countries in China's Belt and Road Initiative“ in: *Rethinking the Silk Road: China's Belt and Road Initiative and Emerging Eurasian Relations*, (editor: Maximilian Mayer), Palgrave Macmillan, 2018, стр. 70.

15 Тако, на пример, кинески контингент у војним мисијама броји 3.000 војника (мировне мисије у Малију, Јужном Судану, Либерiji, Обали Слоноваче, Мозамбику, Бурундију итд). Неке процене западних обавештајних служби износе податак да Кина има своју агентуру која се састоји од 5.000 оперативаца на афричком континенту.

програма. Први пут је Кина јавно исказала намеру да гради своје војне базе на овом континенту током 2007. године. Те године је тадашњи председник Кине Ху Ђинтао посетио дванаест афричких држава и при томе су са њима потписани споразуми о стратешком економском развоју. Иако су Судан и Нигерија биле прве земље кандидати за изградњу војних база (Кина у њима има значајне уделе у нафтном сектору), због геополитичких разлога одлучено је да то буде Цибути.

Резултат сарадње Кине са Јужноафричком Републиком је у значајној мери допринео и њеном уласку у БРИКС (*Brazil, Russia, India, China, South Africa*). Те године је формирана и Афричка банка од стране 43 афричке државе ради узимања повољних кинеских кредита и привлачења нових кинеских инвестиција. Најозбиљнији кинески продор је начињем 2012. када је у Адис Абеби (Етиопија) одржан XVIII самит Афричког савеза. На њему је присуствовао и председник Кине који се заложиио за много већу улогу Африке у свету. Тада су Кина и Афрички савез потписали уговор о свестраној сарадњи (економској, политичкој, културној, војној и сл).

Почетком 2016. Кина је почела изградњу своје прве војне базе у Цибутију (мала држава са површином од свега 23.000 км²) на рогу Африке (Аденски залив), где може да стационара 10.000 војника, а затим и подземну базу за своју ратну морнарицу у Зимбабвеу.¹⁶ Тиме се стационарала на улазу у Црвено море на чијим обалама је са друге стране Арапско полуострво (Јемен је 20 км од Цибутија).¹⁷ Она ће бити логистичка база за борбу са гусарима, али и за контролу улаза у Суецки канал. Може да послужи за подршку војнопоморским операцијама Кине у Индијском океану и на Блиском истоку. Овакав Кинески ангажман определио је њен стратешки важан положај: близу је најважнијег светског поморско-трговачког пута и изворима нафте и гаса. Као компензацију Кина је Цибутију изградила железничку пругу од главног града Цибутија до Адис Абебе (Етиопија), али је уложила и пола милијарде долара за опремање поморских трговачких лука.¹⁸

Ова војна база је само једна од осамнаест које Кина намерава да гради на територији Африке (Танзанија, Кенија, Намибија, Нигерија, Ангола, Мозамбик и сл). Оне могу да послуже и као базе за евакуацију кинеских грађана који су ангажовани на бројним градилиштима у Африци. У Анголи, на пример, ради готово 300.000 Кинеза. Ту је и евакуација из Либије 2011, или из Јемена 2015. На бројним

16 Овај број војника у бази је респектабилан јер је мало држава у Африци које имају војску већу од 10.000 војника.

17 То је земља са претежно муслиманским становништвом (укупно око 800.000), која је своју независност стекла од Француске 1977. год.

18 Своју намеру за овакву сарадњу са Кином влада Цибутија је образложила успешном борбом Кинеске ратне морнарице са пиратима у Индијском океану и Аденском заливу. Преко 20.000 кинеских морнара је већ деценију ангажовано у овим борбама и Кина је због успеха који постиже стекла велике симпатије Африканаца.

градилиштима Кина је ангажовала своје приватне војне компаније у заштити инвестиција, објеката и радника који раде на њиховој изградњи. У земљама јужне Африке се налазе кинеске приватне војне компаније које стварају услове за изградњу војних база. Последице оваквог наступа Кине према Африци су данас видљиве и профитабилне по кинеску привреду. Према подацима „Међународног института за стратешка истраживања“ из Лондона, готово две трећине афричких држава купује искључиво од Кине наоружање и војну опрему и школује свој официрски кадар у њеним војним школама. Кинеска војна технологија све мање остаје за западном а у погледу цене је веома конкурентна. Тако, на пример, нигеријска војска користи кинеске беспилотне летелице за борбу против терористичке организације Боко Харам. Египат и Алжир већ користе дроне кинеске производње „СН-4“. Кина је изградила велико поверење у Африци. Њен продор на овај континент није наишао на отпор тамошњих држава и народа, већ је прихваћен као обострано користан. Кина овим не мења начин своје експанзије, већ настоји да заштити своје интересе у Африци, али и да заузме своје место у групи глобалних поморских сила. Историја је показала да се у остваривању геополитичких интереса државе служе разним средствима и методама и да их неретко и комбинују: политичким, економским, демографским, културним, религијским, медијским, војним и сл факторима. То чини и Кина. Оваква геополитичка стратегија ће омогућити Кини да преузме економско (и не само економско) лидерство у свету.

Запад је ово кинеско ангажовање окарактерисао као „нову колонизацију Африке“, односно тврди да је кинеска „мека моћ“ у Африци полако прерасла у „тврду моћ“, „што је померило њене стратешке границе изван кинеске територије“, померила баланс моћи у корист Кине (а на штету САД) и сл.¹⁹ До почетка априла 2019. год. Кина је потписала уговоре о сарадњи на иницијативи „Једна појас – један пут“ са 126 држава и 29 међународних организација.²⁰ (Табела бр. 1).

¹⁹ Значајно је напоменути да ово није изворно кинески концепт, већ да су овакав модел користиле, а и сада користе, бројне земље Запада када се пословно ангажују на овим просторима. То су правила понашања „великих геополитичких играча“, јер су то претходнице класичних војних формација.

²⁰ Извор: https://www.yidaiyilu.gov.cn/info/iList.jsp?tm_id=126&cat_id=10122&info_id=77298,28/11/2019.

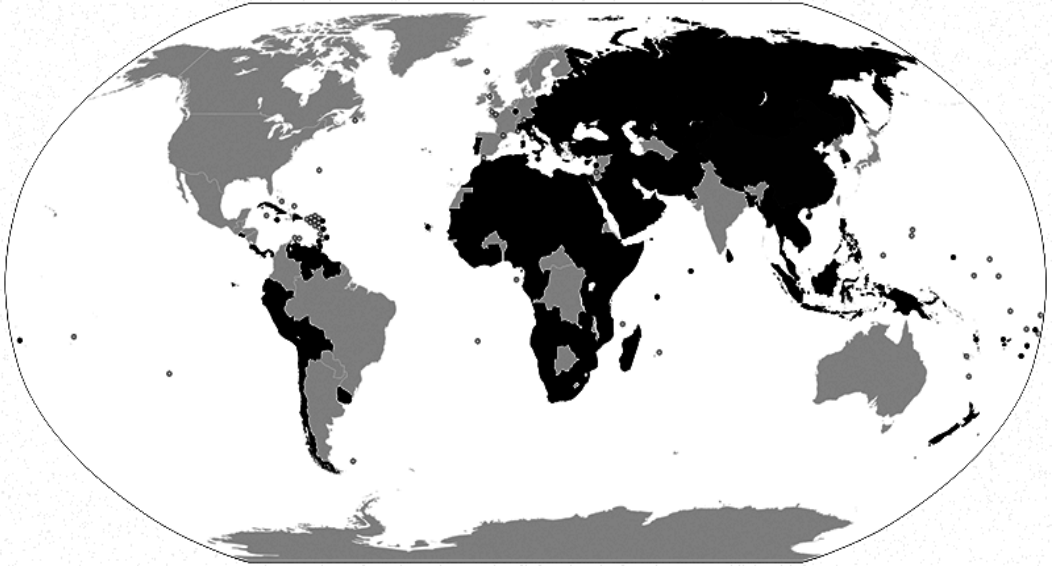

Табела бр. 1. Државе потписнице уговора о сарадњи са Кином на пројекту „Појас и пут“

Континенти	Број држава	Државе потписнице уговора
Азија	36	Азербејџан, Јерменија, Авганистан, Бангладеш, Бахреин, Брунеј, Источни Тимор, Вијетнам, Грузија, Индонезија, Ирак, Иран, Казахстан, Камбоџа, Катар, Киргистан, Кувајт, Лаос, Либан, Малезија, Малдиви, Монголија, Мијанмар, Непал, Уједињени Арапски Емирати, Оман, Пакистан, Саудијска Арабија, Сингапур, Таџикистан, Тајланд, Турска, Узбекистан, Филипини, Шри Ланка, Јужна Кореја
Африка	37	Алжир, Ангола, Бурунди, Габон, Гамбија, Гана, Гвинеја, Џибути, Египат, Замбија, Зимбабве, Кабо Верде, Камерун, Кенија, Република Конго, Обала Слоноваче, Либија, Мауританија, Мадагаскар, Мароко, Мозамбик, Намибија, Нигерија, Руанда, Сејшелска острва, Сенегал, Сомалија, Судан, Сијера Леоне, Танзанија, Того, Тунис, Уганда, Чад, Етиопија, Јужно-Афричка Република, Јужни Судан
Европа	26	Аустрија, Албанија, Белорусија, Бугарска, Босна и Херцеговина, Мађарска, Грчка, Италија, Летонија, Литванија, Луксембург, Малта, Молдавија, Пољска, Португалија, Руска Федерација, Румунија, Северна Македонија, Србија, Словачка, Словенија, Украјина, Хрватска, Црна Гора, Чешка, Естонија
Океанија	9	Вануату, Ниуе (Нови Зеланд), Нови Зеланд, Острво Кука (Нови Зеланд), Папуа - Нова Гвинеја, Самоа, Тонго, Федеративне Државе Микронезије, Фиџи
Северна Америка	11	Антигуа и Барбуда, Барбадос, Гренада, Доминика, Доминиканска Република, Коста Рика, Куба, Панама, Салвадор, Тринидад и Тобаго, Јамајка
Јужна Америка	7	Боливија, Венецуела, Гвајана, Суринам, Уругвај, Чиле, Еквадор

Највише држава потписница уговора са Кином је из Африке (37) и Азије (36), а најмање из Јужне Америке (7). (Слика бр. 1).

Слика бр. 1. Земље потписнице (црна) уговора о сарадњи са Кином на пројекту „Један појас, један пут“

Извор: https://en.wikipedia.org/wiki/Belt_and_Road_Initiative, 28/11/2019.

ПО ЧЕМУ ЈЕ „ЈЕДАН ПОЈАС, ЈЕДАН ПУТ“ НОВИ ПРОЈЕКАТ?

Ако се пажљивије анализирају основне поставке пројекта „Један појас, један пут“ могуће је као најважније издвојити три карактеристичне новине: а) принцип заједничког раста, б) принцип глобалног повезивања и ц) принцип мултидимензионалне отворености.

1. Иницијатива „Појас и пут“ је конципирана као модел који би омогућио заједнички и уравнотежен међуконтинентални развој (Азије, Европе и Африке) кроз инфраструктурно повезивање, мултилатералну трговину и заједничка улагања.

2. Иницијатива „Појас и пут“ је конципирана као модел који треба да понуди одговор на могуће глобално успоравање економског развоја и стога је усмерена на заустављање антиглобалних тенденција, протекционизма и економског национализма. Она инсистира на прекограничном повезивању и слободној трговини. Ову идеологију економске глобализације објашњавају и оправдавају чињеницом да је Кина економски напредовала захваљујући сарадњи са светом. Сада

има моћ да помогне глобалном повезивању.²¹ Њена економска дипломатија је у функцији изградње мултиполарног светског поретка.

3. Иницијатива „Појас и пут“ је конципирана као модел који треба да омогући вишедимензионалну отвореност, пројект који се не намеће ни једној држави, а при томе је отворен за све земље Азије, Европе и Африке. Учесници иницијативе имају могућност да предлажу нове пројекте, нове начине побољшања сарадње, њено ширења на нове географске просторе итд. При томе им је омогућено да раде на очувању свог цивилизацијског идентитета („прелажење реке с осећајем за камење“). Дакле, можемо закључити да је ова иницијатива креирана као унапређивање економске међузависности света (или бар три континента: Азије, Европе и Африке), што се темељи на основама мултилатералне сарадње и постизању заједничких бенефита. По томе се иницијатива може окарактерисати као новум који се заснива на посебним принципима. Практиковањем „мирољубиве дипломатије“ Кина руши класичне представе о коришћењу моћи у међународним односима и равнотежи снага. Овде се примењује стратешка концепција „интегрисање интеграција“, у којој транспортно-логистички фактор повезује Кину, Евроазијску унију и Европску унију.

Овим пројектом се отварају бројна питања: О чему се ту, заправо, ради? Да ли је то начин везивања Западне Европе за Кину и Русију? Да ли је то настојање Кине да посредством пројекта „Појас и пута“ успостави своје сфере утицаја у Азији, Европи и Африци? Које су нове економске могућности које нуди ова кинеска иницијатива? Како ће се мегасиле понашати поводом овог пројекта? Да ли ће он изазвати нови или интензивирати постојећи „судар титана“? Да ли ће то довести до промена у глобалном односу снага у свету? Да ли ће то потврдити или оповргнути прогнозе о „неповратном паду америчке моћи“ како то екстраполира Серђо Романо (Sergio Romano) у делу „Пад америчке моћи“ (*Il declino dell'impero americano*)²². Време које је пред нама и догађаји који ће бити иницирани овим пројектом ће дати одговоре на ова, али и на многа друга питања.

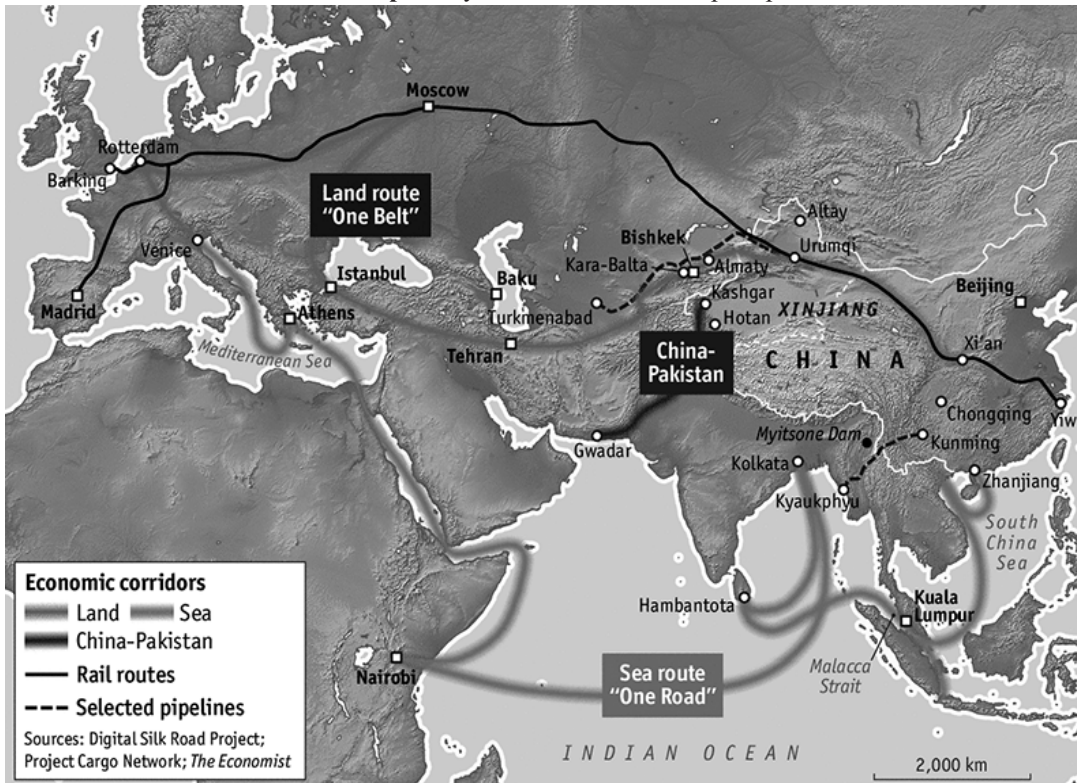
21 Кина је и до сада много пута доприносила развоју света. Тако је, на пример, за време глобалне финансијске кризе (2008. год) својим економским растом помогла глобални опоравак. Тада је Кина уложила хиљаде милијарди долара да би подстакла светску економију. Тиме се потврдила као одговорна глобална сила у међународним односима (responsible stakeholder) што пројектује и њено понашање у глобалном свету и у будућности.

22 Серђо Романо, *Пад америчке моћи*, Албатрос Плус, Београд, 2014. У Канади је 1986. год. снимљен филм са истим називом.

МАРШУТА (КОРИДОРИ)

Пројекат „Један појас, један пут“ је сачињен од две основне компоненте: а) копнене – „Економски појас свиленог пута“ („Привредни појас пута свиле“) који треба да повеже око 20 земаља од Кине, преко Турске и Румуније, до севера Европе, и б) прекоморске – „Поморски свилени пута XXI века“ („Поморски пут свиле XXI века“) која ће појачати поморске руте од Кине, поред Афричког рога, Суецким каналом до северног Јадрана. (Слика бр. 2.).

Слика бр. 2. Путни и железнички коридора

Извор: <http://www.zeroledge.com/news/2013-12-28/new-new-great-game-geography-energy-dollar-and-gold?page=1>, 23/09/2019.

Копнени коридор би највећим делом пролазио кроз Кину, Монголију, Русију, Белорусију, Пољску и Немачку и имао би укупну дужину око 13.000 км. То би била својеврсна економска зона која се простира на више од 1/3 обима Земље. Обухватала би популацију од 4,4 милијарде људи и економије које су сада вредне

21.000 милијарди долара (21 билион долара). План обухвата ланац инфраструктурних објеката: изградњу брзих пруга, путева и ауто-путева; мрежу за пренос и дистрибуцију енергије, мрежу оптичких каблова; изградњу нових градова, лука и пристаништа; реконструкцију старих и изградњу нових аеродрома, индустријских паркова, транспортних центара и сл. Доста тога је и до данас (2019. год) урађено дуж овог појаса. Тако је, на пример, изграђено 50 индустријских паркова и у њима запослено милион радника. Земљама у којима су изграђени индустријски паркови, до сада они су донели 100 милијарди долара прихода само кроз порез. Већ је у функцији више од десетак трговачких путева, који иду од Кине до Европе преко територије Русије, укључујући и Транссибирску железницу. Тренутно се разматрају нове логистичке опције. За сада траса Казахстан-Русија-Белорусија представља најефикаснији начин да кинески производи стигну на европско тржиште. Коришћење копнене транспортне трасе овог пројекта у Евроазији је смањило време за испоруку производа. Морски транспорт је још увек упола јефтинији, али је време достављања робе знатно дуже. Кинези сматрају да ове коридоре треба да штити и војна инфраструктура. У том смислу на свим важним тачкама се настоји обезбедити безбедност протока робе. У склопу тих намера треба посматрати градњу и милитаризацију вештачких острва у Јужном кинеском мору. Кинески званичници стално наглашавају да овим подухватима не желе никог да угрожавају, већ само да створе услове за одбрану сопствених интереса.

Поморска верзија ове иницијативе је такође у изградњи. Кина је до сада уложила значајна финансијска средства (десетине милијарди долара) у изградњу лучких пристаништа на обалама Индијског океана (од Бангладеша до Шри Ланке), али и на обалама Афричког континента (Кенија). Морски пут је својевремено планиран да крене од кинеске покрајине Гуангдонгу која се налази на југу земље и да иде уз обалу Јужног кинеског мора. Затим би ишао поред Вијетнама, Тајланда, Малезије, Сингапура и Индонезије и излазио на Индијски океан и Црвено море.²³ Одатле би постајао поморски пут ка Персијском заливу и Африци до Кеније. Настављао би Суецким каналом и Средоземним морем, а последња морска одредница би му била лука Пиреј (Грчка) и лука у Венецији (Италија). Одатле би поново кретао сувоземним коридором ка Западној Европи.

Кина Русију сматра једним од најважнијих партнера ове иницијативе.²⁴ Најзначајнији резултати су уговор између „Гаспрома“ и кинеске корпорације за нафту и гас “*CNPC*” из 2014. год., улагања Фонда „Пут свиле“ у компанију

²³ Индија није сагласна са овом трасом јер има свој концепт, тзв. „Пут зачина“.

²⁴ Једну од најчвршћих сарадњи на овом пројекту Кина је остварила са Русијом. Руско усмеравање спољне политике према Истоку је под јаким утицајем Кине. Њихова сарадња је на политичком, војном и привредном пољу. Попримила је стратешки карактер. Од начина на који оне буду координирале своје интересе зависиће и будућност Евроазије, али и целог света.

„Сибир“ и пројекат „Јамал СПГ“ током 2015. године, као и ауто-пут од западне Европе до западне Кине. Први теретни воз из Кине у Русију (Калушка област) у оквиру инфраструктурног пројекта „Нови пут свиле“ је стигао почетком фебруара 2016. превозећи компоненте компаније „Самсунг“. Тиме је обављена пробна возња трговине великог обима између ове две земље. Током 2015. је потписан споразум о сарадњи између Евроазијске економске уније (ЕЕУ) и иницијативе „Један појас, један пут“. Највеће достигнуће овог споразума био је почетак преговора о зони слободне трговине између земаља ЕЕУ и Кине.

УЛОГА ЕВРОПЕ У ИНИЦИЈАТИВИ „ПОЈАС И ПУТ“

Како Кина перципира будућности Европе са становишта иницијативе „Појас и пут“? Ако се пажљивије погледа досадашње понашање Кине према Европи, могу се наћи бројни аргументи који потврђују њено оптимистично гледање на будућност Европе, упркос бројним кризама које је потресају (Брегзит, избегличка криза, тероризам и сл). Њена европска политика има три нивоа: а) билатерални – договарање о сарадњи са појединачним државама, б) сарадња Кина са ЕУ и ц) сарадња Кине и земаља средњоисточне Европе (Кина+17). Балкан је укључен у сва три нивоа сарадње.

Када се ради о Европи, Кина у овом пројекту остварује веома интензивну сарадњу са Белорусијом. Белорусији је намењена једна од најзначајнијих карика на кинеском „Путу свиле“. Она је замена за непоуздану и превратничку Украјину. Средином 2015. је кинески лидер Си Ђинпинг дошао у Белорусију („западна тврђава“ Евроазије) и тиме начинио значајан кинески продор у овој земљи на граници са ЕУ. Председник Белорусије Александар Григорјевич Лукашенко (Александр Григорьевич Лукашенко) и кинески лидер Си Ђинпинг су у првој фази сарадње договорили и потписали уговоре вредне 18 милијарди долара (кредитне линије, инвестициони пројекти, модернизација белоруских железница). Велики део добијених финансија је био намењен модернизацији саобраћајне инфраструктуре. То је наставак руско-кинеског пројекта саобраћаја. Градиће се нови рудно-прерађивачки капацитети, комбинати, фабрике (у области машиноградње, нафтне и хемијске индустрије, пољопривреде и грађевинарства). Договорен је и извоз минералног ђубрива у Кину у вредности 1,3 милијарде долара. Дуплираће се трговинска размена ове две државе. Белоруска траса „Пута свиле“ постаће једно о најважнијих чворишта и логистички центар овог пројекта.

Један од првих возова у оквиру овог пројекта стигао је из Кине у Шпанију. Наиме, из кинеског града Ливуа који је важан трговачки центар (сматра се највећом велепродајном тржницом робе широке потрошње на свету) је 18. новембра 2014.

год. кренуо воз са 82 теретна контејнера и за три седмице је стигао у Мадрид.²⁵ Ова железничка линија има руту која пролази кроз западну кинеску покрајину Синђијанг, затим кроз степе и тајге Казахстана и Русије (Москва), затим преко Белорусије, Пољске, Немачке и Француске стиже у Шпанију.²⁶ Рута има и симболично значење, јер готово да прати пут којим су трговачки каравани пре много векова на камилама преносили робу. Њоме се ревитализује интерконтинентална трговина копненим путем и знатно скраћује досадашња рута којом су теретни возови улазили у Европу преко Турске.

БАЛКАНСКИ ПУТ СВИЛЕ

Балкан је једна од најпожељнијих тачака за приступ Кине Европи. Зато ће се градити коридор од грчке луке Пиреј (кинеска компанија преузела луку 2016) до севера Европе.²⁷ Правац који води од Пиреја преко Београда до Будимпеште је простор који Кина сматра „капијом Европе“. (Слика бр. 3). Земље југоисточне Европе (Западни Балкан) су углавном заинтересоване да буду транзитни коридори на „Новом путу свиле“, што би им донело нова радна места, побољшање транспортне инфраструктуре и побољшање економског стања. Велика Британија је испољила интерес да буде лидер у Европи када се ради о реализацији пројекта „Један појас, један пут“. Она је постала суоснивач у Азијској банци за улагања у инфраструктуру (АИИБ). На Балкану би то могла бити Србија због свог географског положаја, али и геополитичког значаја. У том смислу је 2014. Србију посетио кинески премијер Ли Кеђијанг како би учествовао на трећем самиту „Кина + 16 земаља средње и источне Европе“ који је одржан у Београду, да би 2016. кинески председник Си Ђинпинг посетио Србију, када су и потписани договори о свеобухватном стратешком партнерству између Кине и Србије. Београд би постао центар за координацију инфраструктурних пројеката у оквиру „Кина +17“. Србија је снажно подржала пројекат „Један појас, један пут“. Изградња пруге Београд – Будимпешта је само један од примера успешне сарадње земаља Балкана и Кине у области инфраструктуре.

25 Ова железничка линија је дужа од чувене руске Трансибирске железнице. Најбројнији житељи овог град су странци који купују робу и шаљу је у своје земље. Доминирају трговци са Блиског истока.

26 У том тренутку то је било отварање најдуже железничке линије на свету а део је иницијативе „Појас и пут“. Тада је објављено да ће Кина само у ову линију, у теретну логику за возове, али и побољшање инфраструктуре уложити 40 милијарди долара.

27 Кинеско лучко предузеће *Kosko Pasifik* је на 35 година је закупило концесију над контејнерским доковима луке Пиреј. Главна грчка лука је постала један од најважнијих претоварних пунктова за кинески извоз за Европу.

Слика бр. 3. Кинеска рута Пиреј – Будимпешта

Извор: <http://en.people.cn/n/2014/1218/c90883-8824383.html>, 30/11/2019.

ГЕОПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ И ПОСЛЕДИЦЕ

Какве геополитичке последице на глобалном плану изазива иницијатива „Појас и пут“? Одговор на ово питање претпоставља претходно одређење према самој науци коју називамо геополитика. У мноштву различитих и често и супротстављених дефиниција геополитике, ми смо се определи за дефиницију која, према нашем мишљењу, операционално највише одговара самој теми рада. То је дефиниција коју је дао Миломир Степић. Он сматра да се геополитика може дефинисати као „синтезна наука која проучава улогу и међузависност географског положаја, природних ресурса, физичкогеографских и друштвеногеографских чинилаца, на једној страни, и политичких појава и процеса, на другој страни, а са становишта конкретних циљева и интереса (економско-финансијских, идеолошких, војно-безбедносних, културно-цивилизацијских, религијских...), како држава и других политичко-територијалних јединица вишег или нижег хијерархијског нивоа, тако и не-државно организованих чинилаца“.²⁸ У контексту ове дефиниције ћемо сагледати геополитичке последице кинеске Иницијативе.

Бројне су спекулације око одговора на питање о разлозима кинеске инве-

²⁸ Миломир Степић, *Геополитика: идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 19.

стицијске офанзиве у Европу. Једна од њих сматра да је иницијатива „Појас и пут“ заправо настојање Кине да у Старом континенту успостави своју сферу утицаја. По њима је то перфидна геополитичка стратегија којом се руши постојећи економски и политички поредак света. У оспоравању ове тезе други теоретичари сматрају да је иницијатива доказ да Кина своју спољну политику усмерава првенствено ка унапређивању економске сарадње са европским државама. Али као таква, она има и геополитичку димензију, као и свака спољна политика. Првенствено се мисли на чињеницу да путни, енергетски и трговински коридор омогућавају Кини енергетску (али и другу) безбедност. То јој отвара простор да понуди адекватније одговоре на геополитичке изазове, ризике и претње, поготово ако се има на уму америчка „пивот стратегија уравнотеживања снага у Азији“. Укратко речено, иницијатива „Појас и пут“ има моћну економску основу која би, дугорочно посматрано, могла повећати глобални утицај Кине.

Максимилијан Мајер (Maximilian Mayer), научник са Универзитета у Нотингему (*University of Nottingham*) у раду „Кинески успон као евроазијске силе: препород 'Пута свиле' и његове последице“ (*China's Rise as Eurasian Power: The Revival of the Silk Road and Its Consequences*), објашњавајући актуелну геополитичку позицију Кине тврди да „кинески лидери и кинеска дипломатија, ослоњем на убрзани економски развој и нараслу војну моћ, проширују обим и циљеве своје спољне политике. Пекинг је у могућности да дипломатским активностима пројектује свој утицај на најудаљеније просторе, а не само на непосредно суседство на Тихом океану и југоистоку Евроазије“.²⁹

Француски независни истраживач (*independent researcher*) Бенар Мануел (Benard Manuel) у свом раду „Инфраструктура за иницијативу 'Појас и пут'“ (*Infrastructure and the Belt and Road Initiative*) тврди да је ово „кинески Маршалов план за 21. век који је подржан од саме државе са неколико милијарди долара са циљем остваривања глобалне доминације“.³⁰

Слично томе и јапански научник са Универзитета у Нагасакију (Nagasaki University) Џефри Ц. Ган (Geoffrey C. Gunn) у раду „Кинеска глобализација и пројекат 'Појас и пут': случај Индонезије и Малезије“ (*China's Globalization and the Belt and Road Project: The Case of Indonesia and Malaysia*) тврди да се на примеру Индонезије и Малезије може сагледати права природа кинеског пројекта „Појаса и пута“. Иако су то два сасвим супротна примера због различите природе режима, Кина настоји да оствари своје империјалне намере прилагођавајући се

29 Maximilian Mayer, „China's Rise as Eurasian Power: The Revival of the Silk Road and Its Consequences“, in: *Rethinking the Silk Road: China's Belt and Road Initiative and Emerging Eurasian Relations*, (editor: Maximilian Mayer), Palgrave Macmillan, 2018, стр. 2.

30 Manuel Benard, „Infrastructure and the Belt and Road Initiative“, in: *China's Globalization and the Belt and Road Initiative*, (editor: Berlie Jean. A.), Politics and Development of Contemporary China, Palgrave Macmillan, 2020, стр. 58.

сваком конкретном режиму.³¹

Мађарски економиста Агнес Суномар (Agnes Szunomar) у раду „Један појас, један пут: повезивање Кине са централном и источном Европом?“ (*One Belt, One Road: Connecting China with Central and Eastern Europe?*) упозорава на нерелативна очекивања земаља централне и источне Европе и на неопходност усклађивања потреба земаља овог региона са кинеским плановима: „Уместо високих захтева, земље централне и источне Европе треба да буди стрпљивије у очекивањима и са више сопствених иницијатива. Људи, укључујући доносиоце одлука и политичаре у централној и источној Европи још увек немају довољно знања о Кини, кинеским навикама, кинеским потребама“ (...) „Међутим, главне препреке овој идеји су сукоби конкурентских економских интереса и недостатак координације и сарадње у регији централне и источне Европе, посебно недостатак договора о привлачењу кинеских инвестиција и повећању извоза на кинеско тржиште“.³²

Због свега наведеног, САД и неке земље Западне Европе на овај кинески пројект гледају са скепсом. Сматрају да је његова основна мисија јачања глобалног економског и геополитичког утицаја Кине. На Западу постоје значајне сумње о мотивима ове кинеске Иницијативе ка Европи, Азији и Африци. За једне је то перфидна геополитичка стратегија којом Кина настоји да сруши постојећи економски и политички поредак у свету, док други имају беневоолентан став: овим пројектом Кина настоји да унапреди економску сарадњу са европским и азијским државама. Трећи сматрају да је овај велики кинески пројекат „пре свега широка политичка визија, а тек у мањој мери конкретан економски план“, и наглашавају да се за сада трговинска размена између Кине и Европе доминантно одвија у једном смеру (за кинеску добит). Тиме се имплицира опасност да ће Кина имати много више користи од овог пројекта него земље Европе.

САД сматра да је Кина потценила опасност од постојећих и латентних локалних сукоба и геополитичког ривалства земаља кроз које би пролазили коридори. Иако је основни циљ изградња путева и транспортно повезивање Азије и Европе, он иманентно поседује и одређене интеграцијске (а самим тим и геополитичке) капацитете. Да бисмо разумели промене и нову природу глобалних околности, треба имати у виду да иницијатива „Један појас – једна пут“ долази из најмногољудније земље на свету (1.379.000 становника), од земље која је друга економска сила у свету, од земље која је специфична цивилизација са традицијом од преко 3.000 год., од земље која се налази у Евроазији, а која је према Збигњеву

31 Gunn C. Geoffrey, “China’s Globalization and the Belt and Road Project: The Case of Indonesia and Malaysia“, in: *China’s Globalization and the Belt and Road Initiative*, (editor: Berlie Jean. A.), Politics and Development of Contemporary China, Palgrave Macmillan, 2020, стр. 123 – 138.

32 Agnes Szunomar, “One Belt, One Road: Connecting China with Central and Eastern Europe?“, in: *The Belt & Road Initiative in the Global Arena, Chinese and European Perspectives*, (editors: Cheng Y. et all.), Palgrave Macmillan, 2018, стр. 84.

Бжежинском „најважнији светски континент“.³³ Нова инфраструктура која буде изграђена у оквиру овог пројекта донеће бројне новине, које ће у крајњој истанци изазвати нови глобални геополитички еквилибријум.³⁴ Иако је у основи овог пројекта залагање за концепт „слободног тржишта“, он неће бити концепт којег ће контролисати англосаксонске финансијске институције. Западне силе не гледају са симпатијама ни на кинеску намеру да руши хегемонију долара плаћањем стратешких енергената (нафте и гаса) својом валутом (јуаном) која има златну подлогу.

За разлику од претходно наведених аутора, кинески научник Жан А. Берли (Jean A. Berlie) са Универзитета у Хонг Конгу (*University of Hong Kong*) се супротставља бројним нападима и оптужбама да Кина овом Иницијативом настоји да на свој начин глобализује свет.³⁵ Он у раду „Нови пут свиле“ (*The new Silk Road*) саветује да „они који се боје и мисле да Кина жели ’створити нови светски поредак’ морају више да проуче позитивни аспект „Појаса и пута“ (...), иако он има и елементе глобализације која поседује и изванредан степен ризика јер „глобализација без ризика не постоји“.³⁶

Драгана Митровић у свом раду „Кинеска иницијатива ’Појас и пут’: иницијатива за повезивање и промену“ (*China’s Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative*)³⁷) скреће пажњу на још један изазов који стоји пред иницијативом „Појас и пут“: „Што се тиче унутрашње безбедности Кине, иницијатива „Појас и пут“ нуди прилику централној влади да интензивира своју политику економског унапређења Аутономне области Синкјанг,³⁸ која је епицентар сецесионистичких и терористичких претњи у земљи. Синкјанг се граничи са Монголијом, Русијом, Казахстаном, Киргистаном, Таџикистаном, Авганистаном, Пакистаном и Индијом и стратешки је важан за инфраструктурну мрежу иницијативе

33 Збигњев Бжежински, *Америка – Кина и судбина света: стратешка визија*, Албатрос Плус, Факултет безбедности, Београд, 2013, стр. 125.

34 Еквилибриј(ум) (латински *aequus* једнак, исти, *libra* вага) – равнотежа. Видети у: Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза* (треће допуњено издање), Просвета, Београд, 1988, стр. 258.

35 Хонгконг је специјална административна област Народне Републике Кине. Поред Макаоа има једну од најлибералнијих привреда на свету и један је од највећих међународних финансијских и трговинских центара.

36 Berlie A. Jean, „The new Silk Road“, in: *China’s Globalization and the Belt and Road Initiative*, (editor: Berlie A. Jean), *Politics and Development of Contemporary China*, Palgrave Macmillan, 2020, стр. 16.

37 Рад је објављен у зборнику радова „Иницијатива ’Појас и пут’ у глобалној арени: кинеска и европска перспектива“ (*The Belt & Road Initiative in the Global Arena: Chinese and European Perspectives*) којег су уредили кинески научници Ју Ченг, Лилеј Сонг и Лије Хуанг (Yu Cheng, Lilei Song & Lihe Huang) са Универзитета Тунџи у Шангају (*Tongji University Shanghai*).

38 Синкјанг (*Xīnjiāng*) је Аутономни ујгурски регион Синкјанг који је један од пет аутономних региона НР Кине. Налази се на крајњем северозападу земље, има површину од 1.646.800 km² (шестина територије Кине). Налази се на траси „Појаса и пута“, са доминантним етничким Ујгирима, што је значајно са становишта могућих изазова реализације инфраструктурних пројекта.

„Појас и пут“, јер ће она пролазити кроз регион и повезивати Кину са суседима. Ово се посебно односи на земље средње Азије које ће бити повезане са западном Кином кроз Синџанг као капијом“.³⁹ Наиме, сви они центри моћи који не гледају благонаклоно на овај кинески пројекат на различите начине подстичу незадовољство доминантне етничке групе Ујгура, како би тиме онемогућили реализацију инфраструктурних пројеката „Појаса и пута“. Да би се таквим намерама супротставила, Кина реализује значајне инфраструктурне пројекте (брзе железнице, путну мрежу, јача банкарски сектор, развија производне капацитете, јача туристичке потенцијале, изграђује комерцијална чворишта и сл), којима се стварају бољи услови за запослење локалног становништво и подстиче економски раст. То говори да „Пекинг рачуна на умирујући ефекат који би економски развој и елиминација сиромаштва требало да има на етничко смиривање и смањење политичког незадовољства локалних Ујгура“.⁴⁰

Неспорно је да овакви пројекти у глобализованом свету⁴¹ неминовно за последицу имају промене геополитичке ситуације и нови геополитички глобални баланс моћи. Бројне западне земље су се кинеској иницијативи супротставиле, поготово када се ради о Балкану. О томе отворено пишу Алексис Труд и Жил Труд (Alexis Troude et Gilles Troude) у свом заједничком раду „Разарање Балкана: програмирана стратегија САД против Европе: бивша Југославија 20 година касније“ (*Balkans, un eclatement programme: Ex -Yougoslavie, 20 ans apres*).⁴² Стога је сасвим извесно да у реализацији овог пројекта Кину очекују бројни (гео)политички изазови јер траса пролази кроз подручја која су већ захваћена сукобима или су политички веома трусна. Неопходно је решавање бројних актуелних и потенцијалних сукоба на траси ових путева (на пример, Ирак и Сирија су у рату, а Авганистан је нестабилан). Од успешности и динамике њиховог разрешавања умногоме зависи успех овог пројекта.

Дакле, осигурање мира и окончавање ратних спорова на овом путу је императив. Због тога је основни предуслов осигуравање такве глобалне геополитичке позиција Кине која ће јој омогућити да активно учествује у решавању бројних кризних тачака. Америка се плаши да би то укључивало и могућност да се уклони њихово војно присуство у земљама кроз које би коридор пролазио. У том случају би у Средњој Азији Русија и Кина биле гаранти економске, политичке и војне стабилности. Те обавезе се већ остварују у Шангајској организације за сарадњу

39 Dragana Mitrovic, “China’s Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative“, in: *The Belt & Road Initiative in the Global Arena: Chinese and European Perspectives*, (editors: Cheng Y. et all.), Palgrave Macmillan, 2018, стр. 21-22.

40 Исто, стр. 22.

41 Војислав Мићовић, *Глобализација и нови светски поредак*, Чигоја штампа, Београд, 2001.

42 Алексис Труд и Жил Труд, *Разарање Балкана: програмирана стратегија САД против Европе: бивша Југославија 20 година касније*, Xenia/Metella, Београд, 2013.

(ШОС). Ако се иницијативи Русије и Кине прикључи и Иран, онда би организација ШОС преузела и обавезе за безбедност Авганистана, Ирака и Сирије. То може да буде почетак сумрака атлантизма и успона евроазијства као концепта чвршћег интересног, политичког, економског, културолошког, али и војног повезивање једног од веома значајних континената – Евроазије. Овом пројекту се супротставља САД са концептом стварања „Великог Блиског истока“.

Запад, а поготово САД су већ испољиле намере да спрече реализацију овог пројекта у што већем броју његових сегмената. Посебно се то могло видети на покушају да спрече формирање кинеске Азијске инфраструктурно-инвестиционе банке која је постала мотор „Појаса и пута“.

На Београдском безбедносном форуму (на панелу који је био посвећен кинеској иницијативи „Појас и пут“), а који је одржан средином октобра 2019. су се чула упозорења да она може да омогући реализацију великих инфраструктурних пројеката у европским земљама и да повеже економије Западног Балкана, али да ипак владе у региону и ЕУ треба да буду опрезне и да имају избалансиран приступ.⁴³

Кина је свесна да не може достићи позицију светске силе а да не оствари приступ светским морима. Она не исказује само претензију према Пацифику, већ настоји да доминира осталим светским морима. То се јасно види у изградњи нуклеарних стратешких подморница, стављању у оперативну употребу првог носача авиона „Лијаонинг“ (купљен од Украјине). За сада је Кина поморска сила на Пацифику, али је и то доводи у сукоб са многим земљама које се налазе у кинеској интересној сфери. Тако Кина има територијалне несугласице са својим суседима: Јапаном, Јужном Корејом, Вијетнамом, Тајваном, Филипинима. Ове територијалне несугласице се углавном односе на територијалне воде или спорна острва, као што су Дијаоу или Сенкаку. Све ове земље могу да рачунају на подршку САД. Стога Кина мора да истисне САД са геостратешких позиција на Пацифику. Из чињенице да Кина полаже право на скоро цео простор у Јужном кинеском мору, чак и у подручју близу обала других приморских држава, произилазе поморски инциденти са ратном морнарицом САД. Већ се у Јужном кинеском мору догађају инциденти са америчким војним бродовима. Наиме, кинески војни бродови приморављају бродове америчке ратне морнарице на маневар како би се избегли судари у водама које су, како тврде званичници САД, међународне. Тако је амерички војни брод „Коупенс“ почетком децембра 2016. једва избегао судар са кинеским војним бродом који припада пратећој флоти јединог кинеског носача авиона, Liaoning.⁴⁴

43 „Иницијатива Појас и пут доноси инвестиције, али и ризике“, *РТС*, 18/10/2019, Интернет: <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/5/ekonomija/3702647/inicijativa-pojas-i-put-donosi-investicije-ali-i-rizike.html>, 19/10/2019.

44 Инцидент је један од највећих неспоразума између те две земље у Јужном кинеском мору од 2009. год. када је пет кинеских бродова опколило амерички брод.

Кина сматра да на овај начин брани свој стратешки простор у Јужном кинеском мору. У том смислу она модернизује своју армију и јача војну моћ да би „тихо“ истиснула америчку пацифичку флоту из своје интересне сфере. Сва та војна моћ је као „тигар иза решетака“, тврде многи аналитичари. Кинеска филозофија примене моћи је сасвим другачија од западне. Темели се на цивилизацијском искуству које има континуитет хиљадама година. Она креира своју развојну стратегију на вековним временским периодима.

Кина је свесна да већ има „сукоб у најави“, односно да јој предстоји велика борба са Америком која из својих стратешких интереса тешко може дозволити да се Кина (а са њом и Русија) копненим путем повеже са Западном Европом. У том контексту се могу посматрати и сва дешавања у Турској, Сирији и на Балкану. Посматрајући „Нови пут свиле“ у глобалном геополитичком контексту потребно је имати у виду да је овај простор још почетком XX века Халфорд Мекиндер (Sir Halford John Mackinder, 1861 – 1941) дефинисао као *Pivot Area*, „Географска оса историје“ (*The Geographical Pivot of History*) или „Срце света“ (*Heartland*).⁴⁵ Другим речима, све се врти око централне Азије („евроазијске дуге“) због њених природних богатстава и величине простора. Из такве перцепције је и произилазила намера англосаксонаца да спрече приближавање и сарадњу континенталне Европе са Русијом и Азијом, у било којој варијанти (некада је то била осовина Берлин – Москва – Токио, а сада Берлин – Москва – Пекинг). Све њихове геополитичке стратегије су се заснивале на спречавању развоја аутентичних европских концепција, али и на везивању Западне Европе за себе. И постојећа намера је да се везе Русије или Кине са Западном Европом онемогуће.⁴⁶ Борба САД, са једне, а Кине и Русије са друге стране, ће се водити и око Западне Европе. Дакле, један од кључних геополитичких изазова Кини у реализацији пројекта „Један појас, један пут“ представља америчка *pivot* стратегија уравнотеживања снага у Азији.

Једна од замерки Европске уније пројекту „Један појас, један пут“ је у чињеници да Кина радије води билатералне договоре са појединим земљама Европе, док се Европска унија залаже за мултилатералне разговоре. Своје резерве према овој инфраструктурној иницијативи заснива и на недостатку транспарентности и на опасности од могуће корупције. Сходно томе, она инсистира на доношењу заједничке платформе земаља ЕУ као основе за дијалог са Кином. Тиме жели да корпорацијама из ЕУ омогући равноправно учествовање у јавним конкурсима с кинеским конкурентима. Разлог за скепсу према овом кинеском мегапројекту ЕУ види и у начину финансирања инфраструктуре на „Новом путу свиле“: Кина то

45 Halford Mackinder, “The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*, Vol. 23, № 4, *Royal Geographical Society*, London, 1904, стр. 421 – 437.

46 Томе је служило промовисање идеје Трансатлантског партнерства (везивање Западне Европе за Северну Америку) или Транстихоокеанског партнерства (везивање Азије за Северну Америку).

првенствено чини кроз кредите. Тврди се да овакво финансирање пројекта може финансијски оптеретити земље-учеснице и на тај начин створити социоекономске и политичке проблеме. Као негативан пример се наводи изградња кинеско-пакистанског економског коридора, који је за Пакистан имао многе непогодности: региони нису укључивани у доношењу одлука о железничкој и путној траси, експропријација земљишта се вршила без адекватне компензације, локално становништво се измештало, а бројни су примери нелојалне конкуренције.

Из перспективе САД „Нови пут свиле“ и није тако свилен као што га Кина настоји представити. Испољвају забринутост да се иза овог великог инфраструктурног и инвестиционог пројекта крије кинеска воља за (над)моћ. САД пројекат „Нови пут свиле“ виде и као економску претњу својим интересима у азијско-пацифичком региону, али и трговинским односима с Европом. Преовладава мишљење да Кина свој досадашњи економски успех настоји да прошири на геополитичку сферу Европе и Африке. То би водило ка изградњи мултиполарног светског поретка који није у интересу САД.

Амерички научник Фредерик С. Стар (Frederick S. Starr) са „Института за Централну Азију и Кавказ и студије програма ’Свиленог пута’“ (*Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program*) у раду „Перспективе САД-а према кинеском ’Појасу и путу’: иницијатива у централној Азији и на Јужном Кавказу“ (*US Perspectives on China’s Belt and Road: Initiative in Central Asia and the South Caucasus*) износи оцену „да је до данас одговор САД-а на кинеску иницијативу ’Појас и пут’ у централној Азији и на Кавказу био млак, ако не и прећутно подржавајући (...) јер Сједињене Државе сматрају да ће коначну одлуку о одрживости кинеске иницијативе ’Појас и пут’ у Централној Азији и на Кавказу донети тржиште а не геополитика“.⁴⁷

Кроз пројекат „Један појас, један пут“ се ствара и политичка зависности. Земље као што су Иран и Пакистан настоје да се ослободе утицаја САД, а овом кинеском иницијативом би ојачале своју позицију.⁴⁸ У том смислу Кина настоји да повећа безбедност азијског региона, па и учешћем у разговорима о Авганистану које организује Русија. Иако се Америка, за сада, јавно не супротставља концепту „Новог пута свиле“, својим понашањем у спољној политици ставља до знања да је схватила до каквих све промена на глобалном плану може да доведе реализација овог пројекта. За претпоставити је да ће САД правити разне опструкције на траси „Пута свиле“. САД ће настојати да Кину обуздају, опколе и дестабилизују. Као упоришну тачку могу да користе њену мултиетничност, мултијезичност и мулти-

47 Frederick S. Starr, „US Perspectives on China’s Belt and Road: Initiative in Central Asia and the South Caucasus“, *International Studies*, Jawaharlal Nehru University, Washington, 2019, стр. 2.

48 Индија је веома значајна земља на траси овог пројекта, али је још увек неодлучна око свог учешћа.

конфесионалност.⁴⁹ Могу да користе и неколико сепаратистичких тачка: Тибет који је 1951. припојен Кини⁵⁰, Шиндаг, Хонг Конг⁵¹ који поседује посебан статус, Тајван који није под суверенитетом Кине, а који је амерички савезник и сл. За очекивати је да ће се САД супротставити и кинеском продору на Балкан. У том смислу су САД на Балкану свој дугорочни геополитички ослонац нашле у Албанцима. Сматрају да ће они бити ефикасна препрека, како руском „малигном утицају“, тако и вардарско-моравском вектору кинеског „Новог пута свиле“ и њиховом продору на Балкан. Пријем Црне Горе у НАТО се може посматрати и као начин да се спречи реализација иницијативе „Један појас, један пут“ онемогућавајући да се за то искористе луке на јадранској обали које припадају Црној Гори. Други начин може да буде и подршка формирању тзв. Велике Албаније. САД би је, у том случају, могле користити као брану, не само руском, већ и кинеском продору на Балкан и даље у Европу.

ЗАКЉУЧАК

„Нови пут свиле“ представља стратешко повезивање Кине са Европом и Африком. Он је глобални пројекат којим се стварају ефикаснији транспортни услови за пласирање кинеских производа на европско тржиште. Кина жели да изврши диверсификацију тржишта како себе не би довела у опасност од губитка америчког тржишта. Овај пројекат ће Кини обезбедити, не само продају њених производа, већ и утицај на тржиштима у Азији и Европи. То би за последицу имало стабилнији економски развој Кине, али и извесне промене у балансу геополитичке моћи. То прати и повећано кинеско улагање у модернизацију и реструктуирање производње и осавремењавање економије. Пројекат би требало да донесе развој и стабилност земаља кроз које ће пролазити коридор, као што је било пре две хиљаде година у време старог „Пута свиле“.

Први циљ овог пројекта, како је дефинисан од стране Кине, је њено повезивање са околним земљама путевима, железницом, енергетским и телекомуни-

49 У Кини живи званично признатих 56 различитих народа, од којих највећи део чине народ Хан (91,1% становника Кине), Ујгури, Казази, Киркизи, Таџици, Узбеци и др. Народ Хан је највећа етничка скупина у свету. Видети у: Lilly Amanda, “A Guide to China’s Ethnic Groups“, *Washington Post*, 8/07/2009, Интернет: <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/07/08/AR2009070802718.html>, 23/10/2019.

У Кини се говори 297 званично признатих живих језика. Видети: “Languages of China“, *Ethnologue: Languages of the World*, Sixteenth edition, SIL International, July 8, 2009.

50 Сада влада XIV Далај Лама који живи у Индији.

51 Нису случајно отпочели протести због законског омогућавања екстрадиције починилаца казненних дела из Хонг Конга у копнену Кину: Иако су ове одлуке касније замрзнуте, протести су се проширили тако да одражавају шире захтеве за демократским реформама.

кационим системима. Поред саобраћајне инфраструктуре, пројекат ће у ширем смислу обухватити изградњу економских зона, индустријско-трговинских паркова, и изградњу нових и проширење постојећих морских и речних лука, изградњу и проширење постојећих аеродрома и сл. Међу првима земљама је споразум о изградњи железничких коридора за велике брзине потписао Тајланд. „Пут свиле“ би требало да допринесе развоју сиромашнијих области на западу Кине (провинције Син Тјанг која може да постане нови економски центар Кине). Укупно би овај пројекат могао да износи преко 20 билиона долара. Спајаће Кину и средњу Азију преко Ирана и Турске, с Балканом и Европом (Ротердамом), побољшаће веза са суседима.

Све ће то имати значајне последице по глобалну геополитичку равнотежу. У оквиру пројекта „Један појас, један пут“ Кина намерава да окупи на заједничком послу и у заједничком интересу близу 70 држава са евроазијског простора. На том простору живи око 70% светског становништва, а на њему се налази 75% познатих енергетских резерви (нафта и гас). Ове државе у светским оквирима учествују са 55% бруто националног дохода.

Сматрамо да пројекат „Један појас, један пут“ није изворно и аутентично геополитичка стратегија, али да он дубином и ширином неминовно поседује и геополитичке елементе, и да његова реализација доноси нове геополитичке моменте на глобалом плану. Пре свега, он ће Кини донети већу улогу и утицај у свету. Сасвим је разумљиво да ће Кина, као и све остале земље, следити своје интересе приликом развоја пројекта „Један појас, један пут“. Значајно је да те интересе неће наметати и да се неће понашати по принципу „узми или остави“. Пројекат би по својој суштини требало да буде мирољубив: да у регионима кроз које пролазе путеви ствара амбијент у којем доминира сарадња, а не сукоби и нестабилност. Дакле, може се рећи да је основни мотив растуће присутности Кине у Европи првенствено економски, пословни и интегративни. Нови инфраструктурни пројекат би требало да повеже источну Азију, Блиски исток, Европу и Африку. Он ће омогућити Кини да повећа ниво своје енергетске безбедности, осигура снабдевање сировинама, али и много бржи пласман својих производа на европском и афричком тржишту. У реализацији овог великог пројекта и Русија ће имати значајну улогу.

Кина сада има већи утицај на глобалну економију него што га је имала било када у савременој историји. Осигуравање бенефита од „Појаса и пута“ захтева од земаља Европе нови дипломатски приступ и прилагођавање мултилатерализму. САД Азијску банку за инвестиције и инфраструктуру, као један од институционалних стубова овог пројекта, сматрају потенцијалним ривалом Светској банци, Азијској банци за развој (основаној 1966) и интересима САД у зони Пацифика.

Супротстављање атлантизму („Левијатану“, „таласократији“, „англосак-

сонској доминацији“, „америчкој глобализацији“) ће бити значајно у наредном периоду и подразумева изградњу алтернативе постојећем међународном поретку. Односно, потребно је креирати нови модел међународних односа који ће почивати на сасвим другачијем систему вредности, другачијем пројектовању моћи, јачим међународним институцијама и новом глобалном безбедносном концепту.

На основу до сада реченог закључујемо да је наша генерална хипотеза потврђена, односно да ће реализација кинеске иницијативе „Појас и пут“ наилазити на броје геополитичке изазове. Сматрамо да ће Кина као миленијумска цивилизација све проблеме на које буде наилазила у остваривању овог пројекта стрпљиво, пажљиво и плански решавати.

ЛИТЕРАТУРА

Бжежински Збигњев, *Америка – Кина и судбина света: стратешка визија*, Албатрос Плус/ Факултет безбедности, Београд, 2013.

Вујаклија Милан, *Лексикон страних речи и израза* (треће допуњено издање), Просвета, Београд, 1988.

Мићовић Војислав, *Глобализација и нови светски поредак*, Чигоја штампа, Београд, 2001.

Романо Серђо, *Пад америчке моћи*, Албатрос Плус, Београд, 2014.

Степић Миломир, *Геополитика: идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.

Труд Алексис и Труд Жил, *Разарање Балкана: програмирана стратегија САД против Европе: бивша Југославија 20 година касније*, Xenia/Metella, Београд, 2013.

Фукујама Френсис, *Америка на прекретници: демократија, моћ и неоконзервативно завештање*, ЦИД, Подгорица, 2007.

Benard Manuel, “Infrastructure and the Belt and Road Initiative“, in: *China’s Globalization and the Belt and Road Initiative*, Politics and Development of Contemporary China, (editor: Berlie A. Jean), Palgrave Macmillan, 2020, pp. 57 – 76.

Berlie A. Jean, “The new Silk Road“, in: *China’s Globalization and the Belt and Road Initiative*, Politics and Development of Contemporary China, (editor: Berlie A. Jean), Palgrave Macmillan, 2020, pp. 13-40.

Demissie Alexander, “Special Economic Zones: Integrating African Countries in China’s Belt and Road Initiative“, in: *Rethinking the Silk Road: China’s Belt and Road Initiative and Emerging Eurasian Relations*, (editor: Maximilian Mayer), Palgrave Macmillan, 2018, pp. 69- 84.

Escobar Pepe, *Globalistan, How the Globalized World is Dissolving Into Liquid War*, Nimble Books LLC, London, 2007.

Frederick S. Starr, "US Perspectives on China's Belt and Road: Initiative in Central Asia and the South Caucasus", *International Studies*, Jawaharlal Nehru University, Washington, 2019, pp. 1-13.

Gunn C. Geoffrey, "China's Globalization and the Belt and Road Project: The Case of Indonesia and Malaysia", in: *China's Globalization and the Belt and Road Initiative, Politics and Development of Contemporary China*, (editor: Berlie A. Jean), Palgrave Macmillan, 2020, pp. 123-138.

Lilly Amanda, "A Guide to China's Ethnic Groups", *Washington Post*, Washington, 2009.

Mackinder Halford, "The Geographical Pivot of History", *The Geographical Journal*, Vol. 23, № 4, Royal Geographical Society, London, 1904, pp. 421-437.

Mayer Maximilian, "China's Rise as Eurasian Power: The Revival of the Silk Road and Its Consequences", in: *Rethinking the Silk Road: China's Belt and Road Initiative and Emerging Eurasian Relations*, (editor: Maximilian Mayer), Palgrave Macmillan, 2018, pp. 1-42.

Mitrović Dragana, "China's Belt and Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative", in: *The Belt & Road Initiative in the Global Arena: Chinese and European Perspectives*, (editors: Cheng Y. et al.), Palgrave Macmillan, 2018, pp. 17-35.

Starr S. Frederick, "US Perspectives on China's Belt and Road: Initiative in Central Asia and the South Caucasus", *International Studies*, Jawaharlal Nehru University, Washington, 2019, pp. 1-13.

Szunomar Agnes, "One Belt, One Road: Connecting China with Central and Eastern Europe?", in: *The Belt & Road Initiative in the Global Arena, Chinese and European Perspectives*, (editors: Cheng Y. et al.), Palgrave Macmillan, 2018, pp. 71-86.

Извори са интернета:

„Иницијатива Појас и пут доноси инвестиције, али и ризике“, *РТС*, 18/10/2019, Интернет: <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/5/ekonomija/3702647/inicijativa-pojas-i-put-donosi-investicije-ali-i-rizike.html>, 19/10/2019.

М. Lazarević, „Osnovan fond za novi put svile“, *Balkan magazin*, 03/03/2015, Интернет: <http://www.balkanmagazin.net/biznis/cid131-109801>, 23/10/2019.

“China, CEE countries eye land-sea express passage to speed up delivery“, *People's Daily Online*, 18/12/2014, Интернет: <http://en.people.cn/n/2014/1218/c90883-8824383.html>, 28/11/2019.

“China signs 197 B&R cooperation documents with 137 countries, 30 int'l organizations“, *Belt and road portal*, 18/11/2019, Интернет: https://www.yidaiyilu.gov.cn/info/iList.jsp?tm_id=126&cat_id=10122&info_id=77298, 28/11/2019.

Интернет: https://en.wikipedia.org/wiki/Belt_and_Road_Initiative, 28/11/2019.

*Dragan Kolev*⁵²

GEOPOLITICAL CHALLENGES OF CHINA'S “ONE BELT, ONE ROAD“ INITIATIVE

Abstract

The Chinese initiative, symbolically called "One Belt, One Road" ("New Silk Road"), is currently without a doubt one of the largest infrastructure projects in the world, but one could say in the history of mankind as well. It is a huge financial investment estimated at several trillion dollars, which places China among the world's largest investors. With this project, it seeks to provide a market for its products, but also to bring together a large number of countries on three continents (Asia, Europe and Africa) based on common interests. The project is planned to be completed by the fifth decade of the 21st century. It is important to note that a smaller part of this project has already been implemented and that much of the work is being done on the rest of the project.

Numerous reactions indicate that this mega-project will have significant implications on the international political scene and will contribute significantly to the creation of a multipolar world. It can be seen that this initiative has been challenged and opposed by certain states. They believe that with this project, China will redefine its international role and force other countries to adjust to new geopolitical circumstances. In doing so, they express their concern that China will thus enter an era of world domination, which opens geopolitical challenges to the realization of the Belt and Road Initiative project.

Key words: China, “The Belt and Road“, geopolitical challenges.

---

52 Prof. Dr Dragan Kolev, Faculty of Diplomacy and Security, Belgrade, E-mail: kolevcas@yahoo.com

Гордана Мрдак

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

Станимир Ђукић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

ИНИЦИЈАТИВА „ЈЕДАН ПОЈАС, ЈЕДАН ПУТ“ – ШАНСА ЗА ЕКОНОМСКИ ПРОСПЕРИТЕТ СРБИЈЕ

Сажетак

У новом кинеском мега пројекту „Један појас, један пут“ Србија је добила изузетно значајну улогу захваљујући, пре свега, свом геополитичком положају, али још више историјски одличним савезничким и стратешким односима са Кином, које карактерише дуга традиција пријатељства, дубоког међусобног поверења и поштовања.

Шанса српске економије и укупног развоја наше земље је у умешности и способности руководства наше земље како да на најбољи могући начин искористи ову јединствену прилику да геостратешка позиција Србије не буде место сукоба Истока и Запада, већ напротив место спајања истих на реалним економским основама, уважавајући при томе пуни национални интерес земље и народа.

Србија има историјску шансу да захваљујући својој геостратешкој позицији, као и политичким, пословним и војним везама са Кином (и Русијом) и правилном спознајом историјског тренутка, стратегије и начина реализације економских циљева, у кратком року постане кључна држава у југоисточној Европи, а што ће омогућити снажан економски просперитет наше земље.

За само неколико година Србија је постала значајан партнер Кине у пројекту „Један појас, један пут“, односно новом економском „Путу свиле“ који треба да повеже Кину, пре свега, са тржиштем Европске Уније, а управо преко Србије пролазе неки од кључних саобраћајних коридора којима ће се транспортовати кинеска роба до великог европског тржишта.

Имајући у виду величину пројекта „Један појас, један пут“, и економска корист Србије од сарадње са Кином могла би да буде огромна (иако је и сада велика) и да заиста допринесе дугорочном, динамичном и одрживом привредном расту Србије. Треба истаћи да овај пројекат представља пример који показује све

предности геостратешког положаја Србије, а који нам је често у прошлости наносио велику штету.

Кључне речи: кинески пројекат „Један појас, један пут“, економски „пут свиле“, геостратешки положај Србије, стратешко партнерство Кине и Србије, економски просперитет

1. УВОД

Народна Република Кина је 2013. године покренула глобални инфраструктурни и економски подухват под називом „Belt and Road Initiative“ (BRI), односно Иницијативу „Појас и пут“, који ће трајати деценијама и који има за циљ да ближе повеже Кину са тржиштима Азије, Европе и Африке, као и да омогући већи привредни раст земаља кроз продубљивање трговине.

Иницијатива „Појас и пут“¹ се односи на економски појас „Пути свиле“ (*Silk Road Economic Belt*) који повезује Кину са Европом кроз централну и западну Азију и „Поморски пут свиле за 21. век“ (*21st century Maritime Silk Road*), који повезује Кину са југоисточном Азијом, Африком и Европом, с тим да су ове две иницијативе спојене у једну геоекономску концепцију названу „Један појас, један пут“.²

Циљ пројекта јесте изградња новог Пути свиле повезивањем копнене и поморске инфраструктуре, трговине, финансија, енергетике и индустрије између Кине, Азије, Европе и Африке. Наиме, у циљу обнове историјског Пути свиле и како би њени производи на лакши и бржи начин доспели до највећих купаца у Европи, Азији и Африци – Кина је кренула са реализацијом мега пројекта под називом: „Један појас, један пут“. Пројекат подразумева унапређење и проширење постојећих, као и изградњу потпуно нових друмских и морских коридора и логистике на том путу (путни, водни и ваздушни коридори, луке, терминали, индустријски паркови, енергетски пројекти, куповина стратешких предузећа и итд).

Амбициозном визијом предвиђено је васкрсење древног Пути свиле као модерног путног, трговинског и економског коридора од Шангаја до Берлина. „Нови пут свиле“ би пролазио кроз Кину, Монголију, Русију, Белорусију, Пољску и Немачку, укупном дужином од око 13.000 километара, стварајући економску зону која се простире у површини преко трећине обима земље. Планом је обухваћена изградња брзих пруга, путева и аутопутева, мрежа за пренос и дистрибу-

1 У кинеској интерпретацији реч „појас“ подразумева копнене правце, а „пут“ поморске правце

2 Душан Пророковић, „Геоекономски аспекти ОБОР и позиција Србије, Црне Горе и БИХ“, *Национални интерес*, година XII, вол. 26, број 2/2016, стр. 42.

цију енергије и мрежа оптичких каблова.

„Нови пут свиле“ може доста да допринесе развоју трговине између земаља Азије, Африке и Европе. Иако је можда првобитни циљ пројекта био да се олакша трговина Кине са европским земљама као крајњом дестинацијом највећег дела кинеског извоза, пројекат може да има позитивне последице по међусобну трговину земаља на овој рути, јер ће се уклонити бројне препреке и смањити цена превоза.

Место Србије на „Новом Путу свиле“ је изузетно важно с обзиром да се налази на кључној траси тог новог пута повезујући својом позицијом и улогом јужна врата Европе у коју улази *један крак* кинеског пута који спаја Грчку са лукама Пиреј и Солун и железничко-друмским коридорима са северозападном Европом (преко Србије до Мађарске и даље ка Аустрији и Немачкој), али и Источну Европу у коју такође улази *други крак* новог кинеског пута преко Русије, Турске и Бугарске користећи црноморски басен и луке у тој регији, па даље преко Дунава као европске речне кичме каналом Рајна-Мајна-Дунав све до великих лука Ротердама и Хамбурга, и уједно до свих потрошача из Западне Европе.

Истовремено, пољопривредне сировине и полупроизводи прерађивачке индустрије, као и производи металске, металуршке, хемијске индустрије, рударства, али и дрвне и прерађивачке индустрије, као и финални производи високе технологије проналазе пут ка полазним источним дестинацијама користећи исти „Нови појас свиле“ (као двосмерни коридор), а који служи поред допреме и за извоз и отпремање роба из овог региона и целе Европе.

2. ДРЕВНИ „ПУТ СВИЛЕ“ И „НОВИ ПУТ СВИЛЕ“

За пројекат „Један појас, један пут“ користи се још један термин, а то је „Нови пут свиле“, с обзиром да је иницијатива кинеског председника Си Ђинпинга била да се стари „Пут свиле“, који су представљале утабане стазе и каравански путеви ревитализује у „Нови пут свиле“, а који би чиниле савремене пруге за брзе теретне возове који би повезивали Европу и Кину. Реализација овог грандиозног инфраструктурног пројекта би у неколико претходних векова звучала као неостварив сан, али у овом тренутку постепено почиње да постаје реалност и његов завршетак је изванредно познат у наредном временском периоду.³

„Пут свиле“ је назив за историјску мрежу караванских и бродских путева који су повезивали Кину и Запад преко централне Азије, а касније Кину и Африку

³ Предраг Ђурановић, „Нови пут свиле и његов утицај на Србију у геополитичком, привредно-економском и културном смислу“, *Културни центар Новог Сада*, 28/05/2018, Интернет: www.kcns.org.rs/agora/novi-put-svile-i-njegov-uticaj-na-srbiju, 07/10/2019.

преко Персијског залива. Каравани су били велики, састављени од неколико хиљада животиња (најчешће двогрбих камила) и неколико хиљада људи који су превозили велике количине робе. Ови каравани су често били мета напада од стране разбојника који су им одузимали робу, због чега име је неретко додељивана и војна пратња.

Сам назив „Пут свиле“ може да искриви стварност трговине јер упућује да је тим трговачким путем размењивана само свила као скупocen материјал који је био изузетно цењен у Европи, али поред свиле размењиване су и друге робе. Наиме, каравани који су ишли према Кини носили су, између осталог, злато, белоконост, порцелан, стакло и др. С друге стране, из Кине према Европи превозени су, пре свега, крзно, керамика, жад, бронза, лак и гвожђе. Уз пут, део тих добара замењиван је и мењао је више пута власнике пре него што би стигао на крајње одредиште. Међутим, у то време свила је била један од најважнијих производа, која је била изузетно редак и скупocen материјал на Западу, и који су могли приуштити само најбогатији, због чега је овај пут и добио назив „Пут свиле“.

Пут свиле је поред робне размене омогућио и размену знања, идеологија, информација, култура и техничких достигнућа, као и ширење религије. Наиме, овим путем нису се кретале само робе, као што су: свила, зачини, стакло, порцелан..., већ су заједно са трговином путовале и религије и културе. Тако је овим путем у Кину и Јапан дошао и будизам и ту је постао превладавајућа религија. И хришћанство је тим путем дошло до тадашњег главног града (како је документовано на једној каменој плочи) у данашњем Хи'ану.⁴

Када се данас говори о „Новом путу свиле“, говори се о копненом и поморском путу којим би се повезале земље азијске економије са европском привредом, укључујући у ту размену и повезујући у својеврсну инфраструктурну мрежу, при том и све оне земље и регије које се с тим појасом граниче. Поморски пут још више проширује број држава којима се омогућава укључење у ову размену, тако да се очекује да ће укључити око 60% светске популације. Данашњи „Пут свиле“ укључује низ инфраструктурних инвестиција, као што су изградња копнених и железничких веза, гасовода, али и пристаништа од Јужног кинеског мора, преко Индијског океана до Средоземља и постаје симбол сарадње и размене.⁵

Имајући у виду савремена техничко-технолошка достигнућа, као и убрзани развој информационих технологија, сасвим је сигурно да ће „Нови пут свиле“ уз помоћ наведених предности остварити брже, далекосежније и значајније ефекте

4 „Кинези стварају ‘Ново римско царство’: „Шта све са собом носи ‘Нови пут свиле’“, *Србин инфо*, 17/05/2017, Интернет: <https://srbin.info/2017/05/17/kinezi-stvaraju-novo-rimsko-carstvo-sta-sve-sa-sobom-nosi-novi-put-svile>, 10/10/2019.

5 Ирис Бјелица Влајић „Утицај стварања новог ‘Пута свиле’ на међународне односе“, *Војно дело*, 2/2018, стр. 42.

него што је то био случај са древним „Путем свиле“.

Кина је обезбедила значајна средства за реализацију овог пројекта који, између осталог, обухвата и изградњу копнених путева и оживљавање поморских веза. Посебна пажња се посвећује развоју железничке инфраструктуре, јер се показало да се на том сегменту у будућности могу остварити значајне уштеде, с обзиром да је овај вид транспорта и до неколико пута бржи од бродског а и значајно јефтинији од авионског.⁶ Према проценама, за реализацију овог грандиозног подухвата биће потребно око 900 милијарди долара, плус 315 милијарди долара које би уложила Европска унија за проширење и модернизацију сопствене инфраструктуре. Предвиђена средства би се улагала у изградњу и модернизацију мреже путева, железничких пруга, авио-саобраћаја, телекомуникација, лука и водених путева, логистику и друго што је у функцији унапређења и ефикасности трговине, инвестиција, индустрије, енергетике и других области сарадње.⁷

Иницијатива „Један појас, један пут“ има дугорочни карактер и за њено остваривање је предвиђен рок од 35 година, који претпоставља директно учешће великог броја земаља Азије, Африке и Европе. Без обзира што су до данас реализовани бројни пројекти иницијативе „Један појас, један пут“, ипак се за коначну оцену овог глобалног, инфраструктурног и економског подухвата мора узети у обзир дужи временски оквир, а очекивања су да би тек негде око 2049. године (на стогодишњицу кинеске револуције) овај грандиозни пројект могао да оствари своје кључне циљеве.

Према доступним информацијама које се односе на реализацију овог пројекта⁸, Кина је до марта 2019. године у оквиру иницијативе „Појас и пут“ потписала 173 споразума о сарадњи са 125 земаља и 29 међународних организација, као и билатералне уговоре о сарадњи са бројним земљама.⁹ За бројне земље учеснице овај грандиозни кинески пројект треба да допринесе бржем превладавању социјално-економских проблема, као и обезбеђивању услова за економски напредак, а то треба да значи повећавање могућности за запошљавање младих, искорешивање беде и сиромаштва, смањивање простора за разне видове екстремизма, стихијских миграција, као и извора нестабилности и сукоба.

6 Дијана Царић, „Да ли ‘Нови пут свиле’ постаје ‘Нови пут силе’?“, *Bizlife*, 16/01/2019, Интернет: <https://www.bizlife.rs/biznis/poslovne-vesti>, 14/10/2019.

7 Живадин Јовановић, „Кинески пут свиле 21. века“, *Печат*, 04/03/2016, Интернет: www.pecat.co.rs/2016/03/kineski-novi-put-svile, 16/10/2019.

8 У документу који је објављен 22/04/2019. године. Извор: „Иницијатива појас и пут добра и за Кину и за све чланице“, *Euroactiv.rs*, 23/04/2019, Интернет: <https://www.euroactiv.rs/srbija-i-eu/13738-inicijativa-pojas-i-put-dobra-i-za-kinu->, 16/10/2019.

9 Исто.

3. ИНИЦИЈАТИВА „ЈЕДАН ПОЈАС, ЈЕДАН ПУТ“ – ПРЕДНОСТИ И НЕГАТИВНЕ СТРАНЕ

Пројекат „Један појас, један пут“ је иницијатива о глобалној привредној сарадњи, која унапређује свестрано спајање света на бази изградње инфраструктуре и стимулисања развоја глобалне привреде. Ова иницијатива представља глобалну интеграциону идеју, која отвара врата за просперитет свих земаља и чини основу мултилатералног приступа свету. Посебно треба истаћи отворени карактер и принцип равноправности на коме ова иницијатива почива, јер она позива на укључивање свих, па и најмањих земаља у њене токове и пројекте, управо у зависности од интереса тих земаља.

„Дуж трасе пројекта „Један појас један пут“ налази се више од шездесет држава, међу којима су и велике и регионалне силе, попут Русије, Индије, Пакистана, Ирана и Турске. Са некима од ових држава, попут Индије, Кина је у последњих пола века имала лоше односе, а поједина геополитичка жаришта, попут оног у Авганистану, представљају опасност за дугорочну стабилност Централне Азије. Због тога је кинески приступ реализацији овог плана ослоњен, пре свега, на ширење спољнотрговинске размене и изградњу стратешких саобраћајница. Кинеска логика полази од такозваних “win-win“ решења, од којих би обострану корист имали и Кина и земље у које се улаже, те се због тога политичке теме углавном остављају на маргинама, а сарадња се базира на економским питањима и инвестицијама“.¹⁰

Могло би се рећи да је озбиљност пројекта „Један појас, један пут“ без прецедана у савременом свету и показује да Кина, као ретко која земља данас, има дугорочну и промишљену визију како сопственог, тако и укупног светског прогреса. Ако су претходне деценије припадале моделу либералног капитализма, у коме су главну реч водиле моћне мултинационалне корпорације, кинески глобални пројекат на неки начин поново враћа државу као водећи субјекат економског развоја. Кинеска иницијатива, међутим, нема само привредни и економски значај. Визија пројекта „Један појас, један пут“, који обухвата више од четири милијарде људи, нуди предлоге који би могли да измене и читава геополитичку ситуацију у свету.¹¹

Пројекат „Један појас, један пут“ се од 2013. године, од почетне иницијативе првенствено економског карактера, развио у свеобухватни формат са-

¹⁰ Душан Пророковић, „Геоекономски аспекти ОБОР и позиција Србије, Црне Горе и БИХ“, *Национални интерес*, навед. дело, стр 43.

¹¹ Урош Митровић, „Нови пут свице“, *Време*, 18/05/2017, Интернет: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1500431>, 29/10/2019.

радње, који укључује и области културне, просветне и научно-технолошке сарадње, доприносећи како интензивирању контаката, као и бољем међусобном упознавању и разумевању држава које су потписнице споразума о сарадњи са Кином. Ближе и чвршће повезивање држава, рад на заједничким пројектима и стремљење заједничким циљевима, доприноси и јачању безбедносног окружења у коме живимо, посебно имајући у виду нове изазове са којима се свет суочава.

„Један појас, један пут“ је иницијатива која мења слику и мапу света. У складу са глобалном стратегијом повезивања на линији „Новог пута свиле“, уцртавају се трасе путева, брзих железница, мостова и електрана, лучке инфраструктуре, индустријских паркова, док се неким пројектима од неприступачних терена стварају главна саобраћајна чворишта. Главни циљ Кине у оквиру те иницијативе је да развије низ трговинских и економских коридора и да искористи кинеске компаније за унутрашњи развој Кине. „Нови пут свиле“ требало би да послужи као средство које ће помоћи одрживом економском развоју, а што је кључни предуслов стабилности у земљи.

Сви народи који се укључе у пројекат „Један појас, један пут“ поред економских користи могу имати и добробити на осталим пољима. То постаје нарочито значајно са становишта војно-техничке сарадње, али и усмеравања нових партнерских држава према истим циљевима и одговорностима. Наступа време нових међународних односа који се не заснивају на принципу силе, већ на принципу добити за све учеснике, што укључује ближе везе и интензивнију сарадњу и смањивање тензија и напетости. Већина заинтересованих земаља је, осим јасне економске добити, препознала важност сарадње на смањењу броја и интензитета криза, путем преговора и мировних операција, али и отварањем могућности за размену информација, ђака, студената, стручњака, туриста и радне снаге.¹²

НР Кина омогућава државама које учествују у овом мега пројекту да поставе темељ за будући свеопшти привредни развој и напредак. Кина не користи помоћ коју даје иностранству као средство да се меша у унутрашње послове државе примаоца, или пак да тражи политичке привилегије за себе. Ипак, у пракси помоћ и инвестиције које Кина даје у иностранству служе њеним економским интересима који су нераскидиво повезани са спољнополитичким интересима, као што су: стални приступ сировинама и ресурсима, обезбеђивање тржишта за пласман кинеских производа и услуга, као и политичка подршка (нпр. по питању Тајвана, Тибета...).

Иностранна помоћ и инвестиционе активности спонзорисане од стране Владе НР Кине могу се поделити у три категорије: (1) грантови (бесповратна помоћ), (2) бескаматни зајмови и (3) зајмови под повлашћеним условима. Прве

¹² Ирис Бјелица Влајић, „Утицај стварања новог „Пута свиле“ на међународне односе“, нав. дело, стр. 49.

две се дају из државног буџета Кине, док су повлашћени зајмови обезбеђени углавном од стране Експорт-Импорт банке Кине (Ексим банка) која је у државном власништву и која од свог оснивања 1994. године представља једну од неколико институционалних банкарских организација овлашћених да спроводе државну политику у индустрији, спољној трговини, дипломатији, економији и финансијама, као и да пружају финансијску подршку кинеским компанијама, и подстичу извоз производа и услуга из друге по величини националне привреде у свету.¹³ Прве две категорије помоћи су углавном стратешки и политички мотивисане од стране кинеског руководства, стога су и врло ретке, те се углавном као чешћи вид давања помоћи јавља позајмљивање под повлашћеним условима.

Као што је већ речено, иницијатива „Један појас, један пут“ има за циљ изградњу саобраћајне и енергетске инфраструктуре у земљама којима је то потребно и финансирана је инвестицијама или зајмовима Владе НР Кине од више стотина милијарди евра. Нове саобраћајнице, развој инфраструктуре у слабије развијеним земљама, као и осигурано финансирање сматрају се добитном комбинацијом за наведене земље, јер ове земље немају довољно средстава за финансирање великих инфраструктурних пројеката; међутим, овај пројекат подложен је и критикама.

Основне замерке овом пројекту су што се фаворизују кинеске компаније за извођење великих инфраструктурних радова у земљама којима Кина одобрава кредит, а земље се превише задужују и постају економски зависне од Кине, при чему Кина најчешће даје кредите уз услов да у грађевинским пројектима учествују или кинеска предузећа или предузећа која запошљавају велик број кинеских радника и која купују или користе кинеске компоненте и сировине.

Следећи проблем лежи у сиромашним земљама које ће изградити своју инфраструктуру уз помоћ повољних кинеских кредита, али ће се то одразити на њихову економску зависност од Кине. Наиме, у циљу реализације пројекта „Један појас, један пут“, Кина је давала велике суме новца земљама које се налазе на тој рути. Кинеске државне банке одобравају зајмове са малим каматама (каматама које су испод тржишне) за финансирање инфраструктурних капацитета, што је од значаја за многе земље које нису привлачна инвестициона дестинација или имају ограничен приступ кредитирању од стране приватног сектора; међутим, то намеће питање степена зависности ових држава од кинеских кредитора. Наиме, иако су ти зајмови давани под повољним условима, они на крају доводе до повећања јавног дуга тих земаља. Као пример наводи се Шри Ланка која није могла да исплаћује доспели дуг, због чега је морала да препусти Пекингу контролу над једном луком на 99 година. Шри Ланка је то учинила како би смањила дуг према кинеским државним фирмама, који је износио више од осам милијарди долара. Но, то

¹³ Борисав Марић, Нови „Пут свиле”, *Анали пословне економије*, Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент, Бања Лука, 2017, бр. 17, стр. 37–44.

није зауставило даље задуживање, с обзиром да се Шри Ланка поново задужила код Кине за додатних милијарду и 250 милиона долара управо из разлога што су кредити које одобравају кинеске државне банке далеко повољнији од кредита које одобрава приватни сектор.

Важно је нагласити да без развоја инфраструктуре, као и без енергетске независности нема ни индустријског развоја и напретка земље, а за те пројекте неопходна је подршка великих банака, било с истока, или запада. Чињеница је да кинеске банке не условљавају одобравање кредитних линија структурним реформама у друштву, као што је и чињеница да политичка елита једне државе, уз помоћ стручњака мора бити у стању да донесе одлуке са свим последицама које оне носе.

Следеће замерке односе се и на мањак транспарентности, као и јавне тендере уз поштовање прописа и реципрочни приступ тржишту. Критичари сматрају да кинеске компаније снижавају стандарде у поступцима јавне набавке испод оних који се придржавају европски партнери, а што се негативно одражава на квалитет услуге.

Противници и критичари пројекта „Један појас, један пут“ умањују користи које ће партнерске државе и регије имати од овог грандиозног подухвата, истичући да је то сигуран начин којим Кина обезбеђује себи нова тржишта и сировине у наредним деценијама, али не и гаранције да ће инфраструктура чија се изградња захтева бити од користи за домаћу државу, односно да трошкови изградње неће бити виши од добити стечене накнадом за њено коришћење. Такође, постављају се питања да ли ће управљање и одређивање приоритета бити вођено економским или политичким критеријумима и да ли ће Кина наставити да доводи своје раднике и производе, или ће више укључивати локалну радну снагу и потребни материјал и сировине при реализацији тих инвестиција.

Све замерке које се односе на овај мега-пројекат требало би посматрати конструктивно и, у самом почетку, отклонити све негативне пратеће ефекте целог подухвата, пре свега, обезбеђивањем одрживих извора сировина, али и прерасподелом добитака, тако да се може побољшати стандард најсиромашнијих слојева становништва.

Развојем инфраструктуре подстиче се развој привреде и економски просперитет земље, који даље утиче на пораст животног стандарда становништва и социјалну политику, здравство и образовање. Боље образовано становништво биће конкурентније и интересантније послодавцима, чиме се омогућавају нове инвестиције, као и дугорочно одржив економски развој земље.

Ипак, свака држава која се укључи у пројекат „Један појас, један пут“ требало би да процени и определи се само за оне инфраструктурне пројекте који су значајни за њену сопствену индустрију, како не би дошла у ситуацију да гради постројења или путеве од којих њена привреда неће имати директну корист, а земља ће се превише задужити и постати економски зависна од Кине.

ШТА ПРОЈЕКАТ „ЈЕДАН ПОЈАС, ЈЕДАН ПУТ“ ДОНОСИ СРБИЈИ?

Република Србија представља једну од земаља која је најраније изразила подршку иницијативи „Један појас, један пут“ и која је учествовала у изградњи пројеката у оквиру те иницијативе. Значај реализације иницијативе „Један појас, један пут“ у односима сарадње Србије са Кином потврђен је кроз потписивање Меморандума о разумевању између Владе Народне Републике Кине и Владе Републике Србије о заједничкој афирмацији Иницијативе „Један појас, један пут“, новембра 2015. године.¹⁴

Кинески продор на тржиште Европске уније обухвата сарадњу са земљама Централне и Источне Европе у виду групације „17+1“¹⁵. Ове земље су пожељно окружење за кинески капитал, не само због лакшег приступа остатку Европе, већ и због квалификованих радника, релативно напредне технологије, ниских трошкова радне снаге (нарочито у земљама ЦЕФТА споразума, али и у неким чланицама ЕУ) и природних ресурса. Кина је очигледно проценила да је 17 земаља Централне и Источне Европе (од којих Србија, Црна Гора, БиХ, Македонија и Албанија нису чланице ЕУ) посвећено реструктурирању привреде, тражњи за инфраструктурним улагањима и извозним амбицијама.

Сарадња Кине са Србијом унутар процеса сарадње са земљама Централне и Источне Европе представља део кинеско-европских односа, али и део иницијативе „Један појас, један пут“, с обзиром да се простор који обухватају земље чланице групације „17+1“ (укључујући и простор Србије) налази на западном правцу кинеске иницијативе.¹⁶ Документа из Суџоуа са четвртог самита групације земаља Централне и Источне Европе потврђују опредељење Кине и земаља у оквиру групације „17+1“ о потреби „евроазијског повезивања“ (тј. повезивања Кине и Европе на копну, мору и ваздуху) кроз кључне транспортне коридоре, везе и пројекте.¹⁷ Тај

14 Меморандум о разумевању између Владе Народне Републике Кине и Владе Републике Србије о заједничкој афирмацији Економског појаса и пута свиле и Поморског пута свиле 21. века, *Службени гласник Републике Србије* – Међународни уговори, број 01/16.

15 Групација обухвата сарадњу између Кине и 17 земаља Источне и Централне Европе и то: Албаније, Бугарске, Босне и Херцеговине, Хрватске, Чешке, Естоније, Мађарске, Македоније, Летоније, Литваније, Црне Горе, Пољске, Румуније, Србије, Словачке, Словеније, као и Грчке (која је недавно приступила).

16 Жарко Обрадовић, „Стратешко партнерство „мале“ Србије и „велике“ Кине – Унутрашњи и међународни аспекти сарадње“, *Српска политичка мисао*, бр. 3/2016, год. 23. вол.53, стр 132.

17 „Средњорочни план сарадње Кине и земаља Централне и Источне Европе“, Суџоу, Кина, 24/11/2015, Интернет: www.chine-ciec.org, 19/11/2019.

циљ повезивања Кине и Европе је постављен у иницијативи „Један појас, један пут“ из 2013. године.

За реализацију пројеката инфраструктурног повезивања групације „17+1“ као дела глобалног пројекта „Један појас, један пут“, Кина је за сада издвојила десет милијарди долара, при чему је за Србију одвојен највећи део, а што неспорно говори каква је улога и значај Србије у оквиру наведене Иницијативе. Таква улога и позитиван третман Србије резултат су како значаја геополитичког положаја наше земље, тако и односа стратешког партнерства са НР Кином кога карактеришу дуга традиција пријатељства, међусобног поверења и поштовања.

Добри политички и економски односи Србије и Кине довели су до успостављања стратешког партнерства у августу 2009. године¹⁸, које је у августу 2013. године¹⁹, а затим у јуну 2016. године, проширено у „свеобухватно стратешко партнерство“. Наиме, Република Србија и НР Кина су вишегодишњу веома успешну међудржавну сарадњу (нарочито у последњих неколико година), као и традиционално пријатељство које постоји између ове две земље и које је исказано кроз сагласност две државе око бројних међународних питања и кроз заједничку реализацију различитих инфраструктурних и других пројеката у Србији, током 2016. године још више унапредиле и подигле на највиши ниво међудржавних односа – потписивањем документа под називом „*Заједничка изјава Републике Србије и НР Кине о успостављању свеобухватног стратешког партнерства*“.²⁰ Основни принципи на којима се заснива сарадња Србије и Кине јесу: узајамно поштовање, равноправност и немешање у унутрашње послове, уз узајамно уважавање и подржавање избора развојног пута, унутрашњих и спољних политика у складу са својим приликама.

Кинеско-српско стратешко партнерство као традиционално пријатељство две земље допринело је закључењу низа споразума о извођењу заједничких пројеката у области енергетике, саобраћаја, пољопривреде, телекомуникација, финансија, научне и културне размене.²¹

Свеобухватно стратешко партнерство између Србије и НР Кине, представља заједнички договор две државе око реализација питања која су важна за

18 Заједничка изјава Републике Србије и НР Кине о успостављању стратешког партнерства, Пекинг, 29/08/2009, Интернет: <http://www.predsednik.rs/mwc/default.aspx?g=20090820103401&ing=cir&hs1=0>, 20/11/2019.

19 Заједничка изјава Републике Србије и НР Кине о продубљивању стратешког партнерства, Пекинг, 26/08/2013, Интернет: <http://www.predsednik.rs/mwc/default.aspx?g=20090820103401&ing=cir&hs1=0>, 20/11/2019.

20 Заједничка изјава Републике Србије и НР Кине о успостављању свеобухватног стратешког партнерства, Београд, 18/06/2016, Интернет: www.fmprc.gov.cn, 20/11/2019.

21 „Кина и Србија: стратешко партнерство и још 21 споразум“, *Танјуг*, 18/06/2016. www.tanjug.rs/full-view.aspx?item=270618&izb=252463&=252463 21/11/2019.

будуће билатералне односе. У том смислу, две државе су се сагласиле да наставе да јачају размену, укључујући и интензивне посете државника на високом нивоу, као и да се редовно договарају око питања од заједничког интереса, да још више сарађују у области енергетике, саобраћајне инфраструктуре, индустријских производних капацитета, пољопривреде, културе, образовања, спорта, здравља, науке и технологије, туризма, информисања, издаваштва и др. Две земље су сагласне да је потребно да се и даље развија економска и трговинска сарадња у циљу уравниотежења трговинских односа, да треба јачати финансијску сарадњу, кроз трансакције у локалним валутама у билатералној трговини и улагањима, повећати проток људи ради међусобних посета, посла, студија и др.²²

Битна „компаративна предност Србије у односу на земље Централне и Југоисточне Европе је управо у потписаном документу „свеобухватно стратешко партнерство“, који наша земља мора зналачки да валоризује. Многе чланице ЕУ биле би и те како заинтересоване да са другом привредом света постигну споразум какав има Србија“.²³ Значај успостављања „свеобухватног стратешког партнерства“ између Србије и Кине имао је позитивне ефекте на оптимизацију спољнополитичке позиције Србије у међународним односима и на учвршћивање њеног рејтинга у оквиру групације „17+1“, који је установљен у сврху јачања сарадње између Кине и земаља Централне и Источне Европе, те спровођења циљева развојне стратегије Новог пута свиле.²⁴

Бројни сусрети највиших представника двеју држава у последњих неколико година, велики број потписаних међународних споразума у различитим областима, заједничка реализација бројних инфраструктурних пројеката у Србији, улагања кинеских компанија у привреду Србије, активности Србије унутар процеса сарадње са земљама Централне и Источне Европе (групација 17+1) и бројни други облици сарадње, учинили су Србију најважнијим партнером Кине на простору Балкана и Југоисточне Европе. Такав квалитет билатералних односа, као и географски положај наше земље, чини сарадњу Србије са Кином још важнијом и Србију уједно, важним мостом кинеског деловања у Европи кроз реализацију пројекта „Један појас, један пут“.

Дакле, у кинеском мега-пројекту „Један појас, један пут“, Србија је добила

22 Жарко Обрадовић, „Стратешко партнерство „мале“ Србије и „велике“ Кине – Унутрашњи и међународни аспекти сарадње“, навед. дело стр. 129.

23 Драган Миљанић, „Кинески пут свиле“, Политика, 15/01/2014, Интернет: www.politika.rs/scc/clanak/281515/kineski-put-svile, 20/11/2019.

24 Duško Dimitrijević, „Односи Србије и Кине на почетку 21. века“, *Међународни проблем*, Vol. 70, br. 1, 2018. Рад је реализован у оквиру научног пројекта „Србија у међународним односима: Стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије и међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународни, економски, правни и безбедносни аспекти“, Министарства просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије.

изузетно важно и високо место (а могло би се рећи и стратешко место) захваљујући, пре свега, својој географској позицији, али још више историјски одличним савезничким и стратешким односима са Кином. То је резултирало и практичним потезима, с обзиром да је Србија прва земља у Европи која нема визе за кинеске држављане (и обрнуто) и која у посебној економској организацији 17 земаља, које чини Кина и земље југоисточне Европе, има кључно место и по броју одобрених пројеката за реализацију и по висини планираних инвестиција, као и по брзини конкретне реализације и извођења самих пројеката на терену.

Наша земља треба да постане саставни део новог железничког коридора у оквиру пројекта „Један појас, један пут“, који ће омогућити директан пут железницом из Кине у Европу. Ако план буде у потпуности остварен, био би то највећи међународни инфраструктурни пројекат у историји човечанства и омогућио би директно повезивање Пекинга и Лондона железницом. Траса пруге би пролазила кроз 17 држава Азије, Блиског истока и Европе, а Кина је спремна да све трошкове пројекта сноси сама. Коначна рута још није дефинитивно утврђена, али судећи по до сада урађеним деоницама, она ће од Пекинга преко Индије, Пакистана и Блиског истока, у Европу ући из смера Турске, а затим преко Балкана даље у земље западне Европе.

Кина улагањем у железнички коридор на „Новом путу свиле“ обезбеђује два кључна интереса: (а) лакши приступ европском тржишту и (б) јачање утицаја у централној Азији. Остваривањем додатне железничке везе са Европом смањује се и кинеска зависност од морских путева којима доминирају САД.

Са аспекта Србије, њено повезивање са овим коридором је од немерљивог значаја. Већ су отпочели радови на изградњи пруге за возове великих брзина дужине 350 километара, која би повезала главне градове Србије и Мађарске, а чији је циљ и повезивање Кине с Европом, Блиским истоком и Африком. Наведена пруга за возове великих брзина, којом би време путовања између Београда и Будимпеште било знатно скраћено, има велики значај и зато што је део експресне линије ”копно-море” која би повезала Кину с грчком луком Пиреј.

Кинеске инвестиције у Србији и ангажовање кинеских компанија на српском тржишту и пројектима, а чија се вредност процењује на неколико милијарди долара, неспорно показује да је Србија постала најзначајнији кинески партнер на овим просторима. Сарадња Србије са Кином на започетим и најављеним пројектима широко је распрострањена и креће се у више различитих области: (а) енергетике (ХЕ Костолац), (б) инфраструктуре (ауто-путеви, коридори, мостови, обилазнице), (в) рударства (РТБ Бор), (г) металоперађивачког комплекса (Железаре Смедерево), (д) хемијског комплекса (ћ) грађевинарства, као и (е) саобраћајне инфраструктуре (Моравски коридор, луке на Дунаву и Сави, терминали итд.).

Економска сарадња Србије са Кином је годинама уназад у сталном успону, при чему је Србија Кини занимљива из неколико разлога: (а) јефтине трошкови

производње – радне снаге и енергије, (б) обезбеђивање тржишта за пласман кинеских производа и (ц) близина великих лука – Пиреј и Солун, као њихове карго луке су доста близу Србије. С друге стране, Србија има потребу за капиталом, а кинеске банке су мање ригорозне у погледу услова одобравања зајмова, а који се тичу владавине права и поштовања људских права. Наиме, Србија је у Кини (и Русији) пронашла солвентне партнере који могу да задовоље финансирање њених инфраструктурних и развојних пројеката, с обзиром на то да капитал из еврозоне све теже или никако не пристиже, нарочито од почетка светске економске кризе 2008. године.

2.1. Економска сарадња Србије и Кине

Не рачунајући долазак ситних кинеских трговаца током 90-их година прошлог века и почетком 2000-те, озбиљнији продор кинеских компанија забележен је скоро деценију касније. Значајније присуство Кине на нашим просторима најављено је изградњом Пупиновог моста током 2010/11. године. Пупинов мост у Београду повезује Земун и Борчу, преко Дунава. Његова изградња највећим делом је била финансирана из кредита кинеске банке „Ексим“, а изградила га је кинеска компанија “China Communications and Construction” (CCCC), због чега је у почетку био зван Кинески мост, а од октобра 2014. године Скупштина града га је преименовала у Пупинов мост.

Након моста, присуство кинеских грађевинских компанија све је веће, нарочито код радова на завршетку Коридора 10 и почетку радова на Коридору 11, али и на обилазници око Београда. Ту је и уговор који је Инфраструктура железница Србије потписала са кинеском компанијом ССЕСС (China Civil Engineering Construction Corporation) за пројекат реконструкције одређених сегмената железничке мреже Србије. На овим пословима нискоградње, кинеске компаније полако потискују европске, нарочито аустријску компанију Штрабаг, која је до скоро без конкуренције доминирала на српским тендерима. С друге стране, послови изградње или кредитирања и изградње друмске и железничке мреже у Србији и на Балкану, само су један сегмент пројекта „Један појас, један пут“.

Најава крупнијих кинеских привредних инвестиција остварена је почетком 2017. године отварањем филијале Кинеске банке, која је у власништву државе Кине, уз напомену да је то четврта банка на свету по висини капитала. Овај потез је био неопходан, јер све привредно-инвестиционе активности иностраних компанија унутар неке државе, прате и дају гаранције њихове државне и приватне банке. То је један од разлога зашто српске компаније више немају тако добру прођу на иностраним тржиштима јер за њихове послове нема ко да пружи гаранције.

Кина много инвестира у нашу земљу, било кроз куповину српских компанија, или у виду страних директних инвестиција (тзв. гринфилд инвестиције), или пак путем одобравања повољних кредита којима се финансира изградња инфраструктурних и енергетских објеката.

Међу најважнијим инвестицијама Кине у привреду Србије било је *преузимање Железаре Смедерево* од стране кинеске компаније Nestil. Влада Републике Србије и кинеска компанија Nestil су априла 2016. године потписали купопродајни уговор за железару, којим је кинеска компанија преузела 98 имовинских целина железаре за 46 милиона евра, с тим да купац има обавезу да у Железару Смедерево у наредном периоду уложи најмање 300 милиона евра, као и да задржи свих око 5.000 запослених. Куповина железаре је био значајан стратешки потез, јер се она својом локацијом на Дунаву, појављује као значајна одскачна даска за пласирање кинеског челика у државе Централне и Западне Европе, а с друге стране значајно утиче на повећавање извоза наше земље и прилив девиза по том основу.

Значајно улагање Кине у привреду Србије било је и *преузимање РТБ Бор* од стране кинеске компаније Zidīn са најављеним улагањем од 1,26 милијарди долара, уз обавезну инвестицију од 350 милиона долара и 200 милиона долара за измиривање обавеза предузећа РТБ-а, а што је била највећа инвестиција у 2018. години. Кинези ће 1,26 милијарди долара уложити у РТБ у наредних шест година, од чега ће 75 одсто инвестирати у прве три године. Предвиђено је и да 320 милиона долара буде уложено у рудник Церово и његово отварање, а биће повећан и капацитет Топионице на 80.000 тона.

За привреду Србије је од изузетног значаја улагање кинеске компаније Shandong Linglong Tyre, која је у Зрењанину започела *изградњу Фабрике гума*, у вредности од 994,4 милиона долара,²⁵ а такође, значајна је и инвестиција кинеске компаније Yinlong Lanzhou Guangtong New Energy која је недавно извршила *преузимање познатог домаћег произвођача аутобуса Икарбус* за 2,6 милиона евра.

Значајна кинеска улагања су у *области енергетике*, имајући у виду да Кинези у термоелектрани Костолац граде нови блок Б3 снаге 350 мегавата, што је највећа инвестиција у домаћем енергетском сектору и прво велико енергетско постројење које се гради у Србији после скоро три деценије. Укупна вредност друге фазе пројекта модернизације ТЕ „Костолац Б” је 715,6 милиона долара, од чега су улагања у изградњу новог блока Б3 снаге 350 MW - 613 милиона долара.

Свакако најзначајнија кинеска улагања у привреду Србије су у *области саобраћаја и инфраструктуре*. Међу актуелним пројектима са Кином чија је реализација у току, веома значајна је реконструкција и модернизација пруге Београд – Будимпешта кроз Србију. Други значајни радови из области саобраћаја и инфра-

25 Слободан Маричић, „Кина и Србија: Од пријатељства до великих улагања“, *BBC*, 17/09/ 2018, Интернет: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-45552419>, 19/11/2019.

структуре су:

- Радови се изводе на деоници Београд Центар - Стара Пазова дугој 34,5 км. Вредност радова је 350 милиона долара, а друга деоница која ће градити је Нови Сад – Суботица – државна граница у дужини од 108,1 км. Уговорена вредност радова према комерцијалном уговору 1,16 милијарди долара.

- Кинези су ангажовани и на изградњи аутопута на Коридору 11 и у току су радови на деоници Сурчин - Обреновац дугој 17,6 км, а вредност радова је 233,2 милиона долара.

- Такође, кинеске компаније су ангажоване на деоницима Обреновац - Уб и Лајковац - Љиг, у дужини од 50,2 км. Вредност обе деонице је 333,74 милиона долара.

- Кинези граде и обилазницу око Београда, од моста преко реке Саве код Остружнице до Бубањ Потока у дужини од 19,5 км. Вредност радова је 207 милиона евра.

- Међу планираним и потенцијалним пројектима су: деоница Коридора 11 Прељина-Пожега у дужини од 30,9 км, чија је вредност 450 милиона евра.

- Затим деоница Пожега - Бољаре дуга 107 км, за коју је потписан Меморандум о разумевању о сарадњи са кинеском компанијом ССЕСС (China Civil Engineering Construction Corporation) који се односи пре свега на израду пројектне документације.

- Кинеске компаније показале су заинтересованост и за реализацију пројеката изградње обилазнице око Београда на деоници Бубањ Поток - Панчево, за изградњу Фрушкогорског коридора (брза саобраћајница Нови Сад - Рума), као и за реконструкцију пруге Београд - Ниш на железничком Коридору 10.

Такође, између Србије и Кине потписано је неколико важних уговора, као што су: Уговор за фабрику и прераду цинка у Зрењанину (100 милиона долара), Меморандум о разумевању између Владе Републике Србије и компанија "Sidazhuang Džij" и "Landzhou Guantung", Меморандум о разумевању између Србије и Шандонг провинцијске транспортне групе, Уговор о набавци опреме, радова и услуга за реализацију капиталног пројекта надзора у саобраћају између Србије и "Хуавеја".²⁶

Даље, воде се преговори око изградње индустријског и високо-технолошког парка у Борчи, на више од 300 хектара, који ће бити центар најмодернијих технологија и научног и иновационог знања у овом делу Европе. Овај центар ће Србији донети огромне економске користи, као и допринети даљој стабилности државе и јавних финансија, с обзиром да се ради о капиталном пројекту који би отворио врата за још радних места и инвестиција. Наиме, у оквиру предложеног

²⁶ „Вредност кинеских пројеката у Србији – 10 милијарди долара“, *Нови стандард*, 06/01/2019, Интернет: <https://www.standard.rs/2019/01/06/vrednost-kineskih-investicija-u-srbiji>, 29/10/2019.

парка требало би да буду око 1000 ИТ компанија, односно компанија високе технологије, чиме ће се креирати 10.000 нових послова.

Имајући у виду претходно наведено, неспорно је да наша земља има значајну улогу на кинеском „Новом путу свиле“, с обзиром да Кинези у Србији граде аутопутеве, пруге, мостове, енергетске и друге инфраструктурне објекте, као и фабрике, а договорена је и изградња великих индустријско-технолошких паркова. Такође су и стратешки партнери и имају велике инвестиције у српску привреду, укључујући и улагања у предузећа, која су годинама уназад биле велики проблем за српску привреду јер су издвајана огромна средства из буџета у виду субвенција, а то су: РТБ Бор и Железара Смедерево.²⁷

Све то су показатељи све већег присуства Кине у Србији на економском плану; међутим, поставља се питање каква је структура кинеских улагања у Србији. Кинеска улагања у Србији углавном стижу на два начина. Најчешће се о кинеским инвестицијама договоре владе двеју држава, тј. *већи део* кинеских директних улагања у Србији остварује се у оквиру међувладине сарадње, а *мање* је заступљен самосталан долазак кинеских инвеститора услед проналажења пројекта од интереса на територији Србије. Кинеске приватне и мање државне компаније смелије наступају на српском тржишту само уколико томе претходи склапање кључних уговора између Србије и Кине. Стога је повећање броја таквих споразума кључан предуслов за раст кинеских приватних улагања у Србији.

Неспорно је да су Кинези до сада, највећим делом, давали зајмове за изградњу саобраћајне инфраструктуре, у којима би кинеска предузећа изводила радове (у потпуности или као доминантан партнер), чиме запошљавају кинеску индустрију и фирме и доводе своју радну снагу, остварујући тако велике економске бенефите. Међутим, у последње време дошло је до промене модела сарадње - тако што Кина инвестира у Србију у виду директних страних инвестиција (тзв. гринфилд инвестиције) или кроз куповину (приватизацију) значајних српских предузећа.

Поменути пројекти финансирани од стране Кине, углавном, нису били стране директне инвестиције, већ зајмови које је Србија добила од Кине, са обавезом враћања финансијских средстава, због чега целокупна сума позајмљеног новца изазива забринутост да би Србија могла упасти у „замку дуга“, попут неких других држава које су имале финансијску сарадњу са Кином. За сада економска сарадња Србије са Кином је корисна и доприноси привредном расту и просперитету наше земље, међутим, постоји бојазан да би увећано кинеско присуство на нашим просторима дугорочно могло резултирати негативним последицама (ако бисмо се превише задуживали).

²⁷ Љиљана Ж. Стевић, Слободан С. Поповић, „Позиција Републике Србије на безбедносно-политичкој међи Европске уније и Народне Републике Кине“, *Политика националне безбедности*, Година IX, vol. 15, број 2/2018, стр. 111.

Према јавно доступним подацима, Кинези су до сада у Србију директно уложили 1,5 милијарди долара, а у инфраструктуру више од 3,5 милијарди долара. Дакле, укупна вредност до сада уговорених послова Кине у нашу земљу износи око 5 милијарди долара, међутим, није важна само висина кинеских улагања, већ је много значајније што долази до промене модела сарадње између наших земаља. Више се не ради само о моделу „кључ у руке“, према којем Кинези кредитирају пројекат, који онда кинеске компаније реализују и упошљавају кинеске раднике, већ је сада укључен и реални сектор, кроз улазак Кинеза у српске компаније (Железара Смедерево, РТБ Бор, Икарбус...), а наше компаније добијају могућност да кроз унапређење и проширење производних капацитета повећају производњу и извоз, а тиме и омогуће пораст девизног прилива.

Међутим, професорка Драгана Митровић истиче да Србија ипак „мора да буде опрезна када прави договоре са Кином, превасходно из два разлога. Први је да се избегне замка презадужености у пословима са НР Кином, која се десила Црној Гори са зајмовима за изградњу аутопута. Други је да не подрива невољан став ЕУ према присуству НР Кине у овом делу света, јер ове две силе имају дијаметрално супротне обрасце и праксу пословања.“²⁸

Према професорки Митровић „када чујемо да ће Кинези градити нове деонице аутопутева, ту онда имамо кинеске зајмове у износу од 85% вредности ових пројеката за које је српска влада дала државне гаранције, па ћемо враћати зајмове, као што ћемо и плаћати пенале, увек када нисмо спремни да да отпочнемо са грађњом. Велики зајмови могу мале земље да доведу у озбиљну дужничку кризу.“²⁹

Такође, према професорки Митровић проблем са кинеским компанијама је и (не)транспарентност, с обзиром да јавности није познато под којим условима ове компаније послују у нашој земљи. Према њеним речима „све се договара на политичком нивоу, нема конкурентних понуда ни за финансијере нити за извођаче радова, тако да се не зна да ли су ти кредити повољни или нису, што ствара амбијент погодан за корупцију“.³⁰

Логично је да ће Кина изградњом инфраструктурних и саобраћајних пројеката у Србији пласирати своје високо акумулиране девизне резерве и упослити своја велика предузећа, као и да ће улагати капитал у оне секторе (металопрерађивачки и хемијски комплекс, пољопривреда, рударство и енергетика, као и област високих технологија) у којима Кина има светски примат у пласману или

28 Tanja Veselinović, Mitrović: Dobro da razmislimo na šta se obavezujemo s Kinom, *NI*, 17/06/2016. Интернет: <http://rs.n1info.com/a16960/Biznis/Mitrovic-Dobro-da-razmislimo-na-sta-se-obavezujemo-s-Kinom.html>, 20/11/2019.

29 „Šta su kineske investicije, a šta zajmovi“, *NI*, 14/05/2017, Интернет: <http://rs.n1info.com/a248798/Biznis/Dragana-Mitrovic-u-Dnevniku.html>, 19/11/2019.

30 Слободан Маричић, „Кина и Србија: Од пријатељства до великих улагања, *BBC*, Интернет: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-45552419>, 19/11/2019.

пак потребе за сировинама и производима за сопствено тржиште. Можемо очекивати да ће НР Кина улагати у секторе економије чији се раст тек очекује и у које жели да разноврсно и успешно пласира свој капитал.³¹

На тај начин Кина остварује огромне економске користи, које доприносе даљем привредном расту Кине; међутим, Србија мора да искористи кинеске инвестиције за реализацију својих привредних и економских циљева. Поред упошљавања домаће радне снаге и великог ангажовања домаћих произвођача у разним областима, Србија мора спровести и реиндустријализацију земље, а с друге стране, градећи саобраћајну инфраструктуру, треба снажно да развија и терцијални сектор услуга, који захваљујући позицији (путнички, морски, ваздушни и железнички коридори) представља идеалну прилику за убрзани развој привредних грана, као што су: туризам, услуге транспорта и логистике, иновационе технологије..., а што ће у крајњој инстанци омогућити снажан економски просперитет наше земље.³² Управо у свеобухватној реиндустријализацији земље, подизању нивоа прераде у пољопривредној производњи, правилном коришћењу и валоризацији рудног богатства и развоју сектора транспорта и логистике, Србија треба да развија своју дугорочну стратегију везујући се за Кину, а што ће допринети дугорочном и одрживом привредном расту наше земље.

Економска сарадња Србије са Кином је годинама уназад у сталном успону. Кина је постала најзначајнији спољнотрговински партнер Србије у Азији, међутим ту сарадњу одликује велика неравнотежа (спољнотрговински дефицит) у корист Кине, с обзиром да Србија много више робе увози из Кине него што извози у Кину. Диспропорција већег увоза робе из Кине у односу на извоз постоји веома дуго. Наиме, Србија је 2000. године извезла у Кину робу у вредности од 6,5 милиона долара, а увезла робе у вредности од 73,8 милиона долара, тако да је дефицит износио 67,3 милиона долара.³³ Вредност извоза Србије у Кину у *периоду јануар-децембар 2014. године* износила је 14,2 милиона долара, а у истом периоду увезено је робе у вредности од преко 1,5 милијарди долара.³⁴

Према подацима Министарства спољних послова Републике Србије, ове две

31 Детаљније видети интервју проф. др Драгана Митровић: Vang Tingting i Branko Žujović „Kina želi da bude prisutna u sektorima čiji se rast očekuje, *CRI online*, Интернет: 27/12/2013, Интернет: <http://serbian.cri.cn/341/2013/12/27/181s140825.htm>, 18/11/2019.

32 Јован Шиповац, „Србија и ‘Нови Пут Свиле’ - Убрзани економски развој у функцији националног интереса земље“, *Српски став*, 01/06/2017, Интернет: <https://srpskistav.com/autorski-tekstovi/srbija-i-novi-put-svile/>, 28/10/2019.

33 Миљанић Драган, „Србија и Кина као стратешки партнери“, у зборнику: *Међународни положај и спољна политика Србије*, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2010, стр.103.

34 Информација о билатералној сарадњи Републике Србије и НР Кине, Привредна комора Србије – Сектор за економске односе са иностранством, центар за билатералну сарадњу, Београд, 2015. стр. 5 и 6.

земље су у току 2017. године оствариле обим робне размене у износу од 1,623 милијарди ЕУР, од чега је Србија извезла робе у НР Кину у вредности од 55 милиона ЕУР (што представља раст од 140% у односу на 2016. годину када је извоз износио 22,9 милиона ЕУР), док је увоз износио 1,567 милијарди ЕУР (што представља раст од 14% у односу на 2016. годину када је износила 1,45 милијарди ЕУР).³⁵

Према подацима Привредне коморе Србије, у периоду јануар-децембар 2018. године, укупна спољнотрговинска размена Србије са НР Кином износила је 2,3 милијарде долара, при чему је укупан извоз Србије у Кину износио је 91,7 милиона долара, док је с друге стране, увезено робе из Кине у вредности од 2,2 милијарди долара, тако да је покривеност увоза извозом износила свега 4,2%.³⁶

Неспорно је да се обим укупне спољнотрговинске размене између Србије и Кине увећава из године у године, с тим да је дефицит у трговинској размени између Србије и Кине још увек велики, обзиром да није реално очекивати да постоји баланс у трговини, пре свега, због величине земаља и наших економија, али се тај дефицит може смањити привлачењем нових инвестиција и бољим пласманом српске робе на кинеско тржиште.

2.2. Који су изазови сарадњи Србије и Кине?

Европска унија и НР Кина се као два економска и геополитичка „колоса“ боре за остваривање што већег и ширег утицаја на међународном плану, са циљем реализације сопствених националних интереса и циљева. Једно од места преклапања представљају земље Централне и Источне Европе, у чијем саставу се налази и Србија³⁷, при чему ЕУ нема блаонаклон став према присуству НР Кине у овом делу света, с обзиром да ове две силе имају дијаметрално супротне обрасце и праксу пословања.

Главни извор трења у односима Кине и ЕУ су: висок кинески суфицит у међусобној трговини, висока конкурентност кинеских производа на тржишту ЕУ и потрага Кине за изворима енергије у деловима света које земље Запада, укључујући водеће чланице ЕУ, сматрају својим традиционалним „забранима“, као што су Блиски исток и Африка.³⁸

35 Извор: Министарство спољних послова Републике Србије, Интернет: <http://www.fa.gov.rs/st/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/17-bilaateralni-odnosi/11465-kina?lang=cyr>, 20/11/2019.

36 Привредна комора Србије: Спољнотрговинска размена Републике Србије и НР Кине, Интернет: <http://api.pks/storage/assets/KINA.pdf>, 19/11/2019.

37 Љиљана Ж. Стевић, Слободан С. Поповић, „Позиција Републике Србије на безбедносно-политичкој међи Европске уније и Народне Републике Кине“, навед. дело, стр. 98.

38 Blagoje S. Babić, „Односи Кине и Европске уније:геокономска осовина у развоју“, *Међународни проблеми*, vol. LXII br. 3, стр.418-462.

Србија је већ дуги низ година кандидат да постане пуноправна чланица ЕУ и то се дефинише као њено главно спољнополитичко опредељење, а с друге стране наша земља одржава веома блиске односе са НР Кином, што је изазов са којим се суочава наша земља јер се налази на геополитичкој међи између ЕУ и НР Кине. Наиме, основни спољнополитички циљ Србије је чланство у ЕУ, а с друге стране Србија наставља да развија своје односе са Кином у области политике, економије, културе и безбедности.

Међутим, пут до чланства Србије у ЕУ је оптерећен бројним захтевима и условљавањима, што политику неутралности Србије може преоријентисати ка флексибилнијим аранжманима које нуди НР Кина, као и интензивирању сарадње Србије са Кином, а што повећава ризик успешности процеса интеграције наше земље у ЕУ. Постоји забринутост да би интензивирање сарадње са НР Кином могла удаљити Србију од приступања Европској унији, а као разлог се наводи да би повећани ниво економске сарадње Србије и Кине, уједно, био праћен и повећаним кинеским политичким утицајем, који би се могао пренети на Европу када Србија постане чланица Европске уније.

Један од спољнополитичких приоритета Републике Србије, поред интеграције у ЕУ и јачања сарадње са суседним земљама, јесте и продубљивање односа са земљама из других региона, међу којима НР Кина има веома значајно место. Република Србија придаје велики значај даљем јачању свеобухватног стратешког партнерства са НР Кином, сарадњи у оквиру иницијативе „Један појас, један пут“, као и механизму сарадње Кине и 17 земаља Централне и Источне Европе (групација "17+1"). Пројектом „17+1“ показано је да све земље у оквиру ове групе, без обзира да ли су чланице ЕУ или не, желе да сарађују са Кином, а основни мотив учествовања у овом пројекту је повећање стандарда живота и економски развој.

Механизам „17+1“, који је установљен у сврху јачања сарадње између Кине и земаља Централне и Источне Европе, представља кинески напор да „путем многобројних пројеката оствари два главна циља: дуготрајно и стабилно присуство Кине на тржиштима у Европи, као и инвестирање у економије земаља које су биле погођене економском кризом“. На тај начин, Кина ће остваривати и повећани политички утицај, што Европска унија гледа врло невољно, али без конкретне стратегије да одговори на новонасталу ситуацију. Наиме, помоћ и инвестиције које Кина даје у иностранству, углавном, служе њеним економским интересима, али ти интереси су нераскидиво повезани са њеним спољнополитичким интересима, као што су: стални приступ сировинама и ресурсима, обезбеђивање тржишта за пласман кинеских производа и услуга, као и пружање политичке подршке. Сходно наведеном, Европска унија оправдано страхује да јачање кинеског економског утицаја у земљама западног Балкана уједно доводи и до оснаживања политичке моћи Кине над појединим државама (примера ради, Грчка је 2017. године у Уједињеним

нацијама блокирала европску критику стања људских права у Пекингу недуго након што је Кина преузела највећу грчку луку).

Најављене кинеске инвестиције у Србији (као и осталим балканским земљама) представљају проблем за Брисел и ЕУ, а која опет нема јединствен став по питању кинеског продора на европско тле. Они су за сарадњу са Кином, али сматрају да кинески инфраструктурни пројекти предвођени кинеским државним фирмама креирају нестабилност унутар ЕУ и у суседном региону и да нису компатибилни са ЕУ правилима и стандардима.³⁹

Кроз билатералну сарадњу и сарадњу групације „17 + 1“ Србија је постала један од најважнијих партнера Кине у овом делу Европе. Сагласност две земље око значаја кинеске иницијативе „Један појас, један пут“ и спремност да се пројекти из ове иницијативе усагласе са плановима развоја Србије нису само замајац унапређењу сарадње између Србије и Кине, него и прилика да се реализују бројни инфраструктурни и други пројекти који ће допринети економском просперитету Србије у будућности, као и унапредити квалитет живота грађана Србије. С друге стране, Европска унија која Западни Балкан посматра као део своје интересне сфере (и у геополитичком и геоекономском смислу) не показује блаконаклон став ка кинеском продору у овом сегменту света.

Преламање наведених различитих интереса са циљем креирања начина пословања и спољно-безбедносних односа додатно усложњава позицију Србије, услед притиска ЕУ због све веће сарадње Србије и Кине, као и нарастајућег економског утицаја НР Кине. Србија се налази на геополитичкој међи између ЕУ и НР Кине, што није неопходно лоша позиција, него отвара могућност стратешког позиционирања и убрзања евроинтеграција, као и реализацију додатних инфраструктурних пројеката који нам нису били доступни из предприсупних фондова ЕУ.

Кина је значајан, али не и највећи политичко-економски партнер Србије. Јачање билатералних односа Србије и Кине последњих неколико година је логичан тренд који, укупно гледано, позитивно утиче на унутрашње економско-развојне прилике у Србији и геополитичко позиционирање Србије. Међутим, због наставка пута ка чланству у ЕУ Србија би требала усвоји што више мера које би и актуелно пословање са Кином и кинеским ентитетима што више приближила европским праксама и стандардима, пре свега, у вези са једнакошћу учешћа на тржишту и транспарентности процедура и поштовања еколошких стандарда.

---

39 Љиљана Ж. Стевић, Слободан С. Поповић „Позиција Републике Србије на безбедносно-политичкој међи Европске уније и Народне Републике Кине“, нав. дело. стр. 115.

3. ЗАКЉУЧАК

Иницијатива „Један појас, један пут“ има за циљ изградњу саобраћајне и енергетске инфраструктуре у земљама којима је то потребно, посебно у Азији, Европи и Африци. Ова иницијатива је покренута 2013. године и финансирана је инвестицијама или зајмовима НР Кине од више стотина милијарди долара, како би се на геостратешком, геоекономском и геополитичком нивоу ујединио велики број земаља, а циљ је да се убрза проток робе, људи и капитала. Кина би захваљујући овом мега пројекту могла да у наредних неколико година преотме од САД позицију економске силе број један.

Кина показује чврсто опредељење да реализује геоекономске циљеве у оквиру мега пројекта „Један појас, један пут“ и у том смеру предузима низ иницијатива у различитим деловима света. Изградњом модерних саобраћајница, транспорт роба од лука у Егејском и Јадранском мору ка Централној Европи ће бити лакши и бржи, а веза Кине са Европом чвршћа.

Иницијатива Кине, која је позната и као Нови пут свиле, доноси многобројне могућности за развој целог Балкана, а нарочито за Србију, која се сматра једним од најзначајнијих кинеских партнера у овом делу Европе. Наведена иницијатива представља шансу да Србија и Кина ојачају сарадњу и размену у областима, као што су: економија, трговина, али и култури, образовању и науци. Србија треба да настоји да у што већој мери привлачи кинеске инвеститоре, јер они не доносе само капитал који је неопходан за привредни раст и напредак земље, већ доноси и одређене радне навике и нову технологију, а што све може да нам користи на путу дугорочног и стабилног привредног развоја.

Иницијатива „Један појас, један пут“ представља значајан пројекат за нашу земљу, с обзиром да нам свакако недостаје инфраструктура која је потребна Кинезима да би реализовали свој грандиозни подухват. Наиме, у овом пројекту Србија има двоструки интерес, један - што се географски нашла на „Новом путу свиле“ и на тај начин може да има користи од изградње инфраструктуре, а други - што је Србији сва та инфраструктура неопходна без обзира на наведени кинески мега пројекат, будући да су нам потребни путеви, мостови, железничка пруга, луке, итд.

Иницијатива „Један појас, један пут“ представља шансу да Србија уз помоћ Кине, најпре, побољша своју железничку инфраструктуру (што је већ започето договором око модернизације пруге Београд – Будимпешта), а што ће Србији омогућити да значајно увећа приходе од транспорта робе преко своје железничке мреже. Изградња моста Земун – Борча, као и аутопутева и изградња железничке пруге Београд – Будимпешта јасно показују намере да се изгради јединствени

транспортни систем како би роба из Кине могла бити транспортована од луке Пиреј до Централне Европе, и обрнуто.

Дакле, Србија ће од те глобалне иницијативе имати много користи, пре свега у финансирању значајних инфраструктурних и енергетских пројеката. Гео-стратешки положај Србије, као и наши изванредни односи са Кином, омогућили су нашој земљи да буде значајна тачка на рути „Појас и пут“, као и да буде укључена у велики број, пре свега инфраструктурних пројеката. Наша земља је постала значајан партнер Кине у пројекту „Један појас, један пут“ који треба да повеже Кину, пре свега са тржиштем Европске уније, с обзиром да управо преко Србије пролазе неки од кључних саобраћајних коридора којима ће се транспортовати кинеска роба до великог европског тржишта.

Пред нама је историјска прилика да се економски заостатак од неколико деценија надокнади на начин да Србија постане кључна држава на новом Путу свиле повезујући Кину и Русију, али и друге земље из пацифичког басена, као и Турску и Блиски исток и север Африке – а све њих заједно са западном Европом. Наиме, Србија без обзира на своју тренутну економску позицију и економске могућности има јединствену прилику да, захваљујући својим позицијама, политичким, пословним и војним везама са Кином и Русијом, постане кључна држава у југоисточној Европи и главни ослонац наших кинеских партнера, а што ће омогућити огроман економски просперитет нашој земљи у будућности.

Сарадња са НР Кином заснована је на реалној моћи и интересима, а што је праћено огромним кинеским улагањима у српску привреду, и домаћа предузећа води до видљивог и значајног опоравка земље. То у крајњој инстанци доприноси дугорочном и динамичном привредном развоју наше земље и економском просперитету.

Литература

Влајић Ирис Бјелица, „Утицај стварања новог ‘Пута свиле’ на међународне односе“, *Војно дело*, 2/2018.

Душан Пророковић, „Геокономски аспекти ОБОР и позиција Србије, Црне Горе и БИХ“, *Национални интерес*, год. XII, вол. 26, број 2/2016.

Жарко Обрадовић, „Стратешко партнерство „мале“ Србије и „велике“ Кине – Унутрашњи и међународни аспекти сарадње“, *Српска политичка мисао*, бр. 3/2016, год. 23, вол. 53.

Информација о билатералној сарадњи Републике Србије и НР Кине, *Привредна комора Србије – Сектор за економске односе са иностранством*, Центар за билатералну сарадњу, Београд, 2015.

Љиљана Ж. Стевић, Слободан С. Поповић, „Позиција Републике Србије на безбедносно-политичкој међи Европске уније и Народне Републике Кине“, *Политика националне безбедности*, Година IX, vol. 15, број 2/2018.

Меморандум о разумевању између Владе Народне Републике Кине и Владе Републике Србије о заједничкој афирмацији Економског појаса и пута свиле и Поморског пута свиле 21 века, *Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори*, број 01/16.

Миљанић Драган, „Србија и Кина као стратешки партнери“, у зборнику: *Међународни положај и спољна политика Србије*, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2010.

Dimitrijević Duško, „Односи Србије и Кине на роџетку 21. века“, *Међународни проблем*, Vol. 70, br. 1, 2018.

Извори са интернета:

„Вредност кинеских пројеката у Србији – 10 милијарди долара“, *Нови стандард*, 06/01/2019, Интернет: <https://www.standard.rs/2019/01/06/vrednost-kineskih-investicija-u-srbiji>, 29/10/2019.

Дијана Царић, „Да ли ‘Нови пут свил’ постаје ‘Нови пут силе’?“, *Bizlife*, 16/01/2019. Интернет: <https://www.bizlife.rs/biznis/poslovne-vesti>, 14/10/2019.

Ђурановић Предраг, „Нови пут свиле и његов утицај на Србију у геополитичком, привредно-економском и културном смислу“, *Културни центар Новог Сада*, 28/05/2018, Интернет: www.kcns.org.rs/agora/novi-put-svile-i-njegov-uticaj-n.

Заједничка изјава Републике Србије и НР Кине о продубљивању стратешког партнерства, Пекинг, 26. август 2013. године, Интернет: <http://www.predsednik.rs/mwc/default.aspx?g=20090820103401&ing=cir&hs1=0>, 20/11/2019.

Заједничка изјава Републике Србије и НР Кине о успостављању свеобухватног стратешког партнерства, Београд, 18. јун 2016. године, Интернет: www.fmprc.gov.cn, 20/11/2019.

Заједничка изјава Републике Србије и НР Кине о успостављању стратешког партнерства, Пекинг, 29. август 2009. године, Интернет: <http://www.predsednik.rs/mwc/default.aspx?g=20090820103401&ing=cir&hs1=0>, 20/11/2019.

Јован Шиповац, „Србија и ‘Нови Пут Свиле’ - Убрзани економски развој у функцији националног интереса земље“, *Српски став*, 01/06/2017, Интернет: <https://srpskistav.com/autorski-tekstovi/srbija-i-novi-put-svile/>, 28/10/2019.

Јовановић Живадин, „Кинески пут свиле 21. века“, *Печат*, 04/03/2016, Интернет: www.pecat.co.rs/2016/03/kineski-novi-put-svile, 16/10/2019.

„Кина и Србија: стратешко партнерство и још 21 споразум“, *Танјуг*, 18/06/2016, Интернет: www.tanjug.rs/full-view.aspx?item=270618&izb=252463&=

252463 21/11/2019.

„Кинези стварају ‘Ново римско царство’: Шта све са собом носи ‘Нови пут свиле’, *Србин инфо*, 17/05/2017, Интернет: <https://srbin.info/2017/05/17/kinezi-stvaraju-novo-rimsko-carstvo-sta-sve-sa-sobom-nosi-novi-put-svile>, 10/10/2019.

Маричић Слободан, „Кина и Србија: Од пријатељства до великих улагања“, *BBC*, 17/09/2018, Интернет: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-45552419>, 19/11/2019.

Миљанић Драган, „Кинески пут свиле“, *Политика*, 15/01/2014, Интернет: www.politika.rs/scc/clanak/281515/kineski-put-svile, 20/11/2019.

Министарство спољних послова Републике Србије, Интернет: <http://www.fa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/17-bilateralni-odnosi/11465-kina?lang=sr>, 20/11/2019.

Привредна комора Србије: Спољнотрговинска размена Републике Србије и НР Кине, Интернет: <http://api.pks/storage/assets/KINA.pdf>, 19/11/2019.

Средњорочни план сарадње Кине и земаља Централне и Источне Европе, Суџоу, Кина, 24. новембар 2015, године, Интернет: www.chine-ciec.org, 19/11/2019.

Урош Митровић, „Нови пут свиле“, *Време*, 18/05/2017, Интернет: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=15>

„Inicijativa pojas i put dobra i za Kinu i za sve članice“, *Euroactiv.rs*, 23/04/2019, Интернет: <https://www.euroactiv.rs/srbija-i-eu/13738-inicijaiva-pojas-i-put-dobra-i-za-kinu->, 16/10/2019.

Танја Веселиновић, „Mitrović: Dobro da razmislimo na šta se obavezujemo s Kinom“, *N1*, 17/06/2016. Интернет: <http://rs.n1info.com/a16960/Biznis/Mitrovic-Dobro-da-razmislimo-na-sta-se-obavezujemo-s-Kinom.html>, 20/11/2019.

„Šta su kineske investicije, a šta zajmovi“, *N1*, 14/05/2017, Интернет: <http://rs.n1info.com/a248798/Biznis/Dragana-Mitrovic-u-Dnevniku.html>, 19/11/2019.

Gordana Mrdak⁴⁰
Stanimir Djukic⁴¹

“ONE BELT, ONE ROAD“ INITIATIVE – A CHANCE FOR ECONOMIC PROSPERITY OF SERBIA

Abstract

In the new Chinese megaproject “One Belt, One Road”, Serbia has secured an extremely important role owing primarily to its geopolitical position but more importantly to its excellent allied and strategic relationships with China throughout history, characterised by a long tradition of friendship, deep mutual trust and respect.

Serbia’s economy and overall development depend on the skillfulness and ability of our country’s leaders to make the most of this unique opportunity, at the same time taking into account the national interest of the country and its people, and ensuring that the geostrategic position of Serbia is not the point where the East and the West clash, but the point where they converge and merge on realistic economic basis.

Thanks to its geostrategic position, as well as political, business and military relationships with China (and Russia), and the accurate assessment of the historical moment, strategy and the ways of achieving economic goals, Serbia has a historical opportunity to become the key country in Southeastern Europe over a short period of time, which will propel economic growth of our country.

In a few short years Serbia has become an important partner of China in the project “One Belt, One Road”, i.e. the new economic Silk Road which is supposed to connect China with the European Union market primarily, and it is through Serbia that some of the most important traffic corridors run along, through which Chinese goods shall be transported to the big European market.

Keeping in mind the size of the project “One Belt, One Road”, economic benefits that the cooperation with China may bring Serbia could also be huge (they are already sizeable) and truly contribute to long-term dynamic and sustainable economic growth of Serbia. It should be pointed out that this project is an example portraying all the advantages of the geostrategic position of Serbia, which has often been a hindrance in the past.

Key words: Chinese project “One Belt, One Road”, economic Silk Road, geostrategic position of Serbia, strategic partnership between China and Serbia, economic prosperity.

40 Prof. Dr. Gordana Mrdak, Faculty of Diplomacy and Security, Belgrade, gordanamrdak@gmail.com

41 Doc. Dr. Stanimir Djukić, Faculty of Diplomacy and Security, Belgrade, stanimirdj@hotmail.com

Марко Вигњевих

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

ВЕЛИКЕ СТРАТЕГИЈЕ НР КИНЕ И РЕГИОНАЛНИ БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВИ

Сажетак

Овај рад за предмет истраживања узима велике стратегије НР Кине и безбедносне изазове са којима се ова земља суочава. Са аспекта научних циљева, пружа се дескрипција концепта великих стратегија у постојећем амбијенту комплексних међународних односа, док су друштвени циљеви засновани на ближем упознавању заинтересованог дела јавности са спољнополитичким наступом НР Кине. У раду су коришћене аналитичко-дедуктивна и компаративна метода, као и аналитичке и синтетичке методе: анализа и синтеза, индукција и дедукција, апстракција и конкретизација, генерализација и специјализација. Велике стратегије се, у тренутном процесу мултиполаризације структуре међународних односа, препознају као значајан механизам за утврђивање и координацију спољнополитичких циљева и интереса држава. Битан предуслов у томе представља стратешка култура једне земље, при чему је показано да кинеска стратешка култура своја изворишта проналази у древној филозофској мисли Конфучија и Сун Цуа. Велике стратегије НР Кине – *Нови пут свиле* и *Азијска инфраструктурна инвестициона банка* – заједнички повезује начело мирног развоја НР Кине, што је, кроз промоцију сарадње и развоја са другим земљама, усклађено са Конфучијевим идејама хармоније и мира. У регионалним безбедносним изазовима препознато је стратешко настојање појединих суседних земаља да ограниче експанзију кинеског регионалног утицаја. То је такође и суштина тумачења растуће заступљености САД у азијско-пацифичком региону, чији је важан геостратешки мотив обуздавање утицаја НР Кине и на глобалној равни.

Кључне речи: НР Кина, велике стратегије, дипломатија, безбедност, Нови пут свиле, Азијска инфраструктурна инвестициона банка, Азија, Далеки исток

1. КОНЦЕПТ ВЕЛИКИХ СТРАТЕГИЈА У ОКВИРУ СТУДИЈА БЕЗБЕДНОСТИ

1.1 Појам концепта

У разматрању појма великих стратегија до изражаја првобитно долази ширина њихове перспективе, чије размере су обликоване растућим сложеностима у досадашњем степену цивилизацијског развоја.

Отуда велике стратегије, у контексту политичког ентитета и са њим повезаних приоритета, подразумевају постојање воље и способности за промишљање о будућности. Из развијене свести о непредвидивости будућности произилази потреба за усклађеношћу са садашњим политичким, економским и војним условима. Конкретније, реч је о заснованости на реалистичком приступу и захтеву за разумевањем не само својих опонената, већ и сопства. Не треба губити из вида ни чињеницу да велике стратегије делују у амбијенту подложном константним променама, где су шансе и неочекиваности подједнако заступљене.¹ Са тог становишта, предуслов јаснијег поимања концепта великих стратегија препознаје се у самом начину политичког одлучивања. Политички одлучиоци, приликом балансирања између намере и исхода, морају дати приоритет најважнијим дугорочним циљевима и њима прилагодити расположиве ресурсе.²

Овако схваћену природу великих стратегија могуће је даље конкретизовати промишљањима појединих теоретичара и на крају, на тој бази, извести за предмет и циљеве овог рада одговарајућу дефиницију. Пажњу завређује мисао Пола Кенедија, који велике стратегије препознаје у „обиму у којем државе настоје да интегришу своје свеопште политичке, економске и војне циљеве и тим путем заштите своје дугорочне интересе.“³ Са друге стране, Дејвис Бидл пише да „велике стратегије идентификују и артикулишу безбедносне циљеве у одређеном тренутку и описују начине на који ће они бити остварени кроз комбинацију различитих инструмената моћи – војних, дипломатских и економских.“⁴ Међутим, одговарајућу и коначну дефиницију пружа Вилијам Мартел, који каже да су „велике стратегије кохерентан исказ државних највиших политичких циљева на глобалном нивоу у

1 Williamson Murray, Richard Hart, Sinnreich, James, Lacey, *The shaping of grand strategy: policy, diplomacy, and war*, Cambridge University Press, New York, 2011, стр. 5.

2 Simon Norton, *China's grand strategy*, China Studies Centre University of Sydney, Sydney, 2015, стр. 4.

3 Williamson Murray, Richard Hart, Sinnreich, James, Lacey, *The shaping of grand strategy: policy, diplomacy, and war*, нав. дело, стр. 5.

4 Исто, стр. 5.

дугорочном периоду. Њихова функција је утврђивање приоритета између различитих избора на нивоу унутрашње и спољне политике и координација, равнотежа и интеграција дипломатских, економских, технолошких и војних моћи за постизање постављених циљева. У ствари, велике стратегије обезбеђују оквир за организацију принципа који могу помоћи креаторима политике и друштву да направе кохерентне изборе у спровођењу спољне политике.⁵ Овако широка дефиниција Вилијама Мартела на крају оставља простор за даље прецизирање предметног појма, односно јасније формулисање критеријума и фактора за утврђивање великих стратегија.

1.2 Критеријуми и фактори за утврђивање великих стратегија

Међу најважнијим критеријумима и факторима за утврђивање великих стратегија у овом раду препознају се политички ниво одлучивања, конститутивни елементи садржаја великих стратегија и стратешка култура једне земље.

Са становишта политичког нивоа одлучивања, процес креирања великих стратегија може се одвијати једино на посебном и високом нивоу националне владе. Када се највиши политички приоритети дефинишу и потврде од стране државног врха, тада остале релевантне институције томе прилагођавају сопствене приоритете.⁶ Садржај великих стратегија са своје стране првобитно захтева сагласност око главних спољнополитичких циљева, идентификацију безбедносних претњи и начине за адекватну мобилизацију расположивих дипломатских, економских, војних и технолошких капацитета државе.⁷ Сви ови фактори збирно умногоме зависе од саме стратешке културе једне земље, која се овде појмовно одређује као „сет раширених веровања, претпоставки и модела понашања произашлих из заједничких искустава и усвојених наратива (усмених и писмених), који уобличавају колективни идентитет и односе са другим групама и који одређују прикладна средства у постизању безбедносних циљева.“⁸ Због своје теоријске валидности, појам стратешке културе потребно је језгровитије приказати путем његових основних елемената: *идентитета, вредности, норми и перцепције. Идентитет* претпоставља начин на који нација или држава посматра себе у контексту националног карактера, регионалне и глобалне улоге, као и виђења сопствене суд-

5 Исто, стр. 32-33.

6 Simon Norton, *China's grand strategy*, нав. дело, стр. 4.

7 Martel C. William, *Grand strategy in theory and practice: The need for an effective American foreign policy*, Cambridge University Press, New York, 2015, стр. 34.

8 Jeannie L. Johnson, "Strategic Culture: Refining the Theoretical Construct", *SAIC*, 31 October 2016, стр. 5.

бине.⁹ *Вредности*, пре свега националне, основа су процене давања предности одређеним материјалним или нематеријалним факторима у односу на остале. *Норме* пак укључују прихваћене и очекиване обрасце и моделе понашања, док *перцепције* одражавају веровања и искуства чије постојање или недостатак обликују перспективу из које се посматра свет.¹⁰

Теоријски значај појма стратешке културе са изнетим припадајућим елементима потребно је даље додатно и јасније сагледати кроз призму конкретних извора стратешке културе НР Кине.

2. ИЗВОРИ СТРАТЕШКЕ КУЛТУРЕ НР КИНЕ

Стратешка култура НР Кине првенствено је заснована на древној филозофској традицији и постулатима на којима су кроз векове егзистирала политичка и друштвена устројства ове земље. Отуда је важно остварити увид у основе филозофских идеја конфучијанизма¹¹, древног кинеског војног стратега Сун Цуа, као и у поједина правила азијске стратешке игре го.

Основна идеја коју конфучијанизам апострофира у својој суштини је хармонија (*хи*), из чега даље произилази да је најбољи начин владавине онај који се ослања на поштовање моралних стандарда (*рин*).¹² Моралност у светлу Конфуцијевој филозофије неодвојива је од још једне важне идеје – добротинства – која, стремећи ка горе поменутој хармонији, баштини три основна начела. Према Конфуцију, то сунаклоност и брижност у међуљудским односима, тачније у односима између владара и поданика, браће и сестара, родитеља и деце, пријатеља, пословних сарадника итд. Затим следи начело по којем ниједно створење не сме повредити оно друго, нити наносити штету природи. Треће и последње начело изражава потребу за обуздавањем себичности и акценује принципе опште користи и међусобног помагања. Преносећи са добротинством чврсто повезану идеју морала на политичку равн, Конфуције наглашава јачање меке моћи сопства, остваривање победе и поштовање осталих путем врлине.¹³

Следеће извориште кинеске стратешке културе које се истовремено надовезује на претходно Конфуцијево филозофско наслеђе јесте учење древног кинеског филозофа и чувеног војног стратега Сун Цуа. Сун Цу је своје виђење рата и

9 Исто, стр. 11.

10 Исто, стр. 13.

11 Конфуцијанизам представља скуп филозофских идеја које је заступао чувени кинески филозоф Конфуције (прим. аут).

12 Huiyun Feng, *Chinese strategic culture and foreign policy decision/making: Confucianism, leadership and war*, Routledge, 2007, стр. 19.

13 Wang Xinjun, *On China's Traditional Culture and Peaceful Development Strategy*, нав. дело, стр. 12

ратничке делатности изнео у свом најпознатијем делу *Умеће ратовања (The Art of War)*, а чија је окосница предност која се придаје ненасилним мерама (лукавство, заваривање, изазивање гнева противника, збуњивање итд.). Главни циљ истих је ремећење друштвене хармоније непријатеља уништавањем његове животне и моралне енергије (*ши*).¹⁴ Према Сун Цуу, то је основа стратешког постављања према противнику, која произилази из начина на који он посматра ратовање. Сун Цу схвата ратовање првенствено као компетенцију мудрости, а саму употребу силе, којој додељује секундарну улогу, различито види из перспективе победника и пораженог. Сила служи победницима једино у циљу консолидације већ осигуране победе, док поражени користи силу вођен очајничким покушајем да опстане.¹⁵ Супрематија ненасилних мера очигледна је у Сун Цуовој оцени да „нису заиста вешти они који добијају сваку битку – они који без борбе учине непријатељску војску беспомоћном најбољи су од свих.“¹⁶ Сун Цу констатује да је „варање противника саставни чинилац војних наука. Када сте спремни, претварајте се да сте неспремни. Иако сте ефикасни, претварајте се да сте неефикасни.“¹⁷ Сугеришући даље додаје: „намамите их изгледима на победу, добијте их на збуњеност“,¹⁸ као и „искористите гнев да бисте направили пометњу у њиховим редовима“¹⁹, јер „према томе, оно што убија противника је гнев, а награда следи само ако се узимају његова добра.“²⁰ У резонувању напада и одбране, Сун Цу је наклоњен дефанзивној опцији, јер између осталог каже да је „непобедивост ствар одбране, а рањивост ствар напада“²¹, чему се додаје и мисао да „вешти ратници настоје да присиле противника да први крене према њима, а не крећу први у јуриш“.²²

Пример примене образложених Сун Цуових постулата, али и још једног важног извора стратешке културе НР Кине, огледа се у старој азијској стратешкој игри го. Изворни кинески назив за ову игру, за коју се претпоставља да је настала пре око 4.000 година, је *веи ћи*, односно заокруживање територије, као једне од есенцијалних компоненти сваке државе. Стога, *го* подразумева такмичење између

14 Huiyun Feng, *Chinese strategic culture and foreign policy decision/making: Confucianism, leadership and war*, нав. дело, стр.22.

15 David Lai, *Learning from the stones: a Go approach to mastering China's strategic concept, shi*, Strategic Studies Institute, US Army War College (May 1, 2004), стр. 4, Интернет: <https://fas.org/man/eprint/lai.pdf>

16 Сун Цу, *Умеће ратовања*, нав. дело, стр. 72.

17 Исто, стр. 55.

18 Исто, стр. 56.

19 Исто, стр. 58.

20 Исто, стр. 68.

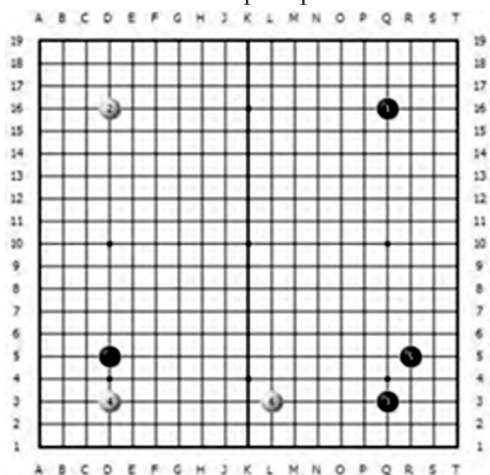
21 Исто, стр. 90.

22 Исто, стр. 104.

два играча у стицању територија где победу остварује онај који заузме више.²³ Поједина правила игре, као и начини извођења, омогућавају повлачење извесних паралела са дипломатијом и генералним поступањем држава у савременим међународним односима.

Играчи, користећи црно и бело камење, на почетку наизменично повлаче по један потез на површини табле која је хоризонтално и вертикално испресецана линијама укупних димензија 19x19. Играч са црним камењем први повлачи потез тако што један камен поставља на тачку пресека две линије. Камен ту остаје све док га други играч својим камењем не окупира, заузме територију и на тај начин уклони из игре. Повећањем броја камења на табли игра постаје компликованија, а главни циљ састоји се од очувања већег простора на површини табле, односно стицања, очувања и ширења територије. Појачавањем интензитета игре ствара се више борбених поља, што, пренесено на раван међународних односа, илуструје међународно надметање у стицању и заштити интересних сфера.²⁴ Првих педесет потеза, од којих елементарно зависе даља динамика и исход игре, представљају фазу отварања, тј. прилагођавање ситуацији и развијање стратешких планова. У категорији међународне политике то се везује за ситуације дипломатског позиционирања, међусобног тестирања и извођења дугорочних стратешких калкулација.²⁵

Слика 1: Пример из гоа

Извор: Извор: David, Lai Learning from the stones: a Go approach to mastering China's strategic concept, shi

Слика 1 показује да црни камен са бројем 7 дубоко задира у део који је други противник (бели камен са бројем 4) одредио као своју интересну зону и тиме напада његову стратегију. Један од важних мотива црног камена је да испита пажњу белог, односно да ли ће се бели камен упустити у борбу око центра или ће настојати да задржи доњи леви угао.²⁶ На тој линији, Сун Цу саветује: „испитујте их како бисте сазнали њихове планове, потенцијално успешне, као и оне потенцијално неуспешне. Наведите их на акцију да бисте утврдили обрасце њиховог кретања и одмарања.”²⁷

Наративи у прилог изнетој тези о изво-

²³ David Lai, *Learning from the stones: a Go approach to mastering China's strategic concept, shi*, нав. дело, стр. 6.

²⁴ Исто, стр. 8.

²⁵ Исто, стр. 9.

²⁶ Исто, стр. 9-11.

²⁷ Сун Цу, *Умеће ратовања*, нав. дело, стр. 114.

рима кинеске стратешке културе упућују на две незаобилазне оцене. Прва додатно илуструје већ поменути условљеност великих стратегија постојећом стратешком културом, док друга скреће пажњу на вредности и норме у домену стратешке културе НР Кине. Вредности и норме изведене на темељу древног филозофског наслеђа су међусобна сарадња и склоност ка ненасилним мерама, чији је саставни део свакако и значај тактичког надмудривања у контексту евентуалних кризних ситуација. У наредном поглављу показује се да су ове вредности и норме, а затим и остали елементи стратешке културе – идентитет и перцепција – у бити великих стратегија ове земље, а саобразно изазовима и динамици општих кретања у савременим међудржавним околностима.

3. ВЕЛИКЕ СТРАТЕГИЈЕ НР КИНЕ

Велике стратегије НР Кине ваљано је претходно размотрити, сходно теоријском делу, на бази свеопштих критеријума за утврђивање великих стратегија. Зато је важно указати на улогу Комунистичке партије НР Кине (КПНРК) и актуелног председника Си Ђинпинга, као и на консензус око главних спољнополитичких циљева и идентификованих регионалних безбедносних изазова и претњи.

КПНРК представља најдоминантнијег актера на политичкој сцени НР Кине чија се улога, између осталог, огледа у утврђивању стратешких смерница. Ту је потребно навести поједине документе који се на партијском Конгресу одобравају од стране Централног комитета (*Central Committee*): Статут КПНРК (*Constitution of the Communist Party of China*) и Радни извештај партијског Конгреса (*Party Congress Work Report*). Словом првог документа утврђују се стратешки циљеви државе у дугорочном периоду, док су садржајем другог обухваћене конкретне смернице и механизми за њихово остваривање. *Извештај*, поред тога, изражава консензус у вези са скоро свим секторима политике којима партијско руководство планира да посвети пажњу у наредном петогодишњем периоду, односно у времену између два Конгреса. Следећи за дугорочне стратешке политике значајни документи су тзв. *Бели папири (Whitepapers)*, које издаје национална Влада, тачније Државни савет НР Кине (*The State Council of the People's Republic of China*).²⁸ Када се говори о председнику Сију, неопходно је истаћи да је он највиши доносилац политичких одлука, што је ингеренција коју црпи и из своје функције генералног секретара КПНРК. У том својству, кинески председник се налази на челу државе, партије и војске. Ближе сагледавање његове савремене улоге и ауторитета могуће је остварити увидом у основе глобалних и регионалних иницијатива - *кинески сан и нови азијски безбедносни концепт*.

²⁸ Simon Norton, *China's grand strategy*, нав. дело, стр. 5.

Кинески сан, инициран 2012. године од стране тада потпредседника НР Кине Си Ђинпинга, у спољнполитичкој сфери окренут је ка имиџу НР Кине као растуће привреде која се руководи поспешивањем живота својих грађана и заузимањем једне од лидерских позиција на међународној сцени. Такво деловање, између осталог, подразумева елементе промоције мира, сарадње, обостране користи и развоја.²⁹ Наглашени глобални сегмент *кинеског сна* предвиђа много већи допринос НР Кине свету кроз интензивирање потрошње роба и услуга.³⁰ Насупрот томе, *новим азијским безбедносним концептом* доминира регионална безбедносна димензија. Председник Си је овај концепт иницирао приликом *Конференције о мерама изградње интеракције и поверења у Азији (Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia)* 2014. године. Суштински су претпостављена три базична вредносна постулата: *сарадња* (кооперативна безбедност), *развој* (одржавање регионалне стабилности и развоја) и *инклузивност* (хармонични међудржавни односи у региону).³¹ Са пуним правом може се рећи да дате иницијативе, као такве, стварају представу не само о савременој политичкој улози председника Сија, већ и о главним циљевима спољне политике НР Кине и регионалним безбедносним изазовима.

На плану спољне политике, приоритети и смернице дефинисани су путем *Белог папира кинеског мирног развоја (China's Peaceful Development White Paper)* издатог 2011. године. Овим документом, руковођеним промоцијом међународног мира и развоја, тежи се идејама изградње хармоничног света, спровођења независне спољне политике мира, безбедности на основама заједничког поверења, интереса и координације, добросуседских односа и међународне одговорности. Мотиви НР Кине у глобалном доприносу документовани су и путем *Белог папира кинеске спољне помоћи (China's Foreign Aid White Paper)* из 2014. године.³² Белим папирима, са друге стране, идентификовани су и главни регионални безбедносни изазови. Хронолошки наводе се: *Бели папир кинеске одбране (China's Defence White Paper)* из 2013; *Бели папир кинеске војне стратегије (China's Military Strategy White Paper)* из 2015; као и *Бели папир кинеских политика азијско-пацифичке безбедносне сарадње (China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation White Paper)* из 2017. године. Сви ови документи сагласни су у перцепцији осетљивости питања статуса Тајвана, повећаног утицаја САД у региону, вишедеценијских те-

29 Александар Јанковић, *Привредни развој Кине: повезивање на кинески начин*, Центар за истраживање повезивања Пута свиле-ЦИПО, Београд, 2017, стр. 118.

30 Исто, стр. 121.

31 Jiang Zhida, „Asian Security Concept and Its Implications for Regional Order: From a Normative Perspective“, *China Institute of International Studies*, 26/11/2014, Интернет: http://www.ciis.org.cn/english/2014-11/26/content_7398414.htm, 24/4/2017.

32 China's Peaceful Development, *The State Council of the People's Republic of China*, Интернет: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm, 25/4/2017.

риторијалних спорова у Јужном и Источном кинеском мору и тензија на Корејском полуострву, као главних регионалних безбедносних изазова.³³ Сложеност ових изазова, или њихова евентуална ескалација, недвосмислено би ограничиле регионалне и глобалне амбиције НР Кине које заједнички изражавају савремене велике стратегије ове земље. Оне се у овом раду препознају кроз две прекограничне економске иницијативе – *Нови пут свиле (New Silk Road)* и *Азијска инфраструктурна инвестициона банка (Asian Infrastructure Investment Bank)* – међусобно повезане утврђеним начелом мирног развоја НР Кине и промоцијом сарадње на регионалној и глобалној основи.

Концепт *Новог пута свиле* (иницијатива покренута од стране кинеског државног руководства 2013. године) састоји се од два базична пројекта - *Појаса и пута (Belt and Road)* и *Једног појаса и једног пута (One Belt, One Road)*. Први претпоставља економски појас са акцентом на изградњи широке мреже енергетских и копнених саобраћајних праваца, а све у циљу повезивања на географској релацији Далеки исток-Европа. Суштина другог пројекта базира се на успостављању поморске мреже ширих размера - поморског пута свиле 21. века. Једноставно речено, срж *Новог пута свиле* прожима идеја повезивања на географском, секторском, партнерском и институционалном нивоу. Тежиште географске компоненте је на повезивању азијског, афричког и европског континента, при чему су утврђени географски правци повезивања. *Појас и пут* протеже се правцем од НР Кине, преко Централне Азије (ЦА) и Русије, до северног дела европског континента. Са друге стране, *Један појас и један пут* следи маршруту од кинеске обале, преко Јужног кинеског мора (ЈКМ) и Индијског океана, па све до Европе, као и правац повезивања јужне кинеске обале са Пацификом дуж ЈКМ. Даље, географски посматрано, овај пројекат настоји да обухвати простор у чијем оквиру живи више од 4,4 милијарде људи са око трећином светског БДП-а (21.000 милијарди долара). На тој поставци, *Нови пут свиле* је највећи економски коридор који укључује три континента и више од 60 земаља. Секторски део повезивања прожима настојање ширих политичких, привредних, саобраћајних, културних, просветних и финансијских интеграција. Упркос томе што је кинеска страна примарни иницијатор целокупног пројекта, само партнерство у основи баштини принцип равноправности између свих укључених страна. Последње, институционално повезивање, упућује на значајнију ангажованост институција и организација националног, регионалног и међународног карактера. Овде је тешко не поменути повезивање са регионалним мултилатералним форматима попут *Шангајске организације за сарадњу (Shanghai Cooperation Organization)*, *Асоцијације нација Југоисточне Азије (Association of Southeast Asian Nations)*, *Форума Азије и Европе (Asia-Europe Meeting)* и *Азијско-*

33 China's Military Strategy (full text), *The State Council of the People's Republic of China*, Интернет: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm, 25/4/2017.

пауцифичког економског форума (*Asia-Pacific Economic Cooperation*).³⁴ Ипак потребно је рећи да амбицију широког регионалног и глобалног повезивања на предоченим основама несумњиво подупиру одређени капацитети, који се пре свега дају сагледати са финансијског становишта.

Планирани пројекти подржани су финансијским средствима са укупном вредношћу која се процењује на више стотина милијарди долара. Сходно томе, процењује се да би вредност уложених средстава у изградњу *Новог пута свиле* у предстојећих петнаест година могла достићи и износ од 6.000 милијарди долара.³⁵ Значајан удео у финансирању пројеката заузимају средства из *Фонда пута свиле (Silk Road Fund)*, који је основан на предлог кинеског председника 2014. године, са почетним капиталом од 40 милијарди долара.³⁶ У ред оснивача и деоничара фонда сврставају се *Кинеска инвестициона корпорација, Државна администрација за берзе, Еским банка и Кинеска развојна банка*. Оно што овај фонд битно одваја од осталих финансијских механизма (банака), јесу новчани зајмови који се издвајају за реализацију пројеката у оквиру иницијативе *Новог пута свиле*.³⁷

Регионално и глобално повезивање принципи су који доминирају и у оквиру друге велике стратегије НР Кине - *Азијске инфраструктурне инвестиционе банке (Asian Infrastructure Investment Bank - АИИБ)*. АИИБ се на првом месту перципира као алтернативни модел постојећој *Азијској развојној банци (Asian Development Bank)*, и као још један механизам у финансирању регионалних инфраструктурних планова.³⁸ Кинеске дипломате неретко подвлаче да се ова иницијатива такође јавља и у својству алтернативе међународним финансијским институцијама попут *Међународног монетарног фонда (International Monetary Fund)* и *Светске банке (World Bank)*. Конципирана на тај начин, АИИБ, са седиштем у Пекингу, и почетним капиталом у којем је НР Кина учествовала са 50 милијарди долара, на основу својих мултилатералних својстава генерише поједине оцене да иста представља кинеску верзију нечега што већ постоји.³⁹ Међутим, постојање АИИБ је двоструко. Првенствена улога АИИБ је у обезбеђивању адекватне експертизе и финансијских средстава за инфраструктурна улагања на азијском континенту, при чему су та средства на располагању свим чиниоцима (земљама чланицама и њиховим компанијама, регионалним и глобалним агенцијама и осталима који су укључени у развојне пројекте у региону Азије). Друга есенцијална улога АИИБ огледа се у томе што су средства ове банке предвиђена и као алтер-

34 Александар Јанковић, *Привредни развој Кине: повезивање на кинески начин*, нав. дело, стр. 124.

35 Исто, стр. 129.

36 Исто, стр. 131.

37 Исто, стр. 132.

38 Alice Ekman, *China: setting the agenda(s)?*, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2015, стр. 1.

39 Исто, стр. 3.

натива приватном капиталу, нарочито у ситуацијама када приватни капитал, услед различитих ограничења, није доступан. За добијање средстава банке неопходно је испунити један веома важан критеријум, а то је да та средства буду намењена искључиво за развојне економске пројекте у Азији. Суштинска идеја АИИБ, уз значајне финансијске капацитете, темељ је неретких претпоставки да ова банка може бити још један инструмент за пружање новчане подршке и помоћи пројектима Новог пута свиле. Ова оцена је у приличној мери генерисана чињеницом да су предвиђени пројекти уједно подржани од стране свих тренутних држава чланица АИИБ.⁴⁰ Само питање чланства опортуно је, како са аспекта регионалних и глобалних амбиција ове кинеске велике стратегије, тако и са аспекта глобалне подршке на коју је АИИБ наишла.

Потписивање *Меморандума о разумевању о оснивању АИИБ* између Министарства финансија НР Кине и двадесет земаља уследило је 2014. године. Оснивање АИИБ је потврђено и оснивачким документом који је 2015. године потписан између НР Кине и представника осталих 49 држава чланица, што је уједно био и темељ званичном почетку рада банке у наредној 2016. години. Референца о свеукупном почетном капиталу ове азијске финансијске институције (100 милијарди долара), на релацији између НР Кине и осталих чланица, открива удео кинеске стране у вредности од 50 милијарди долара.⁴¹ Процентуални износи деоница у АИИБ диктирају и само право гласа. НР Кина са највећим деоницама (30,34%) има 26,6% гласова, потом следи Индија чије су деонице (8,52%) основа гласова ове земље у износу од 7,51%. После НР Кине и Индије следе Русија са деоницама од 6,6% и 5,93% гласова и Немачка са 4,57% деоница, односно 4,15% гласова. Када се говори о захтевима за чланство, на првом месту се наглашава принцип отворености АИИБ за све земље које улазе у чланство *Азијске развојне или Светске банке*.⁴²

3.1 Регионални безбедносни изазови

Регионални безбедносни изазови произилазе из осетљивости питања статуса Тајвана, територијалних спорова у Јужном и Источном кинеском мору (ЈКМ и ИКМ) и вишедеценијских тензија на Корејском полуострву (КП).

Први безбедносни изазов прозилизи из осетљивости питања статуса Тајвана и евентуалних сепаратистичких аспирација, што је нарочито дошло до изражаја након председничких избора одржаних у јануару 2016. године. Том при-

40 Александар Јанковић, *Привредни развој Кине: повезивање на кинески начин*, нав. дело, стр. 131.

41 Исто, стр. 130.

42 Исто, стр. 131.

ликом победу је однела кандидаткиња *Тајванске демократске напредне партије (Taiwan's Democratic Progressive Party)* Цаи Инг-Веј која, заједно са својом политичком опцијом, не придаје значај *Консензусу* из 1992. године.⁴³ Овај Консензус, под окриљем *Удружења за односе преко тајванског мореуза (Association for Relations Across Taiwan Straits - ARATS)* и *Фондације за размену преко мореуза (Straits Exchange Foundation - SEF)* постигнут је између матице и Тајвана у вези са поштовањем принципа једне Кине. Осетљивости овог питања додатно доприноси утицај Вашингтона на Тајпеј, који се првенствено темељи на војној сарадњи. Тајван је у периоду од 1979. до 2014. године, глобално, рангиран као девети највећи увозник оружја, где је више од три четвртине увезено из САД.⁴⁴ Овиме се долази до генералног утицаја САД у азијско-пацифичком региону, који подгрева и неретке тензије у контексту регионалне безбедносне проблематике ЈКМ.

Основу ове проблематике илуструју територијални спорови око острва у ЈКМ, а који се воде између НР Кине и појединих земаља у региону. Генеришући фактори предметних спорова јесу економске предности (интензиван промет робе на светском нивоу) ЈКМ у целини и географских особености (богатства рибом и резервама нафте и природног гаса) припадајућих острва. Територијални спорови одвијају се углавном око острва Парасел (претендују НР Кина и Вијетнам) и Спратли (претендују НР Кина, Филипини, Малезија, Вијетнам). НР Кина има највеће териоријалне захтеве, који се, према тумачењу кинеске стране, заснивају на њеном историјском праву и на *девет испрекиданих линија (ninedash - line)* из 1947. године.⁴⁶ Утицај САД у овом делу азијско-пацифичког региона је двострук, преко билатералних односа са Филипинима (*Унапређени споразум у области одбране - Enhanced Defense Cooperation Agreement* из 2014. године) и кроз директно присуство америчких разарача у водама ЈКМ.⁴⁷

Територијални спорови основа су наредног за НР Кину регионалног безбедносног изазова у ИКМ (кин. *Донг Хаи – Источно море*). У питању су територијални (претензије НР Кине и Јапана према Сенкаку острвима – кин. *Дјаоју*) и гранични спор (претензије НР Кине и Јапана према епиконтиненталном појасу

43 ShannonTiezzi, "It's Official: DPP's Tsai Ing-wen Is Taiwan's Next President", *The Diplomat*, 16/01/2016, Интернет: <http://thediplomat.com/2016/01/its-official-dpps-tsai-ing-wen-is-taiwans-next-president/>, 6/4/2017.

44 Backgrounder: "'1992 Consensus' on 'one-China' principle", *The Diplomat*, 13/10/2004, Интернет: http://en.people.cn/200410/13/eng20041013_160081.html, 5/4/2017.

45 Eleanor Albert, "China-Taiwan Relations", *Council of Foreign Relations*, Интернет: <http://www.cfr.org/china/china-taiwan-relations/p9223>, 6/7/2017.

46 South China Sea, *Lowy Institute for International Policy*, Интернет: <https://www.lowyinstitute.org/issues/south-china-sea>, 7/4/2017.

47 Eleanor Albert, "The U.S.-Philippines Defense Alliance", *Council on Foreign Relations*, Интернет: <http://www.cfr.org/philippines/us-philippines-defense-alliance/p38101>, 8/4/2017.

ИКМ). Као и у претходном случају важно је истаћи свеукупни економски и стратешки значај ИКМ који су садржани у прометном пловном правцу, богатству рибом и налазиштима нафте и природног гаса.⁴⁸ Подизање тензија уследило је у новембру 2013. године, када је НР Кина формирала *Одбрамбену ваздушну идентификациону зону (Air Defense Identification Zone - ADIZ)* у ИКМ и поштовање исте условила претњом од војне реакције. Деликатност овог потеза кинеске стране извире из чињенице што се ова зона преклапа са истоветним зонама Јапана и Републике Кореје (РК).⁴⁹ Уколико се разматра проблем утицаја земаља изван региона, онда не треба губити из вида стратешко савезништво између САД и Јапана утврђено *Споразумом о заједничкој сарадњи и безбедности (Treaty of Mutual Cooperation and Security)* из 1960. године.⁵⁰

Последњи у низу безбедносних изазова у региону су вишедеценијске тензије на КП између Демократске Народне Републике Кореје (ДНРК) – Северне Кореје и РК – Јужне Кореје. Суштину проблема у последње време чини нуклеаризација КП, односно развој и унапређивање нуклеарног оружја ДНРК, о чему сведоче бројни тим поводом спроведени тестови балистичких ракета (између осталог и тестирање хидрогенске бомбе) и генерисане међународне санкције. У општој перцепцији осетљиве безбедносне ситуације на КП, до изражаја долазе економска и стратешка димензија билатералних односа између НР Кине и ДНРК. С обзиром на тезе разматране у претходним поглављима овог рада, релевантнијом се чини стратешка димензија по којој је ДНРК за НР Кину интересна зона – „бедем“ – који је одваја од РК, на чијој територији је присутан амерички војни актив. Дакле, долази се до још једне географске зоне која омогућава уплив америчког стратешког утицаја у азијско-пацифичком региону. Стратешки однос САД и РК одвија се на линији Споразума о заједничкој одбрани (*Mutual Defense Treaty*) из 1953. године, са апострофираном борбом против регионалних и глобалних безбедносних претњи, уз истовремено јачање међусобних економских односа. То је уједно и аргумент који служи за оправдавање присуства америчког војног актива (копног, ваздушног и поморског) на територији РК.⁵¹

48 Tensions in the East China Sea, *Council on Foreign Relations*, Интернет: <https://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/tensions-in-the-east-china-sea>, 11/7/2017.

49 Исто, стр. 21.

50 Веина Ху, "The U.S.-Japan Security Alliance", *Council on Foreign Relations*, Интернет: <http://www.cfr.org/japan/us-japan-security-alliance/p31437>, 12/7/2017.

51 Дамен Коок, "What's the Big Deal About These US-South Korea Military Exercises?", *The Diplomat*, Интернет: <http://thediplomat.com/2017/03/whats-the-big-deal-about-these-us-south-korea-military-exercises/>, 19/4/2017.

ЗАКЉУЧАК

Свеукупно разматрање великих стратегија НР Кине и регионалних безбедносних изазова, у свом крајњем исходу пружа одговор на захтеве предмета и циљеве овог рада.

Велике стратегије неспорно добијају на значају у савременим међународним односима чија је мултиполарна структура све изгледнија. Оне се све више јављају као адекватан механизам који, заснован на реалним околностима, мора поседовати дугорочну перспективу и дефинисане спољнополитичке циљеве, безбедносне претње и са томе усклађене политике. Оно што је пресудно у томе јесте адекватна мобилизација расположивих капацитета једне државе (политичких, економских, војних технолошких итд.). У раду се, између осталог, као незаобилазна детерминанта великих стратегија показао и појам стратешке културе.

Стратешка култура показује какво су полазиште идентитет и развијени систем вредности у одређивању приоритета једне државе, њеном усвајању адекватних политика и укупног односа према свету. Извори кинеске стратешке културе показују везаност за древну филозофску традицију и начела мира, хармоније и ненасилних мера која из тога произилазе. То не значи да кинеско гледиште у потпуности искључује употребу силе; оно је своди на дефанзивну сврху и предност придаје тактичком надмудривању. Суштаствена идеја регионалног и глобалног повезивања у великим стратегијама НР Кине – Нови пут свиле и АИИБ – у себи управо садржи Конфучијева начела хармоније и мира.

Саме велике стратегије НР Кине, онако како су предочене у раду, показују извесне заједничке црте и различитости. Обе садрже дугорочну перспективу мирног развоја НР Кине на регионалном и глобалном плану. Такође, резултат су мобилизације политичких и економских капацитета ове земље и руководе се промоцијом сарадње и економског развоја на регионалној и глобалној основи. Разлике се огледају у томе што је Нови пут свиле инфраструктурни пројекат, а АИИБ је институционални финансијски механизам који се често јавља и као алтернатива Азијској развојној банци, ММФ-у и Светској банци. Ипак постоји још једна заједничка црта кинеских великих стратегија – оне су и безбедносни механизам којим би се евентуално регулисале неуралгичне безбедносне тачке у региону.

Ту се, пре свега, мисли на регионалне безбедносне изазове са којима се суочава НР Кина. На основу пружених података може се закључити да ова земља настоји да додатно ојача своју регионалну улогу, док је мотив појединих суседних земаља да је у томе ограничи. Истоветно је тумачење и појачаног утицаја САД у азијско-пацифичком региону, само што Вашингтон, у контексту глобалне конку-

ренције, настоји да успори глобално јачање НР Кине обуздавањем и њеног растућег регионалног утицаја. Безбедносну ситуацију у овом делу света могуће је додатно објаснити и применом модела стратешке игре го, која је у овом раду узета као још један извор кинеске стратешке културе. Може се поуздано закључити да су, поред надметања у стицању и одбрани интересних сфера, тренутне регионалне прилике обележене једним кључним сегментом гоа. На делу је фаза испитивања реакција и даљих потеза противника, односно даље постављање НР Кине је у фокусу њених опонената, међу којима свакако треба издвојити САД.

ЛИТЕРАТУРА

Јанковић Александар, *Привредни развој Кине: повезивање на кинески начин*, Центар за истраживање повезивања Пута свиле-ЦИПО, Београд, 2017.

Сун Цу, *Умеће ратовања*, Бабун, Београд, 2007.

Ekman Alice, *China: setting the agenda(s)?*, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2015.

Johnson L. Jeannie, "Strategic Culture: Refining the Theoretical Construct", *SAIC*, 31 October 2016.

Lai David, *Learning from the stones: a Go approach to mastering China's strategic concept, shi*, Strategic Studies Institute, Carlisle, 2004, Интернет: <https://fas.org/man/eprint/lai.pdf>.

Martel C. William, *Grand strategy in theory and practice: The need for an effective American foreign policy*, Cambridge University Press, New York, 2015.

Norton Simon, *China's grand strategy*, The University of Sydney, Sydney, 2015.

Williamson Murray, Richard Hart, Sinnreich, James, Lacey, *The shaping of grand strategy: policy, diplomacy, and war*, Cambridge University Press, New York, 2011.

Wang Xinjun, *On China's Traditional Culture and Peaceful Development Strategy*, Institute for Security and Development Policy, Stockholm, 2012.

Извори са интернета:

Albert Eleanor, "China-Taiwan Relations", *Council of Foreign Relations*, Интернет: <http://www.cfr.org/china/china-taiwan-relations/p9223>, 6/7/2017.

Albert Eleanor, "The U.S.-Philippines Defense Alliance", *Council on Foreign Relations*, Интернет: <http://www.cfr.org/philippines/us-philippines-defense-alliance/p38101>, 8/4/2017.

Backgrounder: "1992 Consensus" on "one-China" principle, *The Diplomat*, 13/10/2004, Интернет: http://en.people.cn/200410/13/eng20041013_160081.html,

5/4/2017.

China's Military Strategy (full text), *The State Council of the People's Republic of China*, Интернет: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm, 25/4/2017.

China's Peaceful Development, *The State Council of the People's Republic of China*, Интернет: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm, 25/4/2017.

Cook Damen, "What's the Big Deal About These US-South Korea Military Exercises?", *The Diplomat*, Интернет: <http://thediplomat.com/2017/03/whats-the-big-deal-about-these-us-south-korea-military-exercises/>, 19/4/2017.

South China Sea, *Lowy Institute for International Policy*, Интернет: <https://www.lowyinstitute.org/issues/south-china-sea>, 7/4/2017.

Tensions in the East China Sea, *Council on Foreign Relations*, Интернет: <https://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/tensions-in-the-east-china-sea>, 11/7/2017.

Tiezzi Shannon, "It's Official: DPP's Tsai Ing-wen Is Taiwan's Next President", *The Diplomat*, 16/01/2016, Интернет: <http://thediplomat.com/2016/01/its-official-dpps-tsai-ing-wen-is-taiwans-next-president/>, 6/4/2017.

Xu Beina, "The U.S.-Japan Security Alliance", *Council on Foreign Relations*, Интернет: <http://www.cfr.org/japan/us-japan-security-alliance/p31437>, 12/7/2017.

Zhida Jiang, „Asian Security Concept and Its Implications for Regional Order: From a Normative Perspective“, *China Institute of International Studies*, 26/11/2014, Интернет: http://www.ciis.org.cn/english/2014-11/26/content_7398414.htm, 24/4/2017.

*Marko Vignjević*⁵²

THE GREAT STRATEGIES OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA AND REGIONAL SECURITY CHALLENGES⁵³

Resume

This paper as a research subject takes into account the great strategies of the People's Republic of China (PRC) and the security challenges that this country faces. From the point of view of scientific goals, the concept of grand strategies in the existing context of complex international relations is provided, while social goals are based on a closer acquaintance of the interested part of the public with the foreign policy appearance of the PRC. Analytical-deductive and comparative methods were used in the paper, as well as analytical and synthetic methods: analysis and synthesis, induction and deduction, abstraction and concretization, generalization and specialization. The great strategies, in the current process of multipolarization of the structure of international relations, are recognized as an important mechanism for establishing and coordinating the foreign policy goals and interests of states. An important precondition for this is the strategic culture of a country, showing that Chinese strategic culture finds its origins in the ancient philosophical thought of Confucius and Sun Cu. China's grand strategies - the *New Silk Road* and the *Asian Infrastructure Investment Bank* - jointly link the principle of peaceful development of the PRC, which, through promoting cooperation and development with other countries, is in line with Confucius' ideas of harmony and peace. The regional security challenges have recognized the strategic efforts of some neighboring countries to limit the expansion of China's regional influence. It is also the essence of interpreting the growing US representation in the Asia-Pacific region, whose important geostrategic motive is to curb the influence of the PRC globally as well.

Key words: People's Republic of China, grand strategies, diplomacy, security, The New Silk Road, The Asian Infrastructure Investment Bank, Asia, Far East

⁵² Marko Vignjević, Master Political Scientist for International Affairs, Faculty of Political Science, University of Belgrade, vignjevicmarko90@gmail.com.

⁵³ This paper is based on a master thesis successfully defended by the author within the module International Security at the Faculty of Political Science, University of Belgrade. The form and content are adapted to the academic standards of the journal *Diplomacy and Security*.

Милош Јевтић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

ОДНОСИ САД И НР КИНЕ КРОЗ ПРОЈЕКАТ „ЈЕДАН ПОЈАС, ЈЕДАН ПУТ“

Сажетак

У овом раду се анализирају позиције и билатерални односи две тренутно најснажније економије света – САД и НР Кине. У фокусу интересовања су актуелне флукуације у односима САД и Кине, које несумњиво снажно утичу и на међународне политичке и економске односе, обликујући притом слику савременог света. Бројна су питања везана за ову проблематику, ипак акценат је стављен на питање: да ли активности везане за иницијативу „Појас и пут“ (енг. *Belt and Road Initiative*) угрожавају спољнополитичке интересе САД и како на то оне реагују? Промене на међународном плану и активности најснажнијих економија савременог света показују да у ширењу утицаја, пре свега у сфери међународних економских односа, али и политичких и безбедносних, Кина нема намеру да креира „правила игре“ која ће погодовати САД и њеној економији. Неспорно је да Кина самоуверено, и за сада успешно, гради пут ка статусу доминанте светске силе. Да ли ће САД напустити досадашњу и усвојити нову спољнополитичку доктрину, на коју страну ће клатно моћи и утицаја прећи, време ће показати, а значајан допринос у томе, несумњиво има и имаће пројекат Кине „Појас и пут“.

Кључне речи: економија, међународни економски односи, САД, Кина, Нови пут свиле, „Један појас, један пут“.

УВОД

Након нестанка биполарног света крајем деведесетих година XX века и доминације САД као једине суперсиле, међународна заједница данас несумњиво улази у нову еру – еру мултиполарности - увећава се број центара моћи који све одважније траже своје место у врху пирамидално постављених међународних односа. Питање формирања новог светског поретка које је „заузело једно од кључних места у дискусијама у САД и Русији после нестанка биполарности”¹, почетком XXI века добија другачији формат, јер се „у декади која почиње 2010. годином коначно открива полицентричност глобалног система”². Под центрима моћи се подразумевају они друштвено-политички ентитети³ који су кадри да утичу на безбедносна питања на подручјима знатно ширим од својих државних граница, а посебно они ентитети које наука о међународним односима сматра великим силама и суперсилама⁴. Сходно томе, немогуће је, говорити о центрима моћи без осврта на њихове војне капацитете, јер, међународни односи су били и остали односи моћи и интереса⁵. Са војном моћи, наравно, долази и политичка моћ, а између ове две категорије приметан је каузалитет, у смислу да већа војна моћ, по правилу значи и већу политичку моћ и обратно. Ипак, не треба заборавити да војна, политичка и друга моћ, по правилу, почивају на економској моћи друштвено-политичког ентитета. Економија и са њом спрегнути интереси, спадају у најзначајније мотиве међународног понашања било ког међународног субјекта, а посебно националних држава које су, и поред израженог глобализма, још увек основни субјекти међународног права. Једна од најочигледнијих карактеристика савременог доба⁶ је свакако и све израженији глобализам, који је, у одређеној мери, антагонистички постављен према ери мултиполарности, јер „захтева реструктурирање света и премештање врховног ауторитета са националних држава на супранационални ауторитет”⁷, што је свакако новитет у међународним односима. Слично томе резонује и Џон Перкинс, у делу „Исповести убице економија”, када говори

1 Душан Пророковић, *Ера мултиполарности*, Службени гласник РС, Београд, 2018, стр. 15.

2 Исто, стр. 15.

3 На првом месту то су, још увек, националне државе.

4 У овом моменту дискутабилно је говорити о суперсилама (дакле, у множини) у међународним односима, из разлога што је тај атрибут до скоро надмено био ексклузивно резервисан за САД. Ипак, ера мултиполарности и актуелни догађаји у свету нам указују да и друге националне државе и те како теже том својству.

5 Као такви се веома убедљиво могу објаснити и концептом равнотеже моћи.

6 Првенствено захваљујући изузетном техничком и технолошком развоју који је омогућио веома брзо и безбедно кретање људи, робе, услуга и капитала на глобалном нивоу.

7 Смиља Аврамов, *Међународно јавно право*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2011, стр. 44.

о корпоратократији: „У својим покушајима да унапреде глобалну империју, корпорације, банке и владе (једном речју, корпоратократија) користе своју финансијску и политичку моћ да обезбеде подршку школа, предузећа и медија за свој погрешан концепт и његове последице“⁸.

Међутим, од глобализма треба одвојити и квалитативно разликовати глобализацију, која је све видљивија од краја деведесетих година прошлог века, а настала као последица тенденције економских (првенствено капиталистичких) сила да креирају глобално⁹, јединствено тржиште, ради пословања на светском нивоу. Формално узев, јединствено, слободно тржиште заиста представља једну позитивну идеју (када би се међународни односи заснивали на принципима праведности и поштовања), али је, реално, у служби управо најразвијенијих земаља. Један од основних закона економије нас учи да је развијено тржиште у константној тенденцији ширења, па као такво, врло лако „гуши и окупира“ она мање развијена, посебно у земљама у транзицији, чије технологије и национални произвођачи једноставно не могу да се надмећу са онима из развијених земаља. Другим речима, у све очигледнијој глобализацији богати постају још богатији, а сиромашни још сиромашнији. Примера ради, према извештају „Јавно добро или приватно богатство?“, хуманитарне организације „Оксфам“, 1% најбогатијих поседује 45,6% богатства створеног у 2018. у поређењу са 42,3% у 2017.¹⁰ Такође, Чомски сматра да је слободно тржиште „фраза која лепо звучи у новинским чланцима и на одсесима за економију, али ту доктрину нико ни у влади, ни у пословном свету не узима за озбиљно“¹¹.

Иако је сила као „средство преговарања и аргументације“ и даље, нажалост, основ међународне кореспонденције (и кооперације), примећују се, ипак, софистициранији методи којима традиционални и нови центри моћи успевају да остваре своје интересе на међународном плану без „испаљеног метка“.

У другој деценији XXI века свет се муњевито мења – историјско клатно утицаја се самоуверено нагиње ка истоку, премештајући, поред осталог, и укупни бруто домаћи производ из најразвијенијих привреда западних земаља у привреде на Истоку. У складу са тим, немали број експерата истиче да ће у скоројјој будућности Азија поново заузети доминантан економски положај у свету, као што је био и случај пре око три века, у време пре индустријске револуције. У разумевању ових брзих промена не може се previdети значај кинеске иницијативе „Појас и

8 Џон Перкинс, *Известности убице економија*, Издавачка кућа Plato Books, Београд, 2012, стр. 12.

9 Креирање интернационалног тржишта, чак и на регионалном нивоу, постало је могуће тек у првој половини XX века, када су, захваљујући технолошком напретку, капацитети националних економија полако почели да превазилазе потребе националног, домаћег тржишта.

10 „Најбогатијих 26 има исто колико и 3,8 милијарди сиромашних“, *Политика*, 21/01/2019, Интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/420802/Najbogatih-26-ima-isto-koliko-i-3-8-milijardi-siromasnih>, 02/05/2019.

11 Ноам Чомски, *Шта то у ствари хоће Америка*, Чигоја штампа, Београд, 1999, стр. 19.

пут” у коју државно руководство, према обећањима из 2013. године, планира да уложи око три билиона америчких долара!

1. САД НАКОН ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Док су Европа, Африка и Азија пустошене ратним разарањима, САД су се држале по страни, у складу са својој политиком изолационизма, све до изненадног напада на америчке морнаричко-ваздухопловне снаге у Перл Харбору. За разлику од главних ривала у Европи, САД на целом северноамеричком континенту нису имале озбиљног супарника, који би могао иницирати агресију или другу претњу. Заштићене океанима, САД су од самог настанка имале сјајне предиспозиције да у потпуности овладају континенталним пространима и ресурсима, држећи се истовремено ван сложених и исцрпљујућих политичких односа у Европи. Према речима Чомског „чак и пре рата САД су биле неприкосновено прве међу индустријализованим земљама света, заузевши то место почетком двадесетог века”¹², да би, према његовим речима, после рата поседовале дословно 50% светског богатства, контролишући обе стране оба океана, те закључује да „никад у историји ниједна сила није имала тако велику власт над светом и није била тако безбедна”¹³.

За разумевање геополитичког понашања САД, посебно у периоду након Другог светског рата, потребно је, поред осталог, обратити пажњу и на план о тзв. великој области, која је, према стручњацима Стејт департмента (енг. United States Department of State) и Савета за међународне односе, требало да обухвати Западну хемисферу, Западну Европу, Далеки исток, земље Комонвелта (енг. Commonwealth Realms), најбогатије изворе енергије на Блиском истоку, земље у транзицији и на крају, у складу са могућностима, цео свет! Занимљиво је да би неразвијене земље „обавиле свој део посла тако што би биле извори сировина и тржиште”, наводи Чомски, позивајући се на меморандум Стејт департмента из 1949. године¹⁴. Наравно, не треба искључити ни тзв. Монроову доктрину, коју је председник САД Џејмс Монро (енг. James Monroe, 1785-1831) формулисао 1823. и која, поред осталог, јасно показује да САД простор Централне Америке и Јужну Америку сматрају својим „домаћим тереном”, где самоуверено неће толерисати мешање страних сила. У пракси је руководство САД у спровођењу ове и других доктрина отишло и корак даље, о чему веома убедљиво пишу и Перкинс и Чомски. Перкинс детаљно и веома разумљиво пише о активностима САД у Панами, Колумбији, Еквадору, али и Индонезији, Вијетнаму, Ирану, Ираку, Саудијској Арабији и др. Посебно

¹² Ноам Чомски, *Шта то у ствари хоће Америка*, нав. дело, стр. 13.

¹³ Исто, стр. 13.

¹⁴ Исто, стр. 18.

ефикасан механизам економског поробљавања САД су примењивале у поменутиим земљама Јужне Америке. Наиме, политичким споразумима, притисцима, подмићивањем (или на други начин¹⁵), најутицајнијих политичких руководилаца у овим неразвијеним земљама САД су обезбеђивале реализацију „развојних инфраструктурних пројеката”, који су, по правилу, били финансирани кредитима којима су неразвијене земље себи „стављале окове” Светске банке, док су се за извршиоце радова, по правилу, ангажовале америчке компаније. Другим речима, за реализацију ових пројеката ове земље су позајмљивале новац од САД, који су им потом, по веома неповољним кредитним условима, враћале докле год су биле солвентне, а улазак у стање несолвентности је уједно значио и крај њихове суверености, и на унутрашњем и на спољном плану. Тада би, зарад отплаћивања дугова, у бесцење давале своје сировине и изворе енергије, односно у потпуности спроводиле општу политику земље, у складу са наредбама и интересима САД¹⁶. При представљању ових погубних пројеката, САД су, веома проициљиво, примењивале „политику штапа и шаргарепе”: ауторитативни економисти, инжењери и други експерти би убедљиво представљали фиктивне пројекције о расту високог процента у релативно кратком периоду након реализације понуђеног пројекта.

Распад Совјетског Савеза и катастрофални потреси у совјетским економијама, означили су крај блоковске поделе и оставили САД усамљене на врху, као једину преосталу суперсилу. У деценијама апсолутне превласти у свету, САД су у различитом функционалном облику, неретко прибегавале и војним интервенцијама, зарад остваривања спољнополитичких и геополитичких интереса, упадљиво не узимајући у обзир темеље међународног права. Међу најпознатије интервенције, само у XXI веку, свакако спадају и инвазије на Авганистан (2001), Ирак (2003), Либију (2011).

Ипак, као што историја непогрешиво показује, међународни односи су веома променљиви и често циклични, у смислу да се релативно исти међународни субјекти у одређеним временским периодима смењују у врху пирамиде утицаја и моћи у међународној заједници. Са друге стране, ресурси су ограничени и све их је мање, а инвазије су веома скупе¹⁷, чак и за суперсилу каква је САД несумњиво

¹⁵ Перкинс отворено пише о двојици председника, Ролдосу (Еквадор) и Торихосу (Панама), који су, у најмању руку, били резервисани према развојним пројектима САД, а који су погинули у авионским несрећама, за које Перкинс сматра да нису биле несреће.

¹⁶ Посебно, на пример, приликом гласања у Уједињеним нацијама.

¹⁷ Перкинс наводи део извештаја Развојног програма Уједињених нација из 1998. године, аутора Џона Робинса, према којем би за обезбеђивање чисте воде и канализације за све људе на земљи било потребно издвојити 9 милијарди USD, за репродуктивну здравствену негу жена у свету још 12 милијарди, додатних 13 милијарди за храну за све људе на свету и још 6 милијарди за основно образовање деце у свету, укупно 40 милијарди USD. У моменту писања дела „Исповести убице економија”, Перкинс наводи да су на рат у Ираку САД трошиле око 87 милијарди USD, а поређења ради, 2006. године тај износ је био приближно 379 милијарди USD!

била. Управо су ово неки од најочигледнијих фактора који су допринели исцрпљивању економије САД (која се у значајној мери ослања на фосилна горива и наменску индустрију), слому униполарног света и америчке апсолутне превласти. Другим речима, ови фактори су, поред других, помогли да свет уђе у нову еру – еру мултиполарности.

2. ШИРЕЊЕ КИНЕСКОГ УТИЦАЈА У СВЕТУ

Као изузетно стара цивилизација Кина има традиционално значајну улогу у источноазијском простору. Након Другог светског рата и црвене револуције из 1949. године сувереност државне власти се прогресивно враћа на највећем делу државне територије (са изузетком тајванског питања). Посебно је интересантно приметити да након слома социјалистичког система у Источној Европи кинески раст постаје очигледнији, уз доминантнију улогу државе у привреди, снажан централизам, једнопартијски систем¹⁸, као и огромна улагања страног капитала, пре свега кинеских исељеника. За најмногољуднију земљу света важна година била је и 1982. када је први пут произведена довољна количина пиринча и за потребе становништва, и за извоз, затим 1997. и уједињење са Хонг Конгом, односно уједињење са Макаоом две године касније, као и улазак у Светску трговинску организацију, 2001. године. Уколико се проматра и величина територије као атрибут „тврде моћи”, Кина се, зависно од узетог критеријума, најчешће сврстава на треће или четврто¹⁹ место у свету (уз Русију као најпространију, Канаду и САД). Међутим, морфометријска структура рељефа кинеске територије је упадљиво мање повољнија у поређењу са структуром територије САД. Најквалитетнији услови за живот и антропогене делатности тренутно постоје у источним провинцијама, где је концентрисано око 90% становништва, а које обухватају око 50% површине државне територије²⁰. Располажући бројном, релативно јефтиним радном снагом, Кина је из последње светске економске кризе изашла као један од највећих победника – успевши да оствари енормну производњу и увећа извоз, уз огроман спољнотрго-

18 Драган Петровић, Драган Ђукановић, *Стубови спољне политике Србије – ЕУ, Русија, САД и Кина*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2012, стр. 97.

19 Mattyasovszky Miklos, "The Largest Countries in the World", *WorldAtlas*, 15/10/2019, Интернет: worldatlas.com/articles/the-largest-countries-in-the-world-the-biggest-nations-as-determined-by-total-land-area.html, 24/11/2019.

20 У вези са тим, а зарад подробнијег разумевања међународног наступања НР Кине, треба истаћи и чињеницу да је западни део државе упадљиво слабо насељен, претежно некинеским становништвом, са израженим сепаратистичким тенденцијама. Истовремено, простор је богат нафтом и гасом. Самим тим, није тешко закључити да је као такав веома интересантан (и потенцијално подложен) за активности страног фактора, те да је унутрашња безбедност тог простора за Кину од круцијалног значаја.

вински суфицит. Истовремено, увоз је реализован проициљиво, фокусиран на сировине и високе технологије. О изузетном економском развоју Кине почетком XXI века убедљиво је резонувао и Предраг Симић, истакавши да је кинеска привреда „између 1979. и 2000. године остварила просечни привредни раст од 9,7% годишње, њен БДП је порастао шест пута, док је друштвени производ по глави становника упетостручен”, те да је Кина мерена растом укупне куповне моћи постала друга привреда света, одмах после САД²¹. Паметна економска стратегија довела је до тога да НР Кина данас има највеће девизне и златне резерве на свету, уколико се као извор прихвати извештај ЦИА из децембра 2017. године²². Још је занимљивије приметити и чињеницу да је према извештају Министарства финансија САД за период септембар 2018 - септембар 2019. Кина од септембра 2018. до маја 2019. била највећи поверилац америчког јавног дуга, да би од маја до септембра 2019. постала други кредитор по потраживањима, иза Јапана²³.

Иницијатива „Појас и пут“

Седмог септембра 2013. кинески председник Си Ђинпинг је на Универзитету „Назарбајев”, у Казахстану одржао говор под насловом „Унапређивање пријатељства међу народима и стварање боље будућности”. Рекавши да су бројни народи дуж древног пута свиле исписивали поглавље пријатељства које се преносило до данашњих дана, кинески председник је нагласио да тај узор не треба само проучавати и дивити му се, него га и поновити. Време је „за изградњу привредног појаса дуж пута свиле”²⁴. Говор, који је у том моменту мало ко истински разумео, представљао је окидач „за припреме оквира онога што је убрзо постало познато као „политика појаса и пута” у којој појас представља копнене везе са суседима Кине и другим земљама, а пут је „поморска путања” која повезује водене путеве све до Индијског океана, Персијског залива и Црвеног мора.²⁵ Пројекат НР Кине познат је и под називом „Један појас, један пут” и до сада је под окриљем овог формата, за који кинески званичници изричито инсистирају да је реч о „економској иницијативи, без политичке пенетрације”²⁶, инвестирано више од импо-

21 Предраг Симић, *Кина, кратка историја*, НЕА доо, Београд, 2003, стр. 228.

22 The World Factbook, CIA, Интернет: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2188rank.html>, 24/11/2019.

23 Major Foreign Holders of Treasury Securities (in Billions of Dollars) Holdings 1/ at End of Period, U.S. Department of the Treasury, Интернет: <https://ticdata.treasury.gov/Publish/mfh.txt>, 24/11/2019.

24 Питер Франкопан, *Нови путеви свиле*, Лагуна, Београд, 2019, стр. 84-85.

25 Исто, стр. 86.

26 У том смислу је говорио Ге Шунгђи, кинески универзитетски професор, током конференције „Иницијатива Појас и пут на Балкану”, одржане 10. децембра 2018. године у Београду.

зантних 700 милијарди USD, у пројекте у преко 60 земаља у свету! У складу са тим, др Астрид Скала-Кухман (енг. Astrid Skala-Kuhmann) закључује да се више не ради о једном појасу и једном путу, већ о многим појасевима и многим путевима²⁷. Такође је занимљиво приметити да кинески званичници у кореспонденцији са, по правилу, сваком националном државом у овом пројекту инсистирају на равноправном партнерству, што свакако пријатно звучи и је дијаметрално супротно од америчке гордости у међународном наступању.

Али, да ли је то заиста тако? Може ли, примера ради, држава попут Кеније, заиста бити равноправан партнер Кини? Или, још занимљивије, држава попут Бразила, чија екомонија у овом моменту важи за осму економију света! Веома је прикладно на овом месту поменути и формат „16+1”, који је донедавно окупљао 11 чланица Европске уније и 5 балканских земаља (Албанију, БиХ, Северну Македонију, Црну Гору, Републику Србију), да би од 2019. био проширен у „17+1”, уласком Грчке. Први самит овог формата одржан је током 2012. године у Варшави, а за сада последњи почетком априла 2019. у Дубровнику. Формат је основан ради „интензивирања и проширивања сарадње у областима инвестиција, саобраћаја, финансија, науке, образовања и културе, са три основне области за економску сарадњу: инфраструктура, високе или напредне технологије²⁸, као и зелене технологије^{29 30}”. Иако НР Кина реализује мноштво пројеката са чланицама формата појединачно, кинеска страна, у ствари, овај формат, тачније територије држава чланица, посматра као целину, у реализацији сопствених геополитичких и спољнополитичких циљева. Да је реалност значајно другачија од слаткоречивих изјава кинеских руководилаца, може се јасно закључити и на скоријим дешавањима у Кенији, односно Бразилу. Наиме, октобра 2018. године кенијски председник Ухуру Кенијата покренуо је иницијативу за заштиту домаћег тржишта рибе, које је било „окупирано” кинеском тилапијом. Интервенција кинеске стране уследила је убрзо потом, прво кроз „протест” кинеског дипломатског представника да би забрана представљала трговински рат, односно да би могла да угрози инфраструктурни пројекат повезивања града Момбасу са Угандом, који Кина финансира са више од 150 милиона USD. Није тешко закључити да је иницијатива председника суверене државе Кеније пропала, јер је кенијска влада убрзо потом и суспендовала забрану. Управо ова ситуација нас веома пластично, учи како стране инвестиције могу и те како бити моћно средство модерног, софистицираног „поробљавања”, у смислу веома ефикасног механизма утицаја на политичке одлучиоце земље пријема ин-

27 Astrid Skala-Kuhmann, „European Responses to BRI”, *Horizons*, Center for International Relations and Sustainable Development, Belgrade, No. 14/2019, стр. 144.

28 Енг. *high technologies*.

29 Енг. *green technologies*.

30 „About 16+1“, LIAA, Интернет: <http://ceec-china-latvia.org/page/about>, 3/5/2019.

вестиције, кад год општа политика земље (унутрашња и спољна) није усклађена са интересима земље инвеститора! Скорa дешавања у Бразилу ипак су умеренија, имајући у виду знатно јачу позицију ове државе у међународној заједници. Ипак, ни у овом случају, није тешко извући скоро па идентичан закључак. Наиме, садашњи председник Бразила, Жаир Болсонар, Кину је назвао „предаторском земљом“, а још током предизборне кампање енергично је изјављивао да „Кина не купује у Бразилу, Кина купује Бразил“. Његове речи су дефинитивно одјекнуле у Пекингу, али да ли ће председник заиста нешто и предузети у смислу својих изјава је веома дискутабилно, посебно ако се има у виду да су кинеске инвестиције у Бразилу током 2017. године достигле осмогодишњи рекорд!³¹

3. НАДМЕТАЊЕ ДВЕ НАЈМОЋНИЈЕ ЕКОНОМИЈЕ СВЕТА

Нема сумње да кинеско и америчко наступање, у основи, имају ако не исти, онда свакако сличан циљ, с тим што НР Кина своје геоекономске и геостратешке интересе³² спроводи знатно префињеније, паметније. За разлику од САД, НР Кина се није одлучила за политику интервенционизма у остваривању својих интереса на међународном нивоу. Ово даје кинеској страни бољу позицију (можда и већи углед) у противаргументацији на критике о спровођењу економског колонијализма, а истовремено не исцрпљује националну економију у мери у којој су то чиниле САД демонстрацијама силе по свету. Кинеска привреда и капитал се, пре свега, боре за нова тржишта методама које самоуверено представљају као транспарентне и партнерске. Истовремено, потпуно је логично да субјекат који „осваја“ нова тржишта жели да их обезбеди и задржи, по правилу дугорочно, што је понашање које управо карактерише велику силу. Којим ће се методама служити змај са истока са статусом велике силе не може се у овом моменту, са сигурношћу тврдити, јер, како то разумљиво истиче Душан Пророковић „овакав раст и понашање у међународним односима нису до сада виђени“. Оно што је сигурно у овом моменту је да су раст кинеске привреде и њено ширење на Јужном кинеском мору и те како уздрмали америчке државнике, међу којима поједини не скривају своју збуњеност. Данашња Кина не само да није више синоним за робу ниског квалитета и јефтину радну снагу, већ управо супротно – синоним за високософистициране технологије, попут мреже 5G и пројеката који развијају вештачку интелигенцију (енг. artificial intelligence – AI). Тако, примера ради, почетком новембра 2019. го-

31 Јелена Стевановић, „Рупе на новом путу свиле“, *Политика*, 18/11/2018, Интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/416023/Rupe-na-novom-putu-svile>, 2/5/2019.

32 Иако су геоекономија и геостратегија поддисциплине геополитике, овде су наменски употребљене одвојено, имајући у виду тему рада.

дине Кина је званично пустила највећу 5G мрежу³³ на свету! Вештачка интелигенција и са њом спрегнуте делатности су посебно интересантне. Наиме, у веома занимљивом чланку Усала Шахбаза (енг. Ussal Sahbaz) „Artificial Intelligence and The Risk of New Colonialism”³⁴ аутор је, поред осталог, указао и на прави значај догађаја из маја 2017. којем многи нису придавали већег значаја: победу Гугловог напредног рачунарског програма „AlphaGo” у старој и веома комплексној кинеској игри „го”, над професионалним играчем и кинеским шампионом Ке Ђијем. Наиме, након овог изненађења, руководство Комунистичке партије Кине је на више нивоа покренуло иницијативу за развој вештачке интелигенције и делатности које ова технологија може да подржава. Данас Кина уз САД предводи³⁵ развој вештачке интелигенције и њене апликације на бројне делатности. Истовремено, имајући у виду осетно бржи развој на истоку количина развијених софтвера, производа, обрађених података и сл, вишеструко је већа у Кини.³⁶ Оног момента када кинеске компаније подржане технологијом вештачке интелигенције и снажном државном политиком почну глобално да се шире, њихов утицај на светско тржиште, али и моћ Кине као велике силе, увећаваће се експоненцијално!

Спољну политику САД у огромној мери тренутно обликује надметање са Кином. Ово тим пре, имајући у виду све интензивније приближавање Пекинга и Москве³⁷, али и Анкаре. Не треба превидети ни Иран, нити Индију, којој многи од поменутих субјеката покушавају да се приближе. Садржина односа са Индијом је посебно интересантна, уколико се анализира у корелацији са скорашњим променама политике САД према Пакистану. Наиме, председник САД је на самом почетку мандата јавно критиковао Пакистан, наводећи да је финансијска помоћ САД бивала протраћена, те да Пакистан није понудио ништа заузврат, осим лажи и обмана, сматрајући лидере САД будалама. Ово можда делује још увредљивије, уколико се узме у обзир да је у питању први *tweet* (јавно оглашавање на друштвеној

33 Реч је о петог генерацији (енг. *5th generation*) интернета за мобилне уређаје, који, поред осталог, омогућава бржи пренос и преузимање података, бољу конекцију и покривеност.

34 Ussal Sahbaz, „Artificial Intelligence and The Risk of New Colonialism”, *Horizons*, Center for International Relations and Sustainable Development, Belgrade, No. 14/2019, стр. 59-70.

35 Од укупно 10,7 милијарди USD капиталних инвестиција у AI стартапове током 2017, 4,9 милијарди везано је за кинеске, док је 4,4 милијарде везано за америчке стартап компаније, а свега 1,4 милијарде за компаније из остатка света.

36 Тако, на пример, број активних мобилних телефона је трипут већи него у САД, број реализованих мобилних трансакција је већи за чак 50 пута, док је број онлајн сервиса за испоруку хране десетоструко бројнији.

37 Као пример се може узети и огромна здружена тактичко-показна вежба кинеских и руских оружаних снага „Восток-18”, из 2018. године, на коју је Пекинг упутио преко 3000 војника и више од 900 борбених тенкова, самоходних топова, оклопних транспортера, преко 30 млазних авиона и хеликоптера и др. Занимљив је био и сценарио вежбе који је подразумевао заједничку одбрану од стране инвазије, укључив и употребу нуклеарног наоружања.

мрежи *Twitter*) Трампа као председника САД. Овај пример је један од многих који показују мањкаво разумевање данашње полицентричне ере и вишеструку испрепетаност односа међународних субјеката. Овакво „шиканирање“ од стране председника САД је Пакистан само додатно приближило управо главним ривалима САД – Кини и Русији, али и навело индијске руководиоце да подробније размишљају о будућој сарадњи са Вашингтоном. Посебно је интересантан и пример Саудијске Арабије, која је највећи увозник америчког оружја на свету, поред осталог и хваљених, веома скупих система „Patriot“ који су тако јефтино оманули у недавним нападима дроновима на постројење компаније „Saudi Aramco“ и нафтно поље „Хураис“. Док са једне стране Вашингтон одбија да изнесе разумљив став у вези са убиством новинара Кашогија, Ријад, са друге стране, договара набавку напредног наоружања са Москвом (укључујући и „С-400“, противтенковске системе навођених ракета „Корнет-ЕМ“, као и аутоматске пушке „АК 103“, у калибру 7,62 mm), односно одржава састанке на највишем нивоу са Пекингом. Скорашњи заокрети у односима са Турском су такође још један од примера који потврђују да Вашингтон постаје непоуздан партнер, можда чак и несвестан измењених међународних односа и измењене сопствене улоге³⁸ у новом свету, те да веома честа и веома категорична променљивост у наступању (која се често јавља као последица импулсивних твитова председника САД) чини и многе савезнике САД нервозним. С тим у вези, председник Француске је недавно изјавио да САД по први пут имају председника који не дели идеју о европском пројекту, као и да „више не постоји никаква координација у доношењу стратешких одлука између САД и савезника у НАТО-у“³⁹. Недоследност у спољнополитичком наступању и непоузданост у партнерским односима САД највише користи доноси управо америчким ривалима, који паметно изграђују своје позиције у односима које су импулсивни твитови председника САД пореметили. Као пример се могу узети и последице актуелног трговинског рата између САД и НР Кине, односно актуелне санкције Ирану. Убеђеност да ће подизање царинских тарифа зауставити, или успорити кинески раст (иако није неоснована), те да ће санкције посредно довести до промене режима у Техерану, произвела је низ каскадних, по интересе САД негативних последица: бројне америчке компаније, као и компаније савезника и економских партнера,

38 О томе убедљиво резонује и Џон Миршајмер (енг. John Mearsheimer), истичући да моћна држава може да изражава тенденције ка либералној хегемонији само у униполарном свету, када не постоји за њу реална претња. Са друге стране, када се свет налази у ери биполарности, или мултиполарности, велике силе имају мање избора, јер услед присуства других центара моћи, морају да усвоје реалистичније стратегије. John Mearsheimer, „Realism and Restraint“, *Horizons*, Center for International Relations and Sustainable Development, Belgrade, No. 14/2019, стр. 13.

39 „НАТО је на самрти, а Европа на ивици понора“, *Политика*, 7/11/2019, Интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/441409/NATO-je-na-samrti-a-Evropa-na-ivici-ponora?fbclid=IwAR2WFiT00FCHU1Zva43vdmv3bDkB99V3mk4d9BhUrVNgWpqZ8ZPZYHU39F4>, 7/11/2019.

повлаче се из потенцијално веома уносних послова, у страху од санкција, а на њихова места долазе компаније директних ривала. На пример, француска компанија „Тотал”, која се бави истраживањем извора нафте била је потписала уговор о развоју иранског Јужног Парса, највећег нафтног поља на свету! Ипак, крајем 2018. године француску позицију је преузела кинеска нафтна компанија „СНПС”. Даље, произвођачи авиона „Боинг” и „Ербас” су током 2016. потписали уговоре о испорукама путничких авиона Ирану вредне око 39 милијарди америчких долара, а њихова реализација је веома дискутабилна, наравно услед опасности од америчких санкција. Дискутабилна је и престација швајцарске компаније „Штадлер” о испоруци подземних железничких вагона Ирану из истог разлога, а према речима бившег швајцарског амбасадора у Техерану, ову прилику ће врло вероватно искористити кинеске компаније, истичући да Кина „ускаче” у сваку прилику која се отвори.

Упоређивањем примера попут ових јасно се може закључити да ера мултиполарности међународним субјектима скороувек нуди могућност избора, као и да се промене у билатералним односима два субјекта и те како рефлектују на садржину односа других субјеката. Мудри субјекти морају успешно да разумеју и имплементирају ове чињенице у своје геополитичко наступање! Такође, није погрешно истаћи и да Кина самоуверено постаје алтернативни геополитички партнер, на уштрб интереса САД. Другим речима, док са једне стране Вашингтон креира спољну политику на социјалним мрежама, Пекинг не губи време, већ наступа са конкретним плановима и пројектима, истичући да је пројекат „Један појас, један пут” отворен за све који деле његове фундаменталне идеје.

Интензитет и обим економске експанзије Кине кроз иницијативу „Један појас, један пут” дефинитивно је значио и сукоб са интересима САД, а најновији догађаји наводе на закључај да је то последица на коју су главни субјекти кинеског пројекта рачунали. Из наведених примера може се такође закључити и да поменута иницијатива, колико год примамљиво изгледала, није без проблема, али се такође стиче утисак и да се досадашњи проблеми решавају успешно. Истовремено, спољна политика САД у протеклим годинама, посебно од почетка мандата председника Трампа одаје утисак дисконтинуираности, непотпуног разумевања актуелних процеса и промена у свету, или неадекватног реаговања. Оно што се сигурно, већ у овом моменту, може закључити је да тренутна политика САД не представља лидерску акцију, већ реакцију, пре свега на кинеску иницијативу.

ЗАКЉУЧАК

Промене на међународном плану и активности најснажнијих економија савременог света показују да у ширењу утицаја, пре свега у сфери међународних економских односа, али и безбедности, Кина нема намеру да креира „правила игре“ која ће погодовати Америци и њеној економији. Неспорно је да Кина самоуверено, и за сада успешно, гради пут ка статусу доминанте велике силе. Са друге стране, иако су САД још увек најснажнија светска сила у многим аспектима, изгледа да им тренутне спољнополитичке активности нису прилагођене актуелним међународним приликама. Правдајући своје одлуке мотоом „Америка на првом месту“ (*енг. America First*), понашање председника САД, чини се, иде на руку ривалима које намеравају да доминирају светском позорницом. На основу постојећих трендова за очекивати је да ће у наредним годинама доминација земаља Азије, нарочито кинеска, постати још очигледнија. Ипак, не треба бити лаковеран и помислити да ће западни центри моћи, на челу са САД, остати по страни и олако препустити другима доминанту улогу у светској економији и међународним односима. Да ли ће САД напустити досадашњу и усвојити нову спољнополитичку доктрину, на коју страну ће клатно моћи и утицаја прећи, показаће време, а значајан допринос у томе, несумњиво има и имаће импозантни пројекат Кине „Појас и пут“.

ЛИТЕРАТУРА

Аврамов Смиља, *Међународно јавно право*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2011.

Ђукановић Драган, Петровић Драган, *Стубови спољне политике Србије – ЕУ, Русија, САД и Кина*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2012.

Чомски Ноам, *Шта то у ствари хоће Америка*, Чигоја штампа, Београд, 1999.

Пророковић Душан, *Ера мултиполарности*, Службени гласник РС, Београд, 2018.

Перкинс Џон, *Исповести убице економија*, Издавачка кућа Plato Books, Београд, 2012.

Симић Предраг, *Кина, кратка историја*, НЕА доо, Београд, 2003.

Франкопан Питер, *Нови путеви свиле*, Лагуна, Београд, 2019.

Astrid Skala-Kuhmann, „European Responses to BRI”, *Horizons*, Center for International Relations and Sustainable Development, Belgrade, No. 14/2019.

Mearsheimer John, „Realism and Restraint”, *Horizons*, Center for International Relations and Sustainable Development, Belgrade, No. 14/2019.

Ussal Sahbaz, „Artificial Intelligence and The Risk of New Colonialism”, *Horizons*, Center for International Relations and Sustainable Development, Belgrade, No. 14/2019.

Извори са интернета:

Јелена Стевановић, „Рупе на новом путу свиле“, *Политика*, 18/11/2018, Интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/416023/Rupe-na-novom-putu-svile>, 2/5/2019.

„Најбогатијих 26 има исто колико и 3,8 милијарди сиромашних“, *Политика*, 21/01/2019, Интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/420802/Najbogatijih-26-ima-isto-koliko-i-3-8-milijardi-siromasnih>, 02/05/2019.

„НАТО је на самрти, а Европа на ивици понора“, *Политика*, 7/11/2019, Интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/441409/NATO-je-na-samrti-a-Evropa-na-ivici-ponora?fbclid=IwAR2WFiT00FCHU1Zva43vdmv3bDkB99V3mk4d9BhUrVNgWpqZ8ZPZYHU39F4>, 7/11/2019.

About 16+1“, *LIAA*, Интернет: <http://ceec-china-latvia.org/page/about>, 3/5/2019.

Major Foreign Holders of Treasury Securities (in Billions of Dollars) Holdings 1/ at End of Period, *U.S. Department of the Treasury*, Интернет: <https://ticdata.treasury.gov/Publish/mfh.txt>, 24/11/2019.

Mattyasovszky Miklos, "The Largest Countries in the World", *World Atlas*, 15/10/2019, Интернет: worldatlas.com/articles/the-largest-countries-in-the-world-the-biggest-nations-as-determined-by-total-land-area.html, 24/11/2019.

The World Factbook, *CIA*, Интернет: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2188rank.html>, 24/11/2019.

*Miloš Jevtić*⁴⁰

RELATIONS BETWEEN THE UNITED STATES AND CHINA THROUGH THE “ONE BELT, ONE ROAD” PROJECT

Abstract

In the present paper we conduct the analysis of bilateral relations of the two currently most powerful world economies – the USA and the PRC. The primary goal of the research is to meticulously explain the ongoing volatile relations of the USA and the People’s Republic of China, which shape the international economical relations at the highest level as well. Questions related to this issue are numerous, however, the main question raised here is whether the activities within One Belt One Road Initiative jeopardize the foreign policy interests of the USA, and how they react to that. Changes in the international scene and activities of the most powerful economies of the modern world show that in expanding influence, above all in the sphere of international economic relations, but also in security, China does not intend to create "rules of the game" that will benefit America and its economy. It is indisputable that China is confidently, and so far successfully, building the path to the status of a dominant global power. Whether the US will abandon the current one and adopt a new foreign policy doctrine, to which side the pendulum of power and influence will pass, time will tell, and a significant contribution to this undoubtedly has and will have a grand project of China's Belt and Road Initiative.

Key words: economy, international economic relations, USA, China, New Silk Road, One Belt One Road.

---

40 Miloš Jevtić, Faculty of Diplomacy and Security, jevtic_milos@yahoo.com

ПРАВО, БЕЗБЕДНОСТ, ЕКОНОМИЈА

Жарко Браковић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

ЗНАЧАЈ ЛЕГИСЛАТИВНОГ УРЕЂЕЊА ОБЛАСТИ ПРЕВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИТЕТА

Сажетак

У данашње време, стручна и научна јавност у великој мери окупирана је контролом криминалитета, а нарочито превенцијом кривичних дела као њеним најзначајнијим делом. При томе, на међународном и на националном плану израђују се и спроводе многи превентивни програми, али се уочава да се и све већа пажња посвећује нормирању превенције, односно њене садржине коју чине различите мере и активности. Пратећи међународне напоре, нарочито након формирања Европске мреже за превенцију криминалитета (EUCPN), и у нашој земљи посвећена је пажња превенцији криминалитета. Усвајањем Полазног оквира националне стратегије превенције криминала учињен је први корак ка уређењу области превенције криминалитета, посебно на легислативном плану. Ипак, на даљој разради онога што овај документ садржи није урађено онолико колико је било могуће учинити. Овим документом превенција је дефинисана, одређени су њени циљеви и стратешки правци. Оно што недостаје јесте даља нормативна разрада тих циљева и стратешких праваца развоја превенције криминалитета и напора на спречавању извршења конкретних кривичних дела. Стога сматрамо да тема легислативног уређења области превенције криминалитета заслужује даљу научну пажњу и практичну разраду.

Кључне речи: превенција, криминалитет, спречавање, легислативно уређење, стратегија.

УВОД

Последњих деценија XX века, реакција друштва различитим, устаљеним мерама које су усмерене на превенцију и репресију криминалитета и начини њиховог традиционалног организовања и спровођења у новим околностима нису били довољно консеквентни како би се стопа криминалитета одржавала у рационалним оквирима. Све те околности налагале су потребу успостављања другачијег хијерархијског и организационог односа међу различитим надлежним субјектима, уз спровођење свих мера превенције и репресије криминалитета. Подела одговорности, децентрализација превенције криминалитета, уз реакцију унапред моделираним средствима пре него што се нежељена манифестација догоди, требало би да буду основна поставка новог друштвеног концепта реаговања на криминалитет.

Превенција извршења кривичних дела у криминалистичкој теорији и пракси питање је које заокупља пажњу сваког озбиљног истраживача криминалних појава. Нажалост, дуго времена уназад у пракси супротстављања криминалитету од стране државних органа репресивна делатност имала је примат у односу на осмишљену и организовану активност друштва усмерену на његову превенцију.

Један од битних разлога за такво стање у друштвеној пракси, по нашем мишљењу, јесте и чињеница да на легислативном пољу није учињен довољан и адекватан напор од стране одговорних државних субјеката да се нормирају како мере и активности усмерене на превенцију криминалитета уопште, тако и оне усмерене на превенцију извршења појединих кривичних дела.

Осим тога што мора бити одређена са становишта правне науке и њених дисциплина, садржина превенције криминалитета мора бити и *de lege lata* одређена да би остваривала своју друштвену функцију. Законско третирање превенције криминалитета потребно је да би се избегле арбитрарност и самовоља у поступању државних субјеката, пре свега у оним областима живота где може доћи до угрожавања и повреда слобода и права грађана.

Дакле, постоји потреба да се превентивне мере и активности у што већој мери регулишу позитивноправним прописима, али и да таква регулатива буде сагласна са стањем у пракси, то јест у друштвеном животу. То значи да се од науке захтева да препозна проблеме праксе у спречавању кривичних дела, синтетизујући уочено у конкретне поступке којима би се превентивно деловало на потенцијалне учиниоце ових дела.

Такође, неспорна је чињеница да сва кривична дела нису подједнако друштвено опасна, односно да поједини појавни облици криминалитета угрожавају

друштвене вредности у већој мери или су учесталији од других. Супротстављање овим делима од стране надлежних субјеката формалне социјалне контроле остварује се са мање или више успеха. Стратегија супротстављања извршењу ових кривичних дела обухвата широку лепезу различитих мера и активности, како превентивног тако и репресивног карактера.

Сматрамо да у склопу савремених тенденција у контроли криминалитета, односно криминалног понашања, постоји друштвена оправданост да се превенцији криминалитета поклони дужна научна пажња.

1. ЛЕГИСЛАТИВНО УРЕЂЕЊЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ КАО ОБЛИКА ДРУШТВЕНЕ РЕАКЦИЈЕ НА КРИМИНАЛИТЕТ

Проучавање криминалитета као друштвене појаве веома је комплексно. У сваком друштву постоје општи и појединачни фактори који га генеришу. Који су то фактори? Одговор би требало да изведемо проучавањем етиолошке димензије криминалне појаве, пре свега мултикаузалистичким приступом проблему условљености криминалитета. Стога је неопходно проучити га као општи феномен и учиниоца као појединца који је носилац и манифестује тај феномен, али га свакако не исцрпљује. То нам нужно налаже потребу да се у проучавању бавимо и општим закономерностима који га производе, а такође и индивидуалним случајевима – учиниоцима. На бази ових закључака можемо утврдити опште и посебне узроке његовог настајања, али и извући поуке о успешном сузбијању криминалитета и изради превентивних стратегија за његово смањење.

Доминација одређеног вида реакције друштва на криминалитет зависила је од времена и степена развоја друштвених снага. Еволуција функционалне организације друштва и њен правни развој опредељивао је и различите реакције на кршење норми понашања сваког појединца. Док је моралне норме понашања чланова заједнице одређивала сама заједница, те оне нису биле нормативно прописиване, односно биле су усвајане као морални кодекс понашања, друштво је легалним нормама, већином у форми закона, одређивало која се понашања могу сматрати недозвољеним. На тај начин су опредељиване и неопходне санкције за ношоце таквих понашања.

Интересовање за област превенције криминалитета није ново. Практично, откако су људи стављани у позицију жртве, постоји потреба да одређеним мерама и активностима заштите себе, своју породицу, имовину и друга добра. Управо, циљ превенције криминалитета јесте заштита друштва и појединца од криминалних аката, односно онемогућавање различитих криминалних појава.

Значај превенције уочио је и један од утемељивача класичне школе крими-

нологије Ђезаре Бекарија (Cesare Beccaria) и елаборирао га у свом делу О злочинима и казнама (*Dei delitti e delle pene*) 1764. године. Он указује да се „никако не може назвати праведним кажњавање којег злочина док закон није употребио најбољи могући начин у датим околностима одређеног народа да га спречи“.¹ Према његовом виђењу „боље је спречити злочине него кажњавати их; то је главна сврха сваког доброг законодавства“.²

Међутим, пре свега треба сагледати шта је то превенција криминалитета полазећи од тога да се у правној теорији дефинише различито, али се у свакој од дефиниција могу уочити неки заједнички атрибути. Ако би се овај израз односио на неку врсту ометања или прелиминарне заштите против реалне или претпостављене претње или опасности, онда би превенција могла да се дефинише као „настојање да се избегне (или умањи) нека непосредна или далека штета, нпр. мање или више потпуно уништење (или смањење) нечега што је вредно или значајно за разматрање субјекта“.³ Једна од постојећих дефиниција превенцију криминалитета одређује као скуп мера којима је могуће редуковати криминалитет и страх од криминалитета, а које нису ограничене на носиоце формалне контроле (полицију и правосуђе), већ су постављене широко, с обзиром на то да је поље узрочности криминалитета велико, те мере морају бити и могућности да утичу на његово спречавање.⁴ Друго дефинисање превенције криминалитета подразумева активности државних органа, невладиних организација, институција, медија, као и самих грађана усмерених на спречавање криминалитета.⁵ Следеће схватање дефинише општу и посебну социјалну превенцију као систем разноврсних мера и активности који се плански спроводе у различитим подручјима друштвеног живота, а које имају утицај и на стање криминалитета у одређеној средини.⁶ Дакле, планска редукација, односно спречавање криминалитета, лежи у основи његове превенције. Садржину такве превенције у последњих неколико деценија у свету чини значајан број различитих иницијатива и програма који за циљ имају спречавање криминалног понашања.

Легислативно уређење мера и активности на спречавању криминалитета

1 Cesare Beccaria, *O zločinima i kaznama*, uvod i prevod sa italijanskog Antun Cvitanić, Logos, Split, 1984, стр. 115.

2 Исто, стр. 127.

3 Zoran Kanduč, „On Various Aspects of Prevention in the Post-Modern Society“, in: *Crime Policy, Crime Control and Crime Prevention – Slovenian Perspectives*, Faculty of Criminal Justice and Security, Gorazd Meško and Helmut Kury (eds.), University of Maribor, Slovenia, 2009, стр. 59.

4 Gorazd Meško, *Osnove preprečevanja kriminalitete*, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, 2002, стр. 47–50.

5 Владимир Кривокапић, *Превенција криминалитета*, Полицијска академија, Београд, 2002, стр. 33.

6 Љиљана Радуловић, *Криминална политика*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1999, стр. 228–230.

само је први корак ка успешној превенцији кривичних дела, али ако се дубље сагледа пракса, то јест оно што се догађа у конкретном животу, свака мера превентивног или репресивног карактера мора имати своје нормативно исходиште.

Потреба за нормативним одређењем најбоље се може уочити ако се погледају напори учињени на међународном плану да се садржине превенције и легислативно дефинишу.

2. ЛЕГИСЛАТИВНО УРЕЂЕЊЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИТЕТА У ЕВРОПИ

У последњој деценији у државама Европске уније (ЕУ) чине се значајни напори на развијању програма спречавања криминалитета. При том, настојања су усмерена посебно на нормирање мера и активности које ти програми садрже. Још 1997. године неке чланице ЕУ иницирале су установљивање „Европске награде за превенцију криминалитета“ (ЕСРА), све у циљу и намери да се субјекти ангажовани на превенцији криминалитета додатно мотивишу. Исте године, Акционим планом⁷ ЕУ одређене су приоритетне области за превенцију криминалитета на нивоу ЕУ.

У законодавству ЕУ нормирање превенције криминалитета први пут се појављује у уговору из 1999. године, где се у чл. 29 децидирано каже да: „ЕУ има за циљ да грађанима обезбеди висок ниво заштите на подручју безбедности, слободе и правде“. Потом се 2000. године појављује саопштење Европске комисије којима се утврђују приоритетна подручја за превенцију криминалитета и одређује стратегија поступања субјеката задужених за превентивно деловање.⁸

Уобличавање нормирања превенције криминалитета на нивоу ЕУ окончано је формирањем Европске мреже за превенцију криминалитета (EUCPN), од стране Европског савета 2001. године. Превенција криминалитета одређује се као скуп мера којима се смањује или на други начин доприноси квалитативном и квантитативном смањењу криминалитета и повећању осећаја сигурности грађана, било да се то чини кроз директно одвраћање од криминалних активности или кроз политику интервенције усмерене на узроке криминалитета.⁹ То укључује рад владе, надлежних власти, агенција за казнено право, локалних власти, струковних удружења, приватног, добровољачког и цивилног сектора, научника и јавности, потпо-

7 Action plan to combat organized crime, *Official Journal of the European Communities*, C 251, 15. august 1997.

8 COM (2000) 786, коначна верзија од 29.11.2000. Наведено према: *Prevenција kriminaliteta u Evropskoj uniji*, МУР-а Republike Hrvatske, Zagreb, 2005, стр. 2.

9 Члан 1 ст. 3, *Council Decision (2001/427/JHA) of 28 May 2001, setting up a European crime prevention network*, *Official Journal of the European Communities*, L 153, 08. June 2001.

могнутих медијима.¹⁰

У оквиру оваквог нормирања превенције циљеви EUCPN усмерени су на развијање различитих аспеката превенције криминалитета у ЕУ и помоћ активностима превенције криминалитета на локалном и националном нивоу. Државе чланице ЕУ имају обавезу формалног изјашњавања о свом поступању у превенцији криминалитета са циљем да обликују националну политику поступања у тој превенцији. Приликом успостављања националних политика превенције криминалитета државе чланице ЕУ треба да поштују смернице УН за превенцију криминалитета¹¹ којима се предвиђа:

- политичко опредељење за превенцију на државном нивоу;
- планирана одговарајућа финансијска средства;
- посебна средства за структуре и активности превенције;
- препоруке са државног на локални ниво;
- израженије партнерство између јавног и приватног сектора безбедности;
- израженије статистичко праћење учесталости приоритетних облика криминалитета.

3. ЛЕГИСЛАТИВНО УРЕЂЕЊЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИТЕТА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У нашој друштвеној пракси, већ дуго времена уназад, супротстављање криминалитету је у већој мери подразумевало реактивни приступ. Дакле, репресивно деловање надлежних друштвених субјеката имало је предност у односу на осмишљену, организовану и сталну активност усмерену на превенцију криминалитета.

У Републици Србији превенција криминалитета није уређена једним законом који би се системски односио на ту област, већ већим бројем закона и подзаконских прописа.¹² С тим у вези, треба истаћи да је Закон о министарствима¹³ спречавање кривичних дела поверио у надлежност Министарству унутрашњих

¹⁰ Исто.

¹¹ *Report on the eleventh session (16–25 April 2002) – United Nations, Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, Economic and Social Council, Official Records, 2002, Supplement No. 10.* Интернет: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_11/E-2002-30_E-CN15-2002-14/E-2002-30_E-CN15-2002-14_E.pdf, 15/11/2013.

¹² Славиша Вуковић, Превенција криминала у Републици Србији и европске интеграције, у зборнику: *Сузбијање криминала и европске интеграције*, (приредио Жељко Никач), КПА и Ханс Зајдел Фондација, Београд, 2010, стр. 302.

¹³ Закон о министарствима, *Службени гласник РС*, бр. 44/2014, 14/2015, 54/2015, 96/2015 – др. закон и 62/2017.

послова. Такође, и у Закону о полицији¹⁴ превенција криминалитета и унапређење безбедности заједнице помиње се пре откривања и расветљавања кривичних дела. Међутим, закон не операционализује даље активности на њеној реализацији.

Можемо основано приметити да је нормативно одређење превенције код нас непотпуно, односно да су одредбе којима се превенција регулише уопштене и нису праћене одговарајућим подзаконским прописима који би се односили на спречавање друштвено негативних појава. Иако је 2009. године израђен Полазни оквир националне стратегије превенције криминала,¹⁵ на даљој разради онога што овај документ садржи није урађено онолико колико је приликом његовог доношења очекивано. Овим документом превенција је одређена у ширем смислу као посебно дефинисан и планиран сегмент укупне социјалне политике земље, која обавезује професионалце и све чланове друштва, а непосредно је руковођена од стране државе.

Стратешки правци превенције уређени овим документом подразумевају неколико општих и специфичних циљева. Општи циљеви су: смањење криминалитета и повећање степена сигурности грађана и њихове имовине; повећање способности свих одговорних субјеката у превенцији криминалитета; развој међусобне и сарадње и партнерства свих обавезних и заинтересованих субјеката на превенцији криминалитета, и то како владиног тако и невладиног сектора од локалног до националног нивоа. Специфични циљеви, између осталог, обухватају: стварање законодавног оквира за превенцију криминалитета у складу са међународним актима; повећање постојећих капацитета за превентивно деловање у релевантним институцијама; јачање мреже сарадње између полиције и других сегмената друштва; успостављање и развој механизма за контролу и надзор установа и институција репресивног карактера итд.

Полазни оквир је на бази етиолошких истраживања криминала у Србији идентификовао следеће факторе ризика: ослабљене механизме друштвене и индивидуалне контроле понашања; поремећене породичне односе, злостављање и занемаривање, као и виктимизацију насиљем; изложеност антисоцијалним и насилничким моделима идентификације у породици, школи, заједници и путем медија; укљученост у делинквентне групе и злоупотреба психоактивних супстанци; социоекономско раслојавање, негативне друштвено-структуралне промене и пад друштвених вредности; различите ситуационе факторе.

Као један од основних субјеката формалне социјалне контроле криминалитета, за успешну превенцију криминалитета од великог су значаја превентивне мере и активности које предузима полиција, а којима се остварује како спречавање

¹⁴ Закон о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 06/2016, 24/2018 и 87/2018.

¹⁵ *Полазни оквир националне стратегије превенције криминала*, Министарство унутрашњих послова РС и Мисија ОЕБС, Београд, 2009.

тако и сузбијање кривичних дела и прекршаја. Међутим, превенција ових дела на нормативном и на практичном плану у склопу деловања полиције може се сагледати само на основу општег превентивног деловања полиције у обављању послова безбедности.

Као што смо видели, основи нормативног утемељења превентивног деловања полиције налазе се у Закону о полицији. У одредбама поменутог закона први пут се у нормирању полицијских послова експлицитније помиње превенција криминалитета: „Полицијски послови су [...] превенција криминала и унапређење безбедности у заједници, откривање и расветљавање кривичних дела, прекршаја и престапа итд“.¹⁶ Међутим, никоме се експлицитно организација и обављање тих послова не преноси у надлежност, ако се изузме да је полицијским управама само пренет цео корпус обављања полицијских послова.¹⁷ Нема обавезе Дирекције полиције да се на организован и темељит начин бави организацијом и планирањем ових послова на подручју Републике Србије.

Према томе, за легислативно уређење превентивне делатности полиције уопште и њене садржине значајно је јасно одређење права и обавеза појединих организационих делова МУП-а. Не можемо се отети утиску да се, и поред свих реформских процеса у полицији, превенција кривичних дела још увек сматра „пасивном полицијском делатношћу“, која је тако регулисана у позитивном законодавству, и само повремено добија политичке и стручне импулсе који су, већином, више декларативне него правне природе, и не обавезују надлежне полицијске органе да по њима доследније поступају. Као одговор на такво стање у полицији потребно би било образовати посебну организациону јединицу која би се бавила искључиво пословима превенције криминалитета. Опет, оваква врста напора мора бити праћена и одговарајућим нормативним садржајима, јер се превентивна делатност у оваквим деловима полиције не може спроводити *ad hoc* и на основу општих прописа. Приликом оснивања служби које се баве превенцијом у полицији морају се поштовати и међународно усвојени стандарди.

Основни оквири за образовање организационих јединица које би се у полицији бавиле превенцијом негативних појава налазе се у многим актима Интерпола, па зато по том питању на нормативном плану нема много тога да се одузме и дода.¹⁸ У поменутих актима, као могуће решење препоручује се да се унутар полицијске организације оснују посебне службе које би се састојале од студијског бироа задуженог за обављање послова стратешке превенције, односно прику-

¹⁶ Члан 30 Закона о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 06/2016, 24/2018 и 87/2018.

¹⁷ Члан 25 Закона о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 06/2016, 24/2018 и 87/2018.

¹⁸ *The Role and future of the police in the field of crime prevention*, International Criminal Police Organization, United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (3rd: 1965: Stockholm, Sweden), 1965, стр. 28.

пљања информација о одређеним кривичним делима, анализом околности које погодују њиховом настанку, са посебним нагласком на предлагање одређених превентивних мера и активности које треба предузети с обзиром на стечена искуства и податке.

Доношење и спровођење превентивних програма усмерених на отклањање криминогених фактора такође спада у нормативно одређење превенције. У том смислу, доношење превентивних програма рада са повратницима у извршењу кривичних дела и тежих прекршаја против јавног реда и мира као потенцијалних учинилаца ових дела представља значајну активност у спречавању криминалитета. Такође, неопходно је и доношење и спровођење превентивних програма у школама како би се спречило да се малолетна лица појављују као учиниоци кривичних дела и прекршаја.

Још један од сегмената превенције криминалитета код нас није адекватно нормиран. Тај сегмент јесте виктимолошка превенција жртава кривичних дела, нарочито примарна превенција. Едукација могућих жртава појављује се као елемент превентивног деловања код скоро свих кривичних дела. Жртве које су доживеле виктимизацију извршењем кривичних дела веома често поред физичких имају и психичке последице које се манифестују од смањења способности за комуникацију до посттрауматских и стресних поремећаја.¹⁹ Примарна превенција виктимизације потенцијалних жртава кривичних дела, запослених на местима која су најчешће мете учинилаца, али и свих других лица која могу бити жртве кривичних дела, представља значајну активност на плану превенције криминалитета. Циљ ових мера треба да буде смањење могућности и избегавање повређивања и губитка живота потенцијалних жртава, али и њихова едукација у поступцима који ће помоћи у откривању и хапшењу учинилаца кривичних дела. Да би се примарна виктимолошка превенција ефикасно спроводила, њена садржина мора бити прописана и усаглашена са оним што се догађа у пракси. Овде се као посебан део мора укључити и обавеза пружања помоћи лицима која су била жртве ових дела, како би се омогућило њихово укључење у друштвену заједницу и живот без штетних последица.

4. ЛЕГИСЛАТИВНО УРЕЂЕЊЕ КРИВИЧНОПРАВНОГ ОКВИРА ПРЕВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИТЕТА

Одвраћање од извршења кривичних дела основни је концепт око којег је изграђен кривичноправни систем. Као што смо видели, корени ове идеје датирају из класичне школе криминологије. Модел реакције на криминалитет друштво ма-

¹⁹ Claire Mayhew, *Violence in the Workplace – Preventing Armed Robbery: A Practical Handbook*, Research and public policy series, No. 33, Australian Institute of Criminology, Canberra, Januar 2000, стр. 18.

нифестује у материјалном кривичном праву, јер се у њему одређују инкриминације, кривичноправне санкције и услови за њихову примену. Дакле, идеја је базирана на уверењу да јавна политика у форми кривичног законика може да инхибира криминално понашање.

Моћ закона да одврати појединца од извршења кривичног дела произлази из неколико претпоставки: „људи поседују слободну вољу и у стању су да бирају; они су рационални и при избору између различитих алтернатива изабраће ону која ће највероватније задовољити њихове личне интересе, без обзира како они били дефинисани; и, људи траже задовољство и избегавају бол“.²⁰ Полазећи од тога, можемо закључити да кривичноправни систем може да представља кредибилну везу између кршења кривичног законика и брзе, извесне и адекватне казне јер ће се његов утицај на учиниоца вероватно рефлектовати на природу и обим криминалитета, тј. на његову превенцију.

Суштина превентивне функције кривичног права садржана је пре свега у утицају генералне и специјалне превенције, јер свако друштво реагујући на криминалитет обично комбинује инклузију и ексклузију.²¹ Кад се разматрају превентивне перформансе кривичноправног система, обично се мисли на четири основна начина спречавања извршења кривичних дела – генералну и специјалну превенцију, које могу бити позитивне и негативне.²² Иако кривично право у првом реду има репресивни карактер, суштина је да се њиме обезбеди позитиван утицај на генералну и специјалну превенцију криминалитета.

Наше кривично законодавство од својих почетака посебну пажњу поклања инкриминисању друштвено опасних понашања. Нормативно одређење појединих кривичних дела појављује се као први корак ка превентивном деловању на потенцијалне учиниоце у смислу генералне превенције, односно њиховог одвраћања од криминалитета. Наравно, ту је и стално присутна дилема колико се правним нормама, као и другим средствима социјалне контроле, уопште може утицати на понашање појединца.²³ Без обзира на различите ставове о томе у којој мери кривично право има превентивно дејство, данас преовладава став да је традиционално кривично право у условима повећаних ризика и растуће стопе криминалитета, укључујући и савремене глобалне тенденције које доводе до губитка контроле над

20 Timothy C. O'Shea, „Getting the Deterrence Message Out: The Project Safe Neighborhoods Public-Private Partnership“, *Police Quarterly*, број 3/2007, стр. 288.

21 John Braithwaite, *Crime, Shame and Reintegration*, Cambridge University Press, 1989. Наведено према: Michael Bock, „Pozitivna specijalna prevencija i nove tendencije u kriminalnoj politici“, *Crimen (I)*, број 2/2010, стр. 160.

22 Опширније о томе видети: Marcel A. Niggli, „Rational Choice and the Legal Model of the Criminal“, in: *Rational Choice and Situational Crime Prevention*, Graeme Newman, Ronald V. Clarke, Giora S. Shoham, (eds), Ashgate, Aldershot, 1997, стр. 34–39.

23 Зоран Стојановић, „Превентивна функција кривичног права“, *Crimen (II)*, број 1/2001, стр. 8.

националном државом, практично достигло своје функционалне границе.²⁴

Кривично право као *ultima ratio societatis* свакако је само помоћ свеобухватном настојању друштва у превенцији криминалитета. С обзиром на карактер потенцијалних мета (жртва), начине извршења кривичних дела и могућностима превенције, посебну пажњу би требало обратити на широк спектар могућег нормирања различитих елемената који би веома делотворно утицали на превенцију криминалитета.²⁵

Полазећи од тога да највећи превентивни утицај на контролу криминалитета има ефикасност кривичноправног система, од суштинског је значаја да сарадња свих његових субјеката буде заснована на релевантним законским процедурама, уз поштовање начела правичности, што је у крајњем и гарант његове ефикасности.

ЗАКЉУЧАК

Криминалитет је сложени друштвени феномен који има своје различите појавне облике који су повезани са социјалним системом. Савремене државе том проблему посвећују висок степен пажње јер има огромну цену која кочи и успорава њен друштвени развој. У фокусу супротстављања криминалитету посебно су она кривична дела која изазивају велике материјалне и друге губитке. Учиниоци кривичних дела треба да буду санкционисани сразмерним казнама, али и претерано кажњавање не доприноси превенцији криминалитета и представља велики терет за друштво. Стога су у последњих неколико деценија евидентна настојања да превенција криминалитета добије одговарајуће место.

Превенција криминалитета нормирана је правном регулативом Европске уније и у складу са тиме постоји потреба да се она правно утемељи и у нашој земљи. Евидентно је да код нас на нормативном плану није учињено довољно напора како би се нормирала надлежност, организација и садржај мера и поступака усмерених на превенцију криминалитета, укључујући и оне усмерене на превенцију извршења појединих кривичних дела.

Такав приступ има за последицу да субјекти формалне социјалне контроле надлежни за превенцију функционишу са ограниченим потенцијалом. Он је пре свега лимитиран непостојањем дефинисаног облигаторног узајамног хијерархијског односа који би им омогућио кохерентно функционисање. Овако архаични

24 Ulrich Sieber, Grenzen des Strafrechts, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, број 1/2007, стр. 6

25 На пример: предвидети адекватне техничке услове за објекте у којима се ради са готовим новцем, а који би остварили превентивни утицај на потенцијалне учиниоце итд.

односи онемогућавају успостављање потребног нивоа одговорности надлежних субјеката из чега би произашла и њихова одговорност. То је кључни фактор одрживости и балансираности мера које они треба да реализују, а уз то би се створиле и основне претпоставке успостављању хијерархијски реконфигурисаног организационог јединства свих субјеката формалне и неформалне социјалне контроле криминалитета, чија је надлежност предузимање мера на превенцији криминалитета. На крају, резултати њихове хармоничне сарадње били би врло видљиви смањењем или повећањем стопе криминалитета. Развијање оваквог односа значајно би утицало и на унапређење различитих метода превенције. Овим би се оствариле стратешке одреднице друштва у домену превенције криминалитета.

Легислативно уређење ове области створило би и неопходне претпоставке за прецизно, недвосмислено и конзистентно опредељење обавеза свим субјектима у контроли криминалитета, а омогућило би и ревидирање контекста надлежности постојећим структурама и њихово превођење у нови ефикаснији оперативни комплекс. Конституисањем недостајућих организационих структура заокружио би се целокупан систем.

Образовањем службе за превенцију криминалитета, која би се институционално бавила превенцијом и координацијом активности свих надлежних формалних и неформалних субјеката, успоставило би се централно тело за превенцију криминалитета. Иако би организационо могла да се налази у оквиру МУП-а, она би се бавила координацијом активности свих надлежних субјеката. Њен задатак, између осталих, био би да антиципирањем одређених криминолошких феномена пре њихове манифестације обезбеди довољно простора за пројектовање адекватних метода и потребне организацијске структуре, која би била неопходна за ефикасно супротстављање. Предмет интересовања ове службе требало би да буде превенција усмерена на учиниоца, жртву и ситуацију.

У овој расправи навели смо, колико нам је простор дозвољавао, само неке предлоге за нормирање конкретних мера и активности на различитим пољима у превенцији криминалитета уопште.

Уређење превентивне делатности кроз нормативни оквир, као први стратешки корак у супротстављању кривичним делима, захтева постојање посебног закона који би уређивао превенцију криминалитета. Како смо већ констатовали, такав законски пропис код нас, нажалост, не постоји. Њиме би се уређивале основе система превенције криминалитета, уз нормативно правно уређење превентивне улоге друштвених субјеката у остваривању ове функције. Доношење таквог законског прописа, по нашем мишљењу, намеће се као реална потреба, а његов недостатак оставља простор за различите, углавном неуспешне, покушаје да се акцијама привременог карактера нешто промени на боље у спречавању криминалних појава.

ЛИТЕРАТУРА

Вуковић Славиша, Превенција криминала у Републици Србији и европске интеграције, у зборнику: *Сузбијање криминала и европске интеграције*, (приредио Жељко Никач), КПА и Ханс Зајдел Фондација, Београд, 2010, стр. 301–309.

Кривокапић Владимир, *Превенција криминалитета*, Полицијска академија, Београд, 2002.

Полазни оквир националне стратегије превенције криминала, Министарство унутрашњих послова РС и Мисија ОЕБС, Београд, 2009.

Радуловић Љиљана, *Криминална политика*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1999.

Стојановић Зоран, „Превентивна функција кривичног права“, *Crimen (II)*, број 1/2001, стр. 3–25.

Закон о министарствима, *Службени гласник РС*, бр. 44/2014, 14/2015, 54/2015, 96/2015 – др. закон и 62/2017.

Закон о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 06/2016, 24/2018 и 87/2018.

Action plan to combat organized crime, *Official Journal of the European Communities*, C 251, 15. august 1997.

Beccaria Cesare, O zločinima i kaznama, uvod i prevod sa italijanskog Antun Cvitanić, Logos, Split, 1984.

Bock Michael, „Pozitivna specijalna prevencija i nove tendencije u kriminalnoj politici“, *Crimen (I)*, број 2, /2010, стр. 139–167.

Council Decision (2001/427/JHA) of 28 May 2001, setting up a European crime prevention network, Official Journal of the European Communities, L 153, 08. June 2001.

Kanduč Zoran, „On Various Aspects of Prevention in the Post-Modern Society“, in: *Crime Policy, Crime Control and Crime Prevention – Slovenian Perspectives, Faculty of Criminal Justice and Security*, Gorazd Meško and Helmut Kury (eds.), University of Maribor, Slovenia, 2009, стр. 59–96.

Mayhew Claire, *Violence in the Workplace – Preventing Armed Robbery: A Practical Handbook*, Research and public policy series, No. 33, Australian Institute of Criminology, Canberra, 2000.

Meško Gorazd, *Osnove preprečevanja kriminalitete*, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, 2002.

Niggli A. Marcel, „Rational Choice and the Legal Model of the Criminal“, in: *Rational Choice and Situational Crime Prevention*, Graeme Newman, Ronald V. Clarke, Giora S. Shoham, (eds), Ashgate, Aldershot, 1997, стр. 34–39.

O’Shea C. Timothy, „Getting the Deterrence Message Out: The Project Safe

Neighborhoods Public-Private Partnership“, *Police Quarterly*, број 3/2007, стр. 288–307.

Prevenција kriminaliteta u Europskoj uniji, MUP-a Republike Hrvatske, Zagreb, 2005.

Report on the eleventh session (16-25 April 2002) – United Nations, Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, Economic and Social Council, Official Records 2002, Supplement No. 10, Интернет: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_11/E-2002-30_E-CN15-2002-14/E-2002-30_E-CN15-2002-14_E.pdf, 15/11/2013.

The Role and future of the police in the field of crime prevention, International Criminal Police Organization, United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (3rd: 1965: Stockholm, Sweden), 1965.

Ulrich Sieber, Grenzen des Strarechts, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, број 1/2007, стр. 1–68.

*Žarko Braković*²⁶

THE IMPORTANCE OF LEGISLATIVE REGULATIONS IN THE FIELD OF CRIME PREVENTION

Abstract

Nowadays, the professional and scientific society is largely occupied with crime control, especially with the prevention of criminal acts as its most important part. At the same time, many preventive programs are being drafted and implemented both internationally and nationally, but it is evident that increasing attention is being paid to the normative of prevention, i.e. its content which contains different precautions and activities. Following the international efforts, especially since the European Crime Prevention Network (EUCPN) was established, our country has also started to pay attention to crime prevention. By adopting the National Framework for Crime Prevention, the first step towards creating crime prevention regulations was made. However, further development of the content of this document hasn't been implemented. This document defines prevention, stipulate its goals and strategic directions. What is missing is a further normative elaboration of these goals and strategic directions to the development of crime prevention and efforts to avert specific criminal acts. Therefore, we believe that the issue of legislative regulations in the field of crime prevention deserves further scientific attention and practical elaboration.

Key words: prevention, criminality, precaution, legislative regulation, strategy.

---

26 Doc. dr Žarko Braković, Faculty of Diplomacy and Security, Belgrade,
E-mail: zarko964@hotmail.com

Жаклина Степановић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ (ИПА III) КАО ПОДРШКА ЗЕМЉАМА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА У ПРОЦЕСУ ИНТЕГРАЦИЈЕ У ЕВРОПСКУ УНИЈУ

Сажетак

Европска комисија (ЕК) је 14. јуна 2018. године објавила предлог Уредбе о успостави Инструмента претприступне помоћи (ИПА) III у склопу низа инструмената спољног деловања у оквиру новог вишегодишњег финансијског оквира (ВФО) за период 2021 - 2027. године.¹ За разлику од претходна два инструмента, ИПА III је креиран у контексту нове стратегије Западног Балкана, усвојене у фебруару 2018. године. Предложени финансијски оквир обухвата буџет од 14,5 милијарди евра који је за 13% већи у односу на постојећи буџет у оквиру ИПА II програмског раздобља, а његови корисници су земље Западног Балкана и Турска.

Предмет анализе је Инструмент претприступне помоћи (ИПА) у новом програмском раздобљу креиран са циљем припреме земља кандидата и потенцијалних кандидата за чланство у Европској унији (ЕУ), те помоћи земљама корисницама средстава у усвајању и спровођењу потребних политичких, институционалних, правних, административних, социјалних и економских реформи на путу интеграције у ЕУ.²

¹ Осим годишњег буџета ЕУ припрема и вишегодишњи финансијски оквир или перспективу који представља приближан, планиран и оквирни преглед очекиваних прихода и расхода у наредних неколико година. Вишегодишњи финансијски оквир се обично односи на период од шест година и уједно представља и међуинституционални споразум путем којег Европска комисија, Европски парламент и Савет Европске уније постижу договор о буџетским приоритетима и структури расхода за предстојећи шестогодишњи период. Почевши од 1988. године до данас уследило је пет вишегодишњих финансијских перспектива, док предстојећи вишегодишњи финансијски оквир обухвата период од 2021-2027. године. Извор: Article 313-316 Official Journal of the European Union, C 326/1, 26/10/2012

² Инструмент претприступне помоћи (ИПА) је програм финансијске и техничке помоћи ЕУ државама кандидатима и потенцијалним кандидатима за чланство у ЕУ са циљем спровођења неопходних институционалних, социјалних, правних и економских реформи у процесу придруживања.-

Циљ анализе је установити потенцијални апсорпциони капацитет земаља у коришћењу бесповратних средстава развојем одређених тематских приоритета дефинисаних унутар ИПА III. Осврт на постигнуте резултате у претходним програмским раздобљима и тенденције у примени модела управљања инструментом, представљају полазне снове анализе које ће омогућити сагледавање способности земаља, пре свега Србије, да расположивим средствима омогући напредак друштва и развој институција у контексту европских вредности.

Кључне речи: Европска комисија, Западни Балкан, Инструмент претприступне помоћи (ИПА), области политике, сектори, тематска подручја, програмско раздобље, апсорпција.

УВОД

Политика проширења ЕУ заснива се на члану 21. Уговора о ЕУ. Процес проширења јача мир, демократију и стабилност у Европи и ставља ЕУ у бољи положај за решавање глобалних изазова. Процес укључује утврђене критеријуме и ригорозне услове које свака земља кандидат или земља потенцијални кандидат мора испунити да би постала чланица ЕУ. Садашњи програм проширења обухвата шест земаља Западног Балкана (Албанија, Босна и Херцеговина, Северна Македонија, Косово, Црна Гора и Србија) и Турску. У текуће преговоре о приступању ЕУ укључене су Турска од 2005. године, Црна Гора од 2012. и Србија од 2014. године. Северна Македонија и Албанија очекују почетак преговора у јуну 2019. године, док Босна и Херцеговина и Косово још увек немају статус кандидата.

ИПА помоћ, као део буџета ЕУ је кључна компонента политике спољног дјеловања и уједно јединствени инструмент који има за циљ припремити земље кандидате и потенцијалне кандидате за чланство у ЕУ и подстаћи њихов процес придруживања. Чланом 212. Уговора о функционисању ЕУ прописано је да “Унија спроводи мере економске, финансијске и техничке сарадње, укључујући помоћ, посебно финансијску помоћ, с трећим земљама које нису земље у развоју”. То је правни темељ ИПА програма помоћи који је први пут успостављен за програмско раздобље 2007 - 2013 и који је тада заменио неколико претходних програма прет-

---

Општи циљеви претприступних фондова ЕУ су јачање демократских институција и владавине права, афирмација и заштита људских и мањинских права и слобода, родна равноправност и недискриминација, реформа државне управе укључујући успостављање децентрализованог управљања фондовима ЕУ, спровођење економских реформи, развој цивилног друштва и унапређење регионалне и прекограничне сарадње. Види: European Commission, *Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA)*, Интернет: www.ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/ipa/

приступне помоћи.³ ИПА помоћ се нуди корисницима у складу с општим оквиром политике проширења и далеко је најважнији извори финансирања ЕУ на Западном Балкану у смислу обима, имајући у виду могућности које су доступне коришћењем „Програма Заједнице“ (више различитих програма у различитим секторима), независно од ИПА инструмента.

Тренутни инструмент претприступне помоћи, успостављен Уредбом Европског парламента и Европског савета бр. 231/2014 за раздобље 2014 - 2020. године (ИПА II) осигурава континуитет развојне подршке следећи првобитну Уредбу Европске заједнице (ЕЗ) бр. 1085/2006 за програмско раздобље 2007 - 2013. године (ИПА I). Уредба бр. 231/2014 је допуњена Уредбом бр. 236/2014, која представља скуп поједностављених и усаглашених правила и процедура за спровођење свих акцијских инструмената ЕУ, као и Уредбом бр. 447/2014 која обухвата детаљна правила имплементације ИПА II, а коју је ЕК усвојила 2. маја 2014. године. У поређењу са ИПА I, ИПА II инструмент усмерен је на кључне реформе у појединим секторима друштва које су потребне за испуњење критеријума приступања ЕУ.

Области политика у оквиру ИПА II инструмента су:

1. Реформе које воде припремама да државе у процесу приступања преузму обавезе и права који произилазе из чланства у ЕУ, које су повезане са развојем институција и јачањем капацитета;
2. Социо-економски и регионални развој;
3. Запошљавање, социјална политика, образовање, промоција родне равноправности и развој људских ресурса;
4. Пољопривреда и рурални развој;
5. Регионална и територијална сарадња.⁴

Као такав, ИПА II је више стратешки инструмент с фокусом на дугорочни развојни процес и оријентацијом на постигнуте резултате. Такође, у оквиру ИПА II све државе обухваћене ИПА инструментом, без обзира на статус, имају приступ за финансијску помоћ за свако од подручја политика обухваћених ИПА II инструментом. Међутим, његово програмско раздобље се завршава ускоро и земље кориснице средстава већ морају започети припреме за процес програмирања унутар новог програмског раздобља које започиње за две године, а које најављује знатно

³ У наведеном програмском раздобљу финансијска и техничка помоћ била је дистрибуирана кроз пет компоненти ИПА програма: помоћ транзицији и изградња институција, прекогранична сарадња, регионални развој, развој људских ресурса и рурални развој, при чему је приступ свим компонентама био омогућен само државама кандидатима, док су потенцијални кандидати (укључујући и Србију) могли да користе само прве две компоненте (*помоћ транзицији и изградња институција и прекогранична сарадња*).

⁴ European Commission, *Instrument for Pre-Accession Assistance (IPAI) 2014-2020*, Ref. Ares (2014) 571140, 04/03/2014.

другачији принцип вредновања у расподели средстава у односу на актуални унутар текућег програмског раздобља.

Европска комисија је у припремама за ВФО за раздобље 2021 и 2027. године усвојила низ законодавних предлога у мају и јуну 2018. године, укључујући предлог Уредбе о успостави ИПА III. Предложена нова уредба прописује посебне циљеве и опсег буџета за земље кориснице у новом финансијском раздобљу, те облике помоћи ЕУ и правила за њихово пружање. Она осигурава усклађеност с општим оквиром политике земље кориснице и утврђује механизме праћења, евалуације и извештавања који се требају успоставити унутар система земље како би се омогућило адекватно и ефикасно управљање средствима помоћи и постизање планираних резултата. Међутим, принцип алокације средстава у оквиру ИПА III програмског раздобља више неће бити исти као до сада, а највљене измене имплицирају знатно јачање функције програмирања у процесу абсорпције средстава чиме се уједно верификује зрелост и способност националних институција у привлачењу ИПА фондова.

1. СПЕЦИФИЧНОСТ ИНСТРУМЕНТА ПРЕТПРИСТУПНЕ ПОМОЋИ II

ИПА II има за циљ подржати седам корисника у усвајању и спровођењу реформи потребних за чланство у ЕУ, те на основу садашњег ВФО-а, алокација средстава у оквиру ИПА II износи 11.7 милијарди евра (Турска је далеко највећи корисник). Садашњи оквир је усвојио секторски приступ и усмерен је на помоћ за неколико специфичних циљева: подршку политичким реформама; подстицање економског, друштвеног и територијалног развоја с циљем паметног, одрживог и инклузивног раста (у складу с циљевима постављеним у стратегији Европа 2020); јачање способности корисника да испуне обвезе које произлазе из чланства у ЕУ и јачање регионалне интеграције и територијалне сарадње.

ИПА II финансијска помоћ пружа се на темељу индикативних стратешких докумената за више земаља који покривају наведено програмско раздобље. Стратешки документи за више земаља наводе приоритете деловања у релевантним подручјима политике, укључују индикативну расподелу средстава према секторима деловања у свакој години програмског раздобља, те садрже и показатеље за процену напретка у достизању циљева. То су свеобухватни стратешки плански документи који дефинишу приоритете и циљеве националних програма, те активности којима се приоритети и циљеви могу реализовати у годишњим или вишегодишњим програмима деловања.

Док се највећи део помоћи усмерава кроз националне програме (главна

средства за решавање специфичних потреба у приоритетним секторима, који представљају више од 70% укупних средстава ИПА II), ИПА такође финансира вишедржавне програме који су осмишљени како би унапредили регионалну сарадњу кроз ефикасније решавање заједничких проблема предузимањем заједничких активности и међусобном разменом добре праксе, али и програме за подстицање руралног развоја. Програми прекограничне сарадње (ПГС) одређују приоритете за помоћ у подручју територијалне сарадње између корисника ИПА, док се унапређењем пољопривредног и руралног развоја бави ИПАРД програм.

ИПА II такође подржава макрорегионалне стратегије за решавање заједничких изазова у дефинисаним географским подручјима. Стратегије не добијају специфично финансирање, али неки програми прекограничне сарадње и транснационални програми могу се сматрати алатима за постизање циљева стратегије. У поређењу с првим програмским раздобљем (ИПА I), ИПА II је поједностављена и учињена је више стратешком и оријентисаном на резултате кроз увођење дугорочнијег планирања и секторског приступа за решавање кључних реформских изазова на свеобухватан начин. Извесни новитет у оквиру ИПА II програмског периода представља тзв. буџетска подршка: подршка у примени реформи у кључним секторима (јавна администрација, владавина права, итд.) путем директног прилива средстава у национални буџет земље кроз фиксне и варијабилне трансхе уплате.⁵ Индикатори којима се прати прогрес у реализацији циљева дефинисани су за сваког корисника средстава у индикативним стратешким документима, као и у посебним програмима, нарочито када се спроводе путем буџетске подршке.

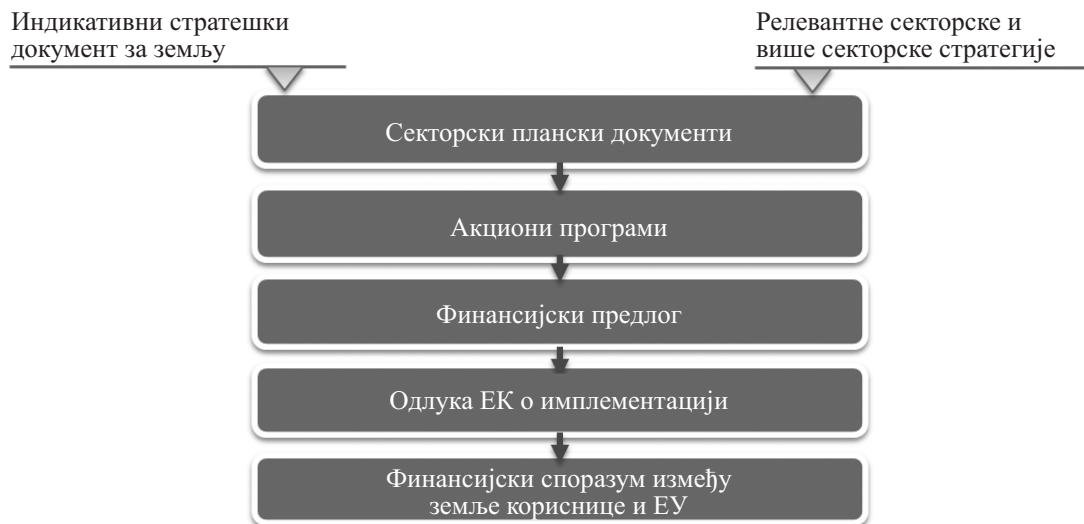
2. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ИНСТРУМЕНТА ПРЕТПРИСТУПНЕ ПОМОЋИ II

Стратешки документи за примену ИПА II усвојени су 2014. године, а прве активности и програми реализације започете су већ наредне 2015. године. ИПА II је још увек у фази имплементације јер су програми реформи сложени и захтевају опсежне консултације с учесницима на раличитим институционалним нивоима.

Коришћење ИПА средстава захтева планирање и програмирање њихове употребе, што у пракси подразумева процес израде низа докумената у складу са дефинисаним циљевима и критеријумима на секторском нивоу, и одвија се у неколико корака сарадњом земље примаоца средстава и ЕК.

⁵ Секторска буџетска подршка подразумева дијалог о политикама, трансфер средстава на рачун државе корисника буџетске подршке, процену учинка и изградњу капацитета. Овај облик финансијске помоћи не представља додатна финансијска средства поред већ одређених ИПА II средстава за сваку од држава, већ се из годишње алокације одређује колико ће средстава бити утрошено у виду буџетске подршке.

Графикон 1. Процес програмирања

Извор: SEIO, Guide through the process of programming and monitoring of implementation of IPA II, 2014.

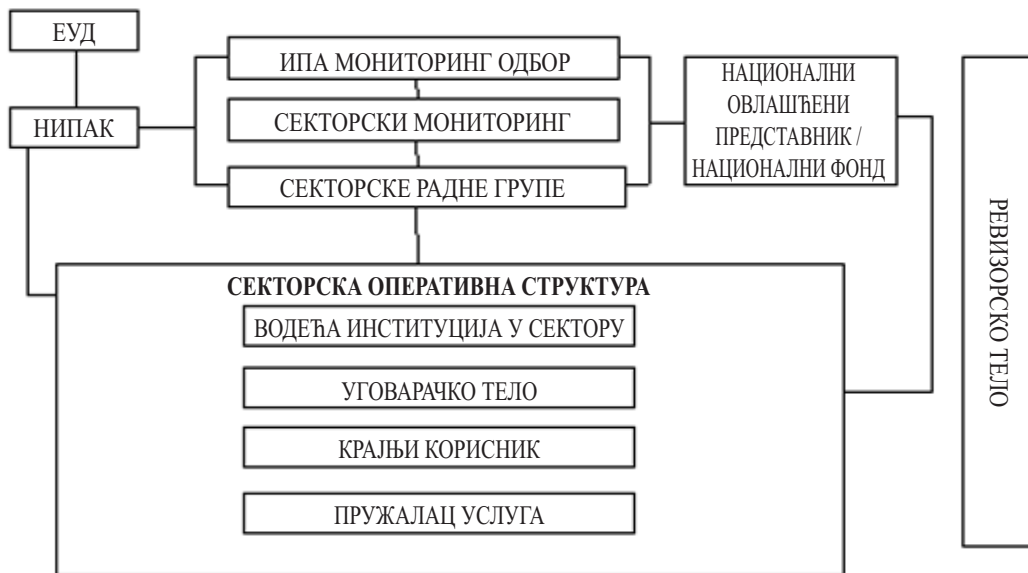
Алокација средстава у оквиру ИПА II темељи се на секторском приступу, на начин да се реформе подстичу у оквиру унапред дефинисаних сектора Индикативним стратешким документом који су уско повезани са стратегијом проширења, као што су демократија и управљање, владавина права или раст и конкурентност. Истовремено, ИПА II прилагођена је специфичним потребама сваког корисника и узима у обзир статус сваке земље у процесу приступања. Знатан део до сада осигураних средстава био је усмерен на решавање 'темељних начела', тј. јачање владавине права, рад на реформи јавне управе и подстицању економског развоја и конкурентности, а у складу с приоритета утврђеним у стратегији Комисије за проширење.

Управљање финансијским средствима у оквиру ИПА II спроводи се путем неколико различитих управљачких модела, у складу с финансијском регулативом ЕУ и то: директним управљањем (надлежна је ЕК), индиректним управљањем (имплементација јеа делегирана институцијама земаља корисница) или заједничко управљање (само за прекограничну сарадњу са земљама ЕУ). Једна од карактеристика ИПА помоћи у оквиру другог програмског раздобља је кориштење индиректног управљачког модела, управљањем средствима од стране земље кориснице. Управо овај модалитет управљања омогућује земљи да се прилагоди будућем управљању структурним фондовима ЕУ након приступања Унији, али управо овај

модел показује се као највећи изазов за земље кандидате будући да представља експлицитан тест властитих способности демократског управљања и оперативног деловања у спровођењу поступака који доприносе успешној абсорпцији средстава.

Свака земља чланица ИПА мора формирати Оперативну структуру за управљање средствима ЕУ тачно утврђену потписаним Оквирним споразумом са ЕК и ИПА II правилима имплементације, те мора имати Националног ИПА координатора (НИПАК) кога у случају Србије представља министарка задужена за европске интеграције.⁶ Оперативне дужности НИПАК-а спроводи Технички секретаријат, у случају Србије формиран у оквиру Министарства за европске интеграције. Програми ИПА II подложни су политичкој и тематској евалуацији на националном и регионалном нивоу, а заједнички секторски мониторинг одбори, укључујући програме прекограничне сарадње, окупљају представнике ЕК, представнике секторских институција, представнике институција на управљачком и оперативном нивоу, те организације цивилног друштва.

Графикон 2. Оперативна структура у оквиру ИПА II

Коришћење алоциране финансијске помоћи у оквиру ИПА II захтева континуирано праћење које се спроводи системом мониторинга пројеката и програма који су одобрени за спровођење у годишњем/вишегодишњем периоду, успостав-

⁶ Оквирним споразумом утврђују се услови финансијског управљања средствима ЕУ, као и обавезе које се односе на правилну имплементацију пројеката финансираних средствима ИПА програма. Такође, одређују се заједнички услови за преноса овлашћења управљања средствима помоћи са ЕУ на земљу корисницу и потребних оперативна структура управљања ИПА-ом у оквиру индиректног модела управљања.

љањем и јачањем интерних структура мониторинга (у случају индиректног управљања средствима), али и уз унутрашњи надзор Комисије.⁷ Захтевани систем мониторинга подразумева формирање секторских мониторинг одбора (за сваки сектор/подсектор утврђен Индикативним стратешким документом) који прате прогрес у реализацији активности према унапред дефинисаним индикаторима, разматрају недостатке, изазове и слабости у имплементацији програма и пројеката и предлажу корективне мере, те националног ИПА мониторинг одбора који разматра ефективност, ефикасност, усклађеност имплементације програма и пројеката са постављеним циљевима и очекиваним резултатима.

3. АЛОКАЦИЈА ИПА II НА ЗЕМЉЕ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Током првог програмског раздобља 2007-2013, у оквиру ИПА фонда земљама корисницама ИПА средстава било је алоцирано 11,5 милијарди ЕУР, док је унутар другог програмског раздобља (2014-2020) алоцирано 11,7 милијарди ЕУР. Изузимајући Турску, појединачно посматрано у оба програмска раздобља највише бесповратних средстава било је алоцирано Србији.

Табела 1. Алокација средстава земљама западног Балкана у оквиру ИПА II

Земља	ИПА 2014 – 2020 алокација (ЕУР)
Србија	1,5 милијарди
Северна Македонија	664,2 милиона
Албанија	649,4 милиона
Косово	645,5 милиона
Црна Гора	270,5 милиона
Босна и Херцеговина	167,1 милиона

Извор: DG NEAR, 2019

Од 2014. године Србија је добила акредитацију за индиректно управљање алоцираним ИПА средствима, што значи да је ЕК одлучила поверити овај процес националним властима. Иако је то био чин указаног поверења којим је требало демонстрирати снажно опредељење државе ка изградњи друштва и институција

⁷ Финансијска средства додељују се главној секторској институцији у оквиру годишњег државног буџета. Исплате водећим институцијама врше се из државног буџета, док водеће институције извештавају о трошењу додељених средстава Министарство финансија, углавном на тромесечној и годишњој основи. У неким водећим институцијама, сва плаћања морају бити одобрена од стране министра, док у другима то није случај.

у скаду са европским стандардима и показати способност националних институција за координацију, планирање и праћење фондовима претприсупне помоћи ЕУ, од 2014. године до данас проценат индиректног управљања Србије средствима ЕУ се континуирано смањује, указујући на слабости националних институција у погледу административне способности да оправдају указано поверење.

Детаљна индикативна расподела за Србију у период 2014-2020 године по областима политика и секторима дата је у следећој табели.

Табела 2. Алокација средстава према областима политике и секторима за Србију у мил. ЕУР

Области политике/сектори	Укупно 2014-2020
а. Реформе као део припрема за чланство у ЕУ и изградњу институција и капацитета	543
Демократија и управљање	278
Владавина права и основна права	265
б. Друштвено-економски и регионални развој	565
Животна средина и климатске промене	160
Транспорт	175
Енергетика	125
Конкурентност и иновације	105
в. Запошљавање, социјалне политике, образовање, унапређење равноправности полова и развој људских ресурса	190
Образовање, запошљавање и социјална политика	190
г. Пољопривреда и рурални развој	210
Пољопривреда и рурални развој	210
УКУПНО	1.508

Извор: DG NEAR, 2019

Иако је изванредан напредак постигнут последњих година у програмирању, увођењем секторског приступа, побољшањем координације сектора кроз секторске радне групе и побољшањем секторских стратешких оквира, изградња институционалних капацитета и ефикасан рад оперативне структуре у претприсупном раздобљу су од изузетне важности за земље кандидате, а управо они престављају највећи изазов у ефикасном управљању претприсупним фондовима.⁸ Слабости које отежавају прелазак на потпуно развијен секторски приступ у Србији односе се на недостатак добро дефинисаних националних секторских стратегија (због превише преклапајућих стратегија у сваком сектору) и недостатак јасне везе између нацио-

⁸ Regional Convention on the European Integration of the Western Balkans, *Instrument for Pre-Accession Assistance and the Countries of the Western Balkans*, European Movement in Montenegro (EMIM), June 2018, стр. 110.

налних стратегија и буџетског процеса. Сходно томе, упркос напретку, још увек постоје тешкоће које воде до застоја у процесу уговарања алоцираних средстава, те је ризик од повраћаја неискоришћених средстава и даље присутан у случају Србије.

Табела 3. Алокација и коришћење ИПА средстава у случају Србије

Програм	Модел управљања	Алоцирана средства	Уговорена средства	% Уговорених	Утрошена средства	% Утрошених
ИПА 2007	Директно	169.777.025,43	164.059.757,20	96,63%	163.913.170,00	99,91%
ИПА 2008	Директно	171.654.301,50	162.830.729,55	94,86%	161.154.102,51	98,97%
ИПА 2009	Директно	175.230.308,16	167.958.977,30	95,85%	167.590.918,45	99,78%
ИПА 2010	Директно	178.744.279,00	174.751.839,11	97,77%	173.821.564,05	99,47%
ИПА 2011	Директно	182.356.810,00	150.811.838,75	82,70%	143.296.699,02	95,02%
ИПА 2012	Директно	175.623.995,00	161.207.761,52	91,79%	146.717.637,51	91,01%
ИПА 2013	Директно	47.099.000,00	24.452.419,72	51,92%	22.092.208,07	90,35%
	Индијектно	138.014.533,00	113.991.255,92	82,59%	55.321.344,13	48,53%
ИПА 2014	Директно	123.500.000,00	101.366.196,58	82,08%	67.285.688,60	66,38%
	Индијектно	65.590.000,00	18.790.778,79	28,65%	18.790.778,79	100,00%
	ПГС	3.200.000,00	3.200.000,00	100,00%	1.875.640,38	58,61%
ИПА 2015	Директно	133.980.000,00	93.784.472,80	70,00%	12.928.408,32	13,79%
	Индијектно	72.620.000,00	0,00	0,00%	0,00	0,00%
	ПГС	3.200.000,00	3.200.000,00	100,00%	2.069.332,61	64,66%
ИПА 2016	Директно	151.500.000,00	107.075.204,00	70,68%	24.607.054,44	22,98%
	Индијектно	15.900.000,00	0,00	0,00%	0,00	0,00%
	ПГС	3.900.000,00	140.000,00	3,50%	56.000,00	40,00%

Извор: Делегација ЕУ у Србији, пресек на дан 17/05/2018.

Према наведеним подацима у Таблици 3, видљиво је да је годишњи програм ИПА 2013 са модалитетом индијектног управљања забележио стопу уговарања од 82,59%, али стопу апсорпције средстава од 48,53%. Иако стопа апсорпције може бити најбоље видљива након спровођења свих уговора у периоду дефинисаном Финансијским уговором са ЕУ, постојеће стопе апсорпције за програме ИПА 2014 и ИПА 2015 под индијектним управљањем врло су ниске (28,65% и 0%). Додатно, током 2015. године ЕК (DG NEAR) зауставила је финансирање ИПА пројеката све док Сектор за уговарање и финансирање програма из средстава ЕУ не развије одговарајућу способност за уговарање и правилно управљање ИПА уговорима.⁹ Узимајући у обзир да се рокови за уговарање наведених програма при крају очекује се од надлежног Уговарачког тела у Србији (Сектор за уговарање и

⁹ IPA II Monitoring, Reporting and Performance Framework, B&S EUROPE & Proman, 25 January 2016, page 99.

финансирање програма из средстава ЕУ) да успешно доврши процес уговарања и спречи повраћај алоцираних средстава из споменутих ИПА програма.¹⁰

У Извештају ЕК о напретку Србије за 2018, наводи се да је успостављен институционални оквир за управљање претприсутном помоћи ЕУ-а, међутим, потребно је додатно тестирати имплементационе капацитете за примену модела индиректног управљања. Потребно је осигурати усклађивање законодавства везаног за ИПА са секторским законима, будући да још увек постоји проблем кохерентности стратешког оквира. У неким секторима такође, постоји мноштво стратегија које треба консолидовати, планирати и правилно повезати са планирањем буџета. Резултати који су добијени у оквиру пројекта ППФ 5 из 2015. године у процесу анализе узрока који су довели до неуспеха у доношењу и спровођењу стратешких докумената у Србији указују да је само 26,4% докумената садржавало неку врсту финансијског плана или наводе о потребним средствима за постизање њихових циљева, само 58,2% свих стратегија било је праћено акцијским плановима, а само 17% усвојених стратешких докумената укључивало је и финансијске и акцијске планове с важећим временским оквирима реализације.¹¹

Осим наведеног, флукуација особља ангажованих у управљању ИПО-ом у Србији је додатно питање од велике важности, као и обученост и стручност запослених за ефикасно спровођење свих институционалних активности и административних и задатака. Доступни подаци показују да је стопа флукуације запослених у управљању ИПА средствима у периоду 2016-2018 године била изнад 10%, а само НИПАК је замењен 6 пута у периоду 2008. године до 2018. године. Сходно томе, ЕК наглашава да политика задржавања особља и јачања административних капацитета мора бити дефинисана и примењена.¹²

Праћење имплементације ИПА програма у оквиру индиректног модела управљања је сложен и детаљно регулисан систем који се ослања на израду бројних извештаја, одржавање састанака различитих мониторинг одбора најмање два пута годишње и организирање веома обимног протока информација. Секторски мониторинг одбори требали би анализирати напредак у спровођењу активности следећи дефинисане показатеље и о томе извештавати ИПА Мониторинг одбор. ЕУД је ко-председавајући састанака у оба случаја (Секторски мониторинг

10 Сви појединачни уговори који се односе на финансирање различитих пројектних активности закључују се најкасније три године од датума склапања Финансијског споразума, с изузетком одређених случајева (Н + 3), у међувремену сви уговори бит ће извршени у року од највише 6 година од склапања Финансијског споразума (Н + 6). Исплата средстава извршит ће се најкасније годину дана након крајњег датума за оперативно спровеђење. Рок за исплату средстава може се продужити уз сагласност Комисије пре истека рока у оправданим случајевима.

11 Regional Convention on the European Integration of the Western Balkans, *Instrument for Pre-Accession Assistance and the Countries of the Western Balkans*, European Movement in Montenegro (EMIM), June 2018.

12 European Commission, *Serbia 2018 Report*, April 2018.

одбори и ИПА Мониторинг одбор) и предлаже оперативне закључке, корективне мере и препоруке за побољшање ефикасности и ефективности имплементације програма и пројеката. Разумевање целокупног система и улоге и функција секторских мониторинг одбора врло је важно за националне институције, имајући у виду стварне могућности ових тела у решавању проблема у имплементацији програма и доприношењу већој апсорпцији средстава. Међутим, за разлику од неких других земаља корисница овог инструмента (Турска и Северна Македонија), које су прилично напредне у програмирању, успостављању и адекватном развоју оперативне структуре и унутар којих је рад мониторинг тела прилично транспарентан, рад секторских мониторинг тела у Србији није транспарентан и њихови извештаја о праћењу, записници са састанака или оперативни закључци не објављују се од стране НИПАК-а на званичном сајту Министарства европских интеграција.

4. У ОЧЕКИВАЊУ ИПА III

Током марта 2018. године, европски парламент је усвојио резолуцију о припреми ВФО-у након 2020. године. Нагласио је да би се средства за спољно деловање требала значајно повећати како би се омогућило ЕУ да одигра своју улогу у оквиру глобалне стратегије и политика проширења, суседства и развоја. У својој каснијој резолуцији из априла 2018. године европски парламент је поновио важност ИПА као главног инструмента ЕУ за претприступно финансирање кључних социјалних, политичких и институционалних реформи у приоритетним подручјима како би се земље ускладиле с правном стечевином ЕУ. Међутим, европски парламент је нагласио да би финансирање у оквиру овог инструмента требало бити амбициозно и окренуто напред и одговарати стварним потребама, обвезама и тежњама повезаним с процесом приступања и чланством у ЕУ. Ипак је примећен значајан заостатак непотрошених средстава међу земљама ИПА што је резултат уочене неефикасности и слабих апсорпцијских капацитета земаља. ИПА II такође је довела до различитих нивоа напретка у земљама Западног Балкана и до ограничених резултата у спровођењу реформи, посебно у подручјима владавине права, јавне управе и борбе против корупције. Парламент је приметио да су слабости остале у вези с квалитетом показатеља у програмским документима, те је нагласио потребу за обуставом или преусмеравањем ИПА II фондова у случајевима у којима је анализа открила системски неуспех у испуњавању обавеза или озбиљно политичко назадовање у партнерским земљама.

У процени учинка досадашњег финансирања ЕК узима у обзир главне изазове и нове политичке приоритете које треба решити у новом програмском раздобљу. Конкретно, напомиње се да је глобална ситуација другачија од почетка ИПА

II програмског раздобља и да постоје одређена питања којима треба дати приоритет, као што су: сигурност; стабилност; миграција; људска права; заштита животне средине и климатске промене.

С обзиром на наведене изазове ЕК предлаже повећана улагања у ВФО за раздобље 2021 - 2027. године, те велико реструктурирање инструмената спољног дјеловања. Циљ је побољшати кохерентност, надоградити ефикасност сарадње и поједноставити процесе, уз кориштење економије обима. Комисија предлаже обједињавање већине постојећих инструмената у широком Инструменту за суседство, развој и међународну сарадњу.¹³

У основи, предлог Комисије указује на неколико промена у поређењу с постојећим ИПА II инструментом, било у смислу циљева инструмента, нивоа финансирања или имплементацијских модела.

Минималне промене које би биле потребне настале су око неколико кључних елемената. Прво, ИПА III треба бити јасно позициониран у контексту стратегије Западног Балкана из фебруара 2018. године, како би се максимизирао учинак шест водећих иницијатива, одражао развој у односима с Турском и створила флексибилност за прилагођавање промењивим околностима. Друго, како је нова стратегија Западног Балкана 2018. године назначила 2025. годину као потенцијални датум приступања неких земљама Западног Балкана ЕУ, очекује се да ће повећање средстава бити кључна у осигуравању брзе и флексибилне мобилизације ресурса у следећем раздобљу. Ако неке од земаља Западног Балкана испуњавају захтеве, требаће им повећана финансијска средства у следећој декади, како би се осигурао несметани прелаз из претприсупног статуса у статус државе чланице.

Истовремено очување континуитета у спровођењу програма је кључно, посебно у погледу кључних приоритета око којих је инструмент креиран: владавина права, боља сигурносна сарадња, борба против радикализације и организираног криминала, подршка интегрисаној миграцијској политици, укључујући управљање границама; политика ЕУ и *acquis*; друштвено-економски развој; улагања која подстичу раст; помирење, добросуседски односи, те регионална и прекогранична сарадња. Ипак, ИПА III преузима нове изазове, као што су безбедност, заштита животне средине и климатске промене.

Иако је потребно осигурати континуитет, очекује се да ће ИПА III створити стратешки изазов кроз новости као што је промена начина доделе средстава (програмирање на бази тематских приоритета), а које значи да ће се алокација средстава спроводити према значају предложених програма/пројеката, а не према земљама корисницама. Неће се успостављати фиксни или индикативни национални / географски оквир, иако ће се следити начело "праведног учешћа" за земље

¹³Velina Lilyanova and Martin Sváček, *Instrument for Pre-accession Assistance (IPA III)*, European Parliamentary Research Service, PE 630.298 – November 2018.

кориснице.

То додатно указује да ће приоритет имати добро разрађени пројекти (независно од земље) чија је зрелост висока и чија је могућност реализације временски извесна, а допринос тематским циљевима значајан. Алокација ће се такође темељити на критеријима као што су способност апсорпције, административни капацитет, очекивани учинак и напредак у подручју владавине права, темељних права и управљања. Индикативна расподела биће идентификована на почетку раздобља, те ће се спроводити средњорочна евалуација, како би се узели у обзир постигнути резултати.¹⁴

ЗАКЉУЧАК

Процена потенцијала апсорпције за кориштење ИПА фондова у Србији показала је да Србија користи више од једне декаде претприступне инструменте, али да је потребно наставити јачање апсорпцијске способности, посебно у спровођењу ИПА програма моделом индиректног управљања. На темељу досадашњих кретања кроз претходна два програмска раздобља може се констатовати да се апсорпциона моћ земље у коришћењу ИПА фондова смањује, те да је тренд утрошених у односу на уговорена и алоцирана средства опадајући, као и учешће програма са индиректним моделом управљања.

Имајући у виду да недовољан административни капацитет, као и ниска административна способност институција у Србији могу угрозити успешну и правовремену имплементацију програма, како би се осигурало ефикасно управљање будућим ИПА фондовима, Србија би морала ојачати своје капацитете унутар институција које користе ИПА средства за свој развој и развој у свом сектору.

У очекивању новог програмског раздобља веома је важно правовремено започети поступак програмирања и оријентисати се на добро развијене пројекте у складу са предвиђеним тематским подручјима унутар ИПА III, јер ће критеријуми вредновања приликом доделе средстава у будућности бити знатно другачији, што у одсуству адекватних пројеката може знатно умањити прилив бесповратних средстава на темељу расположивог инструмента и ограничити развојне шансе Србије, а тиме и успорити процес интеграције земље у ЕУ.

---

14 European Commission, *Commission Staff Working Document, Impact Assessment*, SWD (2018) 337 final, Brussels, 14/6/2018.

ЛИТЕРАТУРА

IPA II Monitoring, Reporting and Performance Framework, Specific Contract N° 2014/351-964, FINAL REPORT, B&S EUROPE & Proman, 25 January 2016.

European Commission, *Commission Staff Working Document, Impact Assessment*, SWD (2018) 337 final, Brussels, 14/6/2018.

DG NEAR, *External Evaluation of the Instrument for Pre-accession Assistance (IPA II)(2014 – mid 2017)*, Final Report, Volume 2: Annexes, June 2017.

European Commission, *Instrument for Pre-Accession Assistance (IPAI) 2014-2020*, Ref. Ares (2014) 571140, 04/03/2014.

European Commission, *Serbia 2018 Report*, April 2018.

European Movement in Montenegro (EMIM), *IPA II Absorption Capacities Regional Research*, 2016.

European Movement in Montenegro (EMIM), *Instrument for Pre-Accession Assistance and the Countries of the Western Balkans*, June 2018, page 107.

European Parliamentary Research Service, *EU Legislation in Progress 2021-2027 MFF, Instrument for Pre-accession Assistance (IPA III)*, PE 630.298 – November 2018.

European Commission, *Indicative Strategy Paper for Serbia 2014-2020*, 10/08/2018.

Law confirming the Framework Agreement between the Republic of Serbia and the European Commission on the arrangements for implementation of Union financial assistance to the Republic of Serbia under the Instrument for Pre-accession Assistance (IPA II) (“Official Gazette RS – International Agreements”, No. 19/14).

Regional Convention on the European Integration of the Western Balkans, *Instrument for Pre-Accession Assistance and the Countries of the Western Balkans*, European Movement in Montenegro, June 2018.

SEIO, *Guide through the process of programming and monitoring of implementation of IPA II*, 2014.

Жаклина Степановић¹⁵

THE INSTRUMENT FOR PRE-ACCESSION ASSISTANCE (IPA III) AS A SUPPORT TO THE WESTERN BALKAN COUNTRIES IN THE PROCESS OF INTEGRATION INTO THE EUROPEAN UNION

Summary

On 14 June 2018, the European Commission (EC) published a proposal for a regulation establishing the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA) III as a set of external action instruments under the new 2021 – 2027 multiannual financial framework (MFF). Unlike the previous two instruments, IPA III was created in the context of the new Western Balkans Strategy, adopted in February 2018. The proposed financial framework covers a budget of €14.5 billion, which is 13% higher than the existing budget under the IPA II programming period, and its beneficiaries are Western Balkan countries and Turkey.

The subject of analysis is the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA) in the new programming period, designed to prepare candidate and potential candidate countries for EU membership and supports them in adopting and implementing the necessary political, institutional, legal, administrative, social and economic reforms on their way to EU integration.

The aim of this analysis is to identify the potential absorption capacity of countries in the use of grants by developing certain thematic priorities defined within IPA III. A review of the results achieved in the previous programming periods and tendencies in the implementation of the instrument management model are the starting points of the analysis that will enable the countries, primarily Serbia, to able the development of both society and institutions in the context of European values, using all available resources.

Keywords: European Commission, Western Balkans, Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA), politics, sectors, thematic areas, programming period, absorption.

---

¹⁵ Žaklina Stepanović, Faculty of Diplomacy and Security, E-mail: zaklina.stepanovic@fdb.edu.rs

П Р И К А З

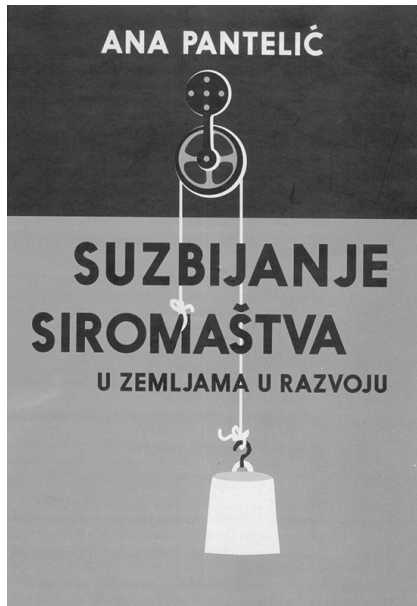

Јелена Лопичић Јанчић

Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

СУЗБИЈАЊЕ СИРОМАШТВА У ЗЕМЉАМА У РАЗВОЈУ

Ana Pantelić, *SUZBIJANJE SIROMAŠTVA U ZEMLJAMA U RAZVOJU*,
Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2017, str. 369.

Књига др Ане Пантелић под називом *СУЗБИЈАЊЕ СИРОМАШТВА У ЗЕМЉАМА У РАЗВОЈУ* несумњиво представља веома значајну, важну и актуелну књигу. Одмах да наведемо да је материја сиромаштва уопште као друштвена појава у глобалним размерама у нашој литератури релативно мало обрађена, публикована и разматрана. Чињеница је да је сиромаштво као друштвена и економска појава присутно у свим државама (чак и у најбогатијим) савременог света, у већој или мањој мери. Спорна је и теза да је сиромаштво монопол неразвијених земаља. Тако у САД, као најбогатијој држави на свету, 15% становништва живи у сиромаштву, а у Европи око 16% становништва живи у сиромаштву. Сиромаштво је најизраженије у земљама у развоју, а то

су углавном земље Африке, Азије и Латинске Америке. Колико је сиромаштво присутно у савременом свету показују и процене да се скоро петина светског становништва налази у сиромаштву.

Историјски посматрано, сиромаштво је познато још од најстаријих времена и везано је за стари и средњи век, а протеже се у континуитету све до данашњих дана. Решавање појаве сиромаштва настало је још у раном развоју цивилизације, и то углавном путем религије. Евидентно је да током читавог развоја цивилизације, тадашње државе нису успеле, не само да реше тај друштвени проблем, него ни да га макар ублаже. Практично, тек у XX веку настају организовани међуна-

родни покрети за сузбијање сиромаштва. Сиромаштво у светским размерама је, по правилу, настало после ратова и оружаних сукоба. Несумњиво да је највеће сиромаштво настало за време и после Првог и Другог светског рата, када су услед наведених ратова биле уништене привреде свих држава учесница, што је довело до периода глади и недостатка основних животних намирница. Затим, сиромаштво је додатно оптеретила велика светска економска криза тридесетих година двадесетог века. Поред ратова и оружаних сукоба, последњих деценија догодиле су се велике, катастрофалне елементарне непогоде (земљотреси, вулканске ерупције, поплаве, пожари, клизишта и слично), чије су последице више изражене у мање развијеним земљама.

У решавању сиромаштва је учествовало велики број добротворних међународних организација, затим разне владине и невладине организације, верске и друге организације, које су делимично успеле да ублаже сиромаштво у светским размерама. Иако подаци указују на чињеницу да се број сиромашног становништва знатно смањио у протеклих пар деценија, такође се може уочити да је тај тренд опадања стагнирао временом. Због тога се закључује да је неопходно увести циљане мере за поспешивање економског укључивања најсиромашнијих особа, без којих би оне остале заробљене у зачараном кругу сиромаштва.

Књига је подељена на седам поглавља. Прво поглавље под насловом *Полазна методолошко-теоријска разматрања* се бави дефинисањем сиромаштва и анализом традиционалних приступа овој појави. Ауторка одбацује дефиницију сиромаштва као ендемске болести, уз аргумент да се сиромашни слојеви становништва могу третирати као потенцијални фактори процеса ублажавања, па и елиминисања сиромаштва, сопственим ангажовањем за побољшање свог социјално-економског положаја. Друго поглавље под насловом *Појам, концепти и мерење сиромаштва у земљама у развоју*, продубљује разумевање о сиромаштву, кроз обраду појмова, концепта и приступа мерењу сиромаштва у земљама у развоју. Треће поглавље под насловом *Савремени приступи ублажавању сиромаштва*, даје концептуалну основу савремених приступа ублажавању сиромаштва кроз анализу нових теоријских разматрања, као што су теорија основних потреба, теорија људских способности и социјална инклузија. Четврто поглавље под насловом *Реконцептуализација приступа сиромаштву* садржи анализу наведене реконцептуализације, укључујући приступ „од основе ка врху“ који узима у обзир перспективу сиромашних. Пето поглавље под насловом *Финансијска инклузија као стратегија за ублажавање сиромаштва* садржи анализу финансијске инклузије као стратегије ублажавања сиромаштва. Шесто поглавље под насловом *Активно учешће прималаца социјалне помоћи у програмима условних новчаних трансфера* пружа анализу социјалних програма новчаних трансфера у свету кроз приступ активног учешћа сиромашних, уместо традиционалне перспективе пасивних прималаца помоћи.

Седмо поглавље под насловом Студија случаја савремених приступа ублажавању сиромаштва на примеру Колумбије садржи анализу примарних и секундарних података до којих је ауторка дошла на основу свог истраживања у Колумбији.

Ова књига је настала као резултат петогодишњег истраживања у Латинској Америци и успешно обједињује теоријско познавање, као и практично искуство које је мултидисциплинарног и мултикултуралног карактера.

На крају ове књиге, ауторка др Ана Пантелић је приложила веома бројну и обимну литературу из области сузбијања сиромаштва, која до сада у овом избору и обиму у нашој литератури није постојала. Ова литература, која је највећим делом страног карактера, ће веома корисно послужити како научницима, тако и практичарима који буду проучавали ову актуелну материју.

Ауторка ове књиге др Ана Пантелић основне студије и магистратуру завршила је на Бостонском универзитету у САД 2008. године из области међународних односа, као и додатно усавршавање на Харвардском универзитету у САД. Докторирала је на Факултету политичких наука Универзитета у Београду 2016. године. Објавила је читав низ радова на српском, енглеском и шпанском језику у реномираним страним стручним часописима. Учесник је више међународних конгреса, конференција и симпозијума у осамнаест држава на три континента. Такође је била предавач на неколико међународних скупова, на институтима и факултетима у иностранству из материје међународних односа.

На крају овог кратког приказа књиге др Ане Пантелић, *Сузбијање сиромаштва у земљама у развоју*, можемо са сигурношћу да констатујемо да је ова књига значајан и важан допринос нашој науци у веома важној и актуелној међународној области о сузбијању сиромаштва. Затим, ова књига ће попунити празнину из ове актуелне области која је у нашој науци постојала деценијама, и послужиће не само научницима, него и студентима, постдипломцима, докторандима, као и практичарима, политиколозима, дипломатама, правницима, историчарима, социолозима, јавним радницима, политичарима, публицистима, новинарима и свима који се интересују за актуелну материју сузбијање сиромаштва.

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

Редакција зборника радова (часопис у оснивању) *Дипломатија и безбедност* прихвата радове који су уређени на следећи начин:

За писање рада користити **ћирилично писмо**.

Текст писати у фонту **Times New Roman**, величина фонта **12**, са увученим пасусима (First line) и проредом (Line spacing) **1,5** и маргинама **Normal 2,5 cm**.

Обим рада од 16 до 25 страна (од 36.300 до 56.725 карактера са размаком). Приликом провере броја карактера користити: Review/Word Count/Character (with spaces) - активирати опцију *Include textboxes, footnotes and endnotes*.

Име и презиме аутора се пише на средини, малим словима – **Bold** и **Italic** (фонт 12).

Афилијација се пише испод имена аутора на средини, малим словима – **Italic** (фонт 12). Уколико је аутор запослен на факултету, након навођења факултета, наводи се и универзитет (нпр. *Факултет политичких наука, Универзитет у Београду*). Уколико је аутор запослен на институту, наводи се и град у коме се институт налази (нпр. *Институт за политичке студије, Београд*).

Наслов се пише на средини, великим словима – **Bold** (фонт 14). Фуснота поред наслова служи за навођење назива и броја пројекта у оквиру кога је чланак написан.

Сажетак се пише испод наслова на средини малим словима величина фонта 12. Испод тога пише се текст сажетка у обиму од 100 до 250 речи - фонт 12, *Justify*. Сажетак садржи предмет анализе, циљ рада, коришћене теоријско-методолошке приступе, резултате и закључке рада.

Кључне речи се пишу испод текста сажетка малим словима (фонт 12), и одвајају зарезом. Наводи се од 5 до 10 кључних речи.

Поднаслови се пишу на средини, великим словима - **Bold** (фонт 12) и нумеришу се арапским бројевима. Уколико поднаслов садржи више целина, оне се такође означавају арапским бројевима, и то: 1.1. – малим обичним словима **Bold** (фонт 12).

Начин цитирања:

Фусноте у форми напомена се дају на дну стране у којој се налази коментарисани део текста или навођене литературе. Фусноте уноси командом Insert – Reference – Footnote. Фусноте се пишу у фонту ***Times New Roman***, величина слова 10. Фусноте треба поравнати по левој и десној маргини, односно изабрати опцију *Justify*.

Приликом навођења фуснота руководити се следећим упутствима:

• **приликом навођења монографије/књиге фуснота мора садржати:**

- Име и презиме аутора, наслов рада курзивом (*Italic*), назив издавача, место, годину издања и број стране.

- **Пример:** Бранко Крга, *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ „Одбрана“, Београд, 2017, стр. 244.

• **приликом навођења чланака из часописа:**

- Име и презиме аутора, назив чланка под наводницима, назив часописа курзивом (*Italic*), назив издавача, место издавања, број, година издажења и број стране.

- **Пример:** Андреја Савић, Ненад Ђорђевић, „Евроатланска димензија безбедности Србије“, *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, број 2/2017, стр. 69.

• **приликом навођења зборника радова/поглавља из књиге:**

- Име и презиме аутора, назив рада под наводницима, назив зборника/поглавља курзивом (*Italic*), имена и презимена приређивача зборника у загради, назив издавача, место издања, година издања, број стране.

- **Пример:** Михаило Марковић, „Еволуција Косовског проблема и могућности његовог решења, у зборнику: *Срби на Косову и Метохији*, (приредили: Стеван Карамата и Часлав Оцић), издања САНУ, Београд, 2006, стр. 215.

• **приликом навођења извора са *Интернета*:**

- Име и презиме аутора, наслов чланка курзивом (*Italic*), пуну интернет адресу и датум приступа.

- **Пример:** Janne E. Nolan, *Diplomacy and Security in the Twenty-first Century*, Интернет: https://isd.georgetown.edu/sites/isd/files/Diplomacy_and_Security.pdf, 15/03/2018.

• **приликом навођења архивске грађе:**

- мора да садржи назив институције у којој се грађа чува, фонд, фасциклу (уколико има), назив документа (ако нема назива документа одређује се тако да одговори на питања: ко? коме? шта?), место, датум.

- **Пример:** Архив Србије, МИД, К-Т, ф 2, р93/1894, Извештај Мини-

старства иностраних дела о постављењу конзула, Београд, 19. април 1888.

• **приликом навођења прописа/закона:**

- Пуним називом прописа/закона, курзивом гласило у коме је пропис објављен, број и година објављивања.

- **Пример:** Закон о извршењу и обезбеђењу, *Службени гласник РС*, бр. 106/2015.

• **приликом навођења публикација у новинама:**

- Име и презиме аутора, назив чланка под наводницима, назив новине курзивом, датум објављивања

- **Пример:** Миленко Пешић, „ЕУ треба да реши Косово исто као и Каталонију“, *Политика*, 06/05/2018.

• **Код поновљеног цитирања истог извора узастопно на истој страни користити:** Исто, број стране

- **Пример:** Збигњев Бжежински, *Друга шанса Америке*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 51.

- Исто, стр. 55.

• **Код поновљеног цитирања истог извора уколико није узастопно и на истој страни користити:** Име, презиме аутора, назив извора, нав.дело, број стране.

- **Пример:** Збигњев Бжежински, *Друга шанса Америке*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 51.

- Збигњев Бжежински, *Друга шанса Америке*, нав. дело, стр. 69.

• **Код уноса табела и графикана користити:**

- Изнад табеле/графикана центрирано пише се Табела/Графикон, редни број, назив табеле, величина фонта 10.

- Испод табеле/графикана пише се Извор: навести извор по правилима цитирања за фусноте, величина фонта 10.

• **Литература** се наводи на исти начин као и у фуснотама, с тим што се прво наводи презиме, па име аутора. Литература је поређана по азбучном реду за изворе на ћириличном писму, који се први наводе, а затим по абecedном реду за изворе на латиници.

За чланке из часописа, зборника као и за поглавља у књигама потребно је навести од које до које стране је чланак или поглавље у зборнику/књизи.

Литература садржи само изворе који су наведени у фуснотама.

Након литературе, латиничним писмом навести **име и презиме аутора** на средини - **Bold** (фонт 12), испод тога **наслов рада** на енглеском великим словима - **Bold** (фонт 14).

Резиме (Resume) се пише на средини, малим словима – **Bold** (фонт 12). Испод тога пише се текст резимеа на енглеском језику у обиму до **1/10** дужине

чланка. Резиме садржи резултате и закључке истраживања до којих је аутор дошао у свом раду.

Кључне речи (Keywords) се пишу малим словима (фонт 12) и одвајају за-резом.

Радови који се предају за објављивање морају да се заснивају на новијој литератури, посебно на изворима, тј. радовима који су објављени у научним часописима.

НАПОМЕНА: Радови који нису усклађени са датим упутствима неће бити разматрани за објављивање у зборнику (часопису у оснивању).

Текстове слати у електронском облику на имејл адресу: institut@fdb.edu.rs

УПУТСТВО ЗА РЕЦЕНЗЕНТЕ

Редакција зборника радова (часописа у оснивању) *Дипломатија и безбедност* настоји да обезбеди висок квалитет радова које објављује. Учешће рецензената у овом процесу је од велике важности и њихов рад изузетно ценимо.

Рецензије су анонимне у оба смера. Рок за рецензирање је 10 дана од пријема рада. Садржај рецензије је поверљив, те се не сме откривати особама које нису у уредништву часописа. Уколико рецензент у било ком тренутку схвати да постоји било који вид конфликта интереса у вези са радом који треба да рецензира потребно је да о томе што пре обавести редакцију.

Приликом рецензије рукописа, рецензент треба да попуни рецензентски лист:

Име, презиме и звање аутора текста:

Назив рада:

Актуелност, друштвени и научни значај разматране теме:

У којој мери је аутор јасно назначио теоријски, методолошки приступ у раду:

Да ли је рад заснован на савременој и релевантној литератури, посебно у којој мери је аутор користио најновије резултате објављене у научним часописима и зборницима (посебно часописи и зборници из политикологије):

Научни и друштвени допринос рада. Општи коментар о квалитету рада:

Сугестија аутору за побољшање квалитета рада, ако је потребно:

Препорука за категоризацију рада:

1. Оригинални научни рад
2. Прегледни рад
3. Научна критика, полемика и осврти

Препорука о публиковању рада:

1. Објавити без измена
2. Објавити уз мале измене
3. Након корекције, рад послати на нови круг рецензије
4. Одбити

Од рецензената се не очекује да раде лектуру и коректуру рада, али је препоручљиво да наведу ако је потребно да се рад лекторише. Препоручљиви су и коментари за уредника који се тичу етичких (плагијаризам, превара, итд.) или неких других аспеката рада, а који ће уреднику помоћи у доношењу коначне одлуке о даљем статусу рада.

Датум оцене рада:

Име, презиме и научно звање рецензента:

Списак рецензената:

- Проф. др Радослав Гађиновић
- Проф. др Божидар Форца
- Проф. др Момчило Талијан
- Проф. др Михајло Вучић
- Проф. др Дарко Танасковић
- Проф. др Милица Бошковић
- Проф. др Ђорђе Лопичић
- Проф. др Миша Стојадиновић
- Проф. др Давид Дашић
- Проф. др Бранко Крга
- Проф. др Ненад Ђорђевић
- Проф. др Здравко Скакавац
- Проф. др Јелена Лопичић Јанчић
- Доц. др Милорад Ђоковић
- Проф. др Андреја Савић
- Проф. др Владимир Вугделић
- Проф. др Душан Пророковић
- Проф. др Леонас Толваишис
- Доц. др Дејан Лабовић
- Доц. др Миле Стојковић
- Проф. др Михајло Манић
- Проф. др Лазар Петровић
- Проф. др Драган Колев
- Проф. др Бранко Надовеза
- Доц. др Данијела Бјеља
- Доц. др Гордана Мрдак
- Проф. др Слободан Симовић
- Доц. др Станимир Ђукић

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.7/.8

ДИПЛОМАТИЈА и безбедност : зборник
радова / главни и одговорни уредник Андреја Савић
. - 2018, бр. 1- . - Београд : Факултет за дипломатију
и безбедност, Институт за стратешке студије, 2018-
(Београд : Интерпринт плус). – 25 cm

Полугодишње.

ISSN 2620-0333 = Дипломатија и безбедност

COBISS.SR-ID 264203276

ФАКУЛТЕТ ЗА ДИПЛОМАТИЈУ
И БЕЗБЕДНОСТ

ДИПЛОМАТИЈА И БЕЗБЕДНОСТ

ПОЈАС И ПУТ - САВРЕМЕНА ИНКАРНАЦИЈА ДРЕВНОГ ПУТА СВИЛЕ

ТЕОРИЈСКИ И СТРУЧНИ РАДОВИ
ПРАВО | БЕЗБЕДНОСТ | ЕКОНОМИЈА | ПРИКАЗИ

Дарко Танасковић • Божидар Форца • Леонас Толваишис
Драган Колев • Гордана Мрдак • Станимир Ђукић
Марко Вигњевећ • Милош Јевтић • Жарко Браковић
Жаклина Степановић • Јелена Лопичић Јанчић